

אספקלריא

אספקלריא לימי הפורים תשע"ח

אספקלריא לפרשת כי תשא תשע"ח

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

אספקלריא לטעמי המצוות (פרוייקט מיוחד)

חינוך

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

@

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לימי הפורים תשע"ח..... ז

אספקלריא לימי הפורים / ישראל אברהם קלאר..... ז

“ובמושב לצים לא ישב” בגימטריא “מלחמה לה’ בעמלק מדר דר”.....ז

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד'

ו'אהל אבות'.....ט

ביאור וטעם החיוב “לבסומי בפוריא עד דלא ידע”.....ט

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'

בב"ב, מח"ס באר צבי..... יג

שמחת קפיצת התינוקות בפורים..... יג

בנתיבות הירושלמי – הפרשה לאור אספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל

קלוזנר, ר"מ בישיבת בית ישראל בב"פ, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת

ומועדים.....טו

אזני המן בלישנא דארמית מהו?.....טו

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין..... יח

השמחה והזריזות כמלחמה בעמלק..... יח

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב

זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק..... כא

בענין “הזכרת על הניסים בסעודת פורים שנמשכה למוצאי פורים” (בחול

או בשבת)..... כא

הרגשים / הרב יהודה נקי.....כה

לך כנוס את כל היהודים – מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד..... כה

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת אור התורה - אלעד, מח"ס

ויאמר שמואל' ושא"ס.....כח

חייב איניש לבסומי- איך? כמה ולמה?..... כח

דין המזיק בפורים..... מג

נטילת ידים לפני קריאת המגילה..... מה

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת

סופרים..... מט

“נהפך להם מיגון לשמחה”, מדוע ישועת יום אחד השפיעה “שמחה” לכל

החדש..... מט

- לב המועדים / הרב יהודה לב, מח"ס לב המועדים..... נב
מנהגי יום הפורים..... נב
- לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו' עה"ת ומועדים ..... נו
למה מתחפשים בפורים? שני טעמים נפלאים..... נו
- מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי
חיים'..... נח
ממכה עצמה מתקן רטיה..... נח
- מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו',
מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית..... ס
הערות במגילה..... ס
- ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים..... ע
בעניין אין עושין מצוות חבילות חבילות במשלוח מנות ומתנות לאביונים. ע
- מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים..... עג
'אשר לא כדת' – בענין עבירה לשמה..... עג
- מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס
יוסף החדש' ג"כ, ועוד..... עז
אין אסתר מגדת וגו' ואת מאמר מרדכי אסתר עושה – האם עקימת שפתיו
הוי מעשה?..... עז
- נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... פא
הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו..... פא
- נקודה למחשבה / הרב זאב קופילוביץ..... פג
'גופים' או 'נשמות' (גזירת 'גופים' וגזירת 'נשמות')..... פג
- פולמוס / הרב שמואל בלויא ורבני אספקלריא..... פו
גדר החיוב לשמוע בקול גדולי הדור..... פו
- פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל..... קה
חייב אדם לקרות מגילה בלילה ולשנותה ביום..... קה
- פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה'..... קז
והמן נופל..... קז

תובנות / הרב נחמן דרקסלר ..... קי
ימי משתה ושמחה הלל ויום טוב – שמחה "פורצת גבולות"..... קי

אספקלריא לפרשת כי תשא תשע"ח ..... קיב

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... קיב
'בתורת ה' חפצו' מול 'לא ימוש ספר התורה הזה מפיק'. פני משה ופני יהושע..... קיב

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי ..... קכא
שבירת הלוחות..... קכא

בנתיבות הירושלמי – הפרשה לאור אספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלוזנר, ר"מ בישיבת בית ישראל בב"פ, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים..... קכט
מה הורה רבי לאנטונינוס קיסר רומי בקשר לעשיית קטורת..... קכט

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין..... קלא
י"ג מידות - חבל ההצלה לחוטא..... קלא

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ועוד..... קלד
ענין קידוש ידים ורגלים בכהן שפשט בגדי הקודש..... קלד

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו' עה"ת ומועדים..... קלט
בגירות ישראל בכפיה נשמר קשר היחס עם האבות הקדושים..... קלט

מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים'..... קמב
'ולא אותי קראת יעקב - כי יגעת בי ישראל'..... קמב

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית..... קמד
שביתה ממלאכות..... קמד

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים..... קמט
בענין אמירת י"ג מידות..... קמט

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים ..... קנד

בענין נס נגלה או נס נסתר – איזה עדיף..... קנד

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
"אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד ..... קנט

המבחן של האדם אם הוא נאמן, זה בעת לחץ!..... קנט

מעמקי הלכה / הרב יצחק אברהם, כולל 'תורת ה' חפצו' (בית שמש) ..... קסג

מניית ילדי הת"ת כשיוצאים לטיול..... קסג

משפטי צדקך / הרב יהודה טננהויז, מח"ס משפטי צדקך על חו"מ..... קעג

המומחיות במעשה הקטורת..... קעג

נפש חפיצה / הרב יהודה אנגלנדר, מח"ס 'חזון איש עם ביאורים והערות'..... קעה

תמיהה בעניין קטורת יום הכפורים..... קעה

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל..... קעח

הזהרו בבני עניים..... קעח

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח 'אורייתא' ו'דעת חכמה'..... קפ

עגל ופורים..... קפ

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל"צ בעל ילקוט יוסף. קפג

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, נשיא בית הדין

הרבני הגדול ובעל ילקוט יוסף ..... קפג

מצוות נשים בקריאת המגילה..... קפג

אספקלריא לטעמי המצוות (פרוייקט מיוחד) ..... קפט

אספקלריא לטעמי המצוות / הרב דוד ריין ..... קפט

מצוות השבת..... קפט

חינוך ..... רג

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מחנך, מנהל ת"ת, ומרצה חינוכי.. רג
גילוי ההסתר.....רג

סיפור ..... רו

סיפור מיוחד לפורים / הסופר הרב יאיר וינשטוק.....רו
"עד דלא ידע מיהו ברוך מרדכי".....רו

מאורי אור / הרב זאב קופלמן.....רכ
'קול ביער אנוכי שומע' (רבי יצחק אייזיק מקאליב).....רכ

סיפור / מארכיונו של הרב חנוך חיים וינשטוק.....רכז
משלוח מנות למגיד מקוז'ניץ זיע"א.....רכז

אספקלריא לימי הפורים / ישראל אברהם קלאר

"ובמושב לצים לא ישב" בגימטריא "מלחמה לה' בעמלק מדר דר"

ימי הפורים – ימי משתה ושמחה, השמחה היא כלי מחזיק ברכה לכל דבר ועניין שבקדושה, מה שמחה יכולה להביא שום מצוה אינה יכולה להביא, וההפך בהפך, כידוע. השמחה – מלחמה גדולה בעמלק היא, עמלק אמון על "אשר קרך", לקרר ולצנן, ואילו התשובה ההולמת היא השמחה, לשמוח בכל מצוה ומצוה, להיות שמח בחלקו תמיד, להיות שמח בהנהגת הבורא ברוך הוא.

תרגום "ששון" במגילה – "בדיחא דעתא", בדיחות דעת כלולה גם היא בששון של פורים, וגבול דק מפריד בין בדיחות הדעת לליצנות.

מהו הומור? ומה בין בדיחות דעת לליצנות?

לשם הגדרת העניין נראה להציע כדלהלן: אם נעמיק מהו "הומור" נסיק שהוא בדיחות דעת הנובעת מראיית התמונה מזווית אחרת, הזווית הבלתי-שגרתית, ואילו "ליצנות" יש בה מימד נוסף, זו ההסתכלות במבט "מקטין-ערך" על הנושא או האובייקט המדוברים. בזה יבוארו דברי חז"ל "ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות", כי התוכחה היא לשון הוכחה, העמדת האדם על טעותו, על ידי התוכחה האדם נוכח ומתוודע למהות מעשהו, "או הודע אליו חטאתו" – הכרת החטא, ואילו הליצנות באה ומעניקה לתוכחה מבט מקטין ערך, על ידי דמגוגיה או תנועה משדרת זלזול, ובכך מציגה את התמונה בזוית של דבר פעוט-ערך.

מושב הלצים מעוות ומקטין ערך

"מושב הלצים" הריהו "ארץ אוכלת יושביה", בין הלצים שומע היושב שם דברי זלזול הדוחים מאות תוכחות, וכל מה שיודע מתכווץ לפתע ומוצג בעיניו במצג שווא של דבר פעוט וקלוש שאינו מצדיק העמקה או התייחסות מיוחדת.

וזו המומחיות של עמלק – מקרר האמבטיה הידוע, הוא מטיל ספיקות [עמל"ק בגימטריא ספ"ק], הוא מבלבל, להומם ועל ידי כך לאבדם, רח"ל. המלה 'איבוד' שתי משמעויות לה המלמדות זו על זו, איבוד של כילוי ואיבוד של מציאה שאין ידוע מקומה, ניתן איפוא לפרש כי "לאבדם" היינו שגורם לכליון שונאיהם של ישראל רח"ל על ידי הא גופא ש"מקטין" את ערכם עד למימדים מזעריים שאינם נראים כלל, כביכול נאבדו ואין ידוע מקומם. כה היו דברי המן האגגי צורר היהודים אל אחשוורוש: "ולמלך אין שווה להניחם", גם כאשר הזכיר את ימי קדם הזכירים בזלזול והקטנת ערך: שה"י פה"י – שבת היום, פסח היום. אנו יודעים ששבת היא שבת!! שבת קודש!! ופסח? – גדול יום השם ומי יכילנו!! ואצל עמלק המבט מקורר, מין מושגים בלתי מובנים שלא שווים יותר מראשי תיבות. "ובמושב לצים לא ישב" בגימטריא "מלחמה לה' בעמלק מדר דר", ובגימטריא "גם השטן בתוכם"...

חוט השערה מבדיל בין ששון של בדיחות הדעת לבין ליצנות, זה קודש קדשים וזה ההפך הגמור. אף אנו, בימי הפורים הגדולים והקדושים נישמר להיות בגדר ששים ולא בגדר מתלוצצים רח"ל, שהרי חוגגים אנו את נצחון הקדושה, חוגגים אנו את מחיית עמלק!

וגם -- מי יתן ונשכיל ונכיר נכוחה בגדולת וקדושת ימי הפורים עצמם... שמעתי אחד שדן עם חבירו על ענייני "וקבצנו יחד" השייכים לפורים, ואומר לו: "למה תתחיל את יומך רק בעשר, פורים זה לא זמן לישון!!". והוא צודק... פורים זה לא זמן לישון, לא נבזבז את היום על פרוטות.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'מילי דשטרות' 'אהל מועד' ו'אהל אבות'

ביאור וטעם החיוב "לבסומי בפוריא עד דלא ידע"
לְהַשְׁמִיד לְהַרְג וּלְאַבֵּד אֶת כָּל הַיְהוּדִים כּוּ וְשָׁלַם לְבוֹז (אסתר ג, יג)

[א] נצטוינו על חיוב משתה ושמחה בפורים, ואמרו (מגילה ז, ב) "מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו".

וכבר תמה הביאור הלכה (תרצה, ב ד"ה חייב) איך חייבו חז"ל בפורים לשתות יין, אחרי שנזכר בתורה ובנביאים בכמה מקומות שהשכרות מביא למכשול גדול. גם יש להבין, איך יתכן עליה ברוחניות, מתוך מצב של שכרות ו"עד דלא ידע"?
"להשמיד להרוג ולאבד"

[ב] לצורך הבנת הענין נקדים, שהנה המן זמם נגד עם ישראל ג' דברים: (א) "להשמיד" (ב) "להרוג" (ג) "ולאבד". ומבאר הגר"א (אסתר ג, יג; אד"א דברים לב, לג) "להשמיד" - זו להשמיד התורה מישראל, כמו שהיה דורו של שמד שלא ישאר שום מצוה ושורש מן תורה. "להרוג" - זה הריגת הנפש, כשיהרוג האדם אז הנפש הולכת ממנו. "ולאבד" - זה הגוף, שאפילו לאחר הריגה יאבדו את הגוף מן העולם כמו לשרוף באש וכדומה (וכמו שעשה עמלק האחרון ימ"ש במלחמת עולם השנייה).

והנה מה שהמן גזר לאבד את הגופים ההרוגים, זה לא היה לשם זלזול ובזיון, אלא כדי לאבדו שלא ישאר זכר אפילו מגופן, וכמש"כ הגר"א בביאורי אגדות ש"לאבד" זה "לאבד הגוף שיתופא דנפש להשליך באש ובכל דבר המאבד שלא ימצא".

והענין טעון ביאור, מה הענין לאבד את הגופים מהעולם, אחרי שהם כבר הרוגים?

גן] אלא שהנה כותב החת"ס (יו"ד סי' שלו), שבני ישראל מאמינים, שגם אדם שמת עדיין נקרא אדם פנימי ולא פגר, כי גם בגופו היה נרתיק לנשמה ונשאר בו לחלוחית של קדושה, ולכן נוהגים בו כבוד ואומרים עליו "קללת אלקים תלוי".

ולכן אומרים חז"ל (מו"ק כה, א) "כל העומד על המת בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע, הא למה זה דומה לרואה ספר תורה שנשרף שחייב לקרוע". וכותב שם הריטב"א בשם הרמב"ן, ש"הנפש בגוף כאזכרות בגוילין, וראוי לקרוע עליה, כי היא נר אלהים כמו שהתורה נר". ומוסיף הגרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל (גשר החיים ח"א עמ' סד): שגופו של אדם אינו רק נרתיק של קדושה ששימש לנשמה העילאית, אלא שהוא עצמו נתקדש גם בקדושה עצמית, בדומה לס"ת. ולכן מטפחות של ספר תורה שבלו עושין אותן תכריכין למת מצוה, כי כמו הספר תורה גם גוף המת קדוש.

ואת הדבר הזה גם המן הכיר, שיש מעלה לגוף של יהודי גם אחר מיתתו במצב שלא יכול לעשות שום מצוה. ולכן המן זמם לאבד גם את זה מהעולם, מאחר שזאת היתה כל מגמתו לאבד ולכלות לגמרי את שורש "ישראל" מהעולם (ראה בהערה^א).

חיוב המשתה שיהיה הגוף נהנה ממנו

דן] והנה מוסיף שם הגר"א: שכנגד ג' דברים הללו (להשמיד להרוג ולאבד) תיקנו לנו חז"ל ג' ענינים בפורים. (א) כנגד "להשמיד" - נתקן קריאת המגילה, שנתווסף עוד מצוה יתירה. וזה כנגד מה שרצה המן לעקור את התורה לאבד את הנשמה.

---

^א הגר"א (פי' על תפלת חנה) כותב: שעמלק (אדום) התעורר על ישראל בד' עתים שונות. (א) בהיותם במדבר. (ב) בימי מרדכי. (ג) בבית ראשון שנאמר "זכור ה' לבני אדום כו' ערו ערו". (ד) בחורבן בית שני שגזר על השמדות. ובד' העתים הללו, רצה לעקור את ד' קניניו של הקב"ה שהם (עי' פסחים פז:): שמים וארץ, ישראל, תורה, בית המקדש. במדבר - רצה לעקור את קנין שמים וארץ, שזרק המילות כלפי שמים שנאמר "אשר קרך בדרך כו' ויזנב כו'", ונאמר "אם לא בריתי יומם כו'". **ובימי המן הרשע - ביקש לעקור את קנין ישראל.** בבית ראשון - ביקש לעקור את קנין בית המקדש, שנאמר "ערו ערו כו'". ובחורבן בית שני - רצה לעקור את קנין התורה שגזר על השמדות שנאמר (דניאל ז, כה) "מילין לצד עילאה ויסבר להשנאה זמנין ודת".

(ב) כנגד "להרוג" - הרוח שהוא בלב, נתן לנו שמחה. (ג) כנגד "לאבד" - שהוא הגוף, נתן לנו משתה שיהא הגוף נהנה ממנו עכ"ד.²

וכך גם מבואר במהר"ל (הקדמה לאור חדש; וע"ע בדבריו ט, יז) שזה יסוד חיוב המשתה בפורים. וז"ל, "מפני שהמן היה רוצה לכלות אותם מן העולם, ודבר זה הוא ביטול גופם, ומפני כך ימי הפורים הם ימי המשתה ושמחה, וזהו הנאת הגוף". ומבואר מדברי המהר"ל והגר"א, שיסוד חיוב המשתה בפורים הוא תוספת על דין שמחה, דין "שמחה" הוא כנגד מה שרצה לאבד את הרוח שהוא בלב, אבל חיוב ה"משתה" בא כנגד מה שרצה המן לאבד את הגוף (מצד עצמו גם אחרי שאין בו חיות), וכנגד זה נתקן דין משתה שיהא הגוף נהנה ממנו.

וראוי להבין, מה תוכן מהות השמחה בזה שהגוף נהנה, והיכן מצינו בעבודת ה' שמחה באופן כזה? והביאור הוא, שבכל המועדים מהות השמחה סובב על "אשר קדשנו במצותיו"³, אבל בפורים מהות השמחה הוא על ההארה שנתגלה לנו מתוך הנסים, על עצם היותינו יהודים אהובים בעצם אצל הקב"ה (כמש"נ בפר' תרומה). וזה הכונה בחיוב המשתה לצורך "הנאת הגוף", כי בשאר המועדים השמחה היא בתוך עבודת החג, ואילו כאן השמחה היא על עצם הגוף המובחר שלנו שאנו יהודים ו"שלא עשני גוי", ולכן גם צורת העבודה נתקנה בזה.⁷

"תנו יין למרי נפש"

ו] אולם מאחר שעם ישראל בגלות, סובל קשיים וצרות, קשה לאדם להתנתק מכל זה ולשמוח באמת על עצם היותו יהודי, ולכן תקנו ש"חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע כו"⁴, כי רק כך יוכל באמת לשמוח על זה (ראה בהערה⁷).

² ומוסיף הגר"א שיש ענין רביעי באדם והוא הקנין ממון, וזהו "ושללם לבו", וכנגדו נתקן מתנות לאביונים. ובאד"א נוסף גם 'משלוח מנות' ואכ"מ.

³ ראה בספר עמק ברכה מש"כ בשם מרן הגרי"ז, שחלוק במהותו חיוב המשתה בפורים, מחיוב השמחה בשאר כל המועדים.

⁷ ראה בדרכי משה (סימן תרצו) שכותב שמותר לישא אשה בפורים, ואין בזה חיסרון של "אין מערבין שמחה בשמחה" כמו בשאר המועדים, וז"ל: "כי לא שייך עירוב שמחה בשמחה בפורים, דהא לגבי רגלים אמרינן כו' ושמחת בחגך ולא באשתך, ובפורים לא כתיב רק משתה ושמחה ובכל מאי דאשמח סגי ליה" (וע"ע בשעה"צ תרצו, ב-ג). ומבואר, שבשאר המועדים העבודה היא לשמוח בחג, ולכן יש חיסרון אם ישא אשה וישמח בה. לא כן בפורים שהעבודה היא לשמוח, ובכל מצב של שמחה שהאדם שמח הרי הוא מקיים בזה את חובת היום (ראה משל נפלא שהמשיל בזה הגר"י הוטנר זצ"ל, פחד יצחק פורים אות ל).

וכמו שאמרו (עירובין סה, א; סנהדרין ע, א) "לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים, שנאמר (משלי לא, ו) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש". ומבאר המהרש"א: משום דאמרינן בכמה כתובים קלקולים הבאים מן היין, כגון מעשה נח, והשותים במזרקי יין, ואומר הרואה סוטה בקלקולה יפריש עצמו מן היין כו', ועל כן היה ראוי שלא לבראו כלל אי לאו לנחם אבלים.

ומבואר שהיין נברא בשביל מרי נפש לפכוחי צערייהו (רש"י), אלא שהלעיטהו לרשע וימות, שהרשעים משתכרים ומתעדנין בו ומאבדין עצמן שמקבלין את שכרן בעוה"ז. ולכן דקדק הפסוק ואמר לגבי רשעים תנו "שכר" לאובד ולגבי אבלים אמר "יין", לרמוז שהרשע לוקח את טובת היין והופכו ליין המשפך (מהרש"א).

ולכן גם אנו אבלי ציון וירושלים מרי נפש, מוכרחים אנו ליין בכדי שנוכל לקיים את חובת היום.¹ וכמו אבל למרות שנאסר בכל עניני שמחה, הותר לו שתיית יין לפכוחי צעריה, גם לנו הותר ביום זה לשתות יין כדי שלא נהיה בכלל מרי נפש, ונוכל לקיים את חובת היום של עד דלא ידע כו' כראוי. אמנם מעת אשר יצא האדם מכלל הגדרת 'מר נפש' אין לו צורך בשתיית יין, וכאמור שלא הותר למרי נפש רק יין ולא שפך.

לתגובות: 5322906@okmail.co.il

---

¹ מקור לזה שענינה של שכרות הוא שכך יכול להיות האדם שמח בכל, מבואר בדברי הגר"א (משלי טו, טו) עה"פ "כל ימי עני רעים וטוב לב משתה תמיד" ע"ש. וע"ע במאירי (מגילה ז, א ד"ה חייב; הובא בביה"ל תרצה, ב ד"ה עד) שכותב: "חייב אדם להרבות בשמחה ביום זה ובאכילה ובשתיה עד שלא יחסר שום דבר".
² וכיוצ"ב מבואר ביש"ש (ביצה פ"ב סי' ה) בביאור שיטת הרמב"ם, שרק בזמן שביהמ"ק היה קיים, אפשר לשמוח באכילת הבשר, אבל בזמן הגלות שהמקדש חרב בטלה כל שמחה ואי אפשר לשמוח באכילת הבשר, וחייבים גם לשתות יין ע"ש.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

שמחת קפיצת התינוקות בפורים

בסנהדרין דף סד: שואלת הגמ' היכי דמי [העברה למולך] וכו', רבא אמר כמשורתא דפוריא. פירש"י אינו מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה בארץ והאש בוער בו והוא קופץ משפה לשפה. וז"ל היד רמה: כדילוג שהתינוקות מדלגין בפורים שעושין מדורה דולקת באמצע וקופצים בה משפה זו לשפה זו. ועיין עוד בספר הערוך ערך שוור שכתב וזה לשונו: ימי הפורים מנהג בכל העולם כולו שבחורים עושין צורה כדמות המן ותולין אותה על גגותיהן ארבעה וחמשה ימים, ובימי הפורים עושין מדורה ומשליכין אותה צורה לתוכה, ועומדין סביבה ומזמרין, ויש להן טבעת תלויה בתוך האש שנתלין וקופצין מצד האש לצד האש וכו'. והביאו הדרכי משה באורח חיים סימן תר"צ, וכן הוא בספר המנהיג ובאבודרהם, [ולכאורה זה הרבה יותר מסוכן מכל הנפצים שיש היום]. ולכאורה זה תימה איך נהגו כן הלא זהו ממש סכנת נפשות.

ועוד קשה, דאם כך היתה דרך העברה למולך, כיצד החלו הבחורים לנהוג כן בפורים באין מוחה בידם שזהו מחוקות העכו"ם.

ואולי יש לומר שהיו עושים בשינוי. ויעויין בתוס' במסכת עבודה זרה (דף יא ע"א ד"ה ואי חוקה) דיש אופן שאם אין עושים מחמת חוקות העכו"ם אין בזה איסור.

עוד יש לומר בפשיטות, דרבא יסבור כמאן דאמר ד'מולך' אינו עבודה זרה, ואלא הוי סתם חוק המלך שיעשו כן, ולפי זה לא קשה מידי.

ובעיקר הענין מנין הגיעו לנהוג כן בפורים, שמעתי מידידי הרב שמואל א. פיש שליט"א לבאר בב' אופנים: א', על פי מה דאיתא בשבת (דף פח.) דבמתן תורה כפה הקב"ה על ישראל הר כגיגית, והקשו שם התוס' מדוע היה צריך לכפות

עליהם ההר כגיגית הרי כבר אמרו נעשה ונשמע, ותירצו דשמה יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן. והנה מבואר בגמ' בשבת שם, אמר רבא אף על פי כן הדור קיבלוה בימי אחשורוש וכו'. ממילא יש לבאר שורש המנהג שהוא היה להראות שיותר אין אנו מפחדין כלל מן האש, כזו אהבה ורצון יש לנו לתורה ביום זה. ב', עוד יש לומר, שהתעלול הנ"ל שהיו עושים בפורים בא לרמוז, כי הנה הגלות היא קשה כאש, ואולם יש שתי דרכים איך לעבור זאת, או ללכת מסביב, או לדלק ולקפוץ מעל, שחוסך את הזמן, אולם זה דוקא כשנמצאים בשמחה ועליצות, עם זה אפשר להגביה עוף ולהתרומם מעל לצרות של הגלות...

לתגובות: zvi6@neto.bezeqint.net

בנתיבות הירושלמי – הפרשה לאור אספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלויזנר, ר"מ בישיבת בית ישראל בב"פ, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים

אזני המן בלישנא דארמית מהו??

במשנה שבפרק ראשון דמסכת חלה הובא הדין שהעושה עיסה על דעת לעשות ממנה סופגנים ולבסוף נמלך ואפאה כדרך לחם חייבת בחלה ובירושלמי שם (הלכה ד') מסופר:

חדא איתא שאלת (אשה אחת שאלה) לרבי מנא בגין דאנא בעינא למיעבד אצוותי אטרי (מכיון שאני רוצה לעשות את עיסתי לביבה המבושלת במים או מטוגנת בשמן) מהו (דינה) דינסבנה (שאקח חלק קטן ממנה פחות מן השיעור החייב בחלה ואפאה אותה כלחם רגיל) ותהא פטורה (העיסה) מן החלה.

אמר לה (רבי מנא) למה לא (מדוע לא תהי' העיסה פטורה מחלה, פשוט הדבר שהיא פטורה, לאחר מכן): אתא שאיל לאבוי (בא ושאל לאביו שאלה זו) אמר ליה (אביו) אסור (מדרבנן לאכול מן העיסה בלי להפריש חלה, מחשש) שמא תימלך לעשותה עיסה (תחזור בה מכוונתה הראשונה ותחליט לעשות את העיסה לחם רגיל, ויאכלו אותו מבלי להפריש ממנו חלה. הלכך גזרו חכמים שאפילו אם היא רוצה לאפות רק חלק קטן מן העיסה, היא חייבת להפריש חלה מכולה).

ובגליוני הש"ס להגאון ר' יוסף ענגל זצ"ל (מובא בילקוט תורתו על פורים שנערך ע"י הר"פ רוזנבוים) כותב אהא "אצוותי אטרי" דנזכר בירושלמי הנ"ל, שנראה דהוא מין עיסה שעושין עדיין היום שעשוי' כמין כיס וממלאין אותה גבינה או פירות או בשר ונקרא המן טאש, והיא בעלת ג' זוויות למעלה ואחת למטה.

“אצוותי” לפי שנכרכת על גבי הגבינה שבתוכה

ואומר הגליוני הש"ס דעל כן נקראת “אצוותי” לפי שנכרכת על גבי הגבינה שבתוכה, והוא מלשון הבבלי בעירובין (כו, ב) אצוותא מרוזיא, ובבבלי פסחים (לט.) אצוותא דדיקלא וברש"י שם דהיינו סיב הנכרך סביב הדקל עיי"ש.

ותיבת “אטרי” היינו שלשה וכמו שעד היום “טרי” בלשון רוסיא הוא שלשה, ובבבלי נזיר (ח:) מובא טריגין, שלש ועיקר המה שם “טרי” ואתוון “גין” הם תוספת במילה.

ובירושלמי בבא בתרא (פי' ה"א) עם טרייא קונטא עי"ש בפני משה דטרייא היינו שלשה, וכך כאן אטרי הוא שלשה ונקראת העיסה כן מפני היותה בעלת ג' זוויות. והוי לשון אצוותי אטרי כמו כיס בעל ג' זוויות.

ונזכרתי - מסיים הגליוני הש"ס - דאצוותי הוא תרגומו של עריסה, וכ"כ הרא"ש בפסחים (ב, טז) דהביא שם ירושלמי דכאן וכתב “אצוותי” היינו עיסה כדמתרגמינן ראשית עריסותיכם “ריש אצותיכון”, ואולם בלשון אטרי יש לפרש עדיין הכוונה הנ"ל.

טעם נפלא של הזרע שמשון למנהג אכילת “אזני המן” בפורים

ובענין זה נעלה פה רמז נפלא שכתב הגה"ק בעל הזרע שמשון זי"ע בטעם למנהג אכילת “אזני המן” בפורים. וכה לשון קדשו:

“ודרך צחות יש ליתן טעם למה נהגו כל ישראל לעשות ביום פורים אזנים של המן מתוקים, דלמה דוקא עושים האזניים ולא העינים והידיים או איזה אבר אחר, ועוד איך עשו מתיקות באיברי המן הרשע, שהוא כלו מקולל ורע ומר, ועוד דאדרבא טעון שריפה, כמו שכתב בדרכי משה אורח חיים (סימן תר"צ) בשם הערוך שהבחורים עושים צורת המן ושורפים אותו וכו'; ועוד במדרש [הובא בבית יוסף שם] תמחה את זכר עמלק אפילו מן העצים ומן האבנים, ואם צריך למחות את שמו למה אוכלים אותו, והכתיב לא ידבק בידך מאומה מן החרם.

וי"ל שהכתוב אומר [דברים י"ג י"ח] שמעו ותחי נפשכם, ואמרו ז"ל [שמות רבה כ"ז ט'] שהכל תלוי באוזן, מי שמטה אזנו לשמוע דברי תורה ותוכחות יש לו חיים, אוזן שומעת תוכחת חיים וכו' [משלי ט"ו ל"א].

והנה ישראל עד זמן המן לא רצו לנטות אוזן לקבל עליהם עול תורה, ובימי המן נטו אוזן וקבלו עליהם, והיה זה לטוב להם, ואם כן אלו האזנים מתוקים שאנו עושים אינם אזנים של המן ממש, רק האזנים של ישראל שגרם המן שיטו און לתורה, ומנהג של ישראל תורה היא, תורה היא ממש".

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין

השמחה והזריזות כמלחמה בעמלק

מן התמיהות המפורסמות בענייני יום הפורים, היא הקושיא הידועה, מדוע פורים אינו אלא יום אחד בלבד, שהרי שמחת הפורים היא מן המצוות האהובות למעלה ונחמדות למטה, ומדוע לא תתארך קמעא?! הא ניחא שאין שמחת הפורים אורכת משך ימים רבים כמשתה אחשוורוש שכן עלול הדבר להביא חלילה לידי הוללות, ושמא אף יסתיים הדבר כפי שהסתיים משתה אחשוורוש... אולם כמה ימים נוספים - מי היה מתנגד?! שוו בנפשכם, לו היה נוהג הפורים שבוע, וכי לא היה הדבר ממעט בשברון ליבותיהם של יהודים שלמים!?

מהותו של עמלק - קרירות

ברוח השאלה ניתן אף ליישבה. שכן הלא מהותו של יום הפורים הוא יום ניצחוננו על המן העמלקי, ומכיון שניצחנו לאויב מר זה ובנפלו אנו שמחים, עלינו לעמוד איפוא על מהותו של אויבנו, ולהבין בטיבו של עמלק זה, בכדי לעמוד על מהות ניצחוננו וגאולתנו.

הנה, כאשר מתארת התורה את מעלליו של עמלק כותבת התורה (דברים כה, יח) 'אשר קרך בדרך', וכתב רש"י 'דבר אחר, לשון קור וחום, צננך והפשירך מרתיחתך, שהיו האומות יראים להלחם בכם, ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה, הקרה אותה בפני אחרים'. מתוך דבריו מתבאר שזה כוחו של עמלק ומהותו - קרירות!

מהות הקרירות - ליצנות

קרירות זו ניתן לראותה בב' פנים, שיתכן ואינם אלא אחד. האחד הוא כוח הליצנות, אשר בה ניתן להיווכח במעשהו של עמלק שהיה זורק מילותיהם של ישראל כלפי מעלה ואומר 'בזה בחרת, טול לך מה שבחרת' (תנחומא כי תצא ט' וי', ופסיקתא דר"כ פר' ז, ג), וכן אצל המן מצינו ענייני ליצנות במה שמבואר בגמ'

(מגילה יג:): 'אמר לאחשוורוש 'ואת דתי המלך אינם עושים' דמפקי לכולא שתא בשעה"י פה"י, ויולמלך אין שוה להניחם' דאכלו ושתו ומבזו ליה למלכות, ואפילו נופל זבוב בכוסו של אחד מהן זורקו ושותהו, ואם אדוני המלך נוגע בכוסו של אחד מהן חובטו בקרקע ואינו שותהו'. ואף אצל צאצאיו ממשיכי דרכו של עמלק - הנאצים ימשו"ז - ראינו זאת, שמכל אויבי היהודים בכל הדורות לא היה מי שעשה זאת בכ"כ הרבה ליצנות ובזיונות ליהודים, שכידוע פעלו לכך בכל הדרכים שעמדו לרשותם בעיתונים, ברדיו, ובסרטי תעמולה, ולא נחה דעתם אף כשבזו והתלוצצו מהיהודים בגופם בכל מיני התעללויות שטניות שהגה מוחם הקודח מחולי השנאה התהומית שירשו מאביהם הזקן - מחלקו יהיה חלקם בב"א.

אף העצלות בכלל הקרירות

אופן אחר שבו נראה שבא המושג 'קרירות' לידי ביטוי - הוא העצלות. שכן על הפכה של העצלות - הזריזות - כותב המס"י (פרק ז) 'ותראה שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו, ודאי שלא יתעצל בעשית מצותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקוט עד אם כלה הדבר להשלימו. ואמנם התבונן עוד, שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות. והיינו, כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא ממחר תנועתו החיצונה, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן, והחשק והחפץ יתגבר בו וילך'. הרי שהזריזות קשורה בהתלהטות, אשר ודאי שהינה היפך הקרירות.

וכן ידוע הנאמר ע"ד הרמז שניתן לקרוא את הפסוק 'וצא הלחם בעמלק מחר', כאומר בעמלק אשר שמו 'מחר', והוא היצר המסית את האדם לדחות את חובותיו בעבודת ד' למחר, הנהגה הנובעת ממידת העצלות.

בזה ניתן ליישב ע"ד החידוד את השאלה בה פתחנו. שכן לו היה פורים מתמשך על פני ימים מספר הרי שזמננו היה עמנו והיינו יכולים לנהוג באיטיות ובכבדות, ולשמוח מעט בין פיהוק למשנהו... ולכך פורים אינו אלא יום אחד, שבו לבדו עלינו להספיק פעמיים מקרא מגילה, שלל משלוחי מנות, מתנות לאביונים, וסעודה

שברבים מבתי ישראל תחילתה נאכלת במהירות רבה מה'כזית' של ליל הסדר, למען לא יחמיצו את מצוותה בטרם תשקע החמה... מכל מקום, נמצא שיום הפורים הוא היום הפחות ביותר מימי השנה בו ניתן להתעצל, ובכך מבטאים אנו את נצחוננו על 'עמלק - מחר'.

השמחה וקבלת התורה מאהבה הינם התיקון לפגמו של עמלק

באופן דומה אך רציני ניתן לומר, שאכן בשמחת הפורים אנו מתקנים את פגמו של עמלק המקרר, וכמו שכותב המס"י שם שהשמחה היא היפך העצלות, ולכך בפורים שבו אנו מקיימים את מצוות היום בשמחה, והוא היום בו קיבלנו את התורה והמצוות באהבה אשר בכך מתקיימים הם באהבה בחפץ ובשמחה, הוא היפך הקרירות והעצלות של עמלק.

מעבודתנו בימים אלו ובכל ימי השנה, להתגבר על מידה מגונה זו של עצלות, ולהתגבר ולעשות את מלאכתנו באהבה בשמחה ובזריזות. ובכך מלבד שננצל מסכנתה של העצלות, נזכה גם לרומם את עבודתנו, כפי שכותב המס"י שם 'שהנרצה יותר בעבודת הבורא יתברך שמו, הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה'. ואף להצליח הצלחה רבה עד מאד בלימוד התורה ובמעשה המצוות עצמם, כדברי מרנא הגר"ח מוואלוז'ין זיע"א בפ"י 'רוח חיים' למס' אבות (פ"ו, משנה ו) על הקנין 'בשמחה' ממ"ח קנייני התורה 'כי הלומד בשמחה בשעה א', ילמוד יותר הרבה ממה שילמוד בכמה שעות בעצבות', וכן כתב במכתב לנכדו (במכתב הנדפס בסוף הספר הנ"ל) 'שתזדרזו ללמוד בזריזות וחשק גדול, כי מה שלומדים בעצלות כל היום יכולים ללמוד בזריזות בכמה שעות'.

יזכנו הי"ת לעבדו מתוך שמחה וזריזות וכובד ראש, ולזכות לכל השפעת היום הנשגב והנורא, אמן.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

בענין "הזכרת על הניסים בסעודת פורים שנמשכה למוצאי פורים" (בחול או בשבת)

שאלה: [א] סעודת פורים שנמשכה למוצאי פורים, האם מזכירים בברכת המזון 'על הנסים'? [ב] סעודת פורים ביום שישי שנמשכה לתוך השבת, האם מזכירים בברכת המזון 'על הנסים' ו'רצה'?

תשובה: סעודת פורים בשנה רגילה שנמשכה למוצאי פורים – מזכירים בה 'על הניסים'. [ואם שכח לומר 'על הניסים' אינו חוזר, ראה ב'הרחב דבר'].

סעודת פורים ביום שישי שנמשכה הסעודה לתוך השבת – אם זה פורים דמוקפין [שמוצאי פורים יוצא בט"ז אדר כמו שחל השנה], מזכירים רק 'רצה' ולא 'על הניסים'. ואם זה פורים דפרזים [שמוצאי פורים יוצא בט"ו אדר], יש מחלוקת הפוסקים אם להזכיר גם 'על הניסים', ודעת המשנ"ב להזכיר רק 'רצה'.

*

ה ר ח ב ד ב ר :

הזכרת 'על הניסים' בתר תחילת הסעודה

[א] בסעודת פורים בשנה רגילה שנמשכה הסעודה למוצאי פורים, ובעת ברכת המזון כבר מוצאי פורים, ההלכה היא שמזכירים 'על הניסים', וכפי שכותב השו"ע (קפח, י): "היה אוכל ויצא שבת, מזכיר של שבת בבהמ"ז דאזלינן בתר התחלת הסעודה, והוא הדין לראש חודש ופורים וחנוכה".

וע"ע בשו"ע (תרצה, ג) שכותב: "אומר על הנסים בברכת המזון בברכת הארץ, ואם התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה, אומר על הנסים דבתר תחילת

סעודה אזלינן, ויש מי שאומר שאין לאומרו, ונוהגין כסברא ראשונה" [אולם אם שכח ולא הזכיר 'על הניסים', כותב המשנ"ב (תרצה, יז) שכאן בודאי שאין מחזירין אותו].

עתה נבוא לבאר, מה הדין בסעודת פורים שחל ביום שישי שנמשכה למוצאי פורים, ועתה זה כבר שבת, האם יזכיר 'על הניסים' 'רצה' או שניהם?

סעודה שלישית שנמשכה למוצ"ש, ובמוצ"ש חל ר"ח או פורים

ב] נקדים במקרה הפוך, בפורים שחל ביום ראשון ונמשכה 'סעודה שלישית' לתוך הלילה, אם אומר 'רצה' 'על הניסים' או שניהם?

וכותב המשנ"ב (קפח, לג): אם חל ראש חודש ביום ראשון, ושניהן אי אפשר להזכיר דהוי תרתי דסתרי', דהיאך יאמר "ביום השבת הזה" ואחר כך יאמר "ביום ראש החודש הזה", יזכיר רק 'יעלה ויבוא'. והטעם: כי כלפי הזכרת יעלה ויבוא יש חיוב ברור, ומשא"כ בהזכרת שבת יש בכלל נידון אי אזלינן בתר תחילת הסעודה. [והגם שלהלכה אנו נוקטים דאזלינן בתר תחילת הסעודה, מ"מ כאן שהוא מקום הדחק, מוטב שידחה הזכרת שבת מפני הזכרת ר"ח].

אבל אם חל חנוכה או פורים ביום ראשון, כותב המשנ"ב שיאמר רק 'רצה' ולא 'על הניסים'. והטעם: כי הזכרת מעין המאורע של חנוכה ופורים אינו אלא רשות, וכמש"כ השו"ע (רח, יב) שמזכירין הזכרה בברכת מעין שלש רק בשבת יו"ט ור"ח אבל לא בחנוכה ופורים, והטעם מבאר המשנ"ב (ס"ק נט): שאפילו בברכת המזון אינו חיוב להזכיר 'על הניסים' מצד הדין רק מצד מנהגא, וכאן (בברכת מעין ג') ליכא מנהג כלל על זה. ואכן מי ששכח ולא הזכיר 'על הניסים' בברכת המזון של פורים, מביא המשנ"ב (תרצה, טו) שנחלקו בזה הפוסקים אם לחזור או לא, וספק ברכות להקל.

---

¹ המשנ"ב מביא שי"א שאם חל מוצ"ש בר"ח, שיש להזכיר גם 'רצה' וגם 'יעלה ויבוא', כי אזלינן בתר תחילת הסעודה וגם בתר שעה שהוא מברך בו, ולא קפדינן במה דנראה כסותרים אהדדי, כי ב'רצה' נתחייב משעה שהתחיל הסעודה ביום, ואח"כ כשנמשך הזמן ולא בירך והגיע לילה של ר"ח ניתוסף עליו חיוב לזכור מעין המאורע של שעה שהוא מברך בו.

נמצא מבואר ע"פ הכרעת המשנ"ב: [1] אין להזכיר שני הזכרות סותרות. [2] בעיקרון אנו נוקטים שהולכים בתר תחילת הסעודה, אא"כ זה נחשב מקום הדחק. [3] כשהנידון האם להזכיר 'רצה' או 'על הניסים', יזכיר 'רצה' ולא 'על הניסים', מאחר שהחיוב של הזכרת על הניסים אינו חיוב רק מנהג.

סעודת פורים ביום שישי שנמשכה לשבת

ג] ע"פ הנ"ל נשוב לנידו"ד, בכה"ג שנמשכה סעודת פורים מיום שישי לתוך השבת.

הנה יעוי' במאירי (כתובות ז, ב בד"ה אע"פ) שכותב: "ואף אנו ואבותינו נוהגים בפורים שחל להיות ערב שבת, שמתחילין בסעודה מבעוד יום עד שיקדש היום, ופורסין מפה ומקדשין וגומרין את הסעודה ומזכירין בה של פורים מטעם זה, שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים, אע"פ שעבר יום ארבסר בשעת הברכה, הא בשאר סעודות שבערבי שבתות וימים טובים וראשי חדשים ומוצאיהם, הכל הולך כשעת הברכה כו".

ומבואר מדבריו, דבעצם ס"ל כדעה הב' בסי' תרצה, שלא הולכין בתר תחילת הסעודה אלא בתר שעת הברכה, ורק כשמשכה סעודת הפורים למוצאי פורים, מזכירים 'על הניסים' הגם שזה כבר שבת. והטעם כמו שמנמק המאירי "שהרי אף חמשה עשר יום נס הוא והדין נותן להזכיר בה של פורים", דהיינו שגם עתה מתאים לומר 'על הנסים' מאחר שגם יום ט"ו הוא יום שמחה" ואין סתירה בין ההזכרות.

אולם המאירי איירי בפורים דפרזים שמוצאי פורים יוצא בט"ו אדר, אבל כשחל פורים דמוקפין ביום שישי (כמו השנה), שמוצאי פורים יוצא כבר בט"ז אדר, משמע מדבריו שאין להזכיר 'על הניסים' כי אם 'רצה'.

ולמעשה המשנ"ב (תרצה, טו) כותב: "כשחל פורים בערב שבת ומשכה סעודתו עד הלילה, חייב להזכיר של עכשיו דהיינו 'רצה', וא"כ איך יאמר 'על הניסים' דהוי

^ח ראה ברמ"א (תרצה, ב) מש"כ שיש חיוב משתה ושמחה קצת בשני הימים י"ד וט"ו. וע"ע במשנ"ב (תרצג, ו) שפרח שאמר 'על הנסים' בט"ז אין מחזירין אותו, כי מ"מ יש קצת שייכות בימים אלו.

תרתי דסתרי. וכיון דאין הזכרת על הניסים חמור כל כך (וכמש"נ לעיל) לכן יאמר רק של שבת" (היינו הגם שכבר נתבאר שבעצם אנו נוקטים שהולכים בתר תחילת הסעודה, מ"מ כאן עדיף להזכיר של שבת מלהזכיר על הניסים וכמש"נ באות ב). ולכן פסקו של המשנ"ב אינו עולה בקנה אחד עם פסקו של המאירי, שהרי המשנ"ב מסתמא מדבר על פורים דפרזים שנמשכה הסעודה לט"ו, וגם בזה הוא כותב לומר רק 'רצה', ואילו המאירי כותב שבכה"ג שמשכה סעודתו לט"ו שיאמר גם 'רצה' וגם 'על הנסים' כי אין סתירה בין ההזכרות (ויעו"ש בשעה"צ אות יט). העולה: פורים של פרזים ביום ו' שנמשכה הסעודה לט"ו, יש נידון אם להזכיר גם 'על הנסים' או רק 'רצה' [וכאמור הכרעת המשנ"ב להזכיר רק 'רצה' ולא להזכיר 'על הנסים']. אבל בפורים של מוקפים ביום ו' שמשכה סעודתו לט"ז, ברור שלא יאמר 'על הנסים', כיון שזה סתירה ל'רצה'.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

הרגשים / הרב יהודה נקי

לך כנוס את כל היהודים – מה טוב ומה נעים שבת אחים גם יחד

לעם היהודי ישנו כח נפלא ומיוחד כשמאוחדים כ'איש אחד בלב אחד' – ויש ביניהם רצון, שאיפה ומטרה יחידה ומיוחדת: "יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא", להגדיל שמו הגדול הגיבור והנורא, לעשות רצונו יתברך ולעובדו בלבב שלם. והוא סוד יצירתם והווייתם של עם ישראל, והכח שיש בידם להתקיים עלי אדמות. ומבחינה זו אין כל הבדל בין העדות השונות במנהגייהם ובהליכותיהם, מאחר וזאת התורה לא תהא מוחלפת, וכולם מכוונים אל התכלית הפנימית, לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו.

וכבר דרשו חז"ל (מכילתא) על הנאמר קודם קבלת התורה "וַיַּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הַקָּהָר" - כאיש אחד בלב אחד! והוא אשר הביאם לדרגה עליונה ביותר עד שענו כולם יחדיו: "כֹּל אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע", והקדימו בדבריהם את הנעשה לנשמע מתוך התבטלות מוחלטת לדבר ה' שיקום לעולם. ובנתיבות שלום היה חוזר רבות כי הדרגה העליונה שיהודי מרגיש כי הוא 'בן המלך' ומחשב הנהגותיו והליכותיו כנאה וכיאה באצילות המלוכה, נאמרת תמיד בלשון רבים, כי אין היחיד יכול להשיגה. ומייסד זאת מדברי מהרמ"ע מפאנו שכתב על הנאמר בתורה "בְּנִיִּים אַתֶּם ה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יד, א) 'כי רק כלל ישראל המאוחדים יחדיו נקראים בנים אתם, אך היחיד אינו נקרא בן להקב"ה'.

יהודי אינו דומה כלל לגוי, לא רק במעשים אלא בכל ישותו ומהותו, לא ניתן כלל להשוותם כי מב' עולמות יסודם. גוי כולו מורכב מגשמיות והמשילוהו חז"ל (יבמות סב.) לבהמה - 'עם הדומה לחמור'. ודומים לבהמה שאין לה דעה עצמית אלא נגררת אחר בעליה או אחר החופש והחירות למלאות את סיפוקיה והנאותיה המושפלות המחוסרות והמושללות כל ערך נעלה.

אכן עם ישראל מהותם רוחנית ונעלית עד למאד, וכפי שאומרים בקידוש (יו"ט)
"אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוֹ מִכָּל עַם וְרוֹמְמָנוּ מִכָּל לְשׁוֹן וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו". הזכות שיש לכל
יהודי לעשות רצון מלך מלכי המלכים הקב"ה היא למעלה מכל. וכמעט ולא ניתן
להסבירו בדברים, אלא הוא דבר התלוי בלב פנימה – ו'טועמיה חיים זכו! וכמו
שאמר הרה"ק ר' ברוך ממזיבוז זי"ע 'זקני הבעש"ט הק' אמר שאי אפשר להסביר
לגוי מהו יהודי, ואני אומר שאפילו ליהודי אי אפשר להסביר מהו יהודי. והגם
שלבוש בעור ובשר גשמי כצורת אדם, ויש בכוחו להתחבר אל עניינים חומריים.
אך בפנימיות נפשו ובשורש נשמתו צפונה הנקודה הפנימית המאירה בשלימות
ללא כל סיג ופגם.

השורש הרוחני הזה הצפון בכל יהודי אין לו כל אחיזה בדבר גשמיים, ופועל
למעלה מכל השגת שכל והגיוון בן אנוש. והנה ב' דברים גשמיים לעולם אינם
מתחברים להיות לאחד גם יחד, אלא רק יתכן להעמידם זה לצד זה. אכן רק
ברוחניות [כידוע ליודעי ח"ן] יתכן הדביקות המושלמת, מפני שכל הענין הרוחני
יסודו בהתחברותו לכח האלוקי המחיייה אותו בכל רגע.

ולכך כששני יהודים מתאחדים גם יחד כוחם רב לפעול גדולות ונצורות ולהגיע
להשגים גדולים ועצומים, שאין ביד היחיד להשיגם. ובדברי חז"ל ורבותינו הק'
לדורותיהם נאמרו מאמרים רבים אודות המעלה המיוחדת שיש לעם ישראל
דווקא בהיותם מאוחדים, כי אז מתאחד השורש היהודי הפנימי שיש בהם.

וזה היה כל השתלשלות העניינים של מגילת אסתר ונס הפורים, ראשית כל
הגזירה שהייתה במזימתו של המן האגגי התחיל מפני שעם ישראל חיו בפירוד זה
מזה. וכמו שאמר המן לאחשורוש: "יִשְׁנֹו עִם אֶחָד מִפְּזָר וּמִפְּרָד בֵּין הָעַמִּים כָּל
מְדִינֹת מְלְכוּתְךָ", ומכיון שעם זה עכשיו מפוזר ומפורד הרי תוכל להשמידם בנקל.
ולכך כשראה מרדכי את המצב הזה שעם ישראל שרויים ואין בידם כל כח רוחני
שיעמוד להם כנגד הגזירה, אזי קרע את בגדיו ולבש שק ועפר ויצא בתוך העיר
בלבוש שק ואפר וזעק וזעק זעקה גדולה ומרה.

ולאחמ"כ שלחה אסתר המלכה שלחה לבקש ממרדכי: "לֵךְ כְּנוֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַנִּמְצָאִים בְּשׁוֹשַׁן וְצוּמוּ עָלַי וְאֵל תֹּאכְלוּ וְאֵל תִּשְׁתּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לַיְלָה וַיּוֹם", כי אכן כל כנסייה שהיא לשם שמים סופה להתקיים, כשיהודים מתכנסים ביחד אין שום כל כח שבעולם למנוע בעדם לפעול את מבוקשם. וזה היה הרעיון שהיתה לאסתר להעביר את רוע הגזירה, שמכיון שהשורש התחיל מזה שעם ישראל היה מפוזר ומפורד בין העמים, אזי ממילא הרווח והצלחה יבוא רק ע"י שיהיו באחדות הלבבות. וכפי שנאמר בסליחות (בה"ב) "אֲגוּדִים בַּצָּרָה לְשִׁפּוֹךְ תַּחֲנָה. אֶת פְּנֵי אֱלֹהֵיהֶם שׁוֹפְכִים לֵב דַּוְיוֹן", האיגוד בעת הצרה היא אשר תביא את הישועה לעם ישראל.

ואכן בזכות זאת התגלגל כל סיפור המגילה לזכותם של ישראל, ראשית בכניסת אסתר אל אחשוורוש שהושיט המלך לפנייה את השרביט. ואח"כ במשתה יחד עם הזמן שנפל על מיטתה וחרה אף אחשוורוש וציפה לפעול לפי הצעת חרבונה לתלות את הזמן על העץ אשר הכין להזמן וכהנה רבות בסיפור המגילה.

וע"כ קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם להיות עושים בכל שנה ושנה את היום ארבעה עשר ויום חמשה עשר לחודש אדר, - "יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׁמְחָה וּמְשֻׁלּוּחַ מְנוֹת אִישׁ לְרַעְהוּ וּמִתְנֹת לְאֲבִיוֹנִים... מְשֻׁפָּחָה וּמְשֻׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר" שכל מצוות היום מתייחדים בלהרבות אהבה והידידות בין איש לרעהו, שזה מעיקרי נס הפורים, והוא אשר עומד להם לישראל לעמוד איתנים בכל העיתים והמצבים שעוברים עליהם בכלל ובפרט.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת אור התורה - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

חייב איניש לבסומי- איך? כמה ולמה?

השיכורים משמחים אותנו ועד עצמם. הם משתטים, רוקדים, מצחקקים ללא גבולות ועושים אוירה טובה, עד שהם מתחילים לאבד פורפוציות, להקיא, לבכות ולהתנהג כמו שיכורים... * מה ההלכה אומרת על שכרות ועישון בפורים? מה המינון הנכון? כיצד לשתות מבלי להזיק לבריאות ומדוע אסור לערבב ויסקי עם ליקר? * הרה"ג רבי שמואל ברוך גנוט שליט"א מציע: יין, כבדהו וחשדהו...

איך שותים?

בישיבת פוניבז' שבליטא הביאו בקבוקי יין רבים לשמחת תורה, לשמחת החג, כדי לקיים מצוות שתיית רביעית יין ביום-טוב. כעבור זמן חיפשו את הטבחית הנכריה, אך היא נעלמה. כששבה לאחר החג אמרה הטבחית: "ברחתי, כי אצלנו כשיש כמות כזאת של בקבוקי יין, עם קבוצת צעירים כה גדולה, האירוע מסתיים עם הרבה הרבה הרוגים"...

בראדין התקבצו בני הישיבה, סביב הכהן הגדול רבנו הסבא קדישא בעל "חפץ חיים" זי"ע. המשתה נערך כדת, השירה פרצה לגבהי רום וכולם הביטו בחרדת אלוקים ברבנו רבי ישראל מאיר הכהן, שנהרה היתה שפוכה על פניו הקדושות. ואז קם שיכור אחד מבני הישיבה, שיכור כלוט, עליו כתב הרמב"ם ב"פירוש המשניות" במסכת נזיר שפטור הוא מכל המצוות, ו... תפס את ה"חפץ חיים" בזקנו.

כולם הזדעזעו ורעדו מפחד. אוי לאותה בושא וכלימה, אויה לבזיון התורה של הדור כולו. שיכור, בחור מבני הישיבה דראדין, פשוט יושב ליד ה"חפץ חיים" ומושך בזקנו של הסבא קדישא. ניסו להזיזו, ניסו להודפו בכח גדול, אך לשווא. השיכור לא נע ולא זז, ממשיך לאחוז בזקנו של ה"חפץ חיים".

ו"החפץ חיים" פונה אליו בנחת רוח ומבקשו שיעזוב את זקנו, אך הבחור מוכן לכך רק בתנאי אחד: "אני עוזב לרבי את הזקן, רק אם הרבי יבטיח לי שאשב עימו במחיצתו בעולם הבא!"...

המשך הסיפור המרטיט אינו נוגע לענייננו (הסוף היה, אגב, שה"חפץ חיים" הסכים לבסוף להבטיח לו שהוא יישב עימו במחיצתו בעולם הבא, בתנאי שיעזוב את זקנו ובתנאי שיבטיח לו דבר אחד, שלא ידבר לשון הרע מכאן ואילך, עד יום מותו. הבחור השיכור לא הסכים להתחייב לא לדבר יותר לשון הרע ובראדין אמרו שאותו בחור אמנם צמח וגדל לתלמיד חכם גדול וצדיק, אך עם ה"חפץ חיים" הוא לא ישב, ככל הנראה, בגן העדן...). מה שחשוב לנו הוא להפנים כיצד נראו השיכורים בישיבות הקדושות. שיכור כלוט, שמעיז למרוט לרבן של כל בני הגולה את הזקן, אך מה חשוב לו כעת? לשבת עם ה"חפץ חיים" בעולם העליון!

בחרתי לפתוח את המאמר העוסק בשכרות ויין, דוקא בסיפורים אלו. כי למותר לציין ששום הרוג או פצוע לא היה שם, בישיבה. כשיהודי שותה יין, הוא עושה זאת בטעם טוב והוא שומר על עצמו לבל יתהולל ויחטא, חלילה. כי יהודי, גם כשהוא שותה, לפי גדרי ההלכה והמסורה, יודע הוא בכל נימי נפשו ש"בכל דרכיך דעהו".

כל הורה וכל מחנך, מחנכים בישיבות לצעירים ובגילאים מבוגרים יותר, מתלבט מידי שנה כיצד לנהוג בנושא שכרות ושתיית יין מופרזת בפורים. מצד אחד, זאת הלכה פסוקה. חייב אדם להשתכר בפורים. מצד שני, כולנו יודעים מה קורה לשיכור, בפרט לשיכור צעיר. השטויות, הדיבורים המטופשים, הצווחות, הבכיות וההקאות שלאחר מכן, ואידך זיל גמור. רבים מפוסקי ההלכה מקילים בענין חובת השכרות, כפי שנראה בהמשך, ושיקולים כמו כיבוד הורים ומחנכים, כבוד הסובבים והפרעה בשמחת היום הקדוש- הם בודאי חלק ממכלול השיקולים הבאים לפתחנו, בשעה שאנו מתלבטים האם להגיש לשולחן אלכוהול.

אבל באופן אישי, סבורני שהדבר לא נורא כל כך. כפי שקראנו בסיפור שבתחילת המאמר, השיכורים שלנו לא מסבים נזקים גדולים מידי. כמה כסאות הפוכים, קצת

עוגמת נפש וכמה סמרטוטים ומים, וזהו, פחות או יותר. נער הייתי והגם שעוד לא זקנתי, לא ראיתי נזקים בלתי הפיכים שנגרמו כתוצאה משכרות ישיבתית. בודאי רבים חולקים עלי, מנסיון מר או מהשערה, אך זו דעתי הכללית, וכמובן שלכל כלל יש יוצאים מן הכלל. אפשר לגעור, אפשר להציב גבולות ברורים, אבל צריך לדעת ש"זה לא סוף העולם". יש דברים גרועים יותר...

בשנה שעברה, יומיים לפני פורים, דיברתי לפני הבחורים בישיבה על נושא השכרות. מכיון שראיתי ש"מוטב שלא לומר דבר שאינו נשמע", פרסתי בפני הבחורים רשימה כיצד משתכרים, איך שותים מבלי להינזק וכיצד לשתות מבלי לחוש תחושות נוראיות ומסוכנות.

אז הנה הנתונים הנגרמים כתוצאה משכרות. הרמות השונות של אחוזי אלכוהול בדם ומידת השפעתם:

ריכוז אלכוהול של 0.1% בדם: מתחילים להתרחש שינויים בפעילות המרכזים העליונים של המוח, מצב הרוח והביטחון העצמי משתפרים, יכולת הריכוז יורדת, זמן התגובה מתארך ורגישות הרפלקסים נחלשת. ריכוז אלכוהול של 0.2% בדם: המעצורים הנפשיים ממשיכים להתרופף והדבר יכול לבוא לידי ביטוי ב"חופש דיבור" רב יותר ("נכנס יין - יצא סוד") ולעיתים גם בנטייה לאלימות. הקואורדינציה ממשיכה לרדת ולעיתים נגרמים גם טשטוש ראייה ותחושת עייפות וכבדות. ריכוז אלכוהול של 0.3% בדם: הקואורדינציה ממשיכה לרדת, קיים קושי ניכר לעמוד וללכת ביציבות, כושר הביטוי נפגע ולעיתים גם חלק מהחושים מופיעה סחרחורת והשיכור סובל מבחילות ולרוב גם מהקאות. המעצורים הנפשיים כבר רופפים לחלוטין.

ריכוז אלכוהול של 0.4% בדם: השיכור הופך לאפתי ואינו מגיב לסביבתו. החל משלב זה מצוי האדם בסכנת חיים. ריכוז אלכוהול של 0.5% בדם: המצב מידרדר לרוב לחוסר הכרה, חום הגוף יורד ומופיע איבוד שליטה על הסוגרים. ריכוז אלכוהול של 0.6% ומעלה בדם: סכנת חיים חמורה, מוות. ההשפעות הללו אינן מוחלטות בהתחשב בגורמים שצוינו. אנשים הרגילים לשתות אלכוהול יכולים

להגיע למצבים בהם אחוזי האלכוהול בדמם גבוהים הרבה יותר, תוך השפעה פחותה.

במקרים של שתייה מרובה, חווה האדם השותה לרוב, לאחר כמה שעות, מצב של "חמרמורת", או "האנג-אובר" בלעז. התסמינים כוללים כאבי ראש חזקים, בחילות והקאות, עייפות, קושי בריכוז, צמא, רגישות גבוהה לאור ולרעש, נדודי שינה, חרדות, עצבנות ותחושת דכדוך. התסמינים עשויים להשתנות מאדם לאדם. יש כאלה שיחושו אותם באופן חמור ויש כאלה שלא יחושו אותם כלל – לאחר שתיית אותה כמות אלכוהול. כמו כן, לא כל אדם חייב לחוש את כל התסמינים. ההאנג-אובר נגרם כתוצאה מהתייבשות. בזמן סילוק האלכוהול מהגוף, הוא סופח אליו כמות רבה של נוזלים, וכך נגרמת התייבשות וכל יתר התסמינים שתוארו. ככל שכמות האלכוהול שנצרכה היתה גבוהה יותר – כך יהיו התסמינים חמורים יותר.

עצות להתמודדות עם האנג-אובר: שתייה מרובה של מים – יש לשתות לפני השינה לפחות חצי ליטר מים וגם בבוקר להמשיך לשתות כמויות קטנות וקבועות (ולא בכמות גדולה בבת אחת) של מים או של מיץ פרי טבעי (כגון אשכוליות). אכילה – מומלץ לאכול מזונות קלים לעיכול. אספירין – יש הנוהגים לקחת שני כדורי אספירין לאחר השתייה בלילה, ובבוקר – עוד שניים. שתיית קפה שחור חזק - פטנט מקובל אך דווקא לא מומלץ משתי סיבות: א. הקפה מזרז את זרימת הדם ובכך מגביר את השפעת האלכוהול מחדש. ב. הקפאין הוא חומר שגורם להוצאת נוזלים מהגוף, ובכך מחמיר יותר את ההתייבשות.

ידידי הרב שרגא גבהרד עבד ביקבים אחדים בארץ, כשבתחילת דרכו שימש כמשגיח כשרות ועובד ביקב 'פלם' שבמטה יהודה. הוא בוגר קורס "ייצור יין וניהול יקבי בוטיק" באוניברסיטת אריאל וקורס לטעימה שיפוטית של איש הענבים. הרב גבהרד, ממתפללי בית הכנסת "חפץ חיים" ואיש נהדר ומקסים, מעביר כיום סדנאות וערבי יין יהודיים. סיורים ביקבים וכרמים לקבוצות קטנות, מפקח כשרות, יועץ ביקבים אחדים וגם כותב טורים על יקבים ויין. הוא אומר לנו

כך: "השאלה הראשונה צריכה להיות: "מה זה אלכוהול", "מה הוא עושה לנו"? "איך שותים אותו?".

נלך בעקבות החכם שנאמר עליו בפרקי אבות שהוא עונה "על ראשון ראשון". כל דבר אורגני שתוסס, בזמן התסיסה הופכים הסוכרים ל'אתנול', ואם זה משהו מתוק, הרי שיש בו הרבה 'אתנול'. האלכוהול שנמצא במשקאות הוא למעשה 'אתנול' המורכב מפרודות מאד קטנות, שמצליחות לעבור את המחסומים בדרך אל המוח, וזה מה שגורם לאותה הרגשה של שמחה ורוגע, וכשזה מגיע בכמות מופרזת, זה מבלבל, בכמות עוד יותר מופרזת זה גורם לניתוק קשר עם הסביבה, ובכמויות מוגזמות מאד זה עלול גם לגרום לנזק חמור. אבל אנו מדברים על כמות מאוזנת, סבירה וחיובית. יש הרבה סוגים של משקאות חריפים, שכל אחד עשוי מחומר שונה, אחוזי כהל שונים, לכן לכל אחד מהם יש טעם, ריח, צבע ותכונות שמאפיינות רק אותו, ומייחדים אותו לעומת שאר המשקאות".

הרב גבהרד מסביר כיצד לשתות: "ראשית, לא כדאי לשתות על קיבה ריקה, כי אז האלכוהול משפיע לא רק מיידית אלא גם יותר בחוזקה, בעוד שבזמן הארוחה מתערב האלכוהול עם עיסת המזון בקיבה, ומשתחרר באופן הרבה יותר מבוקר ואיטי. על כן לצורך איזון ההרגשה, מומלץ לאכול ארוחה משיעיה ומלאה, ועוד יותר מומלץ לאכול דווקא מאכלים שמנים, שאז שכבת שומן מרפדת את הקיבה והאלכוהול משפיע פחות, ועושה את זה יותר לאט. בשביל זה לא צריך לאכול אליה של כבש, או שני ק"ג אסדו, אלא די בשתי כפות שמן זית לפני השתיה. זה גם בריא, אבל כאן זה לא טור של דיאטה. עוד המלצה חשובה; לשתות מים במקביל למשקאות החריפים, בערך כוס מים על כל כוס יין, כי אז האלכוהול מתדלל בערך למה שהגוף מסוגל להתמודד. והמלצה חשובה נוספת: לא לערבב משקאות חריפים שונים, ליקר עם וויסקי למשל, כי ליקר הוא מתוק, והסוכר מזרז את הספיגה בדם וזה מאיץ את ההשתכרות. בודאי שלא עם משקאות מוגזים, כי הגז דוחף ומאיץ את שלב הכניסה למעיים, וזה גורם לפרץ אלכוהול בדם".

איש החינוך הרה"ג רבי יחיאל פליסקין אומר לי כך: "יש טוענים שהם לא יכולים לדעת מראש כמה שכרות תוציא אותם מדעתם, ולכן הם שותים כמה שיוצא להם, והתוצאות הם שאח"כ זה כבר לא אשמתם, שהרי הם לא ידעו בודאי שכך יהיה. כך טען לי בחור אחד. אבל לדעתי זה סתם התחמקות מאחריות. הנסיון מעיד, שמי ששותה רק יין יבש, או לבן או אדום בלי לערבב, לא חצי יבש אלא יבש לגמרי, כבקבוק או שנים [לי מספיק בקבוק, ואולי יהיה מי שיצטרך שנים] מגיע למצב הרצוי ללא איבוד השפיות, וללא הקאות. ההקאות תלויות בעוד נתון - שלא יהיה על בטן מלאה, וגם לא מיד לאחר שאוכל אלא לפחות כ-10 דקות אחרי, וגם שלא ישתה הכל בבת אחת אלא בהפסקות של 5-10 דקות בין כוס לכוס.

אלא שכשאמרתי זאת לבחור, הוא אמר לי: "מה, אז אני לא אשתה ויסקי? הרי טעמו של היין היבש הוא ממש טפל לעומת הויסקי?"... באמת אי אפשר לרקוד על כל החתונות, גם לשתות הכי טעים וגם שהשכרות תהיה לפי ההלכה, זה או זה או זה, ולכן כל אחד לפני פורים שיעשה חשבון הנפש באיזה מסלול הוא בוחר, בעד ההלכה או נגד ההלכה, רק לפני כן שלא ישכח שההלכה היא זו שסיפקה לו את כל ההצדקה וההיתר להשתכר, ובור ששתה ממנו יין שלא יזרוק בו אבן... ומי שבכל זאת טוען שאיננו יודע איך תראה השכרות שלו, והאם הוא בחשש הסכנות הללו, שיזכר (או ישאל אחרים...) מה היה בשנים הקודמות בשכרותו אם היה הכל כדין, ומה בדעתו לעשות עבור זה..."

אז תשתכרו, אך בטוב טעם. שימרו על כללים, אל תערבבו יינות בשום אופן. תקפידו לשתות מאותו סוג יין כל משך השתייה. תשתו רק לאחר אכילה משביעה על בטן מלאה, תשתו מים ותהיו זהירים שלא עברתם את גבול הטעם הטוב. קצת פרצי צחוק וריקודים סוערים - זה בסדר. אם אתם רואים שאתם מתחילים להעליב את הסובבים, שהסובבים מתחילים להחזיר או להסמיק ממכם, קחו מהר כמה מלפפונים חמוצים, תאכלו, תורידו את הראש ופשוט תנסו להירדם. הנה קיימת את המצוה כהלכתה. כעת אל תערבו מצוה עם עבירות....

האם חייבים להשתכר?

הגמרא, כפי שנראה בהמשך, מורה לנו שישנו חיוב להשתכר בפורים, עד שלא נדע בין "ארור המן" ל"ברוך מרדכי". הגמרא מספרת על רבה ורבי זירא, שערכו יחדיו את סעודת הפורים שלהם. רבה השתכר ובתוך שכרותו שחט את רבי זירא. כאשר התפכח רבה מיינו ונודע לו ששחט את ר' זירא, התפלל רבה ור' זירא קם לתחיה. מכיוון שהגמרא כותבת את שני העניינים יחדיו, דייקו כמה מרבתינו הראשונים שכיום, לאחר שרבה שחט את רבי זירא, התבטלה חובת השכרות. ה"אורחות חיים" כתב שלכן עלינו לשתות רק "שישתה יותר מלימודו" ולא יותר. אמנם הרא"ש והרמב"ם וגם השולחן ערוך, הכריעו לנו שעלינו להשתכר כהוגן, עד שנירדם מתוך השכרות, אך הרמ"א כתב שאין צורך לשתות אלא יותר מלימודו, ופסק הרמ"א שישתה מעט ויילך לישון, ומתוך השינה לא יידע בין "ארור המן לברוך מרדכי"...

כאמור, במסכת מגילה אמר רבא: "מיחייב אינש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". וכן נפסק בשולחן ערוך "חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". רש"י פירש: "לבסומי, להשתכר ביין". וכן כתב הב"ח: "לפי עניות דעתי נראה כפשוטו שצריך שישתכר הרבה, עד דלא ידע כלל מה חילוק יש בין ארור המן לברוך מרדכי, שזה הגיע קרוב לשכרותו של לוט". בהמשך דבריו הביא הב"ח את דברי רבנו אפרים המובא בר"ן, שהמעשה עם רבה ורב זירא הובא בגמרא כדי לדחות מההלכה את דברי רבא המחייב להשתכר בפורים. וכתב הב"ח: "ומיהו דווקא לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, הוא שנדחה מההלכה. אבל צריך לשתות הרבה מלימודו שייטב לבו במשתה ויהא שתוי או אפילו שיכור שאינו יכול לדבר לפני המלך, רק שתהא דעתו עליו".

הביאור הלכה תמה: "היאך יחייבו חז"ל מה שנזכר בתורה ובנביאים בכמה מקומות השכרות למכשול גדול". ותירץ שהחיוב להשתכר בפורים, יסודו בחובת זכרון הניסים שנעשו בימי אחשורוש על ידי יין. העמק ברכה הביא בשם רבי

ישראל מסלאנט זצ"ל, שהחיוב להשתכר בפורים נמשך לאורך כך היום, וגם לאחר שכבר השתכר פעם אחת, לכשיתפקח מיינו, עליו לשוב ולשתות עד שישתכר בשנית, משום "שהשיעור עד דלא ידע אינו שיעור בקיום המצוה, אלא הוא שיעור לענין לפטור מהמצוה".

אך שיטתם של רש"י והב"ח שביארו את דברי רבא "מיחייב איניש לבסומי - להשתכר", אינה מוסכמת, כדלהלן: הרמב"ם כתב בהלכות מגילה: "כיצד חובת סעודה זו שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידה, ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות". גם בדברי הרמב"ם מבואר שחייב לשתות יין עד שישתכר, אולם נראה שאין זו שתיה המביאה לאיבוד צלילות הדעת לחלוטין, אלא שתיית יין הגורמת לשינה מתוך שכרותו.

וכדבריו פסק הרמ"א: "יש אומרים דאין צריך להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו ויישן. ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי".

עם זאת, ברור שאין כוונת הרמב"ם שניתן לקיים את החיוב "עד דלא ידע" בשינה ללא שתיית יין, וכפי שכתב הגרצ"פ פרנק זצ"ל בספרו מקראי קדש: "יש שטועים ומפרשים בדברי הרמ"א שאומר כאן שני דברים: [א] שאין צריך להשתכר כל כך אלא ישתה יותר מלימודו. [ב] שהחובה של "עד דלא ידע" יקיים בשינה אף אם השינה היא לפני השתיה. אבל זה טעות, שהפירוש בדברי הרמ"א הוא שירדם מתוך השתיה, וכדברי הרמב"ם ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו". וכפי שביאר הגאון רבי בן ציון פלמן זצ"ל בספרו שלמי תודה, הכותב כך: "עיקר המצוה היא השכרות, אלא דשכרות יש לה הרבה דרגות, יש שכרות מעט ויש שכרות הרבה. ועל זה כתב הרמב"ם דשיעור השכרות היא עד שיגיע למצב שירדם מתוך השכרות, וכשירדם ולא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי יצא ידי חובת השכרות. ולפי זה הא דאמרו עד דלא ידע, הכוונה בזה כמש"כ הרמ"א דעל ידי השינה לא ידע. אלא לדבריו הוא שיעור בשכרות, ועיקר המצוה היא השכרות שישתכר מעט, ושיעור השכרות היא עד שירדם על ידי זה ולא ידע בין ארור המן וברוך מרדכי, אבל בשינה לבד אם לא ירדם מתוך השכרות לא יצא".

הבית יוסף הביא את דברי הארחות חיים: "חייב איניש לבסומי בפוריא לא שישתכר, שהשכרות איסור גמור, ואין לך עבירה גדולה מזו שהוא גורם לגילוי עריות ושפיכות דמים, וכמה עבירות זולתן. אך שישתה יותר מלימודו מעט". וכן נראה מדברי השפת אמת שכתב: "מחייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע, נראה לפרש שאין הכוונה שמחויב להשתכר כל כך עד שלא ידע, אלא שכל היום מחויב לעסוק במשתה, ועד דלא ידע עדיין החיוב עליו. לאפוקי כשהגיע לשיעור זה, אבל אפילו קודם השיעור יוצא כל שעוסק במשתה כנ"ל". ומבואר בדבריו שהחיוב "לעסוק במשתה" - ולא להשתכר - מתמשך לאורך כל היום.

ההגהות מימוניות הביא את דברי הראבי"ה, הכותב ש"מחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע וכו', כל הני למצוה בעלמא ולא לעכב". וכן דעת המהרי"ל (סימן נו אות ט) שכתב: "הא דאמר רבה חייב אדם לבסומי, ודאי מצוה בעלמא הוא, כי כך משמעות הלשון "חייב אדם". וטעם הדבר הוא ש"ימי משתה" כתוב וישנו משתה בלא שכרות". וכן נראה מדברי הטור שכתב: "וצריך שישתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", ומשמע מכך ששינה את הלשון ממאמר רבא "מחייב אינש" ל"צריך שישתכר", שאין חובה להשתכר אלא זו מצוה בעלמא, ולכן "צריך שישתכר".

אולם מרן השולחן ערוך העתיק להלכה את דברי רבא: "חייב אינש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי", ולא שינה מלשון הגמרא כפי ששינה הטור. ומשמע מדבריו כי יש חובה גמורה להשתכר בפורים.

במה משתכרים?

מוישה, בן ישיבה הגון, רצה לקיים את מצות השיכרות בפורים והוא לגם בקבוק ויסקי כשר למהדרין, וקינח בבקבוק ערק צלול וחרוף. העיר לו חבירו: "צריך להשתכר דווקא ביין, ואתה לא שתית יין אלא ויסקי וערק". מי משניהם צודק?

הגר"צ פלמן זצ"ל דן בשאלה זו, האם המצוה להתבשם בפורים ("חייב איניש לבסומי בפוריא") הוא דוקא על ידי יין או בכל מיני משקה הגורמים לשיכרות. בגמרא במגילה, שם נמצא מקור דין השכרות, לא מוזכר שצריך להשתכר דוקא

ביין, אך רש"י במגילה והרמב"ם בהלכות מגילה כותבים ששתיים יין ומשתכרים. גם הרוקח כותב ש"ירבה במשתה היין" ורבי יוסף ענגיל זצ"ל מוכיח מדברי שו"ת הרדב"ז שהשיכרות בפורים צריכה להגיע על ידי שתיית יין דוקא. הרדב"ז (שו"ת ח"א תס"ב) הסתפק במקרה שאדם נדר שלא ישתה יין, האם מותר לו לשתות יין לקידוש, לארבע כוסות ובפורים. ואם נאמר שניתן להשתכר בפורים אף בכל משקה הגורם לשיכרות, אם כן מדוע יהיה מותר לו, לאותו אדם שנדר שלא לשתות יין, לשתות דוקא יי? אלא ודאי שהמצוה היא דוקא בשתיית יין ולא במשקים אחרים.

הגר"צ פלמן זצ"ל מצטט את דברי האבודרהם, החיי אדם ופוסקים נוספים, שמסבירים שחז"ל תיקנו להשתכר בפורים ביין משום שהנס נעשה על ידי משתה היין, ולפי זה מסביר הוא שמוכן מדוע תיקנו להשתכר דוקא ביין ולא במשקים אחרים, כיון שהנס נעשה במשתה היין וגם הריגת ושתה ובחירת אסתר למלכה נעשתה על ידי משתה היין. הוא מביא שהגר"נ קרליץ שליט"א אמר שודאי מצוה מן המובחר להשתכר דוקא ביין, כיון שהנס נעשה על ידי היין. אך זהו לא עיכוב במצוה, ואם שתו שאר משקים המשכרים והשתכרו על ידם, יוצאים גם כן ידי חובה, וכפי שמצינו בנרות חנוכה, שהמצוה המובחרת היא להדליק נרות בשמן זית, כיון שהנס נעשה על ידי שמן זית. אך גם שאר שמנים כשרים, וכך גם כאן, ניתן לצאת ידי חובת שיכרות בויסקי וערק, ליקר, 777, וכל משקה שגורם לאדם להשתכר.

הגר"צ פלמן מצטט מדברי המהר"ל ז"ל, המסביר שתפקיד השיכרות הוא להביא את היהודי בפורים ל"הסתלקות השכל", ולדבריו נראה שמצות היום הוא להשתכר, ואין זה משנה כיצד מגיע לשכרות. ובספר הליכות שלמה הביא מדברי הגרש"ז אויערבך "שבשתיית מיץ ענבים פשוט שאין מקיים מצות היום"

מי שמצטער מיין

הגר"י קופרשטוק זצ"ל, ר"מ בישיבת טשעביץ, דן בספרו מאורות נתן, האם יהודי שמצטער משתיית יין, צריך לשתות ולהשתכר. הוא רצה ללמוד מדברי השו"ע

בהלכות ליל הסדר "מי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו, צריך לדחוק עצמו ולשתות לקיים מצות ד' כוסות", שהוא הדין בפורים חייב לדחוק עצמו ולשתות אף אם מצטער בשתייתו. הוא הביא מדברי השערי תשובה שכתב בשם היעב"ץ, כי "החלוש שמזיק לו השכרות, פשיטא שאינו מחוייב בכך", והביא ראיה מכך שרבי יהודה ב"ר אילעי היה שותה יין בליל הסדר וכתוצאה מכך סבל כאבי ראש עזים עד שבועות "משמע דפורים לא שתה כיון דשתייתו מזיק לבריאות". במסקנת דבריו הביא מדברי הלקט יושר, שכתב כי מי ששתיית יין מזיקה לו לא ישתכר בפורים, וביאר בטעמו: "כיון שחיוב השתיה משום שמחה, ככתוב (אסתר ט, כב) מְשַׁתֶּה וְשִׁמְחָה, וכיון שאינו שותה יין מחמת ששונאו ומזיק לו, לא נחשב לגביו שמחה".

שנשים ישתו קצת יין בפורים

בחנוכה נתתי את ליבי לנושא של "הן היו באותו הנס", דבר המחייב את הנשים במצוות מסוימות למרות "שהזמן גרמן". שימו לב לדבר מופלא. הגמרא (במגילה ד, א) אומרת ש"נשים חייבות במקרא מגילה", וה"תוספות" מביאים בשם הרשב"ם כך: "שעיקר הנס נעשה על ידן בפורים, על ידי אסתר, ובחנוכה- על ידי יהודית ובפסח- שבזכות צדקניות שבאותו הדור נגאלו"...

ולפתע נפל לי האסימון. בחנוכה, כך לפי דברי הרשב"ם ולפי המובא במספר מקורות במדרשי חז"ל, כל התשועה והנס נעשה על ידי אשה, יהודית שמה. בפורים, זאת כולנו יודעים, אסתר עמדה מאחורי כל השתלשלות הנס ובחכמתה כה רבה, צידקותה ותפילותיה, זכינו לאורה ושמחה, ששון ויקר. ופסח? גם עצם גאולתנו ופדות נפשותינו נגרמו בגלל הנשים הצדקניות שבאותו הדור. נמצא, כך הבנתי לפתע, כל חגי ישראל הנחוגים על הניסים שנעשו לנו, נעשו על ידי נשים.

הן לא מאבדות את הראש, לא בתופת המצרית וקושי השיעבוד וגם לא כשכל האנשים רקדו סביב מחולות עגל הזהב. הן לא משתכרות, לא שוכחות את התפקיד ופועלות ב"בינה יתירה", בינות להררי משלוחי המנות, שהן עצמן הכינו מסביב לתחפושות הססגוניות, שהן עצמן יצרו במו ידיהן (או לפחות, דאגו להן

בכל כוחן), ובין לבין מכינות הן את המנה האחרונה לסעודת הפורים, שהן טרחו להכין ולהכין ולהכין, בשעה שאנחנו חגגנו לנו במסיבת פורים זו או אחרת. וכן, בין לבין, בין ים העבודה, משרת האמא הבלתי-נגמרת, שימת הלב למאות הפרטים הקטנטנים ושלל העבודות הנוספות שהשיתו עליהן, הן גם יוצאות לשמוע מגילה ודואגות שלא לפספס שום מילה.

כל הניסים שאירעו לעמנו המפואר אירעו בזכותן. כל "נס החזקת הבית" היומיומי תלוי על כתפיהן ולנו לא נותר אלא להכיר טובה, להוקיר ולהודות.

בשו"ת שבט הלוי כתב שדבר פשוט שנשים אינן בכלל מצות "חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע" כי "חז"ל הקפידו (כתובות סה, א) מליתן ריבוי יין לאשה מטעמי התגברות היצר. וגם אם בעלה עמה, אין דרך "עד דלא ידע" כמובן, והדברים פשוטים". וכן נקט הגר"מ שטרנבוך בספרו מועדים וזמנים: "נשים אינן חייבות בהמצוה להשתכר בפורים עד דלא ידע שאין דרך נשים בשכרות, ועלולים לבוא לעבירות חמורות".

הגר"ע יוסף זצ"ל בספרו חזון עובדיה (פורים) כתב שאשה מחוייבת לשתות מעט יין, אך שלא תשתה יותר מידי עד שתגיע למצב של "עד דלא ידע", ומשמע שהוא משום גנאי. ובנטעי גבריא (סי' עג, ד) הביא בשם משנת יעקב רמז לכך שנשים פטורות מחיוב עד דלא ידע, שבפסוק "ומאמר אסתר קיים דברי הפרים האלה" נכתבה תיבת "פורים" בכתוב חסר, כדי לרמוז שמשלוח מנות ושמחת פורים נוהג בהן, אבל לא חייבות לבסומי. ובספר עת"ה באתי (סי' ד) מביא שמרן הגר"ח קניבסקי שליט"א אמר שנשים צריכות לשתות קצת יין לשמחת היום אבל לא להשתכר עד דלא ידע. ובספר אורחות רבנו (ח"ג עניני פורים אות צז) מובא שמרן הקהילות יעקב זצ"ל הורה בפורים לנכדותיו לשתות קצת יין לשמחת היום.

ומה קורה עם בן שהוריו אסרו עליו להשתכר בפורים - האם הוא חייב לשמוע בקולם? -- ראו בהרחבה בספר רץ כצבי שהביא מדברי הפוסקים בנדון, ודן בשאלה זו על פי שיטות הראשונים והפוסקים שהובאו לעיל בגדרי החיוב להשתכר בפורים, ומתוך בירור חובת מצות כבוד אב בדברים שאינם לצורך

תועלתו והנאתו של האב, וחובת הציות להורים כאשר אי קיום מצוותם יגרום להם צער, וכאשר הם מצווים על בנם שלא יקיים "מילי דחסידות" או "חומרא".

המשגיח פיקח על כמות האלכוהול

סיפר הרב אלימלך חייקין שליט"א שזוכר את פורים בישיבת "חברון". המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל יושב ומדבר דברי תורה וחצי עיגול של בחורים סביבו מרותקים. רבי מאיר החזיק בקבוק אלכוהול וכל כמה דקות היה משקה את הבחורים, כך המשגיח שלט על המינון. אחד הבחורים כבר היה מבוסס היטב, לכן בסבב הבא המשגיח מזג כוסית לכולם ועליו דילג. הבחור שאל: "מדוע הרב דילג עלי?" בכדי לא לפגוע בבחור ולומר לו בפנים שהוא שיכור אמר לו הרב באופן המשתמע לשני פנים "אתה מספיק חריף גם בלי זה" לאחר כמה רגעים שוב שאל הבחור: "למה הרב לא השקה אותי?" חזר הרב על דבריו "אמרתי לך כבר שאתה חריף מספיק גם בלי היין" אמר הבחור: "אני יודע. רק רציתי לשמוע זאת שוב..."

לאחר נישואיו היה הגרב"צ פלמן נוסע לסעודת פורים לתל אביב, ושהה יחד עם ריעו הגאון ר' יוסף ישראלזון שהתייתם בגיל צעיר וגדל אצל אביו, ועם גיסו הגאון ר' יוסף בלשינצקי ראש כולל רדומסק, והיה משתכר, ובשכרותו הקריא בעל פה מספר "נפש החיים" מילה במילה, ושאל כל אחד ואחד: "אתה מקיים את זה? אתה מקיים את זה?" וכשסיים את הספר כולו, התחיל לקרוא את הספר "ראשית חכמה" בעל פה... והנה נכנס יין יצא סוד, סודו של מבקש ה'.

עישון בפורים

רבים מהאדמו"רים נוהגים לעשן סיגריה אחת במשתה היין, לפני קהל אלפים. בבטאון אור ישראל חי"ט (שנה ה' עמו' פ"ב), הביא מכתב מהרה"ק רבי נחמיה אלטר זצ"ל, בנו של השפת אמת, שכתב בשם זקנו החדושי הרי"ם זצ"ל, שבחג השבועות צריכים לעשן סיגריה, על שם הפסוק "והר סיני עשן כולו". ע"כ, ובפורים קיימו וקבלו מה שקבלו כבר, ועל כן מעשנים בפורים זכר למתן תורה וזכר למה שההר היה עשן, עכ"ד.

ומספרים על הרה"ק מווארקי שפעם אחת נכנס לעריכת שלחנו בפורים עם סיגריה, ועשה כן כדי להתחפש (אוצרותיהם של צדיקים פורים רנ"ו). ואמנם צדיקים שכך נהגו, ודאי עשו את הדברים בדורות הקודמים, טרם נודעו בעולם נזקי העישון הרבים, וודאי שיש להמנע מהעישון, וכבר כתב הגה"צ רבי אביגדור מילר זצ"ל בספרו אור עולם (עמ' 133) שילדים מקבלים את הרגל העישון בפורים וממשיכים בשושן פורים, ורוכשים את ההרגל המגונה כל ימות השנה.

הגר"ע יוסף זצ"ל מחה נמרצות נגד המנהג לעשן בפורים, באומרו כי מתחילים ומעשנים סיגריה אחת, ואז חומר הניקוטין הממכר שבסיגריה, גורם להתמכר אליה עוד ועוד. גם הגר"י טשזנר שליט"א כותב נגד מנהג זה בספרו שערי הלכה ומנהג, ראו בדבריו שם, וכך כתבו עוד רבים וטובים. כולנו מכירים את הפתגם ש"סיגריה: תחילתה גאוה וסופה תאוה". קשה מאד להפסיק לעשן. אז מדוע להתחיל במנהג המגונה הזה??

מלבד קיום מצוות קריאת המגילה, מתנות לאביונים, סעודת פורים והשתיה כדת, ישנה מצווה עיקרית ובסיסית בפורים, המניעה את כל מצוות היום המיוחד של פורים - והיא מצוות השמחה.

סערת הררי משלוחי המנות, הלחץ החברתי המתלווה אליהם וההתרוצצויות האין-סופיות בפורים, לא מאפשרים לנו לנשום ולשמוח. כך שהעיקר חסר מן הספר. קיימנו את הכל, לפי כל ההלכות והדקדוקים, אך בעצם לא עשינו מספיק. לא עצרנו לרגע משטף יום הפורים ואוקטבותיו הרמות ו... פשוט שמחנו.

ברובד הפשוט, והנכון כל-כך, השמחה היא מנוע הכרחי לכל יהודי. ה"חינוך" כותב לנו שהאדם, באשר הוא אדם, חייב לשמוח מידי פעם, לא להיות "סיר לחץ" ולשמוח בעבודת ה' שלו. אי אפשר לעלוז כל החיים, אך מידי פעם בפעם - השמחה נחוצה כאוויר לנשימה. אדם שמח הוא אדם מאושר, שעבודת ה' שלו נעשית ביתר יעילות ונכונות פנימית. אם נמצא את עצמנו במוצאי פורים עם הררי ממתקים ובונבונירות, קרעי צלופנים וכעסים על אלו ששכחו להחזיר לנו משלוח מנות, החמצנו בעצם את עיקר מהות היום.

הספרים הקדושים מסבירים את עניין השכרות בפורים כ"הפשטת המלבושים". כך מצאנו אצל נח, שלאחר ששתה יין לשכרה, אזי "וישכר ויתגל בתוך אהלו". בפורים אנו משילים מעלינו את "המלבושים" החיצוניים העטויים על נשמתנו ולבבנו בכל ימות השנה, ואנו מגיעים אל הנקודה הפנימית, הפנימית ביותר, עמוך עמוך, בנפשנו, בה אנו דבקים בהקב"ה ורוצים בקרבתו, באמת ובתמים, באהבה ובשמחה.

"עמלק" (240) הוא בגימטריא "ספק" (240). שורשו של "קליפת עמלק" שבתוכנו הוא הספק, המנכר בנו ובעבודתנו על כל צעד ושעל. אך בפורים, כשאנו משילים מעצנו את כל הקליפות של ה"אני" שלנו, ואנו אפילו קצת שתויים ופחות חושבים על "מה יגידו עלינו" ו"איך אנחנו נראים", אנו יכולים לגעת, לפחות ליום אחד, בנקודה ההכי-פנימית אצלנו, שבאמת אנו מאמינים בהקב"ה, אנו עבדיו וצאן מרעיתו, שבאמת אנו רוצים וחפצים בו, ועל כך, ורק על כך- שמחתנו ואושרנו.

הגמרא אומרת שבהר סיני קיבלנו את התורה בכפייה ("כפה עליהם הר כגיגית"), אך בפורים שבנו וקיבלנוה מאהבה. כי בפורים אנחנו יכולים לחוש באמת, אם רק נתבונן, בתוך מצב חוסר הפיכחות והלחץ החברתי התמידיים, שבאמת "הקדוש ברוך הוא! אנחנו אוהבים אותך!..."

האריז"ל כותב ש"פורים כפורים". מדוע? כי ביום הכיפורים אנו ב"תשובה". תשובה היא שיבה, אנו שבים אל ה'. ובעוד שביום הכיפורים אנו נוגעים בנקודתנו הפנימית דרך צום ותפילה, פחד וחרדה, הרי שביום הפורים אנו שבים אל נקודת האהבה שלנו להקב"ה, דרך השמחה והשתייה אם אין לנו זמן לשמוח כל הפורים, נוכל להקדיש לכך את זמן סעודת הפורים. אז, שכבר כולנו רגועים ושלוים יחסית, נוכל להתבונן באמת ש"הדר קיבלוה מאהבה", שאנו באמת רוצים בקרבת אלוקים ושאינ לנו- בתוככי הלב פנימה- שום ספיקות בתורה ובאלוקיה. וכן, אז ממילא יהיה לנו הרבה מה לשמוח ולשמוח ולשמוח...

**

דין המזיק בפורים

א. מזיק בספק-פורים.

ב. בן הפרזים המזיק בפורים דמוקפין.

יש להסתפק בא' בן עיר הפרזים שנוהג דיני הפורים גם בפורים דמוקפין משום הספק (וכפי שישנם הנוהגים כן בב"ב כהוראת רבנו החזו"א ז"ל וכן יש הנוהגים כן באלעד), והזיק מחמת רוב שמחת הפורים. ואולם הניזק אינו נוהג ביום זה פורים. האם עליו לשלם נזקו כהזיק בכל ימות השנה, א"ד דכיון המזיק נוהג ביום זה פורים מספק ייפטר כדין המזיק בשמחת פורים. - עוד יש להסתפק בבן הפרזים שהתארח בסעודת פורים דמוקפין אצל בני המוקפין והזיק. האם אזלי' בתר המזיק או בתר הניזק.

תשובה: א] כתב הרמ"א (תרצ"ה, ב') בשם תרומת הדשן (סי' ק"י) שיש אומרים שאם הזיק אחד את חברו מכח שמחת פורים, פטור מלשלם. הפוסקים הדגישו שהינם פטורים דוקא שהזיקו בלא כוונה ומשום שמחת הפורים. אך אם התכוונו להזיק, חייבים. (עי' מג"א וט"ז, הגהות רע"א, באה"ט ושו"ת מהר"י מינץ ס"ס ט"ו, ורמ"א ס"ס תרצ"ו).

ויש לחקור האם פטור זה הוא מדין המזיק, שבפורים אנו פוטרים את המזיקים משמחת הפורים מפני שעושים ברשות (וכעין הרץ בער"ש בין-השמשות), וא"כ לדידו גם יום זה הוא פורים, א"כ ייפטר בטענת "קים לי שהיום פורים". או שנאמר שפטור זה הוא משום הניזק, שאינו תובע על הזקי שמחת הפורים, ואם אצלו יום ט"ו אינו נחשב לפורים הוא תובע גם תובע את נזקי ממונו.

ספק זה נפשט מדברי הפרמ"ג (א"א סק"ז), שכתב: "ושלא בכוונה בעלמא חייב ובפורים מסתמא מוחלין". וכן כתב ש"בפורים הוה כאנוס קצת". הרי לנו שאין הפטור משום המזיק, הגם שהוא אנוס, (שהרי אדם חייב גם על נזק שעשה באנוס, ורק באנוס גמור מיפטר לדעת התוס' ריש המניח, ולהרמב"ן חייב גם בכה"ג. וכאן כתב שהוא רק "אנוס קצת"), אלא מפני שהניזק מסתמא מוחל על הזקי יום הפורים. א"כ כאשר הניזק אינו מחשיב את יום ט"ו ליום שיש בו שמחה יתירה

כביום י"ד (ואף אם מחמירים לקרוא בו מגילה ולקיים מצוות היום, מ"מ לא מצינו שהחמירו להשתכר ולשמוח בו כביום י"ד. שהרי גם על חיוב השכרות ביום י"ד מצינו רבים שהמעטו בעניינו, (עי' במאירי מגילה (ז', ב') וברמ"א (תרצ"ה, ב') בשם הב"י בשם הראשונים, וביד אפרים כתב שהגם שמצוה להשתכר, אין להרבות בזה באופן שלא יידע מימינו לשמאלו), אזי שפיר יכול לתובעו על היזק יום ט"ו. אמנם יתכן שאם הניזק בעצמו רקד ושמח עימם שמחה יתירה וחפץ בשמחה זו, יש להקל גם ביום זה. א"ד דכה"ג לא מוחלים, כיון דסו"ס יום ספק הוא ול"ח כפורים בבירור וע"כ בכה"ג לא מוחלים על הנוק. והדברים צריכים שאלת חכם.

ב] ומנגד נראה שכאשר הרוקדים רקדו בעיר מוקפת חומה והם תושבי עיר הפרזים, יהיו פטורים מלשלם, למרות שהם עצמם אינם חייבים בשמחת פורים. ומפני שבעל הבית השמח ביום זה ע"פ דין, מחשיב גם אורחיו לברי שמחת הפורים ומסתמא מוחל על היזקו. אמנם הערני הרב יהושע גוטליב שיחי' שאפ"ל שכשהמזיק המחויב בשמחת הפורים, מזיק מתוך חיוב שמחתו, אזי מוחל הוא לו, אך בנידו"ד יתכן שאינו מוחל לו, כיון שהמזיק עצמו אינו חייב בשמחת פורים וא"כ הגם כשרוקד ושמח עם חוגגי הפורים, היה עליו לרסן את עצמו, וצ"ע.

ג] הגה"ה: בספר משפטי התורה (ח"א סי' י") רצה לתלות את מחלוקת הפוסקים האם פטורים בפורים על נזקי גוף כנזקי ממון, בטעמא דפטור זה. שהפוטרים נזקי גוף סוברים שהוא מצד הפקר בי"ד וממילא הפקירו גם את נזקי גופו. אך הסוברים שהמזיק בשמחת פורים נפטר רק בנזקי ממון ולא בנזקי גוף, סוברים שהפטור משום מחילה, ובנזקי הגוף אנשים בד"כ אינם מוחלים.

בפשטות אין שום הכרח שאכן זוהי מחלוקתם. שהרי אפ"ל שנחלקו על מה ובמה תיקנו שמוחלים. האם גם על נזקי גוף או רק על נזק"מ. [ואדרבא, מצינו לאבא חלקיה בש"ס תענית שהעדיף את נזקי גופו על נזקי ממונו. אם כי יש לחלק בין המקרים]. אמנם מצאתי שהרמ"א בדרכי משה (תרצ"ו, ה') כתב בשם מהר"י ברי"ן שפטור הזיק בשמחת פורים הוא מפני "דממון ניתן למחילה דהפקר בית דין

הפקר". א"כ לכאורה מצינו שהמהר"י ברי"ן נחלק עם הפרמ"ג בגדר הפטור. שלמהר"י ברי"ן הוא מטעם הפקר בי"ד ולהפרמ"ג משום מחילה, וכדברי ס' משפטי התורה. אך בזה הארני הרב אליהו שפירא שיחי' נכונה שגם למהר"י ברי"ן הוא משום מחילה. ורק בכדי שלא יאמרו הניזוקים שאנו יוצאים מהכלל, ואינו מוחלים. לכן אמרו שתיקנו שמאחר ומסתמא מוחלים על נזקי השמחה, לכן תיקנו שהפקר בי"ד הפקר וא"א לתבוע ע"ז כלל.

ד] נידון זה אפשר לדונו גם להיפך, כשהמזיק מחויב בשמחת הפורים (כשהינו בן ירושלים) והניזק (שאינו בן ירושלים) פטור. ישמע חכם ויוסף לקח.

ה] ושאלתי במכתב שאלה את מו"ר הגר"ח קניבסקי שליט"א האם השמח והזיק ביום פורים דשושן בעיר המסופקת, האם חייב לשלם. והשיב: "מסתבר שכיון שחייב בשמחה בב' הימים ממילא פטור". ושאלתי האם אזלינן בתר יום הפורים דהמזיק או דהניזק, וכנ"ל. והשבני: "מסתבר דאזלינן בתר המזיק".

*

נטילת ידיים לפני קריאת המגילה

באתי לעורר על הלכה למעשה, לפיה אלו שקוראים מגילה כשרה הכתובה על קלף, ברבים או ביחיד, צריכים ליטול ידיים לפני קריאת המגילה, ויתכן שהנוגעים במקומות המכוסים בשעת קריאת המגילה, יצטרכו ליטול את ידיהם, אם ברצונם להמשיך ולגעת בגיילי המגילה, וכדלהלן:

א] איתא בידיים פ"ג: כל כתבי הקדש מטמאין את הידים, ונחלקו במשנה האם גם מגילת שיר השירים וקהלת מטמאין את הידים. ונאמר במגילה (לב.): "אמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: כל האוחז ספר תורה ערום נקבר ערום. - ערום סלקא דעתך? אלא אימא: נקבר ערום בלא מצות. - בלא מצות סלקא דעתך? - אלא אמר אביי: נקבר ערום בלא אותה מצוה".

ובשבת (יד.) איתא: "וספר מאי טעמא גזרו ביה רבנן טומאה? אמר רב משרשיא: שבתחלה היו מצניעין את אוכלין דתרומה אצל ספר תורה, ואמרו: האי קדש והאי

קדש. כיון דקחזו דקאתו לידי פסידא, גזרו ביה רבנן טומאה. והידיים - מפני שהידיים עסקניות הן. תנא: אף ידיים הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה, משום דרבי פרנך. דאמר רבי פרנך אמר רבי יוחנן: האוחז ספר תורה ערום - נקבר ערום. ערום סלקא דעתך? אלא אמר רבי זירא: ערום בלא מצות. בלא מצות סלקא דעתך? - אלא אימא: ערום בלא אותה מצוה". והתוס' (שם ד"ה האוחז) כתב וז"ל: "האוחז ספר תורה ערום - קצת משמע דלאו דווקא ספר תורה, דהא כל כתבי הקדש תנן במסכת ידיים שמטמאין את הידיים", עכ"ל. וכתב הב"י (סי' קמז) וז"ל: "מצאתי כתוב בשם ספר אגודה (שבת סי' יט) דאפילו סמוך לנטילה קאמר וכתוב עוד שם דלאו דוקא ס"ת אלא הוא הדין לשאר כתבי הקדש דאסור ליגע בהם בלא מטפחת", עכ"ל. והדרכי משה ציין שכ"כ התוס' בשבת וכנ"ל, דה"ה דאסור ליגע בכל כתבי הקודש בלא מטפחת. והדרכי משה (שם אות ב) כתב: "אני מבני בניהם ולא נהגו ליגע ס"ת אלא שאר כתבי קודש לא נוהרין", עכ"ל.

ולהלכה פסק השו"ע (סי' קמז, א): "אסור לאחוז ס"ת ערום, בלא מטפחת". וכתב הרמ"א: "וי"א דה"ה שאר כתבי קודש (אגודה ותוס' פ"ק דשבת), ולא נהגו כן, וטוב להחמיר אם לא נטל ידיו; ובס"ת, אפי' בכהאי גוונא אסור (ד"ע אגודה)", עכ"ל.

וכתב המג"א (סק"א): "ומיהו כתבי קודש דוקא כשכתובין אשורית על העור ובדיו כדאי' במשנה, וכ"כ הרמב"ם וא"כ יפה כתב רמ"א דלא ראה מימיו מי שחשש לזה דספרים שלנו אין כתובים באופן זה, ומ"ש כאן וטוב להחמיר היא מילתא יתירתא. ומיהו במגילה שכתובה כדינה, צריך ליזהר, דמדסתם הרמב"ם שם דלא קי"ל כשמואל דאמר אסתר אינה מטמאה ידיים", עכ"ל. וכוונתו שהרמב"ם שם סתם וכתב שכל כתבי הקודש מטמאין את הידיים ולא חילק בין המגילות.

ובהגהות חתם סופר על שו"ע או"ח (סי' תרצא) הביא מעשה רב מהגה"ק רבי נתן אדלר זצ"ל שנוהר שלא לנגוע במגילת אסתר, וכ"כ היעב"ץ במור וקציעה (סימן תרצ"א) ובשאלת יעב"ץ (ח"ב ס' ק"ג). ועי' שע"ת (תרצא, ג) ובשו"ת זרע אמת (ח"ג טו).

אמנם המשנ"ב חולק ע"ד המג"א וכותב כך: "ולא נהגו כן - היינו אף באותן שכתובין אשורית ועל הקלף כדין, כגון מגילה, ג"כ נהגו העולם להקל. ומסיים הרמ"א דבזה טוב להחמיר אם לא נטל ידיו, ר"ל שהם סתם ידים וחוששין שמא נגע במקום המטונף. אבל כשנטל ידיו אין להחמיר בזה. ובס"ת אפילו בכה"ג שנטל ידיו ג"כ אסור ליגע בה בלי מטפחת", עכ"ל.

ובביאור הלכה שם מבאר את סברת המנהג להקל בזה, וז"ל: "וטעם הדבר דהמרדכי בשם הראבי"ה מיקל אפילו בס"ת לאחוז ערום כשנטל ידיו ולא הסיח דעתו משמירתן וכן משמע ברשב"א שבת דף י"ד ודעת התוספות שם ע"ב לאיסור וכן הוא דעת האגודה וכ"כ הריטב"א במגילה דף ז' בהדיא דאף בשאר כתבי קודש אסור לאוחזן ערום ומטמא הידים אף לאחר נטילה לכן בכתבי קודש דבלא"ה אין הדבר ברור שצריך להחמיר בזה דהתוספות שם בדף י"ד ד"ה האוחזן כתבו דקצת משמע וכו' [ובשו"ת רדב"ז ח"ב סימן תשע"א מבואר דאין כתבי הקודש בכלל ס"ת לענין זה] ע"כ הכריע הרמ"א דבכתבי קודש וע"י נטילה יש לסמוך אמרדכי וסיעתו להקל [מגן גבורים ע"ש], עכ"ל הביאור הלכה.

והנטעי גבריא (פורים ל' אות ד) כתב בשם הגר"ש סלאנט זצ"ל, דהרוצה להחמיר כדעת המג"א לא מיחזי כיוהרא, עכ"ל. ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"א סי' תב) כתב דצ"ב שהעולם אין נזהרין בזה שהאיסור לנגוע בכתבי הקודש ערום חמור מאד, ועי' במחזיק ברכה סימן קמ"ז אות ד' שכתב שאין נזהרין בזה וכדעת הפנים מאירות ח"א סי' ע"ו, והשב יעקב סי' י"א, אך עכ"פ היא גופא צ"ב מדוע אין צריך מטפחת כשאר כתבי הקודש דשריא.

וכתב התשובות והנהגות דלפי"מ שהוכיח מרן הגרי"ז בחידושי רי"ז הלוי (הלכות מגילה) שהכשר מגילה אינו קשור לכתבי הקודש. רק הלכה היא בפני עצמה, יש לומר שמטעם זה גופא שאין הכשרה תלויה בקדושתה ככתבי הקודש, לא תיקנו שמטמא את הידים אלא כשימוש לכתבי הקודש או שנכתב ביחד עם עוד כתבי הקודש. ובסוף דבריו כתב התשובות והנהגות ואלו דבריו: "ונכון לנהוג כרמ"א ר"ס קמ"ז שבכתבי קודש אם נטל ידיו אין אסור לנגוע, ולכן בנוטל לפני מעריב בכלי

הדין לתפלה יכוון שיועיל גם למגילה ותו אין לחשוש כלל (וצ"ב אי בנטילה לכתבי קודש צריך כוונה לכך או בידים נטולות מספיק, שבחולין נחלקו הפוסקים עיין במ"ב קנ"ט (ס"ק ע"ה) ובדיעבד מקילין, ולכתבי קודש אם מועיל נטילה שיהא מותר ליגע, עיין בבה"ל קמ"ז ד"ה וטוב להחמיר, ויש לעיין אם צריך לזה כוונה שנוטל לכך, או מספיק בידים נטולות וצ"ב, עכ"ל.

נמצאנו למדים שהרוצים לקרוא מגילה כתובה כהלכתה ולנגוע בה, עליהם ליטול ידים לפני תפילת ערבית או לפני קריאת המגילה. ואף שלהמג"א לא יועיל, ולדעתו אין לגעת בידים כלל במגילה, מ"מ המשנ"ב פסק שאפשר לגעת במגילה לאחר שנטל ידיו.

ב] לכאו' הנוגע במקומות המכוסים המצריכים נטילה, תוך כדי קריאת המגילה, צריך ליטול ידיו, או שלא ייגע יותר במגילה עד שיטול ידיו. ואמנם מצינו בכה"ח (או"ח סי' ד סקפ"ה) בשם רוח חיים ועוד פוסקים, שהנוגע במקומות המכוסים ויודע שאין בהם מלמולי זיעה וזוהמא, אין חיוב נט"י. ולפי"ז יש מקום להקל כשיודע שנגע במקומות שאין בהם מילמולי זיעה. ואמנם בהליכות שלמה (פ"כ אות טו) הובא בשם הגרשז"א שיש להחמיר משום לא פלוג, וכן שמעתי ממו"ר מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, ועי' שלהי דקייטא. ועי' רשב"א הו"ד בב"י סוס"ד. ומ"מ בודאי יש להחמיר ולהיזהר שלא לגעת במקומות המכוסים בשעה שאוחז במגילה בידיו, דלכאו' שפשוף היד בשולחן או בסטנדר לא יסייע לזה.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

**"נהפך להם מיגון לשמחה", מדוע ישועת יום אחד השפיעה
"שמחה" לכל החדש**

וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיְגוֹן לְשִׂמְחָה (אסתר ט, כב)

צריך ביאור, הרי שמחת פורים היתה יום אחד, ומה זכה החודש כולו שנהפך לשמחה. ובביאור הגר"א למגילת אסתר (פרק ט' כ"ב) כתב, (וכן הוא בכתבי רבי צדוק הכהן בספרו פרי צדיק שמות לחודש אדר), שמה שאמרו שהחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, היינו שכולו נהפך מיגון לשמחה ולכן משנכנס אדר מרבין בשמחה בכל החודש. וכתב שם עוד, שבגמרא (תענית כט ע"ב) אמרו, כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, ומבואר שאב ואדר קשורים זה בזה. וביאר שבחודש אב ממעטין בשמחה הוא מחמת יום אחד יום חורבן הבית בתשעה באב, ולכך אף פורים מחמת יום אחד שנעשה בו נס נעשה כל החודש כולו כיום שמחה. וראה עוד דעה בירושלמי (מגילה פ"א ה"א) שאם אין יכול לקרותה בזמנה יכול לקרוא קריאת המגילה כל החודש כולו, והוא מדין שהחודש שנהפך להם מששון לשמחה. אמנם זה עצמו צריך ביאור מדוע על ידי יום אחד נהפך כל החודש כולו לשמחה

ובביאור הדבר נראה על פי דברי רבי צדוק הכהן שם, שהקשה שדווקא חודש אדר מרבין בו בשמחה, אף שגאולת מצרים בניסן עדיפה כפי שאמרו (מגילה י"ד א) שאין אומרים הלל בפורים כמו בפסח ושם בגמרא תרצו, התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא וכו' אכתי עבדי אחשורוש אנן. ולא מצינו על ניסן שכל החודש נהפך לששון ולשמחה. וצ"ב מה מעלתו וכוחו של חודש הזה.

ושם ביאר רבי צדוק, שחלוק דין חודש ניסן מאדר באופן מהותי לגמרי. חודש ניסן כל גאולת מצרים היתה על ידי ה' בלבד ללא ישראל בלבד מתחילתו ועד סופו ושם נאמר "ה' ילחם לכם ואתם תחרישון", היינו הכל נפעל בהם בישראל, והם

ישראל אינם שותפים לעשייה. והטעם בכך היה לפי שהיו משוקעים במצרים והיו צריכים לפעולת ה' להוציאם ממ"ט שערי טומאה. אכן, בפורים הכל נפעל על ידי ישראל מלמטה, היינו היהודים הרגו בשושן בשונאיהם וכן את עשרת בני המן, והרגו בשאר מדינות המלך שבעים וחמישה אלף. מלבד זאת היה אז פעולה רוחנית מלמטה, קבלת תורה שבעל פה וכפי שאמרו (שבת פ"ח א) הדר קיבלוה בימי אחשורוש, ובידוע שהקבלה זו היתה על תורה שבעל פה, שכפית התורה במתן תורה היתה תורה שבעל פה^ט, בימי אחשורוש מאהבת הנס קיבלוה בשמחה מאהבה כמו תורה שבכתב. ולכך ביאר רבי צדוק שלכך כל חודש אדר נהפך כולו לשמחה שלפי שהכל נפעל על ידי ישראל והביא לישועה ולהבדיל מניסן, ולכל גרם שכל החודש נהפך לשמחה^י.

תוספת הסבר לדברים, עצם הרגשת האהבה נבע שאחר הפעולה והיוזמה שבאה מלמטה כאמור, אח"כ כשנעשה להם נס משמים, כביכול היתה הסכמה מלמעלה על פעולותיהם דבר שהביא לקשר של אהבה בין הקב"ה לכלל ישראל שהדר קבלוה באהבה, ולכך אף שתורה שבעל פה קשה היא, אמנם כשאדם אוהב איזה דבר שום דבר לא קשה לו.

ונראה שיבואר עוד דברי השפ"א שהקשה על מה שאמרו ליהודים היתה "אורה אורה זו תורה". והקשה שא"כ היה צריך לכתוב ליהודים היתה "תורה". וביאר, שהיהודים הרגישו מתוקף האהבה הרגישו "שהתורה היא אורה". ונראה עומק הדבר שהבדל יש בין זמן מתן תורה שהיו צריכים להסביר לישראל ענין שא"א לעולם בלי תורה, וכפי שמתבאר במהר"ל שלכך היו צריכים כפיה לתורה. וביאר שהכפיה היתה שהיו מוכרחים כמלאכים שהראה להם הקב"ה שא"א לעולם בלי תורה וממילא אין צד שני שלא לקבל את התורה. מאידך בפורים לא רק שלא היתה כפיה אלא אדרבה "קבלוה באהבה". ויסוד ההבדל הוא כפי שנתבאר לעיל

---

^ט ראה תנחומא פרשת נח אות ג, שעל תורה שבכתב אמרו נעשה ונשמע שאין בה צער כל כך, רק על התורה שבעל פה שהיא עזה כמות כדברי המדרש שם.

^י ולפ"ז יבואר מה שכתב רש"י ש שם בתענית, שמה שמרבים בשמחה, הוא "ימי נסים היו לישראל: פורים ופסח". ואפשר לבאר בדבריו שהכונה הניגודיות כח הפסח שהכח נפעל מלמעלה להוציאם מהגלות, וכנגד זה הכח של היהודי להתנער מהעפר ולהתרומם הוא כח היותר חשוב שיחשב כל החודש כחודש של שמחה. והוא כח אדר שמחמתו כל החודש נהפך לשמחה.

שביציאת מצרים הכל נפעל מלמעלה, וממילא הפועל היוצא היה שכשהגיע מתן תורה, היה צורך להכריח להם שאי אפשר לעולם ללא תורה. אכן, כשבפורים שהכל נפעל מלמטה על ידי היהודים, וכשהרגישו שמשמים מסכימים עמם בעצם עשית הנס ואם כן שקיימת האהבה ממרומים על מה שעשו ופעלו לא היה צורך להסביר להם מה תקפה של תורה ולכך קבלוה באהבה.

ויבואר עוד, שהנה ברש"י כתב שהדר קבלוה באהבה "שהוא מאהבת הנס שנעשה להם". ויש להקשות שביציאת מצרים היו ניסים גדולים ומדוע לא השפיע דבר זה על קבלת התורה באהבה והיה צורך בכפיה ומ"ש פורים. ולמתבאר יבואר היטב שאף שהיו ניסים הכל נפעל מלמעלה וממילא לא השפיע עליהם למטה לקבל בנפשם ענין זה. אכן, בפורים הניסים נפעלו מכח מכח עבודה שמלמטה וממילא גדלה האהבה עד אין קץ ולכך השפיע הדבר לקבל את התורה באהבה

במתן תורה שכפה להם הר כגיגית, לכך לא היה דין "גר שנתגייר כקטן שנולד"

ויבואר עוד, שהנה יסוד המהר"ל הובא דבריו בהקדמה לספר שב שמעתתא שבמתן תורה לא היה דין "גר שנתגייר כקטן שנולד". וביאר, בזה שלפי שהיה מתן תורה בכפיה ולא מרצון וכתב שכל דין כקטן שנולד לא קיים אלא במקום שנעשה הגירות מדעת ועל ידי זה יש בריה חדשה. ולפי דבריו יבואר "שהדר קבלוה באהבה" א"כ ישראל מתוקף מתן התורה המחודש נעשו כבריה חדשה. ולפ"ז יבואר טעם חדש מדוע מתחפשים בפורים כי ע"י שנעשו ישראל בריה חדשה נמצא שהיה בהם שינוי במהות ורמז לכך הוא מה שמתחפשים ומחליפים את הזהות^א.

---

^א והוא היסוד של "ונהפוך הוא", שכל יסוד ההפיכה שיש בכח היהודי לקחת יוזמה ולגרום למהפכה בכל דבר. והוא הביאור של "תשועתם היית לנצח" שבכל דור ודור מתעורר הכח הזה להפוך הכל מחדש והוא הביאור מה שכתב הרמב"ם שפורים לא יתבטל לעולם הוא הכח היהודי שניתן לו הכח לפעול וליזום ולהפוך מרעה לטובה וכח זה נשאר לעולם.

לב המועדים / הרב יהודה לב, מח"ס לב המועדים

מנהגי יום הפורים

נוהגים להתחפש בתחפושות בפורים (שו"ע תרצו ח) ואינו חיוב אלא מנהג ישראל ומכיון שמנהג ישראל דינא אין לבטל מנהג זה.

רמז לתחפושת מהתורה דאמרינן בגמרא (חולין קלט, ב) אסתר מן התורה מנין שנאמר (דברים לא יח) "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" מכאן רמז להסתרת הפנים בפורים (טעמי המנהגים תתצב, בשם בני יששכר).

טעמים למנהג זה

א. לפי שהנס היה מלובש בדרך הטבע ע"כ מכסים את הפנים שלא יראו בגלוי, כלומר שהמאורעות שמסופר במגילה היו י"ב שנים והיו נראים כדרך הטבע ורק בסיומם התברר שהיתה יד ה' שכיונה את כל המהלך.

ב. זכר למרדכי שיצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור (כנה"ג, הובא בא"ר תרצו טו).

ג. זכר למפלת ושתי שהייתה על ידי תחפושת שבא גבריאל ועשה לה זנב (א"ר תרצו טו).

ד. לזכר פחד היהודים אשר נפל עליהם ורבים מהם היו מתיהדים [נעשו יהודים] (שפת אמת לקוטים מגילת אסתר)

ה. יש שכתבו טעם לדבר ע"פ דברי התוס' (ר"ה ג, א ד"ה וישמע הכנעני) שהביא את המדרש שמסופר שעמלק התחפש כשבא להילחם עם ישראל במדבר וכן עשו העמלקים במלחמה עם יהושפט (דברי הימים כ, א) זכר לזה אנו מכסים את הפנים (הוספת קצות השולחן ח"ג).

ו. לפי שיש עניים שמתביישים לבקש צדקה בגלוי וכאשר יתחפשו ולא יכירום יוכלו לבקש ולקבל צדקה (פורים וחודש אדר לר"צ כהן עמוד צז, גינת ביתן, אוצר המנהגים).

ז. לפי שתחפושת מוסיפה שמחה גדולה (אוצר המנהגים).

ח. לפי ששנאת עמלק שהוא מצאצאי עשיו נובעת מזה שיעקב לקח את הבכורה מאחיו במרמה על ידי שהתחפש לעשיו ובפורים אנו מתחפשים ומראים להם שהברכות היו ראויים ליעקב ולא גנבם ממנו (ספר התודעה פרק עשירי).

ט. מתחפשים בבגדי גוים על דרך שאמרו חז"ל "עד דלא ידע", כמו כן בין המתחפשים אין לדעת מיהו זה האם גוי הוא או יהודי (ספר תודעה פרק עשירי).

י. לפי שחלק מהאישים הנזכרים במגילה פרושה על פניהם כעין מסכה המכסה את פרצופם האמיתי, אליהו התחפש לחרבונא (כמבואר בפרקי דר"א פרק נ ובילקוט ס' תתרנט), כמו כן כשקם המלך בחמתו ממשחה היין (אסתר ח, ו) באו מלאכי השרת ונדמו כאנשים והחלו לקצץ את האילנות, והסבירו למלך שהדבר נעשה בפקודת המן (כנסת יחזקאל).

יא. יש שביארו על פי מה שאמרו חז"ל (מגילה יב, א) "הם לא עשו אלא לפנים" שהשתחוו לפסל בימי נבוכדנצר, "אף הקב"ה לא עשה אלא לפנים", ע"כ בזמן השמחה בפורים מתחפשים במלבושים שונים ולא ניכר הפנים של מי הוא (ליקוטי מהרי"ח בשם בני יששכר חודש אדר מאמר ט' י שמביא בשם מהר"ם חגיז).

*

הכאת המן

בשעת קריאת המגילה כשמזכירים את המן נוהגים ל"הכותו" ע"י הקשה בשולחן או לרקוע ברגלים (שו"ע תרצ"ז, משנ"ב שם ס"ק נט).

כתב במדרש אליהו כשאומרים ארור המן או מזכירים שמו ושם אשתו ומכין, עושה הקב"ה שירגישו ההכאות כדי שיקבלו צער גדול יען שכל הבאים לעולם כאילו בימיהם נעשה הנס לפי שאם נעשה עצתו ולא היו באים לעולם, לכן כל הבאים לעולם צרכים לצערו ולכן עושה הקב"ה שירגיש ההכאות בהזכרת שמו (מדרש אליהו מבעל שבט מוסר מגילת אסתר עמוד פא).

כעין זה נכתב בספר אסופות כת"י (בהתורה והחיים גודמן עמוד 121) פעם אחת שאל ההגמון מרגנשבורג את רבי יהודה החסיד, למה אתם דופקים על הכתלים כשאתם מזכירים את המן. אמר לו, כל דפיקות שאנו דופקים כך השדים דופקים לו בגיהנום. אמר לו מנא לך. אמר לו בא ואראך, הלך עמו והראהו בפתח גיהנום, וראהו שהכוהו, פתח הגמון ואמר, אילו הייתי אצלכם הייתי מסייע לכם להכותו.

טעם אחר: דכתיב (שמות יז יד) "מחה אמחה את זכר עמלק" וכן כתוב (במדבר כד י) "תמחה את זכר עמלק" ומחה מלשון הכאה, ועל ידי שמכים אנו מוחים את המן שהוא מזרע עמלק (שו"ע שם יז).

טעם אחר: מכים בשביל התינוקות שלא יודעים לומר שם רשעים ירקב כי חייבים אנו לומר כן כשמזכירים רשע כדאיתא בירושלמי (פ"ד דמגילה) כי הוי מטי להמן בפורים אמר ארור המן וארורים בניו לקיים מה שנאמר (משלי פרק י פסוק ז) "שם רשעים ירקב" (ספר המנהגים לרבינו איזיק טירנא בהגה"ת המנהגים פורים אות נה).

טעם אחר: כתב החת"ס ונראה לי הטעם להרעיש ולבלבל אוזן השומעים, שלא ישמעו שם זה המחוי האגגי. ובשו"ת מילי דאבות (ח"ג סימן יג) הוסיף לבאר מרבו החת"ס. דהקשה שמעולם לא זכה עמלק שיזכר שמו כ"כ פעמים רק ע"י קריאת המגילה... וא"כ לא נמחה שמו כו', ולכן אנו מרעישים ומקשקשים לומר, אני איני רוצה לשמוע שם זה כלל אבל מה נעשה ההכרח עלי. והכל הוא להראות שאין אנחנו רוצים לשמוע שם זה (החת"ס בהג' על השו"ע סי' תרצ כ).

טעם אחר: דכתיב במגילה נ"ד פעמים המן, ובא רמוז "מחה תמחה" שנ"ד פעמים תמחה אותו כמנין תמחה עם הכולל (אגרת הלכות).

טעם אחר: לפי שראו חכמים אורך הגלות וחששו שמא יקום מלך מאומות העולם וירצה לגזור גזרות רעות כגזירת המן לכן הנהיגו זה הפרסום בשמחה ובהפלגה [ברחובות ובשווקים] למען ישמעו הגוים קול רעש גדול ודברים משונים וישאלו על מה ראו ככה ומה הגיע אליהם ויגידו להם ענין המן ויקחו מוסר (מחזיק ברכה לחיד"א קונ"א לסימן תרצ).

הטעם שבקריאת המגילה לא נזכר שם השם

לפי שכל נס פורים לא היה נס גלוי כמו יציאת מצרים שנשתנו טבעי בראשית, אלא הכל היה בדרך הטבע, כל מעשה המגילה נמשך י"ב שנים, וכל מעשה בפני עצמו היה נראה כטבעי לגמרי, ורק בסיום הי"ב שנים ראו שהיתה יד שכיונה את הכל, ורק הקב"ה סיבב הדבר שיצא הנס, לכן שמו מוסתר, (תשובות הגאונים שערי תשובה סימן כא ספר האשכול ח"ב עמוד כ).

טעם אחר: לפי שהדת ניתנה ליכתב גם בספרי מדי ופרס ובזיון שיכתב שמו של הקב"ה בסיפרם (מרדכי שבת סימן שצו הובא בט"ז שלד א). **יש שכתבו** שהוסיפו שחששו שיתכוונו לאלילים שלהם.

טעם אחר: מפני שעדיין היה לבם נוקפם לכתוב את המגילה משום שלום מלכות כדאיתא בגמרא מגילה (ז, א) "שלחה אסתר לחכמים כתבוני לדורות" (ספר מטעמים פורים ט).

טעם אחר: דכתיב (דברים לא יח) "ואנכי הסתר אסתיר" ר"ל בספר אסתר אהיה בהסתר שם הויה (ספר מטעמים פורים י).

טעם אחר: שלא יאמרו שמצווה לינשא עם האומות, שהרי ה' יתברך הביא נס על ידי נישואי אסתר עם אחשוורוש, ולכן היה קשה לחכמים לכתוב המגילה (ספר מטעמים שם יא, בשם ספר נ"ח).

ואע"פ שלא כתוב במפורש רמז לדבר כתוב "היא וכל הנשים יהיו" ראשי התיבות למפרע - י'ה'ו'ה'.

וכן בפסוקים הבאים רמוז שם "הויה" א. ובמלאת הימים האלה" (א, ה), ב. "היא וכל הנשים יתנו" ר"ת למפרע הויה"ה (א, כ), ג. "המלך יבא ויבא המן" (ו-ה, ו), ד. "לבדו עותה ושתי המלכה" (א, טז), ה. "יבא המלך והמן היום" (ה, ד), ו. "זה איננו שווה לי" (ה, יג) סופי תיבות למפרע, ז. "כי כלתה אליו הרעה" (ז, ז).

במדרש (אסתר רבה ג י) כתוב שכשמוזכר "המלך" סתם כגון בפרק ב' פסוק ד', ובפרק ו' פסוק א', הכוונה להשי"ת מלכו של עולם, שהמלך של מטה עושה את רצונו של מלך שלמעלה.

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו' עה"ת ומועדים

למה מתחפשים בפורים? שני טעמים נפלאים

לובשים פרצופים – כעין מסוה משה רבינו

הגמרא (שבת פח) אומרת שלמרות שעם ישראל קיבלו את התורה בכפיה, בכל זאת חזרו עם ישראל וקבלו את התורה מאהבה בימי אחשוורוש, ולפי זה יתכן שלכן מתחפשים בפורים, שהרי כשעם ישראל חטאו בעגל הם הורידו את הכתרים שקיבלו במתן תורה על שאמרו נעשה ונשמע, ואילו משה רבינו נשאר בקדושתו וקיבל זוהר עצום מקדושת עם ישראל שנפחתה מהם בעקבות חטא העגל, עד כדי כך שמשה רבינו נאלץ לשים מסכה על פניו כי עם ישראל לא יכלו לראות את פניו הקדושים.

אבל בימי אחשוורוש שעם ישראל תיקן וחזר בתשובה, וקיבל את התורה מאהבה, אז הם כביכול החזירו את ה"נעשה ונשמע", וממילא קדושתם חזרה לקדושה הראשונה, וראויים הם שוב לכתרים של נעשה ונשמע, וזה מסמל המסכות בפורים שחזרנו לקדושה הראשונה שגם אנחנו קדושים ברמה גבוהה שקשה לאחרים להסתכל על פנינו הקדושות, כפי שלא יכלו לראות בפני משה, או שהמסכות באים להזכיר ולסמל לנו שנזכור שבזכות החזרה מאהבה משה רבינו כבר לא צריך את המסיכה.

ויבואר שזה "ליהודים הייתה אורה" – אורה זו תורה, שבא להם כעין בחינת קירון אור הפנים, על ידי קבלת התורה ברצון.

*

מתחפשים לבטא שאו מכירים במהות עמלק שהתחפש

כתוב בתורה בפרשת חוקת "וישמע הכנעני ישב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי", וכתב רש"י שעם ישראל עבר ליד הנגב,

ואז באו עמלקים מחופשים לכנענים להילחם עם ישראל, והעמלקים הצליחו לשבות שבי.

זו דרכו של עמלק, לבוא "בתחפושת", זה לא אסור – הכל למהדרין, וזה עמלק בטהרתו... גם סעודתו של אותו רשע היתה בכשרות המהודרת של מרדכי היהודי.

ונראה לבאר שלכן מתחפשים בפורים, לבטא שאנו מכירים את דרכי היצר הרע ועמלק, שהוא מתחפש ומציג את הרע והטמא לטהור.

מכשיר תמים, בא בתפושת שכביכול יש אותו לאדם רק כדי שישתמש בו לקדושה, לכתוב דברי תורה וכדו', והאמת שהוא הוא אבי אבות הטומאה בהתגלמותו...

מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים'

ממכה עצמה מתקן רטיה

ביום ו' עש"ק פורים דמוקפין - חל יום הזיכרון למו"ר מו"ר ציס"ע גאון הגאונים וכו' וכו' מרן רבי חיים הכהן קמיל זצ"ל, והנני חוזר בזה על דברי תורה אחרונים שהשמיע, בסעודת ליל ש"ק ט"ו אדר - פורים דמוקפין תשס"ה, דקות אחדות לפני שנצחו אראלים את המצוקים ועלתה נשמתו הטהורה בסערה השמימה, כפי ששמעתי מתלמידו הקרוב יבלחט"א הרה"ג רבי דניאל אטלן שליט"א, ונדפסו בספרי "אפיקי חיים", ובסוף תבוא תוספת בע"ה, ואלו דבריו:

מיסמך גאולה לגאולה

"במסכת מגילה (ו:): מבואר שיש ענין לסמוך גאולה לגאולה, ופירש רש"י, פורים לפסח. והנה כאשר נתבונן, נמצא שיש צד השוה נפלא ביותר, בין גאולת ניסן לגאולת אדר, כי כמו שפרעה שאף לשעבד את ישראל ולא לשלוח אותם מארצו, ולשם כך גזר להשליך את הזכרים ליאור, ולא זו בלבד שהשתדלותו לא עמדה לו, אלא שהקב"ה היפך את הקערה על פיה, ופרעה עצמו גידל בתוך ביתו את משה רבינו - מושיען של ישראל, ובאופן שהגאולה צמחה דוקא על ידי מי שחשב להרע לישראל, וכך גם עם אחשורוש, שגזר יחד עם המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, ולא זה בלבד שהשתדלותם לא עמדה להם, אלא שהקב"ה היפך את הקערה על פיה, ואחשורוש והמן הצמיחו את גאולתן וישועתן של ישראל - על ידי עצת ממוכן, זה המן, להעביר את ושתי ולתת את מלכותה לאסתר.

ונמצאנו למדים, שאף במצב של הסתר פנים, כאשר ישנן גזירות על ישראל רח"ל, יש לדעת שבהסתר ומאחורי הגזירות, הקב"ה כבר מכין מינייה-וביה את הישועה ואת הגאולה, וממכה עצמה מתקן רטיה", עד כאן מדבריו האחרונים של מו"ר זצ"ל [לאחר שזמן קצר לפני כן - בין קבלת שבת למעריב - מסר שיעור על יאוש שלא מדעת].

נס שמירת התורה על ידי ה...צענזור

והנה תוספת קטנה: אמרו חז"ל (סוכה כא:) "שיחת [חולין של] תלמידי חכמים צריכה 'לימוד'", ובמקום אחר (עבודה זרה יט:) אמרו "שיחת חולין של תלמידי חכמים צריכה 'תלמוד'", ובהגהות וציונים - עוז והדר שם - ז"ל: "הצענזור של ש"ס באזיליאה מחק בסוכה "תלמוד" והחליפה ב"לימוד" (וכן בכל הש"ס מחק "תלמוד והחליפה ב'ש"ס' או ב'לימוד'), אבל מסכת עבודה זרה לא הירשו כלל להדפיס בבאזיליאה, ולכן נשארו על כנם ביטויים שנמחקו בשאר מסכתות הש"ס, כגון 'תלמוד', 'איד', 'כומר', 'עכ"ל. והענין נפלא, הם ביקשו להשכיח את זכר מסכת עבודה זרה חלילה, ודוקא מתוך כך נשתמר - לפחות במקומות אחדים - הנוסח המקורי של הש"ס!

[וביאור הענין פשוט, על פי מה שכתב במסילת ישרים פ"ג - בביאור חלקי הזהירות: "הנה חושך הלילה שני מיני טעיות אפשר לו שיגרום לעין האדם: או יכסה את העין עד שלא יראה מה שלפניו כלל, או שיטעה אותו עד שיראה עמוד כאילו הוא אדם, ואדם כאילו הוא עמוד... והטעות השניה והיא קשה מן הראשונה - היא שמטעה ראייתם עד שרואים הרע כאלו הוא ממש טוב, והטוב כאילו הוא רע, ומתוך כך מתחזקים ומחזיקים מעשיהם הרעים..."], גם כאשר הצענזור שינה - כמו בשאר מסכתות - ראו עמוד כאילו הוא אדם וכו' - ולא ידעו כלל שיש כאן טעות, אך במסכת עבודה זרה הם "כיסו את העין" ולא ראו, וממילא גם לא נשתבשו, וכנ"ל, וכמדומה שזהו חלק מנס קיום התורה].

לתגובות: goldm@enativ.com

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית

הערות במגילה

א. וַיִּוָדַע הַדָּבָר לְמֶרְדֵּכַי וַיִּגֵּד לְאַסְתֵּר הַמַּלְכָּה וַתֹּאמֶר אֶסְתֵּר לְמֶלֶךְ בְּשֵׁם מֶרְדֵּכַי (ב), (כב). והנה תוס' בסנהדרין (דף עד ע"ב) מפרש דהא דאסתר הותרה לאחשורש ולא מיחייבה למסור עצמה מדין עריות, משום דאסתר קרקע עולם היתה, והיינו דדינא דיהרג ואל יעבור בעריות נילמד מרציחה והתם צריך למסור עצמו קודם שיהרג בידים מטעמא דמאי חזית ולהכי שב ואל תעשה, והכא שאינה עושה מעשה אפשר לומר מאי חזית לאידך גיסא ולכן אינה צריכה למסור נפשה עלי', ותו היא פטורה מדין אנוסה. וקשה דא"כ איך הותר לה לומר למלך על שני סריסי המלך, הא ע"י שלא היתה מספרת היה המלך מת, ושוב לא היתה אנוסה, וא"כ מי התיר לה להכניס עצמה לאונס.

ובצעירותי שאלתי זאת את רבינו הקדוש מרן רה"י הגר"ד פוברסקי זצוק"ל, ואמר לי לעיין בתרגום שני, ושם כתוב שהם רצו להרוג את אחשורוש המלך ואת אסתר המלכה. ולפ"ז א"ש דמשום פיקו"נ הותר לה להכניס עצמה לאונס, דאף על עבירות שיהרג ואל יעבור מ"מ על מה שמכניס עצמו לזה אין דין ליהרג.

ב. וַיָּבֹז בְּעֵינָיו לְשַׁלַּח יָד בְּמֶרְדֵּכַי לְבַדּוֹ כִּי הִגִּידוּ לוֹ אֶת עֵם מֶרְדֵּכַי וַיִּבְקֹשׁ הַמֶּלֶךְ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְלָכוֹת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ עִם מֶרְדֵּכַי (ג, ו). הרבה דיו נשתפכו לבאר טענת המן, דמה קשור מעשה מרדכי לזה שיהרגו את כל עם מרדכי, הא רק מרדכי לא כורע ולא משתחוה, וביותר אמאי רק כששמע שמרדכי יהודי אז ביקש להשמיד את כל היהודים, הא אף בעם אחר צריך לבקש להשמיד את כל אותו עם.

ובעת לומדי בישיבת פונביז' שמעתי מאחד הרבנים לבאר, דהנה מבואר ברש"י (פרק ה' פסוק יג) דעיקר מה שנתמלא המן חמה שמרדכי לא משתחוה, היה משום

שמרדכי היה מראה לו בכל פעם שעבר לידו את השטר מכירה שהמן מכר את עצמו לעבד למרדכי, ומעתה א"ש דהנה בישראל קי"ל דנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן (עי' ב"ב דף קטו ע"ב), ובעכו"ם קי"ל שרק בניו יורשים אותו (עי' קידושין יז ע"ב), והמן שרצה להשתחרר מהעבדות (בזה שנעשה עבד למרדכי) חשב להרוג את מרדכי ואת בניו ובזה יעשה בן חורין, אבל כשנודע לו עם מרדכי שהוא יהודי א"כ עכשיו כדי לצאת לחירות צריך שלא ישאר מכלל ישראל שריד ופליט, ולכך ביקש להשמיד את כל היהודים.

ג. וְכֹל זֶה אֵינָנוּ שׁוֹהֵ לִי בְּכָל יַעַת אֲשֶׁר אָנִי רֹאֶה אֶת מְרַדְּכִי הַיְּהוּדִי יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמְּלָךְ (ה, יג). והנה טענת המן שכל זה איננו שוה לי תמוה, בזמן שכל העולם כולו כורע ומשתחוה חוץ מאחד בלבד שייך לומר דכל זה איננו שוה לי, ועי' בפרש"י. ושמעתי בשם אחד מבעלי החסידות שביאר שמהות המן היה כבוד ולכך עשה עצמו אלוה שכולם צריכים לכרוע ולהשתחות, וכבוד כידוע אין אחיזה במציאות וכולו דמיון, ומעתה א"ש דבדבר שיש בו ממש שייך לומר שהשיג חצי ממה ששואף, אבל בדבר שהוא דמיון לא שייך מחצה, שהרי אם הדמיון לא התגשם אז הוא לא השיג כלום, ולכך טען כל זה איננו שוה לי.

ד. יְבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת אֲשֶׁר לְבֹשׁ בּוֹ הַמְּלָךְ וְסוֹס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמְּלָךְ וְאֲשֶׁר נָתַן כְּתָר מַלְכוּת בְּרֵאשׁוֹ (ו, ח). הלשון צ"ב, דהו"ל ליה לומר וכתר מלכות אשר נתן המלך בראשו כמו שאמרו על הלבוש ועל הסוס.

ומצינו בזה כמה ביאורים, הגר"א פירש דקאי על הלבוש והסוס אשר המלך נטל אותו ביום הכתרתו, וזהו אשר ניתן כתר מלכות 'בראשו' דהיינו בהכתרתו, דלבוש וסוס זהו דבר שמבטא הכי להערכה. האבן עזרא והמלבי"ם פירשו דקאי על הסוס, דהסוס אשר רכב עליו המלך ואשר ניתן עליו (על הסוס) כתר מלכות בראשו, שזה מבטא שזה הסוס של המלך. אולם ברש"י נראה שפירש כפשוטו דקאי על הכתר ממש, שכתב בפסוק ט' 'ונתון הלבוש והסוס על יד איש – ואת הכתר לא הזכיר שראה עינו של מלך רעה על שאמר שיתנו הכתר בראש אדם, ולדבריו צ"ב לשון הפסוק.

ה. וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפַךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה וּמֵאֲבֵל לְיוֹם טוֹב (ט, כב). בתענית דף ל' ע"א אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, ופרש"י משנכנס אדר ימי נסים היו לישראל פורים ופסח, [ובאל"ה רבה (סי' תרפ"ה סק"ח) כתב דלפ"ז אף בימי ניסן מרבין בשמחה, אולם החת"ס (בתענית שם ד"ה משנכנס) כתב שרק באדר מרבין בשמחה ולא בניסן, לפי שבניסן היו הנסים מחוץ מגדרי הטבע ואין ניכר בהם השגחת ה' הפרטית עלינו משא"כ בפורים שהכל היו בסדרי הטבע ועל כך אנו מרבים בשמחה, והמגן אברהם (סי' תרפ"ו סק"ה) הביא הלכה זו רק על אדר]. והתימה שהרי הנסים היו ביום י"ד וט"ו לחודש, וא"כ שירבו בשמחה רק בימים אלו, ומה שייכא זאת לכל החודש.

הנה בענין הגרלות, כתיב הַפִּיל פּוֹר הוּא הַגּוֹרֵל לְפָנַי הַמֶּן מִיּוֹם לְיוֹם וּמֵחֹדֶשׁ לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם עָשָׂר הוּא חֹדֶשׁ אֶדְר (ג, ז), ובמדרש רבה (ז, יג) איתא שהמן בתחילה התחיל מיום ליום, ובכל יום מימי השבוע היו זכויות וטענות לפני הקב"ה שלא שייך ח"ו שתהיה גזירה על היום, ואח"כ עבר על החדשים ולכל חודש נמצאו מעלות וזכויות חוץ מחודש אדר, ואז בדק גם את המזלות ומצא זכות בכל המזלות עד שבא לו מזל דגים שהוא משמש בחודש אדר, ולא נמצא לו זכות, ואמר כשם שהדגים בולעין כך אני בולע אותן, א"ל הקב"ה דגים פעמים נבלעין ופעמים בולעין, ועכשיו אותו האיש נבלע מן הבולעין, ע"כ. ומבואר מהמדרש שמזל החודש גופא זה שהביא את נצחנו על ישראל להיפך ממחשבת המן, [ולכך נקרא יום הפורים על שם הפור, דעיקר הנס בזה שפור המן נהפך לפורינו, שנתהפכו המזלות], נמצא לפ"ז שמהות הנס טמון בעצם החודש, וא"כ אף שהנס נעשה ביום י"ד וט"ו בחודש מ"מ יש ענין שמחה בכל החודש, מאחר שזה חודש שנעשו בו ניסים, מצד החודש ולא מצד היום. וזה מה שכתוב 'החדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה', והיינו שהחודש גופא הוא שנהפך מיגון לשמחה.

והנה בתענית דף ל', אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה, אמר רב

פפא הלכך בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי לישתמיט מיניה באב דריע מזליה ולימצי נפשיה באדר דבריא מזליה, והמגן אברהם בסי' תרפ"ו סק"ה הביא שני דינים אלו להלכה, [והרמב"ם והשו"ע השמיטו דין זה על חודש אדר], ומבואר דהמעלה דאדר מצד דבריא מזליה, וכתב הריטב"א דאע"ג שאין מזל לישראל הני מילי בשאר ימים אבל בשני חדשים אלו יש מזל שכן נגזר עלינו מן השמים. ולהנ"ל שמהות הנס הוא מחמת המזל אתי שפיר, שבחודש הזה נגזר שיש מזל.

[אלא שדבר זה תלוי בפלוגתת הראשונים, אם מימירא דרב פפא 'הלכך' בר ישראל דאית ליה דינא בהדי נכרי (וכו') לימצי נפשיה באדר דבריא מזליה, שייכא למימרא הקודמת דרב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב משנכנס אדר מרבין בשמחה, ולפ"ז נתבאר שגם הדין שמחה הוא מחמת המזל שבחודש זה שגרם לנו לניסים, או שהילכך קאי על לעיל מיניה שמגלגלין חובה ליום חובה וזכות ליום זכות, ולפ"ז מזל החודש והדין שמחה לא שייכי ההדדי. ועב"ז בשו"ת חתם סופר או"ח סי' ק"ס שכתב שנחלקו בזה תוס' והרמב"ם].

לימוד תורה בפורים

בפסחים (דף ס"ח ע"ב) נחלקו תנאי לענין יום טוב, ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה, ר' יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש, וא"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר (דברים טז-ח) עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר (במדבר כט-לה) עצרת תהיה לכם ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם, א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא, אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם מ"ט (ישעיה נח-יג) וקראת לשבת עונג, אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם מ"ט (אסתר ט-כב) ימי משתה ושמחה כתיב ביה.

ובסברת ר' אליעזר שבידו לעשות יום זה או כולו לה' או כולו לכם, אף שנצטוינו 'והגית בו יום ולילה', כתב מהר"י אבוהב (או"ח סי' רמ"ב) וז"ל: סברת ר"א שסובר שהתורה נתנה לנו בחירה שיו"ט יהיה או כולו לה' או כולו לאכול ולשתות שנראה

ששניהם שקולים, הוא מצד שהאכילה והשתיה כשנעשה אותה מצד שאנו מצווין עליה אין בזה הפרש בקיום זאת המצוה או כשנקיים מצות תלמוד תורה. ולפיכך אמר שמאחר שהכתוב חייב אותנו שנשמח ברגל שזהו התכלית, אם כן כשהכתוב חייב לנו אכילה ושתייה והלמידה הכרח הוא שנתן לנו בחירה שמי שיהיה שמח בלימוד ובוזה יהיה לו שמחה בחג יקיים מצות לימוד, ומי שלא יהיה לו שמחה בזה אלא באכילה ושתייה יקיים מצות האכילה והשתיה מצד שהוא מצווה עליה לתכלית השמחה, ונמצא שזה וזה לדבר אחד נתכוונו. ואומר בגמ' דאפילו לזאת הסבה יש לנו בחירה בחג ללמוד ולשנות ולא לאכול, בשבת הכרח הוא שיהיה בכאן אכילה, שבפרוש אמר הנביא 'וקראת לשבת עונג', שהנה הצווי בכאן הוא על העונג לא על השמחה, עכ"ל. ומבואר בדבריו שהדין כולו לכם, מבטל את הצווי דתלמוד תורה, דזהו מצות היום, ולכן כששמח בלימודו לר"א מחויב בזה לקיים מצות שמחה, [ולכן כשיכול לקיים זאת ע"י החלק של לשם מחויב לקיים זאת באופן זה], ורק כשאינו שמח בלימודו צריך לקיים הדין שמחה ע"י הלכם, [ולר' יהושע הדין לכם ולה' אינו מדין שמחה, ולכן אף ששמח יותר בלימודו צריך לעשות ג"כ לכם], אבל בשבת דאיכא חובת 'עונג', וע"י לימודו לא יקיים בזה דינא דעונג, ולכן בשבת בעינן נמי לכם, וכן בפורים אף שהדין שמחה יכול להתקיים בתורה מ"מ הדין משתה לא מתקיים כ"א בחלק של לכם, [ולדבריו יצא חידוש שבפורים יש דין משתה אפילו שאינו שמח בזה].

עכ"פ מבואר בגמ' דבפורים איכא מצות שמחה לה', אלא דאמרי' דלכם נמי בעינן, ויתרה מזה מלשון הגמ' דבעינן נמי לכם משמע שעיקר השמחה בפורים היא השמחה שאינה לכם. וצ"ע דהיכן מצינו בפורים עוד דין שמחה מלבד ימי משתה ושמחה, ואיזה דין לה' שייך בזה, [וכמו ביו"ט הדין 'לכם' מאפשר להתעסק בו ולא בתורה (וכמש"כ מהר"י אבוהב), אף בפורים דכתיב ימי משתה ושמחה (וליכא קראי דבעינן נמי לה')] יהיה מותר לעסוק בו כל היום (במשתה ושמחה) בלא תורה].

והנה המגן אברהם בסי' רמ"ב סק"א הביא מספר עולת שבת שכתב דמהסוגיא בפסחים משמע דאע"ג דביו"ט בענין חצי לה' אבל בשבת אם רוצה לעשות הכל לכם עושה, וכונתו ביאר הלבושי שרד דדייק בהא דאמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם, דלכאו' כל זה אינו נפק"מ אלא לר' אליעזר, אבל לר' יהושע דקי"ל כוותי' דאף ביו"ט בעינן נמי לכם א"כ מאי רבותא היא גבי שבת, ועל כן פי' דרבא קאי אפילו לר' יהושע שמודה בשבת דבעינן לכם דוקא ור"ל שלא חלקוהו. והמגן אברהם תמה עליו, דהא גם בשבת כתיב שבת לה' אלקיך וא"כ האיך יתוכן דבשבת לא בעינן נמי לה', וע"כ כתב דרבא קאי רק אליבא דר' אליעזר, דאפי' דיו"ט פליג אבל בשבת מודה דבעינן נמי לכם. וסיים המג"א דבגמ' מבואר כדבריו, מדקאמר דבשבת בעינן "נמי" לכם, משמע דלה' ודאי צריך. ואפשר דלעולת שבת נוסחא מוטעת אטעיתיה שלא היה כתוב בו נמי, עכ"ד. ומבואר דנחלקו אם שבת ופורים צריך לעשות כולו לכם, או גם לכם, והמגן אברהם דייק זאת מלשון הגמרא 'דבעינן נמי לכם' משמע דלה' ודאי שצריך, וא"כ מבואר נמי לענין פורים דבעי נמי לה', והדבר תמוה מנלן דבר זה, תינח שבת ויו"ט נילף מקראי ניו"ט מדכתיב עצרת לה' אלקיך, שבת מדכתיב שבת לה' אלקיך], אבל פורים מנלן.

ויש שרצו לומר, דחיוב המגילה שנצטוינו לקרותה בו ביום, יסודה מדין תלמוד תורה, וזהו החלק שלה' שנתחייבנו בפורים. אך בגמ' במגילה דף ג' ע"א חזינן לא כן, דאמרי' מבטלין תלמוד תורה לקריאת המגילה, ואם קריאת המגילה יסודה מדין תלמוד תורה, מדוע חשיב קריאתה לביטול תלמוד תורה. ובע"כ שזה מדין פרסומי ניסא ולא מדין תלמוד תורה. [ומצות היום לא חשיב בחלק שלה', שהרי אף לר' אליעזר דס"ל ביום טוב כולו לכם, ודאי שצריך גם להתפלל ולעשות שאר מצות החג, ובע"כ דכולו לכם הוא חוץ מהמצות היום. וכן חזינן לדעת העולת שבת דבפורים בעינן כולו לכם, אף שקוראים נמי המגילה]. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא, היכן מצינו דבפורים צריך גם כן לה'.

והיה אפשר לומר דפורים תורת יום טוב עליו, ולכן בעינן נמי לה' מדין יום טוב. דהנה במגילה דף ה' ע"ב רבה בריה דרבא אמר אפי' תימא ביומיה, הספד ותענית

קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו, דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יום טוב לא כתיב. ומבואר דמעיקרא תיקנו על פורים תורת יו"ט לכל דיניו ופרטיו, ולבסוף הספד ותענית קבילו עלייהו מלאכה לא קבילו עלייהו, וא"כ אפשר דאף דאיסור מלאכה לא קיבלו אבל שאר דברים קיבלו, ולכן נשאר בו דין לה' ולכם ככל יום טוב.

עוד אפשר דפורים שאני שהיא מצוה מדברי קבלה, ולפיכך המצות שמחה דרבנן (דברי קבלה) אינו מבטל את המצוה דאורייתא, ולכך רק מה שמחויב כדי קיום המצוה דרבנן מבטל המצות תלמוד תורה דאורייתא, ולכך רק הסעודה דוחה ת"ת, אבל שאר היום מחויב בתלמוד תורה כמו בכל יום ויום, משא"כ ביו"ט שהמצות שמחה הוי מה"ת שפיר יכול לקיים מצוה זו במשך כל היום.

וחכ"א אמר דאפשר דבפורים יש מצוה מיוחדת דלימוד תורה משום שקיימו וקבלו היהודים היום, וזוהי החלק שלה' שישנה בפורים.

המגן אברהם סי' תרפ"ו סק"ג הביא מהגהות מנהגים שהוכיח מהגמ' במגילה דף ז' ע"ב שיש חובה לילמוד בפורים, דאמרי' רב אשי הוי יתיב קמיה דרב כהנא בפורים, אמר ליה לא הוי אפשר להו למיכל באורתא (בלילה), אמר ליה לא סבר מר הא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא. ומבואר דבשאר שנים היו באים לילמוד אף ביום, וגם אז שלא באו טען רב כהנא דכיון שאפשר לעשותו מאתמול א"כ יש חובה לילמוד היום, הרי דאיכא חיוב דלימוד תורה בפורים. וע"ע בדרכי משה סי' תרצ"ה סק"ג שהוכיח מסוגיא זו שסעודת פורים דוחה תלמוד תורה, הרי שרק בסעודה איכא פטורא מלימוד תורה. אלא דאין זה ראייה דאיכא חיוב ממצות היום לילמוד תורה, דאפשר שהוא מהמצוה הכללית דוהגית בו יומם ולילה.

כתב הרמ"א בסי' תרצ"ה טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה, וסמך לדבר 'ליהודים היתה אורה ושמחה' ודרשינן אורה זו תורה, נוכדי לקיים זה וזה, ולהקדים 'אורה' זו תורה לפני 'שמחה' שהיא הסעודה, לכן יקדים ללמוד קצת לפני הסעודה]. ושמעתי מאמו"ר הגרב"צ פלמן זצ"ל שבצעירותו בעת לומדו

בישיבת פונביז' (תש"ט-תשט"ז) היו בני הישיבה הולכים לבתיהם של ראשי הישיבה והיו שם הרבה פורים תורות, באחד מהשנים שאל אותם הרה"י מרן הגר"ד פוברסקי זצ"ל, הרי אנו מצווים במצוה והגית בו יומם ולילה, ואם כן מדוע כתב הרמ"א שטוב לעסוק "מעט" בתורה, הרי גם בפורים מצווים אנו להגות בתורה בכל רגע ורגע. והשיב להם הגר"ד, שהרמ"א בא לומר לנו שמדיני הסעודה צריך לעסוק מעט בתורה, מלבד החיוב הכללי של תלמוד תורה.

ולדבריו יש ליישב קושית האחרונים, דהאיך אומרו שיש לילמוד קודם המצוה של סעודת פורים, למה לא חששו שמא ימשך בלימודו, כמו שאוסרו לילמוד קודם הדלקת נרות חנוכה (מ"ב סי' תרע"ב סק"י) וקודם בדיקת חמץ (שו"ע סי' תל"א סעי' ב'). ולהנ"ל אתי שפיר, דלימוד זה הוא מדין הסעודה גופא, ולכן לא חשיב שמתעסק במצוה אחרת. אולם לפמש"כ לעיל דממצות היום בפורים הוא לילמוד תורה, אפשר דבזה לא חששו שמא ימשך ויבטל מצות סעודה שהרי שתיהן מצוות היום.

ולסיים אעתיק מש"כ השל"ה (מסכת מגילה פרק נר מצוה), וז"ל: ולא מצינו לראשונים שהיו מתעסקים בקלות ראש בפורים חס ושלום, אבל בדברי מצוה היו מתעסקין, כמו שאמרו רבותינו ז"ל בסנהדרין (דף יב ע"ב) מכדי מפוריא עד פסחא תלתין יומין, ובפורים דרשינן בהלכות פסח כו', הרי שבפורים היו דורשין בהלכות פסח. גם מהרי"ל היה כותב תשובה על שאלה בפורים (כדלעיל, אות ח), ולא היו חס ושלום מבטלים שמחת פורים, אבל זה דרכם: היו מתפללים תפילתם בבית הכנסת בכל דיני תפילה ובכוונה הראוי כבכל שאר הימים, והיו שומעים קריאת מגילה מלה במלה מפי החזן, ולא משיחים אפילו שיחה קלה, והיו מחלקין צדקה איש כפי מסת ידו בשמחה ובטוב לב, והיו הולכים לבתיהם והיו אוכלין ושותין ומדקדקים בנטילת ידים ובברכת המוציא ובברכת המזון, שמחים בזכרם את כל הניסים אשר עשה ה' לאבותינו, ומשבחים לשמו הגדול אשר בכל דור ודור מפליא חסדו עמנו, "ושמחים בתלמוד תורה, כמו שנאמר (תהלים יט, ט) 'פקודי ה' ישרים משמחי לב'. וקודם כל השמחה, מטיילים בשמחת לימוד תורה כדדרשינן (מגילה

טז ב) 'ליהודים היתה אורה' (אסתר ח, טז) זו תורה, 'ושמחה', כלומר, אחר כך שמחה", וחוזרין ומתפללין בכוונה ובשמחה.

כח התפילה בפורים

במעלת התפילה בו ביום, מצינו בטור סי' תרצ"ג וז"ל: כתב רב עמרם ז"ל מנהג בשתי ישיבות ליפול על פניהם כיון שהוא יום נס ונגאלו בו צריכים לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה, ע"כ. והיינו שזה זמן מסוגל לעורר רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה.

ובפלא יועץ (הקדמון, דף קיח ע"א ד"ה בעהי"ת) מביא שביום זה חביבה אף תפילת היחיד לפני הקב"ה והיא מתקבלת, והכי חזינן מדכתיב (ט, כה) ובבאה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה, דאף בכהאי גוונא התקבלו דבריה.

ובספה"ק איתא דבפורים כל הפושט ידו בתפילה נותנים לו, ואין בודקים אחריו בפורים אם ראוי הוא לכך, וכמו שאמרו בירושלמי (פ"א דמגילה ה"ד) גבי מעות פורים שאין מדקדקין אם הוא ראוי לכך. ובספר פרי צדיק לרבי צדוק הכהן (עניני פורים) כבזה"ל: אין מדקדקין במעות פורים, והקב"ה כביכול מקיים את המצוות ונותן צדקה לכל דורשי ישועתו בכל הענינים, ע"כ. ובחידושי הרי"ם (עה"ת, פורים) כבזה"ל: פורים הוא זמן רצון לכל, שעת רעוא דרעוין, וכל אחד יכול לפעול אצל השי"ת שימלא כל משאלות לבו לטובה, ע"כ.

ומצינו שכל מה שנעשה בימים ההם, הישועות והאורות, שבים ונעשים ביום הזה ממש עם כל ההשפעות, דיעווי' בדרכי משה סי' תרצ"ג סק"ד שכתב שאם חל מילה בפורים מלין התינוק ואח"כ קוראים המגילה, כדי שיהיה גם כן בכלל יהודי, ולומר ליהודים היתה אורה, ע"כ. והיינו שכל מה שנאמר במגילה על היהודים יחולו אף עליו.

ובספר סגולות ישראל (סי' ס"ו) איתא, מקובל מפי גדולי עולם, דסגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרבות בתפילה ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר, הן על בני חיי ומזוני והן על שאר דברים, ועל כל קרוביו ועל כל עם ישראל, וכעין יום הכיפורים

שהוא יום תפילה כך פורים הוא עת רצון מאד, וכל העולמות המה בשמחה וברצון, ועי' בזה בגמ' ב"מ דף ע"ח ע"א אין מדקדקין במעות פורים, אלא כל הפושט יד נותנין לו.

עוד מצינו במחזור ויטרי סי' תס"ה, וז"ל: פורים שכל אדם מאריך בסעודתו – ומן השמים ימלאו שאילתו, והיינו שהקב"ה ממלא את משאלותיו בעת סעודת פורים. [ויש שפירשו ע"ד רמז את הנאמר במגילה, ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך, שהקב"ה מלך מלכי המלכים אומר בפורים במשתה היין לכל יהודי, מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך ותעש].

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת 'תורת אבות' רכסים

בעניין אין עושין מצוות חבילות חבילות במשלוח מנות ומתנות לאביונים

איתא במגילה (ז:): דרבי יהודה נשיאה שלח לרבי אושעיא בשר ויין ואמר לו ר' אושעיא קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים.

ובביאור הגר"א שם כתב דל"ג "ומתנות לאביונים", וכן משמע מרש"י שם, אך בטורי אבן העתיק הגירסא כמו שלפנינו.

ורצה הטו"א לבאר דברי הגמ' דכיון דר' אושעיא היה עני ממילא קיים רבי יהודה נשיאה גם מצות משלוח מנות וגם מצות מתנות לאביונים, ודי שישלח עוד מתנה אחת לעני אחר ויקיים מצות מתנות.

ומבואר מדבריו דאדם השולח מנות לעני קיים גם מתנות לאביונים בעני אחד ואם שולח לעני נוסף יצא י"ח. אכן בסוף דבריו מצדד הטו"א דאין עולה לו לשתייהן אלא או למשלוח מנות או למתנות לאביונים, ואין ראוי לקיים ב' המצוות הללו אלא ע"י ג' בני אדם ע"ש בדבריו. ובבה"ל (סו"ס תרצ"ה) הביא ספיקו של הטו"א ע"ש.

ויש להקשות מה הצד דמהני לעשות כן הרי קיי"ל דאין עושין מצוות חבילות חבילות ומדוע מהני, וכן ראיתי שהקשה בשו"ת כתב סופר (או"ח קל"ט).

ואפשר ליישב בכמה אופנים:

א. ע"פ דברי האו"ש (פי"א מטומאת צרעת) דבמצוות שאפשר לקיימם ע"י שליח אין חסרון של חבילות חבילות כיון דאפשר לפרוק המצוה ע"י אחר, וא"כ ה"ה כאן כיון דיכול לקיים המצוות ע"י שליח [ולחלק מהדעות אף צריך שליח בקיום מצות משלוח מנות – ע' מ"ב תרצ"ה סקי"ח] לכן אין כאן חסרון של חבילות חבילות.

ב. ועוד אפשר ליישב ע"פ מה שכתבו האחרונים דאם עושה פעולה אחת בלבד אף שעולה לו לב' מצוות אין בזה חסרון של חבילות חבילות, וכמו שכתב השד"ח

ועוד אחרונים לעניין אדם המדליק נרות חנוכה בשמן שריפה שצריך ביעור דאין בזה משום חבילות חבילות, וא"כ ה"ה כאן דכיון דבאותה פעולה עצמה מקיים משלוח מנות ומתנות לאביונים אין בזה חיסרון של חבילות חבילות.

ובזה נראה ליישב ג"כ מה שכתב המהרש"ם (ח"ח צ"ז) לעניין מנהג נתינת מעות זכר למחצית השקל, דאדם שאין לו מטבעות של מחצית יוכל ליתן יותר מזה ולהתנות שג' מחציות מאותו הסכום יהא עבור מחצית השקל והשאר עבור תרומה לבית הכנסת, או דיתנו ב' אנשים יחדיו ג' מטבעות שלימות ויעשו תנאי דעולה עבור שניהם. ואף על דבריו קשה דהא אין עושין מצוות חבילות חבילות, ואף בב' אנשים שונים נראה דיש בזה חיסרון וכמבואר במג"א (סו"ס קמ"ז) לדעת הרמב"ם,

אך ע"פ מה שנתבאר א"ש דכיון דיכול לקיים המצוה ע"י שליח אין בזה חיסרון של חבילות חבילות, וכן אפשר לומר כתירוץ השני דכיון דבפעולה אחת מקיים ב' המצוות אין בזה חיסרון.

ג. ועוד אפשר לומר בזה תירוץ נוסף דכיון דגם נתינת זכר למחצית השקל וגם נתינת תרומה לבית הכנסת יסודם מחמת מצות הצדקה, א"כ הוי יסודם ועניינם אחד ולכן אין בזה חיסרון של חבילות חבילות.

ובזה אפשר ליישב עוד מה שכתב הבה"ל (תרצ"ד ד"ה ליתן) בשם הפמ"ג להסתפק במי שנותן מחצית השקל לאביונים אם יוצא בזה ידי חובת מתנות לאביונים או לא, וגם כאן יש להקשות כיצד יוצא בזה י"ח הרי אין עושין מצוות חבילות חבילות, וע"פ התירוצים הנ"ל מיושב היטב דכיון שיכול לקיים המצוות ע"י שליח לכן אין בזה חיסרון של חבילות חבילות, או כטעם השני דהיכא שמקיים באותה מטבע ובאותה פעולת נתינה ב' מצוות אין בזה חיסרון ומהני.

ד. ועוד אפשר ליישב כאן ע"פ מה שכתב השד"ח (ח"א מערכת האל"ף כללים סימן א' אות י"ג עמ' 175) דבב' מצוות שאחת מדאורייתא ואחת מדרבנן לא הוי חיסרון של חבילות חבילות, וה"ה כאן דמתנות לאביונים הוי מצוה מדברי קבלה וזכר למחצית השקל הוי מנהג בעלמא ולכן כה"ג אין חיסרון של חבילות חבילות.

והנה בשו"ת "תורה לשמה" (ק"צ) כתב דאין לתת בפורים עבור מתנות לאביונים מטבע אחד לב' עניים שיש בו שיעור לשניהם ולומר להם שיתחלקו ביניהם, כיון דאין עושין מצוות חבילות חבילות, אלא יפרוט את המטבע ויתן לכל אחד מהם בנפרד. וחזינן דלא ס"ל כדברי האור שמח דהרי אפשר לקיים מצות מתנות לאביונים ע"י שליח ואפילו הכי כתב דלא מהני לתת לשניהם מטבע אחד, וכן חזינן דלא ס"ל גם כתירוץ השני דבפעולה אחת שמקיים בה ב' מצוות אין חיסרון של חבילות חבילות, דהרי באותה נתינה מקיים את ב' המצוות ואפ"ה ס"ל דלא מהני.

אך אולי אפשר לומר דבמתנות לאביונים שנותן מטבע לב' עניים אין זה פעולה אחת אלא ב' פעולות שמחברם לאחת, כיון דחז"ל תיקנו במצוה זו דבעינן לתת לב' עניים, ולא דמי למקיים ב' מצוות שונות בפעולה אחת. ובפרט לפי מה שנתבאר בענייני צדקה שלא לשמה דעיקר מצות צדקה היא בתוצאה ולא במעשה המצוה ורק כשהגיע ליד העני קיים את המצוה, וא"כ כל פעולה של קבלת עני חשיבה מצוה וזה הוי ב' פעולות שונות. [ולעניין דברי הטו"א דיכול לקיים משלוח מנות ומתנות לאביונים בב"א י"ל דלעניין משלוח מנות תלוי אם העיקר הוא במעשה או העיקר בתוצאה של המצוה, ובמקו"א הארכתי].

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים

'אשר לא כדת' – בענין עבירה לשמה

איתא במגילה (טו.) אמר רבי אבא שלא כדת היה שבכל יום ויום עד עכשיו (נבעלתי) באונס ועכשיו ברצון, וכאשר אבדתי אבדתי, כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך (פירש"י ואסורה אני לך דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה וברצון אסורה לבעלה). והק' תוס' ד"ה כשם וז"ל וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירנה ע"ש וכן הק' בסנה' (עד:) ד"ה והא ויומא (פב.) ד"ה אלא³. וע' בנודב"ת (יו"ד קס"א) שכתב דאפי' אם היה מרדכי כהן שאסורה אפילו באונס, מ"מ קושיתם שייך גם עכשיו שנבעלת ברצון, למה לא גירשה להצילה מעבירה של אשת איש. ואף שמותר לה לעבור עבירה זו להציל נפשות כל ישראל, מ"מ כיון שעבירה היא והרי אפשר לגרשה ותציל את הכלל בלי עבירה חמורה של אשת איש. והביא מדברי המהרי"ק הובא בבית שמואל (סי' קע"ח ס"ק ד') דאשת איש שזינתה להצלת הרבים שפיר עבדה. ושוב כתב וז"ל כיון שאמרו רז"ל בכל מתרפאין חוץ מע"ז וג"ע וש"ד, א"כ כשם שאין מתרפאין בשלש עבירות הללו, כך אין מצילין בהם נפשות ואונס דרחמנא שריה באשה שקרקע עולם היא, היינו שהיא אנוסה על גוף הביאה, אבל היכא שאינה אנוסה על גוף הביאה ואדרבה היא משתדלת לזה להציל נפשות, לא מקרי קרקע עולם⁴ ואשה ואיש שוים ותהרג ואל תעבור, ואסתר שאני שהיתה להצלת כלל ישראל מהודו ועד כוש, ואין למדין הצלת יחידים מהצלת כלל ישראל⁵ מנער ועד זקן מהודו ועד כוש, ושם היה בהוראת מרדכי ובית דינו ואולי ברוח הקודש עכ"ל. הרי דאיכא היתר מיוחד לעבור על גילוי עריות להצלת כלל ישראל. ובאור גדול (ס' א') ד"ה ומקודם כ' דכבר הקדימו במאירי בסנה' שם הובא בשטמ"ק כתובות (ג:) דהצלת כלל ישראל שאני.

³אלא דשם הק' אמאי לא גירשה מצד האיסור בביאת עכו"ם יע"ש.

⁴האריכו המפרשים לחלוק עליו בזה ואכמ"ל.

⁵וע' בראש יוסף מגילה שם שדן מסברא לכאן ולכאן.

וכן מצינו בכתר ראש (להגר"ח מוואלזין, אות קל"ב) בענין "עבירה לשמה", וכתב דבריו הידועים^{טו} בענין חשבון האבות בעבירות מיוחדות וכגון יעקב שנשא ב' אחיות וכיו"ב דכ"ז לפני מ"ת, ומה שאחז"ל גבי יעל "גדולה עבירה לשמה", כוונתה היה להציל כלל ישראל, דרך בכה"ג שרי עכת"ד. וכ"כ ביעב"ץ נזיר (כג): דמהאי טעמא לא מסרה נפשה למיתה. וע' במשך חכמה בהפטרות פ' בשלח שרמז לזה ג"כ^{טז}.

וע' בדברי יציב חו"מ (ס' פ"א אות ד) שכתב עפ"ז דבכה"ג שמתנדבים והולכים למלחמה להציל את אחיהם שפיר עבדי, וקדוש יאמר להם. דהא דקיי"ל בב"מ (סב.) חייך קודמין, ושאין אדם רשאי לחבל בעצמו, היינו דוקא בשביל הצלת נפש אחת אבל להצלת רבים שפיר יכול למסור עצמו. וסמך עצמו על דברי המהרי"ק ונוד"ב הנ"ל. והוסיף וז"ל דמסתבר דהה"נ בכל שלש עבירות. וידוע העובדא מימי הש"צ ימש"ו שגדול מפורסם אחד חטף מראש ישמעאלי את כובעו וחבשו לראשו, ובימים ההם היה בזה אות שקיבל את אמונתם, ונעשה מזה רעש, והביאוהו לפני הסולטן ובסופו של דבר הביא בכך לביטול הכת ההוא. ולהנ"ל מבואר שפיר נימוקו, דאף שזה ביהרג ואל יעבור, מ"מ כיון שעשה להצלת כלל ישראל מכת הארורה שפיר עבד ודו"ק. והכי נמי באיסור מאבד עצמו לדעת י"ל דלא חמיר מרציחה דהוי מכלל שלש עבירות, ובכה"ג שעושה להצלת הכלל שפיר רשאי למסור עצמו בסכנה ודו"ק. עכ"ל.

ונראה ראי' לכל זה מהא דאיתא בסנה' (ז.) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו, מה ראה, אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר, ראה חור שזבוח לפניו, אמר, אי לא שמענא להו, השתא עבדו לי כדעבדו בחור, ומיקיים בי אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ולא הויא להו תקנתא לעולם. מוטב דליעבדו לעגל, אפשר הויא להו תקנתא בתשובה ע"כ, ומשמע דשרי או מוטב להם לעבוד בעגל ממה שיהרגו

^{טו}הנמצאים בנפש החיים וכן בבית הלוי ועוד.

^{טז}וע' יבמות (קג.) תוד"ה והא ותוס' בסנה' ויומא הנ"ל, ופלפלו האחרונים בכוונתם וע' אור גדול (ס' א') ד"ה ומקודם ושי' ר' שמואל בסנהדרין.

אותו, דעל ידי זה לא יהא הצלה לכלל ישראל לעולם, ולכן עדיף לעבוד בעגל אע"פ שהיא ע"ז או שמץ ע"ז, ומשמע דצדק בטענתו".

וכן עלה בדעתי להביא ראיה מהא דאיתא בענין "תליית אותו האיש" הובא ברש"י ע"ז"י¹ (י.) שהיו תלמידיו מעורבים עם שאר העם ומדיחים אותם, והלכו יהודים והמירו לדתם כאלו הם עמם ונעשו לראשיהם, ועשו להם לשון וספרי דת חדשים, ועי"ז נעשו הנוצרים כת בפנ"ע ולסלקם מעל ישראל, ולא שכפרו כי לטובתן של ישראל נתכונו. עכת"ד. ולכאורה תקשי היאך שרי להם להכניס עצמם למקום של ע"ז בקום ועשה, והא אין לך שעומד בפני פקו"נ וכו'. אלא י"ל דדבר זה היה להצלת כלל ישראל שלא ימירו כולם, ולכן היה שרי להכניס עצמם לדתם.

ומצינו כעין דברי האחרונים הנ"ל לגבי חילול ה"ט, דאיתא בסנהדרין (קז.) אמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד עבודה זרה שנאמר ויהי דוד בא עד הראש כו', ואין ראש אלא עבודה זרה כו', והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו, אמר לו לדוד, יאמרו מלך שכמותך יעבוד עבודה זרה אמר לו, מלך שכמותי יהרגנו בנו (פירש"י חסיד שכמותי הרגו בנו, ויהו מתרעמין על מדותיו של הקדוש ברוך הוא, ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא), מוטב יעבוד עבודה זרה ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא. (פירש"י ואחלל את השם אני לבדי, ולא יחללו אותו כל העם) עכ"ל. הרי דחילול שם שמים בפרהסיא חשיבא טפי מאיסור ע"ז².

ומעתה תמוהין לי דברי הערוך לנר בזה, דהנה יע' בסוכה (נג.) דאיתא בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח, ליכא דקאמר ליה מידי וכו'. והק' בערל"נ למה הי' מסופק בזה הא אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש כו' וכי יש פקוח נפש גדול מזה שרצה התהום למשטף עלמא וי"ל משום דאמרינן בסנהדרין (עד:; דעל חלול השם אפילו בשאר מצות יהרג ואל יעבור, ולכן הי' דוד מסופק אם

¹ויש לדחות דשאני הכא דאי"ז עשיית עבירה להצלת כלל ישראל אלא דחמור הריגת כהן ונביא מעשיית עגל.

²הובא ברש"י בע"י דפו"ר, ובדפוס עוז והדר על הגליון, וספר חסרונות הש"ס.

³ובאמת, באור גדול הנ"ל הק' על האחרונים מסברא מ"ש דלהצלת כלל ישראל שרי, ומביאים בשם החזו"א דיסוד ההיתר הוא משום חילול ה' והביא מגמ' זו. וע"ע יבמות (עט.) מוטב שתעתר אות א' כו' ואל יתחלל וכו'.

⁴אמנם יש מפרשים שם דלא נתכוון לע"ז ממש אלא לצאת לחו"ל, ע' במהרש"א, ועוד פירושים מעין זה.

זה בכלל חלול השם מה שמוחק השם וכו' עכת"ד. ומבואר דאפי' להצלת כל העולם עדיין קי"ל בדינא דיהרוג ואל יעבור, נגד כל מש"נ עד השתא^{כא}. ונהי דהתם הסתפק דוד משום חילול ש"ש במחיקת השם, ובזה אמר' מוטב שיעבוד ע"ז ואל יתחלל וכו', אלמא דחמיר טפי מע"ז, מ"מ ודאי מסתבר דאין חילול ה' גדולה מזו דשטיפת על העולם ואי"ז נדחית מפני חילול ה' דמחיקת ה'כב, ודברי הערל"נ צ"עכג

---

^{כא} ובחידושיו במכות (יא.) באמת תי' דאין כאן פיק"נ, ומלמשטפא עלמא לאו דוקא ע"ש. ומ"מ מוכח בהדיא מדבריו דתירוצו בסוכה הנ"ל אתיא אפי' אם למשטפא עלמא הוי כפשוטו.
^{כב} וואולי יש לחלק בין הצלת כלל ישראל לשטיפת כל העולם, דאין שטיפת כל העולם הוי בגדר חילול ה' כיון דכל העמים הולכין לאיבוד ביחד, ולכן כ"ע מודו דבכה"ג ליכא היתר ע"י חילול ה' להציל העולם.
^{כג} ויש שמוכיחים מהא דתוס' לא הוכיחו דליכא למימר בביאור "והא קא מתהני מעבירה" גבי יעל הוא ואמאי לא מסרה נפשה, מהא דהיה לה היתר להצלת כלל ישראל, ורק הוכיחו מטעם קרקע עולם דלא מסרה נפשה, וע' יעב"ץ בנויר הנ"ל, אלמא דס"ל לתוס' דליכא היתר להצלת כלל ישראל, ודלא כדעת האחרונים בזה, ע' שי' ר' שמואל בסנה' בזה.

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ג"כ, ועוד

אין אסתר מגדת וגו' ואת מאמר מרדכי אסתר עושה – האם עקימת שפתיו הוי מעשה?

אִין אֶסְתֵּר מִגְדַּת מוֹלְדָתָהּ וְאֶת-עַמָּהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה עָלֶיהָ מְרַדְּכִי וְאֶת-מֵאֲמֵר מְרַדְּכִי
אֶסְתֵּר עָשָׂה כַּאֲשֶׁר הִיָּתָה בְּאִמְנָה אִתּוֹ (אסתר ב, כ)

בקובץ "תורת העמק", גליון ז', עמוד נ"ז (אות ה'). הובא שאלה למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, על מה שכתב להוכיח בספרו "טעמא דקרא", במגילת אסתר (ה', ח') דכתיב ומחר אעשה כדבר המלך. דמכאן ראייה דעקימת שפתיו הוי מעשה (ב"מ צ:), [דהרי רש"י כתב שם וז"ל. ומחר אעשה כדבר המלך. מה שבקשת ממני כל הימים לגלות לך את עמי ואת מולדתי. עכ"ל]. וקשה מהא דכתיב באסתר (ב', כ') אין אסתר מגדת וגו' ואת מאמר מרדכי אסתר עושה וגו'. והרי התם "עושה" היינו ששתקה. ע"כ. ?

(א) תירץ מרן הגר"ח קניבסקי שם וז"ל. היא ענתה שאינה יודעת, כדאיתא במדרש. עכ"ל.

(ב) בקובץ הנ"ל, גליון ח', עמוד ק"ד (אות ג'), תירץ עוד הרה"ג רבי מ. סלמון שליט"א, שאפשר לפרש הפסוקים כך, אין אסתר מגדת וכו', והיינו שלא היתה עוברת על דבריו, ויותר מזה, שלא רק זה שלא היתה עוברת על דבריו, אלא היתה גם עושה, כשהיה אומר לה לעשות, וכ"ש שלא היתה עוברת על דבריו. עכ"ד.

(ג) יש לציין שקושיא זו על מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, הקשה גם בקונטרס "טוב הארץ", לידידי הג"ר טוביה שולזינגר שליט"א (בני ברק, ניסן תשנ"ז, הערה ט"ו), ונשאר בקושיא שם.

(ד) לענ"ד יש לתרץ בס"ד, דבאמת פשיטא של קרא נוכח נראה מפירוש המלבי"ם] משמע דהכי פירושא, אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה כאשר ציוה

עליה מרדכי, ואת מאמר מרדכי אסתר עושה, כאשר היתה באמנה איתו, ר"ל שאת מאמר מרדכי אסתר "עושה", היינו ששתקה, כאשר היתה באמנה איתו, ר"ל כאשר היתה עם מרדכי עשתה לכל מה שאמר לה מרדכי, כן נמי עשתה גם עתה למאמר של מרדכי שאמר לה לשתוק, ולא להגיד מולדתה, ולפי זה קשה באמת הקושיא הנ"ל על ה"טעמא דקרא", דנמצא ד"עושה" היינו ששתקה.

אך עיין בגמרא מגילה (יג:) דאיתא שם, ואת מאמר מרדכי אסתר עושה, אמר רבי ירמיה שהיתה מראה דם נידה לחכמים. ע"כ. נמצא ד"עושה" דכתיב כאן היינו עשייה ממש, ולא קשה מידי.

ה) וע"ע בתרגום (ראשון) על פסוק זה, ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה באמנה איתו, שכתב וז"ל, וית מאמר מרדכי הות אסתר עבדת, שביא ומועדיא הות נטרת, ביומי ריחוקה הוה מזדהרא, תבשילין וחמרא דעממין נוכראין לא הות טעמא, וכל פקודיא דאתחייבן בהון נשיא דבית ישראל הות נטרא על פום מרדכי, היכמא דהות נטרת כד הות מתרביא עמיה. ע"כ. [התרגום ללשון הקודש, ואת מאמר מרדכי היתה אסתר עושה, שבתות ומועדים היתה שומרת, בימי נדתה היתה נזהרת, תבשילים ויין של גויים נכרים לא טעמא, וכל המצוות שהתחייבו בהם נשות ישראל היתה שומרת על פי מרדכי, כמו שהיתה שומרת כאשר היתה גדילה אצלו. ע"כ].

נמצא דכאן הכוונה ואת מאמר מרדכי אסתר "עושה", היינו ששמרה שבת ומועדים וכו', דהוי עשייה ממש. ואתי שפיר

*

פנים חדשות בפורים

כתב בספר בית מתתיהו להגאון הנפלא רבי מתתיהו גבאי שליט"א (חלק ב' סימן י"ג אות ה') וז"ל: הנה הבאר היטב אעה"ז ס' ס"ב סק"י כתב, וצ"ע אם פורים הוי פנים חדשות, וזהו מהכנה"ג שם, ולא ביאר מהו הספק, ולפון"ר י"ל דכיון שימי פורים הם ימי שמחה ומשתה ואין לך יום שמחה גדול מפורים, כיון שעיקר פנ"ח

זהו משום שנוסף שמחה ודאי פורים הוי פנ"ח, וכן פשיט"ל ליפ"ל ח"ד אעה"ז הנ"ל, ובשו"ת מנחת אלעזר סוף ח"ג בקו"נ שיורי מנחה שפורים הוי פנ"ח, וכש"נ שהם ימי שמחה ומשתה, וא"כ צ"ע ספיקת הבא"ט, וכתב בס' שלחן העזר ס' י"ב ס"ק י"א שה"ז תליא במש"נ לעיל בטעמא דשבת הוי פנ"ח, דאם זהו משום עצם יום השבת הוי כפנ"ח וכאיש שפיר אי"ז מוכח לפורים אף שהוי ימי שמחה שמצינו רק על שבת שקרא הקב"ה דהוי פנ"ח, אולם למש"כ התוס' דפנ"ח בשבת משום השמחה ה"ה בפורים, ועפ"ז צ"ע שהשו"ע והטור הכריעו דיו"ט הוי פנ"ח, וע"כ דזהו משום ריבוי השמחה שיש, דאל"ה מנ"ל על יו"ט שהוי כפנ"ח, וכ"ש על פורים שהם ימי שמחה ומשתה דהוי פנ"ח וכתב השלחן העזר דאולי משום שיו"ט הוי מה"ת ואילו פורים מדרבנן וצ"ע.

אולם בתשובות התעררות תשובה ח"ד אעה"ז ס' כ"ט אות ב' כתב דפורים ל"ה פנ"ח, דבשלמא יו"ט שמקודש בעשיית מלאכה ובקרבת מוסף ונקרא מועד וגומרינ הלל שלם מיקרי פנ"ח, אבל פורים דלא מקודש בעשיית מלאכה ואין בו מוסף ואיננו קובע ברכה לעצמו לא מיקרי פנ"ח ק"ו מר"ח שיש בו קרבן מוסף וקרוי מועד וקובע ברכה לעצמו אפ"ה ל"ה פנ"ח עיי"ש, וא"כ י"ל דזהו ספיקת הבא"ט אם פורים הוי פנ"ח דנהי שהם ימי שמחה ומשתה כיון שאין מקודש בעשיית מלאכה ואין בו מוסף ואין קובע ברכה לעצמו ל"ה פנ"ח, או"ד כיון שהם ימי שמחה ביותר שפיר הוי פנ"ח.

ובתשו' משנת יוסף למו"ר חי"א ס' קכ"ט במכתבו אלי, כתב שמסתבר מאוד שימי פורים הוי פנ"ח כי יש בהם שמחה מכל השנה ונקראו ימי שמחה ומשתה ומתרחב לב האדם ביותר מהסעודה ומשל"מ, והגם שאין בו מוסף והלל ואיסור עשיית מלאכה, אבל השמחה היתרה היא בסעודה ואז נחשב לפנ"ח עיי"ש, ובתשו' קנין תורה ח"ה ס' פ"ה מסיק דכדאי להחמיר לא לסמוך על פורים לפנ"ח וכן מסיק בשו"ת בצל החכמה ח"ב ס"א דבמקום שאין מנהג דפורים הוי פנ"ח לא הוי, אף שהם ימי שמחה וגם אבילות אין נוהג בו, וכן הביא בס' בית חתנים פט"ו ס"כ הערה ל"ב בשם בעל האור לציון זצ"ל שפורים ל"ה פנ"ח, ועיין עוד מש"כ בזה בס'

שובע שמחות להגר"ש דבליצקי פ"א ס' י"ג או"ד, ובשו"ת דברי בניהו ח"ב ס' ל"א ובס' משיב הלכה ח"א ס' קע"ט ובאוצר הפוסקים ס' ס"ב ס"ח אות ג' ושאלתי להגר"ק אם פורים הוי פנ"ח לשבע ברכות והשיב אולי, ובס' ישמח לב נישואין ח"א עמ' שפ"ג השיב הגר"ק ע"ז עיין בא"ט ס' ס"ב סק"י, והיינו שהסתפק הבא"ט אם פורים הוי פנ"ח, וא"כ הוי ספק, ובישמח לב שם עמ' רמ"ד שהוי ספק ואין לברך עי"ש.

ואמנם יל"ד למש"כ הב"י בטעמא דסעודה ג' ל"ה פנ"ח משום שא"צ פת א"כ ה"ה פורים א"צ פת בסעודה ול"ה פנ"ח, ולמה שהכריע הרמ"א שסעודה ג' הוי פנ"ח ה"ה ימי פורים, וכ"כ לתלות בס' מעדני יו"ט ח"ג ס' צ"א עי"ש, אולם המנחת אלעזר הנ"ל, הכריע בל"ה שפורים הוי פנ"ח שהם ימי שמחה ביותר ועיין עוד במנח"א ח"ב ס"א ובנימוקי או"ח ס' תרצ"ז. ובס' שלחן העזר ס' י"ב ס"ק י"ד הסתפק לענין פורים קטן אם הוי פנ"ח, דמבואר בשו"ע או"ח ס' תרצ"ז, שי"א שחייב בשמחה א"כ הוי פנ"ח עי"ש, והגר"ק השיב לי ע"ז אולי. (עכ"ל).

והנה בספר אהל יעקב לידידי הגאון הנפלא רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א, תשובות מהגאון הגדול הרב אביגדור נבנצל שליט"א, כתב וז"ל: שאלה: אחד שעושה שבע ברכות בפורים האם צריכים פנים חדשות. תשובה: לדעת הרמב"ם כן, לדעת תוס' לא. ע"כ.

וע"ע מה שהבאתי בשמו בספרי פרדס יוסף על ראש השנה (אות תמ"ח עמודים ש'-ש"ב) כלפי ר"ה וסעודת ערב יום כיפור, או מוצאי יום הכיפורים, אם הוי כפנים חדשות. ע"ש ואכמ"ל.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו...

וַיִּשֶׂם הַמֶּלֶךְ אַחְשֹׁרוּשׁ מִסַּעַל הָאָרֶץ וְאֵיִי הָיִים. כבר פירשו המפרשים והאריכו למענייתם, שקודם שידע אחשורוש את עמה ומולדתה של אסתר המלכה, על כן עשה הנחה למדינות, כדי למצוא חן בעיניה שתגיד לו עמה ומולדתה, אם יצליח לכוין לעשות הנחה לעמה, ומה שאין כן עתה כאשר ידע כבר עמה ומולדתה, ולא היה שום דבר מיוחד שציפה שתגלה לו, על כן החזיר את המסע על הארץ ואיי הים כמקדם. ומכל מקום דעת לנבון נקל שלא נכתבו הדברים הללו, במגילת אסתר ברוח הקדש, בלא טעם ובלא לימוד מיוחד שבאו ללמדינו, וכל כהאי גוונא אם דורש אין לה, מכלל דדרישה בעי.

ומה שנראה להתבונן בזה הוא כך. דהנה בתוך סיפור המגילה אנו מתודעים למאורע שלא התרחש כמוהו מיום ברוא אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה שמים, והוא הקשר שבין שני אנשים רחוקים זה מזה בתכלית יותר מרחוק מזרח ממערב, אסתר - ולהבדיל - אחשורוש. כי אסתר היתה צדיקת שלבשה רוח הקדש, נתחנכה בביתו של מרדכי הצדיק ראש הסנהדרין, והיתה לו לבת ולבית, ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתה באמנה אתו. ומאיך גיטא, אחשורוש שומר הסוסים דנבוכדנצר, ולבסוף נעשה חתנו של אותו רשע, היה נשוי לושתי שהיתה מרשעת בזכות עצמה, וכל ימיו עסוק בקנאה תאוה וכבוד - כיד המלך. והנה נודמנו שניהם אל מקום אחד. כי במסיבות הזמן מאורעות שונים ומשונים אירעו. היה כאשר אחשורוש שלח את אשתו ושתי להורג במשפט שנראה יותר כמשפט שדה, ואז קרה הדבר: וּתְלַקַּח אֶסְתֵּר אֶל הַמֶּלֶךְ אַחְשֹׁרוּשׁ אֶל בֵּית מְלָכוֹתוֹ בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי הוּא חֹדֶשׁ טֵבַת בְּשָׁנַת שִׁבְעָ לְמַלְכוּתוֹ. וַיֵּאָהֵב הַמֶּלֶךְ אֶת אֶסְתֵּר מִכָּל הַנָּשִׁים וַתֵּשֶׂא חַן וְחֶסֶד לְפָנָיו מִכָּל הַבָּתּוּלוֹת וַיִּשֶׂם פֶּתֶר מְלָכוֹת בְּרֵאשִׁיהָ וַיְמַלִּיכָהּ תַּחַת וְשָׂתִי. והנה נחשבה לדעת כי שני אנשים שונים כל כך בהנהגתם ובהשקפת

עולמם שמקבלים קשר אחד עם השני, חייבת להיות השפעת גומלין ביניהם, ולצורך המשל: הצדיק יושפע ככל הנראה מהרשע במשהו, והרשע יושפע מהצדיק במשהו. זהו טבע הדברים.

ומה באמת קרה? אסתר המלכה עסוקה היא ונערוותיה בצומות ואחר כך ברוח הקדש והצללת כלל ישראל בשליחות מרדכי. ושוב בכתיבת המגילה ברוח הקדש, בהנהגת הקימו וקבלו – קבלת התורה באהבה, תקנת ימי הפורים שלא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם. אלו קצות דרכיה של אסתר המלכה בתה של שרה אמנו.

ועתה נלכה לראות מה עושה האדם הקרוב אליה שבעיניו נשאה חן מכל, הוא אחשורוש. זה עתה הוא סיים לראות את יד ה' והשגחתו על עמו, ונחקורה לדעת מה יצא לו מכל זה, לאלו מסקנות הוא הגיע. מענין מאד, הוא הגיע למסקנא אחת ויחידה, והיא: **וַיֵּשֶׁם הַמֶּלֶךְ אַחְשֹׁרוּשׁ מִסַּע הָאָרֶץ וְאֵי הַיָּם.**

כלומר המסקנא היא שעכשיו אפשר להחזיר את המיסים.

ומה עוד? אין עוד...

אחשורוש, וכו' ורבי חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו שנאמר **וישם המלך אחשורוש מס.** הוא אחשורוש הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו... מגילה י"א ע"א. מאד חשוב רבותי, לא לשכוח בליל פורים לומר **עלינו לשבח בכונה גדולה... שלא עשנו כמשפחות ה-אדמה...**

נקודה למחשבה / הרב זאב קופילוביץ

'גופים' או 'נשמות' (גזירת 'גופים' וגזירת 'נשמות')

ידועים ומפורסמים הם דברי הלבוש (אורח חיים סימן תר"ע ס"ב), המבאר את אופי החילוק המהותי בין נס חנוכה בו נצטוונו רק להודות ולהלל בלא משתה והודיה, לנס פורים בו עניינו של יום הוא בהיותו 'יום משתה ושמחה', שהוא נעוץ בכך, שהיוונים לא ביקשו 'להשמיד להרוג ולאבד' אלא להעביר על דתם ואם היו ישראל נכנעים להם לא היו מבקשים יותר ולכן לא קבעום אלא כחגם של הנשמות להודות ולהלל לשמך הגדול, ברם, בפורים עיקר הגזירה הייתה על 'הגופים' להשמיד להרוג ולאבד שהוא ביטול משתה ושמחה, ולכך כשניצולו קבעו להלל ולשבח ע"י משתה ושמחה.

בעל התניא לעומתו (בתורה אור ק"כד) מפתיע במהלך מחודש ביותר שהוא לחלוטין בניגוד למקובל ומה שמרגלה בפומהון דישראל קדושים, כשהוא סבור, שגם בפורים הגזירה הייתה הן על 'הגופים' והן על 'הנשמות', ובלשונו הזהב: "שכל הימים שהיו ישראל בסכנה מפני גזירת המן, שנמשך הזמן כמעט איזה שנה, היו כולם בבחינת 'מסירות נפש' ממש בכל יום ובכל עת ובכל שעה, כי בכל שעה ושעה היו מוכנים למסור נפשם להריגה ולא לעבור דת ח"ו, ולא עלה על שום אחד מהם מחשבת חוץ ח"ו" עכ"ל הבהירה.

אחד מידידי העירני, שמאז ומקדם היה ידוע לו, שעוד אחד מבני דורו של רבינו הוא ניהו הגאון בעל נתיבות המשפט באחד מדרושי טוען כך גם כן מסברת ליבו שגם בפורים הייתה גזירה של המרת הדת כששני הנביאים נתכוונו לסגנון אחד, ברם לאחר זמן נמצא בחתם סופר שכתב כך ג"כ להדיא.

החתם סופר בדרשות לז' אדר מנסה להבין את פשר מהלכו הדיפלומטי של המן ומה היה להמן שנתן כתב גלוי הלא טוב היה להסתיר הדברים מהמונים עד סמוך ליום מועד, כדי שלא ישמרו היהודים מהחרב שהיה בידו לאבדם? ומיישב "שלא הייתה כוונת שניהם להרוג היהודים... אבל כוונת שניהם היה לגזור הריגה

ולפרסמו שנה תמימה, ובין כך ייטלו היהודים עצה ויהפכו לדתם, ולא יישארו אלא מעט צדיקים העומדים באמונתם, ואותם יהרגו, ושאר עמא דארעא יעזבו דת ישראל", הוי אומר כדברי 'בעל התניא'.

הצד השווה בין כל הני רבוותא, שכל הצדדים החולקים אינם מטילים כל ספק בזדון כוונתו של אחשוורוש ורק שהפולמוס מתעורר האם רשעותו באה לידי ביטוי בתאוות רציחה, או שבנוסף הוא גם הגה שנאה לדת ישראל.

אותו ידיד הוסיף, שהמלבי"ם על המגילה בדרכו המהפכנית הריהו מציב סדרת שאלות כבודות-משקל ובעקבותם הופך הוא את הקערה על פיה וטוען בכל תוקף, שאחשוורוש מלבד הפכפכנותו ועוד 'אי-אלו' חסרונות וחולשות הוא היה במהותו מלך חסד שבמשפט יעמיד ארץ ורק שהוא דגל בדיקטטורה כמשנה אידיאולוגית מסודרת שבכדי שלא ייווצר בממלכה מצב טראגי של תוהו ובוהו כשאיש את חבירו חיים בלעו, והמן ניסה בנחשיותו לעגן לאחשוורוש בחוק את שנאתו התהומית לעם היהודי בטענות ומענות שהם את דתי המלך אינם עושים ושהמלך לא יהרגם חלילה אלא ישאיר להם את שני האופציות לבחירה, והוא ינסה להכשילם לעבור על דת והם בוודאי יכנעו ובכך תהיה מלכות אחשוורוש שלימה, כשהוא לא חלי ולא מרגיש בכוונותיו האמתיות של ממוכן ידידו ולא ידע שהוא ניסח את המכתב בלשון המשתמעת לשני פנים, ובשל כך הוא כה הופתע לשמוע את האמת מאסתר.

'שמחת הנשמה' או 'בריחה מעצב'

מעתה עלינו לבאר לפי השיטות הסוברים שהגזירה בפורים הייתה בנוסף לגזירה על הגופים גם גזירה על הנשמות, מה המענה לשאלת הלבוש, מדוע בימי החנוכה אין עניין מיוחד לעשות אותם ימי משתה ושמחה כמו בפורים?

'התשובה החסידית' שבעל התניא היה נותן לבטח היא, שמשתה ושמחה אין זה דבר השייך לגופים אלא לנשמות ועניינו של פורים הוא שמתנוצצת ביהודי בחינת 'יחידה שבנפש' שהיא זו שמשרה עליו את הבחינה של 'עוז וחדווה במקומו',

ותוכנו הפנימי של חג החנוכה לעומת זאת הוא להאיר את הגלות, ולכן כל זמן שלא נתגלה בנו בחינת 'אז ימלא שחוק פינו' אין לשמוח.

אגב אורחא, ראיתי שמביאים בשם רבי שלמה זלמן אויערבאך שאמר בדרשת השבע ברכות שלו שחלו סמוך ונראה לימי הפורים, שהשמחה של פורים היא אינה 'שמחה חיובית' כמו בשלוש רגלים בהם ישנו עניין של 'ושימח את אשתו' בבגד חדש, אלא ששמחת הפורים משמעה 'בריחה מעצבות' כמפני הדליקה, וכשכל הדרכים והאמצעים כשרים לכך.

בברכת חג פורים כשר ושמח גם 'לגופים' וגם ל'נשמות'

פולמוס / הרב שמואל בלויא ורבני אספקלריא

גדר החיוב לשמוע בקול גדולי הדור

וְאֵת מֵאֲמַר מְרַדְּכֵי אֶסְתֵּר עָשָׂה (אסתר ב, כ)

העלאת הנושא על ידי הרב שמואל בלויא:

אני מחפש מקורות ומ"מ בנושא: מה מחייב כל יהודי לשמוע בקול הרבנים וגדולי הדור (ולא להחליט ההלכה איך שיוצא לו מהסוגיא), ומה גדר החיוב. ברצוני לדייק שאלתי לא על 'תקנות גדולי הדור' (כפלאפונים כשרים לדוגמא). אלא כשיש מחלוקת הלכתית, האם מוטל על כאו"א לברר הדין, או שיכול (ואולי כך נכון לכתחילה) לומר: שאלתי את הרב שלי וזהו. לדוגמא: האם מותר או מצוה להשתתף בבחירות, תכלת בציצית, חדש בחו"ל, בין השמשות, גאונים ורבינו תם, וכדו'.

תודה מראש

*

התגובות דלהלן הינן הצעת דברים של כל אחד מנקודת מבטו, וההכרעה בכגון דא מסורה לגדולי הדור...

תגובה מס' 1.

הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט'

שאלה שעדיף לא לשאול, קרוב לגדר טוב לו שלא נברא משנברא...

לגופם של דברים, יש תשובת הרא"ש על ת"ח אחד שחלק על שאר חכמי הדור, והרא"ש כתב שהוא זקן ממרא.

שו"ת הרא"ש כלל כא סימן ט.

מה שכתבת במבואות הפתוחין אלו לאלו אם צריכין לכלן צורת פתח. משום דאף ללשון שפרש"י ז"ל בשם רבו הזקן שצריך צורת פתח תורתו כמפולש וצריך צורת פתח בעקמימותו דהיינו דוקא כשהעקמימות נוטה לרשות הרבים. אבל באלו

המבואות הקטנים הפתוחים זה לזה ואין העקום של אחד מהם נוטה לרשות הרבים של העיר ממש אין צריך שום תיקון בעקמימותן אלא דוקא באותן החיצונות ממש שעקמימותן נוטה לר"ה = לרשות הרבים =. הוי יודע כיון שפתיחת המבוי החיצון לרשות הרבים הרי אותו מבוי שפתוח אליו בעקמימותו חשוב כפתוח לרשות הרבים וכן מבוי הפתוח לאותו מבוי וכן כלן אין חילוק. שלומך יהי נצח החכם רבי יעקב ס"ט בר יצחק ט"ע. הכתב ששלחתי לאותו חסר מוח ואתה ואחר תנוס לו ואם לא יחזור בו אני מתרה בך ואת כל הקהל שינהגו בו נידוי באותו המשוגע יעקב בר משה וירחיקוהו ויבדילוהו מעדת ישראל. כל דבר זה צריך חיזוק שלא יבא כל שוטה חסר דעת לבטל תורת מרע"ה. ואם יעמוד במרדו ולא ינהוג דין מנודה בעצמו אני גוזר עליו במצות אדונינו המלך יר"ה שיתן אלף זוז למושל העיר. ואני גוזר עליך ר"י = רבי יעקב = שתמסור כתבי זה למושל העיר שיגבה ממנו קנס הנזכר. ואם כל זה לא יועיל גוזרני עליך שתודיעני הכל. ומצוה לנדותו בכל הקהלות ספרד וגם ידונו אותו למות בדין זקן ממרה, כי אנו חייבין למסור נפשותינו על תורת האלהים ולבער עושה הרעה מקרבינו. ואתה שלום וכ"א = וכל אשר = ל"ש = לך שלום = כנפש ד"ש = דורש שלומך = וטובתך אשר בן ה"ר יחיאל זצ"ל.

*

תגובה מס' 2.

הרב משה ב.

אם תפנה אותו אלי חוששני שהוא לא יקבל את התשובה שהנך מעוניין בה. לדעתי, כל זמן שאינו עומד לפני הדיין בדין תורה, תלמיד שהגיע להוראה עליו להתנהג כפי העולה לו מהסוגיה לאור דברי רבותינו הראשונים, וכל פסיקה שאחרי השו"ע ונו"כ נתונה להבנתו.

אך ישנם דברים, כמו מראות וכדו', המחייבים שימוש ומסורת.

לאחר הבהרת שאלתו בענין תקנות הקהילות - הדברים נאמרים ביתר שאת.

אך צריך להדגיש שעליו להיות בטוח שהכרעתו משוחררת מנגיעות, וכן שהיא תואמת את דרכי הפסיקה של 'רוב ראשונים' וכדו'.

*

תגובה מס' 3.

הרב איתמר חבשוש מח"ס 'ומשחרי ימצאונני' ב"כ, ומרביץ תורה בעיר אלעד בתור בחור שאלתי למרן הגרח"ק שליט"א כעין זה (אין הניסוח לפני כעת) והוא כתב לי: שניתן ללכת אחר פוסק אחד בכל ההלכות גם בדורנו, בין לקולא בין לחומרא

אבל בתנאי שהוא מקובל על רוב גדולי הדור

(אם חשוב לך הלשון בדיוק, כשאחזור הביתה אחפש, ואקוה שאמצא מהר)

*

תגובה מס' 4.

הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים' מצורף מאמר ממו"ר הגאון רבי שמחה וסרמן זצ"ל, בנו של מרן הגאון הקדוש רבי אלחנן זצוק"ל הי"ד.

*

תגובה מס' 5.

הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת אור התורה - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"ס

לדעת המנ"ח, מצוות לא תסור שייכת בכל דור ודור בגדולי הדור, והחולקים שם סבורים שחיוב לא תסור הוא רק על בי"ד הגדול..

*

הרב אריה לייב גולדשטוף מח"ס לב הארי

איתא בשו"ע יו"ד רמב:

ב. כל החולק על רבו, כחולק על השכינה. וכל העושה מריבה עם רבו, פְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׂכִינָה. וְכָל הַמְתַרְעֵם עָלָיו, כְּאִלוּ מְתַרְעֵם עַל הַשְּׂכִינָה. וְכָל הַמְהַרְהֵר אַחַר רֵבּוֹ, כְּמַהַרְהֵר אַחַר הַשְּׂכִינָה.

ג. איזהו חולק על רבו, כל שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו, ורבו קים, אף על פי שהוא במדינה אחרת. הגה: אבל מתר לחלק עליו באיזה פסק או הוראה, אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו (פסקי מהרא"י סי' רל"ח).

מבואר שאסור לחלוק על רבו, וא"כ ודאי שצריך לעשות כמוהו! וגם אסור להרהר אחריו! - ורק אם יש לו ראיות והוכחות שהדין כמוהו יכול לחלוק, אבל משמע שבלי שיש לו הוכחות יכול לסמוך עליו בשופי.

ביאור הענין לענ"ד, שהרי יש אפשרות ללמוד סוגיה בכמה צורות, ויכול לצאת לכל אחד או היתר או איסור, או טמא או טהור, והראיה מזה שיש מחלוקות וכל אחד יוצא לו אחרת. וא"כ נשאל שאלה: מה ה' רוצה באמת שתעשה? - התשובה היא שה' רוצה שתעשה כמו שיוצא בסוגיא לך או לרבך (וכל אפשרות שיצא תהיה טובה). ולכן אם הרב שלך אומר לך מה יצא לו בסוגיא, אתה יכול לסמוך ולנהוג כמו שיצא לו בסוגיה - אפילו שאם אתה עצמך היית לומד יתכן שהיה יוצא לך אחרת, כי מה העדיפות של מה שיוצא לך על מה שיוצא לו.

עכ"פ צריך ראיות לכל הענין, וכתבתי מקופיא בלי עיון כלל, ואולי בהמשך אחפש מקורות ואשלח.

רק חשוב לי לציין, שכל הנידון הוא על החובה לשמוע לרבנים מוסמכים) ופעם היה מושג של סמיכה, ועד היום יש 'יורה יורה' וכו', ומוזכר בהלכה וכו'), ואין מושג לשמוע ל"גדולי הדור" אם אינם מוסמכים, וכגון אם גדול הדור אינו מביין כלל

בעגונות א"א לסמוך על דעתו (אא"כ אומר שמבין בזה, ואפשר לבדוק זאת, ואי"צ להיות כסומא בארובה). ונושא זה פשוט, אפילו שרבים טועים בו בעניני הלכה.

*

תגובה מס' 7.

הרב חנוך חיים ויינשטוק:

השאלה לא מספיק מוגדרת ולענ"ד שיתיעץ עם רב ומורה דרך שמקורב לו, זה נושא עדין שלא שייך לעשות בזה מחקרים.

לי יש את הרבי שלי שליט"א וגם את מו"ר שליט"א איתו אני מתייעץ על כל מיני נושאים כאלו. ועשית ככל אשר יורוך.

*

תגובה מס' 8.

הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

לכאורה נראה שהגדר הוא כך: כל התורה כולה צריך ללמוד אותה ולהכריע בה. אולם לא כל אחד הוא בר הכי, ורוב האנשים אינם יוצאים להוראה, רק אחד מאלף. ועל כן אמרו עשה לך רב. ומכל מקום גם לקנות חבר ולברר הדברים. אמנם הרבה פעמים גם כשאדם מברר בעצמו מכל מקום יתכן מאד שהוא בדרגה כזו שיכול להחליף את הרב. ועל כן רק אם זכה להיות בדרגה שהבירור שלו עומד גם במקום של רבנים אזי יוכל להסתמך על עצמו.

אמנם מי יאמר זיכיתי לבי, רק האדם בעצמו אם יש לו יראת שמים. ופעמים שהוא מקבל רשות מרבו, כמו שכתב הגר"ח מוולאז'ין שקבל מהגר"א לא לישא פני איש בהלכה. אבל כמובן שוב צריך שני דברים תורה ויראת שמים. ואם לא, אזי עשה לך רב והסתלק מן הספק.

*

תגובה מס' 9.

הנגיד-התורני הרב צבי רייזמן, מח"ס רץ כצבי, כותב:

כאן מענה אחד שקיבלתי:

קודם שישאל אם יש כזה חיוב בכלל? אחרי זה שישאל מה המקורות.

*

תגובה מס' 10.

הרב יהודה טננהויז, בעהמ"ח משפטי צדקך על חו"מ

ועשית ככל אשר יורוך.

*

תגובה מס' 11.

ראה התכתבות שהיתה לי לא מזמן:

הרב...

כואבת העובדה שרבים מבין אלה שאינם 'מסגרתיים' הופכים לשונאי מסגרת ולמקדישי מלחמה נגדה.

גם אני לא כ"כ מסגרתי. באופיי, בדעותיי, ובמישורים רבים. אני מרשה לעצמי לחשוב, להעריך, לאהוב, ואף לעסוק בדברים שהמסגרת הקשוחה אינה מעריכה, אינה אוהבת ובדאי לא מעודדת את העיסוק בהם. אינני רואה בכך פחיתות כלשהי. לא בי ולא במסגרת.

כמו"כ, 'כך מקובל אצלנו', 'כך לא עושים אצלנו', 'מה יאמרו וכו' וכדו' הן אצלי אמרות בלתי משכנעות וריקות מתוכן מחייב.

וכי משום כך אקדיש מלחמה נגד המסגרת!?

ובכלל, אם כולם יהיו לא מסגרתיים, איך ובמה אהיה 'אני'. הרי חלק מהאישיות שלי ושלכמותי הוא הצורך להיות שונה...!

אילו הם היו שלמים אם העובדה שהם לא מסגרתיים וחשים לגיטמציה בלהיות כאלה, אולי הם לא היו מרגישים דחף שכזה להילחם נגד המסגרת. חבל!!

בענין המסגרתיות, על חיוניותה, על מעלותיה ועל חסרונותיה. ניתן לדון מכאן עד ל...

אני מספיק שלם עם אופיי ועם דרכי בחיים כדי להעריך להעריך את הממוסגרים ביותר.

לא להתריס ח"ו, פשוט לעשות את רצון ה' כפי הנכון בעיניו.

*

מענה:

מסכים עם דבריך בכללם, וראה להלן.

לגבי "הצורך להיות שונה", זה מזכיר לי סיפור, שכאשר רב משכיל עלה לתורה והתלהב ב"אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו" הסביר זאת המלבי"ם שהתלהב כי אם היה להפך שהגויים הם שהיו מקבלים את התורה הרי אז כדי לדמות להם היה צריך לקיים את התורה...

מה שכתבת >>'כך מקובל אצלנו', 'כך לא עושים אצלנו', 'מה יאמרו' וכו' וכדו' הן אצלי אמרות בלתי משכנעות וריקות מתוכן מחייב.<<

אם כך מקובל זה נתון חשוב שעלי לתת עליו את הדעת, מה גרם לעם ישראל לנהוג אחרת.

נראה לי שבמידה מרובה מי שעיצב את דורנו [המקורי וה"מקובל", לא המתחדש] אלו גדולי ישראל לדורותיהם, וברבים מהמקרים גם במה שאין מצוה או חיוב מכל מקום מדובר בכללים שנועדו לשמור מבחינת פרקטית על שלמות המרקם העדין של הציבור התורני

מבחינתי זה עוד סעיף בבטלות וההיצמדות לגדולי ישראל והוראותיהם, במקרים רבים.

במזמור "למנצח על איילת השחר" מוזכרת התפלה "כמים נשפכתי והתפרדו כל עצמותי". מבואר בספורנו הקדוש שתפילה זו, שנאמרה לדבריו כלפי הגלות האחרונה, מתארת התאוננות של עם ישראל שהוא "נשפך כמים", בלא כח עמידה, נרפה וכושל בנבכי הגלות, וכל כך למה?! כי "התפרדו כל עצמותי!". הספורנו הקדוש מסביר לנו, לדור של הגלות האחרונה, שכלל ישראל נחשב כגוף אחד, וגדולי ישראל הם הם ה"עצמות" המעמידות של כלל ישראל. כשם שבגוף העצמות הן שמעמידות את הגוף על ידי עמידתן האיתנה, כך גדולי ישראל הם הם ה"מעמידים" של כלל ישראל! ואמנם – כך אומר הספורנו – לא די ב"קיומן" של העצמות, ישנו צורך שהעצמות תהיינה מחוברות זו לזו, שאם לא כן כיצד תוכלנה העצמות להעמיד גוף? במצב שיש ח"ו "התפרדו כל עצמותי" כלל ישראל נותר ח"ו משולל מכח העמידה, רחמנא לצלן...

עד כאן דברי הספורנו, וכאן באה התוספת, שאם הבשר לא יהיה מחובר לעצמות, שוב נהיה בבעיה...

מה לעשות בפועל זו שאלת גדול.

*

תגובה מס' 12.

הרב יצחק קורלנסקי, עורך 'פינת ההלכה' של הראשל"צ הגאון הרב יצחק יוסף שליט"א

עי' תשובת הרשב"א ח"א סי' רנג.

וכמדומני שבספר החדש פסקים ותשובות לחתן הפסקי תשובות כתב על זה גם.

*

תגובה מס' 13.

הרוצה בעילום שמו

שלום וברכה

בענייני גדרים וסייגים [שלא בדיוק על זה היתה השאלה], שמעתי פעם דרשה מהרה"ג ר' ישראל מנשה רייזמאן שליט"א אודות לשמוע לגדולי הדור בתקנות טכנגלי' והזכיר מדברי הפוסקים בהלכות פסח סהלכות קיטניות שמפורש בדבריהם שיש כח בידי חכמי כל דור לעשות תקנות וגדרים ומחוייבים מצד הלכה לשמוע אליהם.

יש ספר חדש שיצא לאחרונה - נפלא ביותר - שעוסק בכל מיני שאלות אלו וקרא שמו בישראל "הלכה כדברי מי" מהרה"ג ר' לייב גולדברג שליט"א ממאנשעסטער. אפשר להתקשר אליו ישר אודות לקנות הספר - המייל שלו

הוא mail@jlgoldberg.plus.com

בכבוד רב

*

תגובה מס' 15.

הרב יצחק אברהם, כולל 'תורת ה' חפצו' (בית שמש)

בדבר שאלת השואל: כשיש מחלוקת הלכתית, האם מוטל על כאו"א לברר הדין, או שיכול (ואולי כך נכון לכתחילה) לומר, שאלתי את הרב שלי וזהו. לדוגמא: האם מותר/מצוה להשתתף בבחירות, תכלת בציצית, חדש בחו"ל, ביהשמ"ש גאונים ור"ת, וכדו'.

הנה כמובן ששאלה גדולה שאל, בדבר הנוגע לכל איש ואיש מישראל. וכמובן שהרבה גופי תורה תוליים בשאלה זו. ולא אגש כמכריע, ובודאי מן הראוי שכל אחד ישאל את רבותיו, כיצד עליו לנהוג במישור המעשי. אולם עכ"פ אביא ממה שראיתי מדברי רבותינו, ומה שנלענ"ד מסברא, והבוחר יבחר.

ראשית אקדים, דנראה פשוט, דכל מי שבכחו ללבן סוגיא על הלכותיה, אין לו רק 'היתר' לנהוג כן, אלא 'חובה' גמורה לברר מקחן של רבותינו בעלי הגמרא והראשונים וכו', עד שיצא מתוך לימודו דברים ברורים ומסודרים. ובדבר זה נצטוה כל איש ישראל, וכדאיתא להדיא בגמ' **קידושין** (ל.), "תנו רבנן, ושננתם, שיהו דברי תורה מחודדים בפיק. שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד". וע"ש **בתוס'** (ד"ה אל תגמגם, וכן בב"מ כג: ד"ה במסכת) וכן ביתר הראשונים שם, דאיירי בענין דבר הלכה.

וראיתי בקונטרס **יד כהן** (חומר בקודש עמ' 135) אשר הביא מספר **בתורתך** (פמ"ה) שהביאו על **הגר"מ לוי זצ"ל** [הגאון הגדול, בעל שו"ת תפילה למשה, נפטר בדמי ימיו], אשר היתה דעתו, שכל ענין זה שמחליטים על רב מסוים, וכמוהו הולכים בכל פסיקותיו והוראתיו, תפיסה זו אינה נכונה, כיון שלכתחילה המצב הראוי היה שכל אדם שנתקל בשאלה הלכתית ישב ללמוד את הנושא הדק היטב, ויפסוק לעצמו איך שדעתו נוטה בהתאם לכללי ההוראה. ואם לאחר שלמד את הנושא עדיין מסופק בדעתו יחמיר על עצמו. ההליכה לפי פוסק מסויים כהלכה למשה מסיני בבחינת "עשה לך רב" מיועדת רק לנשים וקטנים ועמי הארץ שאינם מסוגלים לפסוק לעצמם, לגם שייך "להסתלק מן הספק". אך אברכים ובני תורה שהם בני סמכא לבדוק את הדין, אינם רשאים להשתמט בטענה זו, שהיא מעצת היצר, עכ"ד.

איברא שכמדומה ודבריו נאמרו בדרך תוכחה ומוסר, שבודאי כן מן הראוי לכל אחד לשאוף, לעסוק בכל סוגיות התורה, ולהגיע מעצמו אל ההכרעה להלכה. וזו התכלית של ציווי התורה וכו"ל. – אך כדי להגיע למעלה זו, פשוט וברור שלא די להיות אברך ובן תורה, דקנין ה"לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא", מסורה אך ורק בידיהם של אותם שעמלו ויגעו כל ימי חייהם, על קניני התורה והיראה, וכך זכו והגיעו לפסגה זו, אבל להמון העם אין כל אפשרות וזכות של הכרעה, ואביא בס"ד כמה מקורות לדבר זה:

הנה כתב המאירי (יבמות קט:): "וז"ל, "כל שיש אצלו רב או חכם, שהוא יכול לברר עמו ספיקותיו, והוא נשען בבינתו, ומדמי מילתא למילתא, ומורה מתוך סברותיו. הרי זה בקללת חכמים, וראוי לגעור בו הרבה, כמי שאין אימת הוראה עליו. ולעולם צריך שיהא החכם ירא בהוראה. דרך הערה אמרו, לעולם יראה דיין עצמו, כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו, וגיהנם פתוחה מתחתיו. ר"ל שיתיירא מעונש, בעולם הזה ובעולם הבא. שנאמר, הנה מטתו שלשלמה, ששים גבורים סביב לה, כלם אחוזי חרב, מלומדי מלחמה, מפחד בלילות. מפחדה של גיהנם, שדומה ללילה. רומז, שהיה מדרשו מזויין בתלמידי חכמים גדולים, כדי שלא יכשלו בהוראה", עכ"ל.

וכן כיו"ב עי' במאירי (ב"ב קל:): "וז"ל, "וגאוני ספרד גורסין, אין למדין הלכה מפי תלמיד. ר"ל, כשהתלמיד שונה משנתו, ועלה בידו שהלכה כפלני. אין סומכין עליו למעשה. שמא לא עיין בה כל הצורך, ולא מפי מעשה שראינוהו שעשה, על פי סברתו, עד שיאמר לו רבו, הלכה למעשה".

ועי' היטב בדברי החזו"א בקובץ אגרות (ח"א אגרת ל"א). והיוצא מכל האמור, דאם כי בודאי נכון לכל אדם להשתדל בכל כחו לברר לעצמו את ההלכה, אך על בינתך אל תשען, ויש לכל ירא ה' להתייעץ עם רבותיו, בכל ספק אשר אין מבואר בספרי הפוסקים הידועים. [אך כמובן בדברים המבוארים בספרי הפוסקים שנתקבלו בעם ישראל, כשו"ע רמ"א מ"ב וכיו"ב, הרי שבודאי שיש להשען ולהסתמך על דבריהם, גם כשלא למד ובירר את הסוגיא לעצמו, שהרי הם הם רבותינו. ועי' היטב בקובץ אגרות (ח"א אגרת ל"ג). וחזינן משם, שגם לגדולי עולם כמרן החזו"א, לא היה תמיד את האפשרות לברר את ההלכה על בוריה, בכל תחום ותחום. ומשם יש לנו ללמוד על עצמנו, בק"ו בן בנו של ק"ו].

בכבוד רב

*

הרב שמואל בלויא (מאמר מאת השואל):

הקדמה

הנה 'אכשר דרא', וכמעט מידי יום יו"ל קונטרס בנושא אחר, אם בנושא תכלת בציצית, אם בנושא זמן השקיעה לר"ת והגאונים, אם בנושא הליכה לבחירות, פאה נכרית, ועוד ועוד, כל אחד כיד ה' הטובה עליו.

והנה, אף שלכאורה אין קשר בין סוגיא אחת לשניה, אמנם נראה כי השאלה היסודית שממנה מתחילים בעצם כל הסוגיות, הדיונים והויכוחים, הינה זהה. לאמר: ע"פ תורה, כשמתעוררת שאלה הלכתית, האם מותר בכלל ליהודי מן השורה לפשוט את הספיקות שמתעוררים לו בהלכה ע"י שילמד בעצמו את הסוגיא, ולאסוקי בעצמו שמעתתא אליבא דהלכתא, או שמא יהודי פשוט חייב 'ללכת בראש קטן', לשאול את הרב/האדמו"ר/מורה הדרך שלו, וכך לנהוג, ואם יש לו בנושא מנהג אבות אז לעשות כמנהג אבותיו.

בנוסח אחר: באיזה חלק צריכים כותבי הקונטרסים להשקיע יותר מאמץ, בחלק ההסכמות או בחלק הפלפול ?

אחד הדברים שעוררו אותי להיכנס לנושא, הוא מקרה מעניין שקרה לי בעבר. פגשתי יהודי, אשר – לדבריו – סבב בכל הקהילות שיש כיום בעם ישראל, חיפש קהילה אשר כל מעשיה מכוונים ומדויקים ע"פ תורה, ולא מצא אף לא אחת (!!!). כאן מקילים שלא כדין – לדעתו – בחדש בחוץ לארץ, כאן נמנעים מהמצוה להשתתף בבחירות, כאן לא מכסים את שער ראשם של הנערות, כאן מבטלים מצות עשה של תכלת בציצית, ועוד ועוד.

חשוב להדגיש כי מדובר ביהודי יודע ספר, תלמיד חכם גדול (מה שנקרא: א משוגינער עילוי..), שלא קל כ"כ, עד בלתי אפשרי, להפריך את טענותיו כ"כ מהר.

למעשה אותו יהודי יושב בדד והוגה בתורה, ובכוונתו (בחלומו..) להקים יום אחד קהילה אשר בה יוכל כל יחיד ויחיד להביע את דעותיו בחופשיות, כמובן הכל ע"פ המקורות.

והנה נתעוררתי לחשוב: מהי טעותו של אותו 'צדיק' ? איני בקי בסוגיית זקן ממרא, אבל עכ"פ בזמנינו הרי אין ב"ד הגדול, וגם להחינוך הידוע שגם כיום יש מצות ככל אשר יורוך, מסתבר בהחלט שזה בזמנים כמו 'ועד ארבע ארצות', שכל גדולי הדור נתאספו ודנו יחד והחליטו איזו תקנה, או, בדברים שכן דעתם של כל גדולי הדור. אבל כיום, שלכל קהילה/חסידות/חוג יש את מורה הדרך שלה, וכל מורה דרך מתנהג ע"פ סברתו, האם באמת יש בעיה עם זה שיהודי מן השורה, שאינו מנהיג קהילה או כעין זה, ינהג בכל שאלה לפי מה שנראה לו, **בדברים שכבר נחלקו בהם גדולי הדור ?**

הרי אם יהודי יאמר, 'למדתי בעיון את נושא 'מעמיד דמעמיד בסוכה', והגעתי למסקנה שיש להחמיר כהחזו"א', אף אחד לא יאמר שהוא לא בסדר, כי זו דעה שיש הנוהגים כן. אם כן היכן הגבול הנכון ?

ברור ש'הסיפור' של אותו יהודי הוא לא שאלה שכלית, כלומר: אין כאן איזו סברא בהיגיון שהוא לא חשב עליה, או מקור מהמקורות שהוא לא מכיר. ברור ש'הסיפור' כאן הוא בעיה רגשית/נפשית, אבל מ"מ הפגישה איתו עוררה בי סקרנות לבדוק את הנושא במקורות.

כיון שהנושא הוא עדין, אקדים הקדמה נחוצה. הן כדי שלא תצא תקלה מתח"י, והן 'להקדים רפואה למכה' מפני הביקורת הצפויה...

פשוט וברור שגדולי ישראל שבכל דור הם המנהיגים, ומחובתו של כל אחד ואחד להשמע להם. פוק חזי מה עלה לדורנו, דור עני, מכמה וכמה יהודים, אשר כנראה היתה כוונתם לטובה, אך כיון שלא שמשו כל צרכם ולא התייעצו עם הזקנים, התקיים בהם 'בנין נערים סתירה'. וכל שכן לאחר מותם, ודאי שכבר אין עם מי לדבר, שהרי תלמידיהם טוענים ש'אין משיבין את הארי לאחר מותו', וכמה זמן,

כסף, ואנרגיה שהיו יכולים להיות מנוצלים לדברים טובים, מבוזבזים על שטויות, וד"ל.

[עוד יש לזכור, כי מוטל עלינו לנהוג בכבוד ובדרך ארץ כלפי כל קהילה קדושה בעמ"י ההולכת בדרכי אבותינו, גם אם אני הקטן הגעתי למסקנא שונה מהם בפרט מסויים. הדברים נאמרים, לדוגמא, על הסגנון הבוטה [ולפעמים – החצוף] של כל מיני קונטרסים למיניהם, כגון: אם אשתך חובשת פאה נכרית – לא יצאת ידי חובת קידוש מימך. או: אם תשתתף בבחירות – לא תצא מהגהינום לעולם, וכדומה. זאת, כמובן, לבד מהזהירות העצומה שעלינו להזהר בכבודו של כל יהודי ויהודי, גם אם הוא באמת לא בסדר, ואפילו אם הוא חוטא. והדברים עתיקין, עי' בספר התניא פרק לב, ועוד.]

מטרת המאמר היא לברר את הנושא אך ורק להלכה, ולא למעשה כלל. למרות הכל, התייעצתי עם ידיד טוב, אברך ירא"ש, והוא עודדני והמריצני לשנות פרק זה בל"נ. ויה"ר שלא תצא תקלה מתח"י.

מקורות שצריך לברר הדין לבד, למי שיש באפשרותו

אכתוב בעז"ה כמה מקורות שמשמע שנכון לכ"א ללמוד הסוגיא ולהכריע בעצמו. גמ' קידושין (ל.), 'תנו רבנן, ושננתם, שיהו דברי תורה מחודדים בפוך. שאם ישאל לך אדם דבר, אל תגמגם ותאמר לו, אלא אמור לו מיד'.

תוס' שם ד"ה אל, בסוף הדיבור, 'מה שיודע יורה' כו', מוכח שמיירי בדבר הלכה. אפילו תלמיד במקום רבו, אחרי שהשו"ע (יו"ד סי' רמב ס"ב) כותב: כָּל הַחֹלֵק עַל רְבוֹ, כְּחֹלֵק עַל הַשְּׂכִינָה. וְכָל הַעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רְבוֹ, כְּעוֹשֶׂה עִם הַשְּׂכִינָה. וְכָל הַמְתַרְעֵם עָלָיו, כְּאֵלוֹ מְתַרְעֵם עַל הַשְּׂכִינָה. וְכָל הַמְהַרְהֵר אַחַר רְבוֹ, כְּמַהַרְהֵר אַחַר הַשְּׂכִינָה, הוּא מַסְבִּיר מִיד בַּסַּעִיף ב: אֵיזְהוּ חוֹלֵק עַל רְבוֹ, כָּל שְׂקוּבֵעַ לוֹ מְדַרְשׁ וְיוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמְלַמֵּד שְׁלֵא בְרִשׁוֹת רְבוֹ, וְרְבוֹ קַיָּם, אָף עַל פִּי שְׁהוּא בְּמַדִּינָה אַחֶרֶת. וְכֹתֵב עַל כֵּךְ הַרְמ"א (שם ס"ב): אֲבָל מִתֵּר לְחַלֵּק עָלָיו בְּאֵיזָה פֶּסֶק אוֹ הוֹרְאָה, אִם יֵשׁ לוֹ רְאִיּוֹת וְהוֹכְחוֹת לְדַבְּרָיו שֶׁהֵדִין עִמּוֹ.

ראיתי פעם בשם מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל (איני זוכר הלשון בדיוק), שבעבר כל א' היה לומד הלכה בעיון בעצמו, ובשאלות שלא היה מצליח להגיע למסקנא היה שואל רב. וכך כולם היו מורווחים, הלומד היה מורווח שהוא יודע המקורות והשיטות, והרב היה מורווח שהשואל היה עוזר לו להגיע למסקנה הנכונה. היום שואלים מיד את הרב, וכך גם השואל אנו יודע הסוגיא, והרב אינו מקבל את העזרה מהשואל כיצד להכריע.

כעיי"ז הובא בקונטרס יד כהן (חומר בקודש עמ' 135), בשם ספר 'בתורתך' (פרק מה), מהגר"מ לוי זצ"ל [בעל שו"ת תפילה למשה, נפטר בדמי ימיו], וזה תו"ד: שיטה זו, להחליט על רב מסוים, וכמוהו ללכת בכל פסיקותיו והוראותיו, אינה נכונה, כיון שלכתחילה המצב הראוי היה שכל אדם שנתקל בשאלה הלכתית ישב ללמוד את הנושא הדק היטב, ויפסוק לעצמו איך שדעתו נוטה בהתאם לכללי ההוראה. ואם לאחר שלמד את הנושא עדיין מסופק בדעתו יחמיר על עצמו. ההליכה לפי פוסק מסויים כהלכה למשה מסיני בבחינת "עשה לך רב" מיועדת רק לנשים וקטנים ועמי הארץ שאינם מסוגלים לפסוק לעצמם, לגבם שייך "להסתלק מן הספק". אך אברכים ובני תורה שהם בני סמכא לבדוק את הדין, אינם רשאים להשתמט בטענה זו, שהיא מעצת היצר, ע"כ.

מקורות שאסור להחליט לבד וחובה להתייעץ

אור זרוע (חלק א סוף סי' תטז, הובא בדרכי משה יו"ד סי' נז אות יא): אומר אני כו', הנה הגאונים שכתבו אין לדיין אלא מה שעניו רואות, הוא רש"י ז"ל, ולדורו הוא שכתב, ולכיוצא בדורו, שהיתה בהם תורה גדולה וברורה וחכמה יתירה, אבל עכשיו בימינו (- של האור זרוע !!) שבעוה"ר נתמעטה התורה ואבדה החכמה, משבח אני את העצלנים שלא יסמכו על חכמתם כו', ויקבלו שכר על הפרישה יותר מן הדרישה, ע"כ לשונו. - כמה נוקבים הדברים, ודוקא בדורנו כל אחד ואחד בונה במה לעצמו !

גמרא יבמות קט ע"ב: אמר רבי יצחק, מאי דכתיב 'רע ירוע כי ערב זר (ושונא תוקעים בוטח)' ? רעה אחר רעה תבא כו' ולתוקע עצמו לדבר הלכה. ובפירוש

השלישי מסבירה הגמרא 'בדיינא דאתי דינא לקמיה, וגמר הלכה ומדמי מילתא למילתא, ואית ליה רבה ולא אזיל משאיל'. והטור והשו"ע (חו"מ סימן י) הביאו גמרא זו להלכה, וכתב ע"ז התומים, שהוא הדין לענין איסור והיתר.

מאירי (יבמות קט:), 'כל שיש אצלו רב או חכם, שהוא יכול לברר עמו ספיקותיו, והוא נשען בבינתו, ומדמי מילתא למילתא, ומורה מתוך סברותיו, הרי זה בקללת חכמים, וראוי לגעור בו הרבה, כמי שאין אימת הוראה עליו. ולעולם צריך שיהא החכם ירא בהוראה. דרך הערה אמרו, לעולם יראה דין עצמו, כאלו חרב מונחת לו בין ירכותיו, וגיהנם פתוחה מתחתיו. ר"ל שיתירא מעונש, בעולם הזה ובעולם הבא. שנאמר, הנה מטתו שלשלמה, ששים גבורים סביב לה, כלם אחוזי חרב, מלומדי מלחמה, מפחד בלילות. מפחדה של גיהנם, שדומה ללילה. רומז, שהיה מדרשו מזויין בתלמידי חכמים גדולים, כדי שלא יכשלו בהוראה, עכ"ל.

וכיו"ב כ' המאירי (ב"ב קל:), וז"ל, 'וגאוני ספרד גורסין, אין למדין הלכה מפי תלמיד. ר"ל, כשהתלמיד שונה משנתו, ועלה בידו שהלכה כפלוגי. אין סומכין עליו למעשה. שמא לא עיין בה כל הצורך, ולא מפי מעשה שראינוהו שעשה, על פי סברתו, עד שיאמר לו רבו, הלכה למעשה'.

*

כל מה שכתבתי עד כאן, זה בשאלה חדשה שיש לדיין או לרב, שלא מצאה לפניו בספרים, על זה האזהרות הרבות לבל ידמה ויפסוק מדעתו, אלא יתייעץ. אבל בקונטרסים של היום, לכל דעה יש סימוכין בספרי הפוסקים, ומכ"ש היום שכמעט לכל בר בי רב יש מאגרים ממוחשבים על שולחנו, כך שלכל סברא ימצאו כבר מי שסובר כך. כאן מתעוררת שאלה אחרת: כשיש לפני האדם שני דעות, האם יש בעיה לבחור דעה אחת ולנהוג כמותה?

נתחיל מהדברים הפשוטים: מעשים שבכל יום, שמתעוררות ליהודי פשוט, ירא ה', שאלות באורח חיים. ברור שאף אחד לא יאמר שאסור לו לפתוח בעצמו משנה ברורה ולבדוק מה הדין, אלא צריך להרים טלפון לרב שקיבל היתר הוראה ולהתייעץ איתו, או לחילופין, ללמוד את הסוגיא עם כל המקורות ואז להכריע.

המ"ב לא נכתב לרבנים. אחת הסיבות לכתיבתו של המ"ב, כפי שכותב הח"ח בהקדמה למ"ב ח"א, היא, שכדי לפסוק מהשו"ע צריך ללמוד תחילה את עיקרי הדינים ומקוריהם בטור וב"י, וזה 'יכבד מאוד בזמנינו על האדם, ולכן נכתב המ"ב, כדי 'שמתוך פירושו יהיה לכל אדם משנתו ברורה'. ברור שמותר לאדם לפתוח מ"ב וכך להחליט.

מאידך גיסא, אחר כתיבת המשנה ברורה, סביר להניח שאין לאדם רשות לומר 'אני רוצה לנהוג כהאליה רבה (לדוגמא), כי בא לי'. אף שאם הוא היה גר בעירו של האליה רבה, ושואל אותו, ודאי שהוא היה יכול, וצריך, לעשות כפי שהוא הורה לו [יש לעיין האם מותר למורה הוראה להכריע דלא כהמ"ב אם כך יוצא לו מהסוגיא. כידוע החזו"א כתב שפסקי המ"ב הם כהוראה היוצאת מלשכת הגזית, מצד שני, החזו"א עצמו פסק כו"כ פעמים לא כהמ"ב. אולי צריך להיות חזון איש כדי לחלוק על המ"ב].

עצם כתיבת ספר המשנה ברורה, היא בעצמה הוכחה שאין כזה דבר להוציא ספר מארון הספרים ולומר 'בשבילי זה מספיק שיש מי שסובר כמו שמתחשק לי לנהוג', כי אם כן, מה צריך את המשנה ברורה, כל אחד יסתמך הספר שהוא מוצא באותו רגע.

השאלה היא בהלכות שלא נתבארו במשנה ברורה. האם אדם חייב לקבוע לו רב מסויים איתו יתייעץ בכל שאלה, או שאפשר בכל שאלה להתייעץ עם מורה הוראה אחר. מצאתי מכתב מעניין מהגאון ר' שמחה וסרמן זצוק"ל (קובץ מאמרים ואגרות, ח"ג עמ' שח), וז"ל: באופן שיש חילוקי דעות בין גדולי התורה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, כמו בכל מחלוקת שלא הוכרעה (ראה ברכות כ"ז ע"א). אמנם בהא דעביד כמר עביד כו', יש תנאי שהיחיד המכריע לעצמו לא יכריע משום שדעה זו מסתברא לו יותר, שהרי אינו ראוי להכריע בעצם הספק, אלא שהוא יכול לברור לו למי ישמע ומי מהחולקים יהא בר סמכא שלו ואז צריך לשמוע אליו בכל ענין וענין. ואע"ג דמסקינן עירובין ז' ע"א דהיכא דלא סתרי אהדדי עבדינן, היינו דוקא היכא דהיחיד ראוי לברר סברות הענין ויכול לומר דבזה

סברא דמר יותר מסתברא, אבל היכא דאינו בר פלוגתא דהחולקים ומברר לו את מי שישמע אליו צריך לשמוע לו בכל הענינים (יש ראיות עד"ז), ע"כ. אמנם יתכן שהוא מדבר רק על שאלות נוגעות לכלל הצבור, כי ע"ז מדבר שם בראש אותו מאמר, אבל מהראיות שמביא מהגמרות בברכות ובעירובין משמע שזה נכון גם בשאלות פרטיות להלכה.

*

ודאי שהדברים ארוכים הרבה הרבה יותר, אך כיון שמה שהלב והרצון חושקים, טירדת הפרנסה והעצלות עושקים, ובעוונותי לא זכיתי לזכור כל מה שלמדתי גם לא זכיתי שיהיו לי מאגרים ממוחשבים למיניהם..], הרשיתי לעצמי לכתוב מעט מזער, על קצה המזלג. בפרט שכפי שהקדמתי, אין הכוונה בשום אופן להחליט איזו שהיא מסקנא למעשה ע"פ הנכתב.

***

הואיל ואתא לידן, אכתוב כמה מקורות בדבר החיוב של כל יחיד לשמוע בקול גדולי וחכמי הדורות.

ז"ל הרא"ש (שו"ת כלל כא סי' ט), לגבי יהודי שחלק על גדולי הדור בהלכה בהל' עירובין, בתוך דבריו: ואם לא יחזור בו אני מתרה בך ואת כל הקהל שינהגו בו נידוי באותו המשוגע... וירחיקוהו ויבדילוהו מעדת ישראל. כל דבר זה צריך חיזוק שלא יבא כל שוטה חסר דעת לבטל תורת מרע"ה. ואם יעמוד במרדו ולא ינהוג דין מנודה בעצמו אני גוזר עליו במצות אדונינו המלך יר"ה שיתן אלף זוז למושל העיר... ואם כל זה לא יועיל גוזרני עליך שתודיעני הכל. ומצוה לנדותו בכל הקהלות ספרד וגם ידונו אותו למות בדין זקן ממרה (!), כי אנו חייבין למסור נפשותינו על תורת האלהים ולבער עושה הרעה מקרבינו. ע"כ.

החינוך (מצוה תצה): ובכלל המצוה גם כן לשמוע ולעשות בכל זמן וזמן כמצות השופט, כלומר החכם הגדול אשר יהיה בינינו בזמנינו, כמו שדרשו חז"ל ... יפתח

בדורו כשמואל בדורו ... ועובר על זה ואינו שומע לעצת הגדולים שבדורו בחכמת התורה... מבטל עשה זו וענשו גדול מאוד, שזהו העמוד החזק שהתורה נשענת בו.

*

'סוף דבר הכל נשמע, את האלקים ירא ואת מצוותיו שמור'. יש פסוק מפורסם 'לב יודע מרת נפשו', ובאותו פסוק כתוב גם 'ובשמחתו לא יתערב זר' (משום מה חלק זה ידוע פחות). כלומר: האדם יודע אם כוונתו לעקל או לעקלקלות, יודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט'.

תגובות תתקבלנה בשמחה. דברי חכמים בנחת – נשמעים.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל

חייב אדם לקרות מגילה בלילה ולשנותה ביום

וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנֶעֱשִׂים. (אסתר ט, כח)

הגמרא (מגילה) אומרת: אמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהילים כב ג) "אלקי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי", סבור מינה למקרייה בליליא ולמיתנא מתניתין דידה ביממא [נסברו שצריך לקרא מגילה בלילה ולשנות את משניותיה ביום], אמר להו רבי ירמיה לדידי מיפרשא לי [נאמר לי בפירוש] מיניה דרבי חייא בר אבא כגון דאמרי אינשי [כמו שאומרים אנשים] אעבור פרשתא דא ואתנייה [אעבור על פרשה זו ואשנה אותה], איתמר נמי אמר רבי חלבו אמר עולא ביראה חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהילים ל יג) "למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלקי לעולם אודך".

הקשה רבי צבי אלימלך מדינוב (בעל בני יששכר, בספרו ריח דודאים) זכותו תגן עלינו, מדוע באמת השתמש רבי יהושע בן לוי בלשון 'ולשנותה' שעלול להתפרש שצריך ללמוד את המשניות של מסכת מגילה, ולא אמר 'ולקרותה שוב ביום'?

שיחו בכל נפלאותיו

ומאריך לבאר שיש לדעת כי ניסי ה' יתברך ונפלאותיו, כל כמה שהאדם ימשמש בהם ימצא בהם טעם וענין חדש, כי כמו שהנס בא מה' יתברך שהוא בלתי מוגבל, כך ההשגה בו היא בלתי מוגבלת, וכמו שהתורה – כל כמה שאדם חוזר ולומדה שוב ושוב מוצא בדבריה טעם חדש, לפי שהתורה היא שכל אלוקי שאין גבול וערך וסוף לחכמתה.

היה מקום לחשוב שנס פורים שהיה מולבש במאורע טבעי, אין לו את הסגולה הנפלאה הזו, אלא רק סיפור הנגלה לעין כל, ותו לא.

אולם האמת אינה כן, כי אף שהנס הולבש בדרכי הטבע, אין סוף בהשגת הענין שנעשה מתחילתו עד סופו בהשגחה פרטית עליונה מכוונת. לכן כל כמה שאדם

ימשמש ויפשפש בו ויחזור וישנהו, ימצא בו טעם חדש, כמו בגופי תורה שהם חכמתו של יוצר בראשית, שכל זמן שיחזור עליהם ימצא בהם טעם חדש.

ולשנותה!!!

לכן אמר רבי יהושע בן לוי חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שבקריאת היום ירגיש שינוי מקריאת הלילה, יתבונן בעיניים פקוחות וימצא במגילה טעם חדש שלא הבחין בו עדיין בקריאת הלילה. "לשנותה" הוא לשון שינון, כי רק שינון נוסף שוב ושוב והתבוננות חוזרת בפסוקי המגילה יביאנו למצוא בה כל פעם טעם חדש.

ומסיים: נכון הוא למשכילים על דבר אמת לעיין בה בכל פעם, ימצא בה טעם טוב בקריאת הלילה, ואחר כך ימצא בה ענין מחודש בקריאת היום, כי ה' יתברך ימציא למיודעיו חכמה ודעת להבין בנפלאותיו אשר עשה.

יש להוסיף את מאמרו של האמרי ישע על הפסוק "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶסְרֶה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הַמַּרְאֶה הַגָּדֹל הַזֶּה מִדּוֹעַ לֹא יִבְעַר הַסֵּנֶה" (שמות ג, ג), שהקשה למי אמר משה מאמר זה?

ומיישב שהוא אמר זאת לכל אחד ואחד מאתנו, והמסר הוא שכאשר אדם נתקל בתופעה או ארוע מסויים, לא יתייחס אליו בשטחיות, אלא יתעמק ויתבונן בו עוד ועוד להבין מדוע אינה ה' לידו לראות זאת, ויפנים ויממש את הלקח הנצרך.

גם ניסי פורים נועדו לחזק בקרבנו את ההכרה בהשגחה פרטית על כל צעד, וזו עיקר מטרת ההתבוננות החוזרת ונשנית בפסוקי המגילה.

הבה נשכיל להפיק את הלקח החשוב הנלמד מהדברים!

פורים שמח!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח

'אורייתא' ו'דעת חכמה'

והמן נופל

יש לתמוה: א] הנה, בכל המעשה, חזינן את המידה כנגד מידה, את השבת גמולו בראשו, שכל מה שעשה המן נמדד לו כפי מידתו. יותר מכך, פעמים שהמגילה משתמשת באותו לשון לציין איך נמדד לו אפילו בצורת הדיבור והלשון.

הנה המן עשה עצמו אלוה, וזאת על ידי ציווי אחשוורוש שכל עבדי המלך כורעים ומשתחוים לו, ועשה צלם בבגדו, ואחשוורוש גופא ציוה עליו לעשות דברים בזויים שעושים אותם הנקלים שבמשרתים, להלביש ולרחוץ ולספר ולהרכיב ברחוב העיר, ולקרוא ככרוז. שכל זה היפך מאלוה. מרדכי שלא כרע ולא ישתחוה, הוא שקיבל שירות זה מידו. מרדכי סיפר להתך 'את כל אשר קרהו' מה שלא השתחוה להמן וכו', והמן בנפילתו מספר לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל 'אשר קרהו', זה כנגד זה.

המן מלשין על ישראל למלך, וסיום דבריו שלכן צריך לכלותם מעל פני האדמה, 'ולמלך אין שוה להניחם', בלשון דומה ושוה אומרת אסתר 'אין הצר שוה בנוק המלך', ובתרגומים, ש'צר' מלשון 'איש צר ואויב', היינו המעיק והצורר אינו שוה להשאירו בחיים, וצריך לגזור עליו דין מיתה. כמו שהמן העליל על ישראל דברים שאינם נכונים, כך העלילה עליו אסתר, שסיבת הגזירה להשמיד, משום שרוצה להרוג את המלכה ואת עמה, משנאת המלך והמלכה, אכן המן לא ידע, אולם במידה שמדד בלישנא בישא, כך נמדד לו שיעלילו עליו עלילות דבריו ויבקשו מהמלך שאין שוה להניחו בחיים.

אולם חלק אחד במעשה לכאורה אין לו מקביל, זהו החלק (אסתר ז, ח) וְהַמֶּלֶךְ שָׁב מִגִּנַּת הַבַּיִתָּן אֶל בַּיִת מִשְׁתֵּה הַיַּיִן וְהָמָן נָפַל עַל הַמָּטָה אֲשֶׁר אֶסְתֵּר עָלֶיהָ וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ הֲגַם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמְּלָכָה עִמִּי בַּבַּיִת הַדָּבָר יֵצֵא מִפִּי הַמֶּלֶךְ וּפְנֵי הָמָן חָפוּ: שלא מצאנו שעשה דבר מסוים שלכך הגיע לו עונש זה. נואין לומר שעל כן הרגו,

ולולי זה לא היה הורגו, כי משמע במגילה שדברי חרבונא גם הנה העץ כו' הם שגרמו מיתתו]. כמו"כ ודאי תמוה, איך עלה בדעת המלך שזה רצונו של המן, וכי למשוגע יחשבנו, שאפילו בהדיוט אין עושים כן, כ"ש במלכה ומלך שבידו להרגו מיד, ואיך יאמין שלזה כוונתו.

בן יל"ע, מאיזה טעם חשב המן שיצליח להרוג את מרדכי ולתלותו על העץ. היינו, איזה עלילה רקם המן שבזה חשב שיצליח לתלותו, ודייקא על עץ גבוה חמישים אמה.

ג] הלא המן כבר ראה מפלתו במה שהוצרך להרכיב את מרדכי, ולהכריז לפניו, ואם כן מדוע לא ברח או איבד עצמו לדעת. מה היה המחשבה שגרמה להמשיך ולהאמין שרק מקרה הוא.

*

הנה במגילה, ובספר דניאל ועזרא מבואר, שדין הרוגי מלכות בימיהם היה בצליבה, היינו שלא היו הורגים כל אדם בתליה על עץ, רק אותם שמרדו ופגעו במלך עצמו. לכן מדגיש הכתוב שתלו את בגתן ותרש על העץ, יען שמרדו במלך ורצו להרגו. מטעם זה גם נתלה המן על העץ, כי רצה לכבוש את המלכה עמו בבית, שזה מרידה גלויה במלך.

עפי"ז נראה לחדש, שהרי אמרו חז"ל (מגילה יב:) "כאשר היתה באמנה אתו, אמר רבה בר לימא (משמיה דרב), שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש, וטובלת, ויושבת בחיקו של מרדכי", והיינו משום שאסתר היתה אשתו, כמאמרם ותהי לו 'לבת', לבית. (שהרי בלא"ה היתה אסורים ביחוד). מעתה יבואר, שהמן נתגלה לו סוד זה, ורצה להלשין למלך על קשר זה, ובזה ירוויח בכפלים, גם יהרוג את מרדכי שנואו, וגם בהריגת אסתר יוכל להשיא את בתו למלך. (שהרי מטעם זה סיבב את הריגת ושתי, כדאיתא במדרש).

ואז באמרו למלך דבר זה, ודאי ימית המלך את מרדכי, ויתלנו על עץ גבוה חמישים אמה, שכולם יראו ממרחק את גודל החטא של מרדכי, ויהיה בבית המן,

כי המן הוא שהציל את המלך מבגידה זו. ואחר שיהיה המן המציל הגדול, שבזה יראה גודל אמנתו למלך, יאמר למלך לקחת את בתו, וממילא יוכל להרוג את המלך על ידי בתו, ולמלוך בעצמו, כמחשבתו.

עפ"י יובן גדול הנס, שהנה מה רצה המן לבקש על נפשו מאסתר המלכה, היינו מה יכל לבקש ממנה, הלא כתב אשר נכתב ונחתם בשם המלך אין להשיב. אלא נראה, שרצה לומר לה, שאם תציל את נפשו, יציל גם את נפשה ממיתה, אולם אם לא תצילנו, אז גם היא תמות כי יאמר למלך שהיא נסתרת עם מרדכי. בזה יובן דבר נוסף, עמד עליו בעל היוסף לקח, שבשעה שישבו המלך והמלכה נאלם דום, ורק כשקם בחמתו ממשתה היין אז עמד לבקש מאסתר, והוא מבאר באופן אחר מה טעם לא יכל לבקש משניהם בצוותא, כי היו לפניו דברים סותרים לכל אחד. אולם לדברינו יובן היטב, כי זה מה שהציע המן לאסתר תמורת נפשה, ועתה נעשה נס גדול, שבשעה שנכנס המלך המן נופל על המטה, ואיך יעליל על מרדכי כזאת אחרי שבשעה זו ממש המלך רואה שהמן גופא נכשל בנקודה זו, וכבר נסתמו דבריו, שלא יוכל עתה להעליל על מרדכי, ומיד אמר חרבונא גם הנה העץ, ונמצא ששב גמולו בראשו מלא, מדויק ביותר, שמה שרצה להעליל על מרדכי שב בראשו, ותלו אותו על העץ אשר הכין למרדכי.

זהו חלק מ'הנפול תפול לפניו', היינו שגם עתה במשתה היין, סיבת נפילתו היא מרדכי, ומרדכי גרם שיתלה על העץ, וזהו לשון כפול 'נפול תפול', שחוץ מהנפילה הראשונה שהוצרך להרכיבו, עוד ב' נפילות יהיו לו. הנפילה השניה בחשבון היא הנפילה על המיטה. הנפילה השלישית מה שנתלה הוא עצמו על העץ אשר הכין לו.

[אכן המגילה אינה מגלה על נקודה זו בפרהסיא, כי המגילה מסתירה את כל המציאות של אסתר ומרדכי ויחס ביניהם, כי לא יתכן לכתוב מגילה בעת מלכות אחשורוש ולכתוב שם כדברים האלה, והכל ברמו, וכנודע לחז"ל ברמיזות המגילה למה יכוונו, ולכן לא הזכירה המגילה את עלילת המן, רק הזכירה ששב גמולו בראשו, וממילא יובן שכל מה שאירע לו הוא חלף גמולו, ודוק].

תובנות / הרב נחמן דרקסלר

ימי משתה ושמחה הלל ויום טוב – שמחה "פורצת גבולות"

במגילה: "לְיְהוּדִים הֵיְתָה אֹרְחָה וְשִׂמְחָה וְשִׁשְׁן וְיִקָּר". יום השמחה הוא פורים, יום שמחה פורצת גבולות.

גבולות בין איש לרעהו, כל המחיצות של המריבות והקנאה כאינם מעוצמת השמחה. גבול בין איש לעצמו, כאשר במשך השנה האדם לא תמיד נמצא עם עצמו אלא עם צרותיו וטרדותיו, אך בפורים השמחה הגדולה פורצת את כל המסכים והאדם במיטבו כאשר כל כך טוב לו על הלב.

הנה כשאדם עובר מחלה קלה, כמו שפעת או התקררות וכדומה, לא עולה על דעתו לקיים סעודת מרעים, הוא עובר את ימי המחלה וחוזר לתפקודו ללא כל רושם. אך אם עבר עליו מחלה קצת יותר קשה או ממושכת, הוא זוכר גם להודות לה' על כל חסדיו המרובים. אבל כאשר אדם עובר ניתוח או טיפול רפואי קשה, הוא כבר יביא 'משקה' לבי"כ או יערוך סעודה לאוהביו.

אבל אם אדם יצא ממצב קריטי, וודאי יערוך סעודה גדולה לכל משפחתו בשיר וזמר בתוף ומחול.

ועוד יותר, אם ישהה במצב 'סופני' וכל הרופאים ירימו ידיים, והמשפחה ימתינו להודעה רשמית. ובכל אופן בדרך נס יחזור לחיים, וודאי יעשה חג ומועד במשתה ושמחה, ויזכור כל שנה ושנה להודות לה' על הנס העצום של תחיית המתים.

לא היה באף דור נס כפי שהיה בימי מרדכי ואסתר. המצב היה לאחר ייאוש, חיכו להודעה רשמית...הגזירה נחתמה בחותם מלך ממ"ה, א-לקיהם של אלו ישן הוא, והמצב היה לקראת סיום טוטאלי של כלל ישראל, ה' ירחם.

לכן וודאי שכלל ישראל יחשיב את יום הפורים כזמן השמח ביותר בלוח השנה, משום שלא היה כדבר הזה שכלל ישראל היה במצב סופני לחלוטין והגיעו לנס עצום עד כדי שנהפך המצב לחלוטין "ונהפוך הוא" ויצאו מחשיכה לאור גדול.

אך מדוע באמת השמחה בפורים גדולה יותר מחנוכה, הרי בחנוכה הייתה גזירה על הרוחניות של כלל ישראל, ובפורים היה על הגופים, והרי אצל אומתנו הק' רוחניות יותר חשובה מגשמיות.

התירוץ הוא שבפורים התגלה שגופם של כלל ישראל הם גופים קדושים כל כך, הם כלי שרת לקיים את מצוותיו של מקום, הגוף הוא מקום להשראת השכינה וכלבוש לחלק אלו' ממעל...הגוף מתקדש בפורים לעין ערוך!

וכפי שהיה במעמד הראשון של קבלת התורה מעמד הר סיני שמלאכי צבאות ידדון ידדון, והרה"ק רבי ברוכ'ל ממז'יבוז' זעק "כיצד העיזו המלאכים לגעת בגופים הק' של כלל ישראל. כך הוא במעמד השני של קבלת התורה, בפורים – מאהבת הנס, זכו הגופים להתקדש בקדושה עילאית והם ממשיכים בקדושתם ומתקדשים יותר ויותר וביום הק' הזה הוא ככלי לקיים את מצוות היום - סעודה, משלוח מנות ומתנות, עד לדרגה הגבוהה בהיכנס היין עד לעצמות ולמוח לבטל לגמרי את דעתו לה' ית'.

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

'בתורת ה' חפצו' מול 'לא ימוש ספר התורה הזה מפריך'. פני משה ופני יהושע

וַיְהִי בְּרֵדַת מֹשֶׁה מִהָרֶם סִינַי וְשָׁנִי לַחַת הָעֵדֻת בְּיַד מֹשֶׁה בְּרֵדָתוֹ מִן הָהָר, וּמֹשֶׁה לֹא יָדַע כִּי קָרַן עוֹר פָּנָיו בְּדַבְּרוֹ אִתּוֹ. וְגו' וַיִּתֵּן עַל פָּנָיו מַסְוֶה. וּבָבֵא מֹשֶׁה לְפָנָיו ה' לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיְסִיר אֶת הַמַּסְוֶה עַד צֵאתוֹ וְגו' (לד, כט-לה)

ובמדרש (שמו"ר פי' מז, ו) איתא: ומשה לא ידע כי קרן עור פניו, ומהיכן נטל משה קרני ההוד? וכו', ריב"נ בשם רבי שמעון בן לקיש אומר, עד שהיה כותב בקולמוס נשתייר קמעא, והעבירו על ראשו, וממנו נעשו לו קרני ההוד.

האור החיים הקדוש עומד על כך שדברי המדרש הללו סתומים וחתומים, מהו אותו קמעא שנשתייר מהדיו? ומפרש: כשכתב משה רבינו את הפסוק "והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה" (במדבר יב, ג), כתב 'ענו' חסר יו"ד, ואף זה מן הענוה, ובזכות טיפה זו של דיו ששייר זכה לקרני ההוד.

ולפי הכלי יקר גם נתינת המסוה על פניו היתה עקב ענוה. לרוב ענוותנותו לא רצה שיראו את קרני ההוד...^{כד}

ולפי הכלי יקר גם מה שנתן המסוה על פניו, היה שוב עקב ענוה, שלרוב ענוותנותו לא רצה שיראו את קרני ההוד... רואים אנו מכאן שקרני ההוד של משה רבינו היו "זיו של ענוה", וכמאמר הכתוב 'ולענוים יתן חן' (משלי ג, לד)^{כה}.

*

^{כד} ומה שבבואו ללמוד מפי הגבורה הסיר את המסוה, מבאר הכלי יקר שזאת מפני 'לא הביישן למד'... (אבות פ"ב מ"ה).

^{כה} ברכת אברהם (כי תשא): "כליל תפארת בראשו נתת לו – היינו מה שקרן עור פניו, שמשה רבינו זכה לזה כיון שהיה עניו מכל האדם ונפשו נמוכה מכולם, על ידי זה זכה למדרגה עליונה של אור עד כי קרן עור פניו".

והנה, על ציווי ה' למשה רבינו כלפי יהושע 'ונתתה מהודך עליו' (במדבר כז, כ), אמרו חז"ל: 'ונתתה מהודך עליו' – ולא כל הודך, זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה. אוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלימה.

לאור האמור, מאיר שבעתיים כאור הבוקר מהו "כפני חמה". כפני חמה היינו: 'ענווה!' – וזאת מניין? בספר במדבר (יא, כו-כט) נאמר: וישארו שני אנשים במחנה, שם האחד אלדד ושם השני מידד ותנח עליהם הרוח וגו' ויתנבאו במחנה. וירץ הנער ויגד למשה, ויאמר, "אלדד ומידד מתנבאים במחנה". ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר "אדני משה כלאם". ויאמר לו משה "המקנא אתה לי?! ומי יתן כל עם ה' נביאים, כי יתן ה' את רוחו עליהם".

מבאר הכלי יקר, ועימו סיעה גדולה של קדמונים: בהקדם דברי חז"ל (חולין ס:): "רשב"פ רמי, כתיב (בראשית א, טז) 'ויעש אלקים את שני המאורות הגדולים, וכתב 'את המאור הגדול ואת המאור הקטן', אמרה ירח לפני הקב"ה, רבש"ע, אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד?! אמר לה, לכי ומעטי את עצמך". ללבנה דוקא אמר שתמעט את עצמה, ולא לשמש, כי השמש נהגה בענווה בכך שלא הקפידה על שני מלכים (מפרשים).

כך – מסביר הכלי יקר – פני משה היו כפני חמה, כמו השמש שלא הקפידה על שישמש מלך נוסף עמה, כך משה רבינו העניו מכל האדם לא הקפיד, ופני יהושע היו כפני לבנה, שהקפיד על 'שני מלכים בכתר אחד'¹³. [בבית שמואל אחרון (פר' בהעלותך, דף נ"ו) הוסיף כאן משפט חשוב: "ואף ששניהם צדיקים, מכל מקום תולה המידות בשורשי הנשמות". כמובן שאין לנו שום שמץ השגה ביהושע בן נון נביא ה'.]

¹³ וב'לב אריה' ביאר בזה ביתר שאת את דברי משה רבינו 'המקנא אתה לי' (עי' תרגום יונתן), רמז לו על קנאה של יהושע כלפי משה רבינו, קנאת הלבנה כלפי השמש, לבל תשמש עמה יחד, מחמת הקפדה זו עצמה של 'אין שני מלכים משמשים בכתר אחד'.

הכלי יקר ב'דרוש' בספרו אורח לחיים אף מוסיף ואומר שאת ייחוס הענוה לשמש מצאנו גם בדברי חז"ל, הלוא כה דבריהם כאש: "הנעלבים ואינם עולבים, עליהם הכתוב אומר: ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

*

הגר"ח מוולוז'ין בספרו 'רוח חיים' (אבות פ"א מ"א) הוסיף בזה: 'משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע' – אצל יהושע מצאנו שציוהו השי"ת 'לא ימוש ספר התורה הזו מפיקך והגית בו יומם ולילה', והיה זה באזהרה מיוחדת, כדברי חז"ל (מנחות צ"ט): 'משל למוסר צפור דרור לעבדו וכו', אמר לו "כמדומה לך איסר אני נוטל ממך בדמיה?! נשמתך אני נוטל ממך!", ולעומת זאת במשה רבינו נאמר (בפרשתנו לא, יח) 'ויתן אל משה ככלתו וגו'', ודרש רבי יוחנן שנאמר חסר וא"ו, כמו 'ככלתו' (נדרים לח.), לומר שניתנה לו במתנה ככלה לחתנה.

הגר"ח מוולוז'ין מורה לנו באצבע לדרשת חז"ל במסכת עירובין (נד.), מפסוק 'ומדבר מתנה' (במדבר כא, יח): 'אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו, תורה ניתנה לו במתנה'. מעתה יש לומר שמכח ענוותנותו זכה משה רבינו לכך שניתנה לו התורה הקדושה במתנה ככלה.

אמור מעתה, שלפי מה שדרשו בספה"ק (כמובא בחסל"א רדאמסק, ואתחנן קצג ט"ד) 'אשרי האיש' זה משה רבינו, יבואר^כ 'כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה' – שהנה פסוק זה דומה לפסוק שנאמר ביהושע 'לא ימוש וגו' והגית בו יומם ולילה', אך שונה מאוד, כאן לא נאמרה אזהרה, אדרבה, כי אם בתורת ה' חפצו לכן הוגה יומם ולילה, לא הוצרך שיזהירוהו. ובכך מתבטא שניתנה לו במתנה, כדרשת חז"ל (ע"ז יט.). 'בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה' – תורת ה', 'ולבסוף נקראת על שמו' - תורתו.^כ

אשרי מי שקרני הוד ענוה לו, שניתנה לו תורה במתנה ככלה.

^כ מה שאמר 'ובדרך חטאים' לא עמד, חטאים לשון חיסור, על דרך החסרת הלבנה, שכך הוחרס גם מיהושע אות יו"ד (עי' לב אריה שכך, ושאח"כ הוחזרה לו), [כמובן שלפירוש זה מלת 'חטאים' משמשת בהוראה קלה בהרבה].
^כ דברים נחמדים למהרצ"א מדינוב, על משנה זו באבות: והיה כעץ 'שתול' על פלגי מים, בגימטריא (736) 'משה יהושע', על שם משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע.

במסכת סנהדרין (ח.): כתיב (דברים לא, ז) [ויקרא משה ליהושע ויאמר אליו לעיני כל ישראל חזק ואמץ] כי אתה תבוא [את העם הזה אל הארץ וגו'], וכתיב (דברים לא, כג) [ויצו את יהושע בן נון ויאמר חזק ואמץ] כי אתה תביא [את בני ישראל אל הארץ וגו'], אמר רבי יוחנן, אמר לו משה ליהושע: "אתה והזקנים שבדור עמהם", אמר לו הקב"ה [ליהושע] "טול מקל והך על קדקדם, דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור".

ולאו"ר האמור שיהושע היה כפני לבנה שאמרה 'אין שני מלכים משמשים בכתר אחד', מבאר הגאון יעב"ץ בתפלת ישרים (דרשה לשבת שובה תצ"א, ג:) שכיון ש'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו', לכן ליהושע לבדו [שלא לעיני כל ישראל] בא הדיבור "כי אתה תביא" שמשמע 'לבדך', ולא "כי אתה תבוא".

ולפי זה מוסיף היעב"ץ לבאר מדוע דוקא "זקנים שבדור" אמרו 'פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה', הביאור הוא, שהם ידעו זאת על עצמם, שאינו רוצה חברתם בהנהגה! הלוא הם הם אותם 'זקנים' ממסכת סנהדרין (ח.), אלו שכלפיהם אמר הקב"ה ליהושע 'טול מקל והך על קדקדם'...

אכן אצל יהושע היה זה "הדדי", כשם שסבר שאין השמש יכולה לשלוט אם הלבנה שולטת, כך סבר שאין החמה יכולה לשלוט אם הלבנה שולטת... כך מביא היעב"ץ מזוה"ק (דברים רפד.), זה תרגום לשון הזוהר:

כתוב 'ויאמר ה' אלי רב לך אל תוסף דבר אלי וגו', והרי בארנו, אמר לו הקב"ה למשה, משה, התרצה להחליש העולם?! ראית מימיך שמש עובד ללבנה?! ראית מימיך שתשלוט הלבנה בעוד שהשמש עומד?! אלא – 'הן קרבו ימיך למות קרא את יהושע', יתכנס השמש ותשלוט הלבנה. ולא עוד, אלא אם אתה תכנס לארץ, תתכנס הלבנה מלפניך ולא תשלוט. ודאי ששלטון הלבנה הגיע, ולא תשלוט בעוד שאתה קיים בעולם.

”שמש בגבעון” בדברינו יבואר מה שעמיד יהושע את החמה והלבנה שתמשיך השמש להאיר, שכיון שהיה הוא כביכול בחי' לבנה, כביכול ויתר מזמן שלטונו שלו לחמה, שתמשיך לשלוט עוד. והנה כבר עמו המפרשים על השאלה מדוע הוצרך יהושע לעצור גם את הירח? אכן, לפי דברי הזוה"ק הללו מובן מאוד, שאם היתה הלבנה שולטת לא היתה יכולה גם החמה לשלוט, שאין שני מלכים משמשים בכתר אחד.

*

ממשיך הזוה"ק, ונקדים במה שפירשו המפרשים (עי' שפתי חכמים), ביתר עומק את המונח 'פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה': המעטת הלבנה היתה באופן שהלבנה שוב אין לה אור עצמי, רק מה שמקבלת מן החמה, כידוע, כך גם יהושע. וכה ממשיך הזוה"ק:

'קרא את יהושע וגו'', ומה אמר? "הנך שוכב עם אבותיך, וקם העם הזה וגו'". ולא מצאנו שצוה הקב"ה את יהושע, אלא את משה, שאמר לו למשה כל זה, שכתוב 'ועזבני והפר את בריתי. וחרה אפי בו ביום ההוא. ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם! אם כן, מהו 'ואצונו'?

אלא, הכתוב אמר: "הנך שוכב עם אבותיך", אמר לו הקב"ה למשה: "אף על גב שתשכב עם אבותיך, הרי אתה תמיד קיים להאיר ללבנה. כמו שהשמש, שאף על גב שמתכנס, לא מתכנס אלא להאיר ללבנה, ואז מאיר ללבנה כשמתכנס. ועל זה הנך שוכב, להאיר". וזהו 'ואצונו'. ואז התבשר יהושע להיות מואר, ועל זה כתוב 'הנך שוכב עם אבותיך', להאיר ליהושע, וזהו 'וצו את יהושע וחזקהו' (דברים ג, כח): 'וצו את יהושע' – הכל כדי להאיר.

ואולי בזה יבואר לשון חז"ל (סוטה יג:): 'ויש אומרים לא מת משה, כתיב הכא 'וימת שם' וכתוב התם (שמות לד, כח) 'ויהי שם עם ה'', מה להלן עומד ומשמש, אף כאן עומד ומשמש', גם אחר מיתתו היה עומד ומשמש. ודוק בלשון 'ומשמש': עושה כפעולת השמש. כשם שבחיינו עשה כפעולת השמש להאיר לעולם, כך מיתתו לא היתה אלא להאיר כהאיר השמש בלילה, באמצעות הלבנה.

ומצאתי בזה אומרים דבר נפלא, שלכן נקרא יהושע 'בן נון', ש'נון' היא בחינת ה'מלכות', שאין לה מעצמה כלום.

והנה, הכתוב אומר בתפילת דוד, מדת המלכות, היה מתפלל ב'תפילת המלך' שלו (מזמור ע"ב): 'לפני שמש ינון שמו', ופירש רש"י 'ינון' – לשון מלכות'. ואם כן הוא נפלא, שאכן יהושע בן 'נון' נגזר מלשון 'ינון שמו' (עי' ברמב"ן שכתב כן במשמעות אחרת), ומה אמר שם? 'לפני שמש' ינון שמו, ה'ינון' הינו מה שאין לו מעצמו כלום רק 'לפני השמש', וביותר: 'לפני שמש'.

והנה המזמור שם רומז לזה, ראה מה כתוב למעלה: 'ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים' – 'עם השמש ומכוחה היא זריחתו, ואור פני ירח לו'.

[וזה לשון רש"י בסנהדרין (צט. ד"ה ה"ג) ולפני ירח – לפני מלכות בית דוד שנמשל כירח, כדכתיב (תהלים פט, לח) כירח יכון עולם וגו'. ולהבין מאמר 'וכסאו כשמש נגדי, כירח יכון עולם', עיין שפתי חכמים שמביא מפרשים 'פני משה כפני חמה פני יהושע כפני לבנה' שהכוונה 'כמו חמה שנטלה אורה מהקדוש ברוך הוא ולבנה נטלה אורה מחמה כך משה נטל קירון עור פניו מהקדוש ברוך הוא ויהושע נטל ממשה', כך גם הכוונה כאן: 'כמו שהשמש לנגד השי"ת, כך הוא דוד מדת המלכות, והוא הוא 'כירח', שאינו אלא מקבל מן השמש.]

וזהו שם 'יפרח בימיו צדיק ורוב שלום עד בלי ירח' – אף הצדיק הנמשל, שהוא בחי' ירח, זמנו כל ימי הירח, כי זה שורש נשמתו.

והנה מזמור זה מסיים בפסוק 'כלו תפלות דוד בן ישי', ואם במזמור זה כלו תפילותיו, הנה אחר שפירשנו את מזמור אשרי האיש שמדבר בבחינת ה'שמש', משה רבינו, וכאן פירשנו שמדבר בבחינת ה'ירח', יהושע בן נון, ודוד המלך מדת המלכות, הרי שיש כאן נעיצת סוף תפילותיו בתחילתם.

והנה במזמור זה אכן מצאנו הקבלה מיוחדת גם בנקודה אחרת, והרי זה סמך לנעימת סוף לתחלה בין מזמור ע"ב למזמור ראשון: במזמור ע"ב נאמר 'יְהִי פֶסֶת בַּר בְּאֶרֶץ בְּרֹאשׁ הָרִים יִרְעַשׂ כְּלָבֶנוֹן פְּרִיּוֹ וַיִּצְיָצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ, ולכאורה מדוע נאמר 'פּרִיּוֹ' הרי מדובר בפיסת בר, בתבואה? פירש רש"י: 'חטין גסין כפירות האילן, וממש כך צריך לומר גם במזמור ראשון, שם – לפי דברי המפרשים – נאמרו שני חלקים מקבילים, ברכת הצדיק 'והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פּרִיּוֹ יתן בעתו וגו'', ומנגד – פורענות הרשע, 'לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו רוח', וראיתי עומדים על כך שהלוא אין זה דבר והיפוכו? אלא מעתה אפשר לבאר 'אשר פּרִיּוֹ' על ברכה כפולה ומכופלת, על דרך 'ירעש כלבנון פּרִיּוֹ, שהחייטים יהיו כפרי, וכדעת רבי יהודה 'חיטה מין אילן' [שלדבריו האילן שאכל אדם הראשון ממנו חטה היה (ברכות מ.)], ועי' בתהלות ישראל לר"ש קלוגר שפסוק 'אשר פּרִיּוֹ יתן בעתו' מדבר על אדם הראשון.]

*

והנה מצאנו שיהושע נטמן ב'תמנת סרח' (יהושע כד, ח) ובמקום אחר נאמר 'תמנת חרס' (שופטים ב, ט), ופירש רש"י שזאת על שם שהעמידו צורת חמה על קברו לומר 'זה הוא שהעמיד החמה'. והנה לכאורה הלבנה הלוא היא 'מתחרה' עם השמש, ואיך תלו צורתה על קברו של יהושע שפניו כפני לבנה?

אכן לפי השביל שהתווה לנו הזוה"ק נבין את זאת, שיהושע היה כל אורו ממש רבינו, כשם שהירח אין אורו אלא מן השמש! אף שזו בושה ללבנה שנמעטה, כדברי הזקנים בגמרא שם, הלוא הבושה היא מה שאמרה 'אין שני מלכים משמשים בכתר אחד, מה שלכן נמעטה, אך תמונת השמש אדרבה זהו כבודה! שמכניעה את עצמה לפני השמש להעביר אורה! והפיסגה לכך היתה ברגע שבו העמיד יהושע החמה שתמשיך לזרוח ולשם כך אף עצר את הלבנה מלהאיר: 'זה הוא שהעמיד החמה'.

ולכן שמו תמנת סרח או חרס, ששניהם אותיות 'חסר', על שם שזה שבחה של הלבנה, שהגם שאוי לה לאותה בושה, אך גם שם קנה הודו והדרו מה שמכורח כך הכניע את עצמו אל השמש להיות מקבל ממנה ומבלי שיהיה לו אור עצמי.

ובזה נבין אודות שמו של יהושע, מצד אחד איתא שמה שנקרא מתחילה 'הושע' ולא 'יהושע' היה זה כי נמעט שמו, על דרך המעטת הלבנה, ומנגד מצאנו בתרגום יונתן להפך, על פסוק 'ויקרא משה להושע בן נון יהושע' – 'וכדי חמא משה ענוותנותיה, קרא משה להושע בר נון יהושע', ולכאורה נראים הדברים כסותרים? (ועי' לב אריה) אלא התשובה כנ"ל, שיש ביהושע גם שבח של ענוה, על שם שמכניע עצמו לשמש להעביר אורה, ושמעתי שכתוב בספה"ק שאכן ההכנעה הזו היא שבזכותה זכה יהושע להיכנס לשער הנו"ן, שהכנעה כזו מסוג זה לא היתה אף במשה רבינו.

*

והשיתוף הזה בין השמש לירח, מה שאורם כאחד נחשב, הואיל והשמש היא שמקרינה אורה על הלבנה, הנה אף בתרגום לאיוב (לא, כו) מצאנו שמתרגם 'אם אראה אור' – אין אחמי אסתהר, והמפרשים שם פירשו הפסוק שהכוונה לאור השמש, ואולי שהשמש נקראת 'אסתהר' על שם הקרנתה על הסהר, היא היוצרת את אור הלבנה. ואולי יתכן אף ששמה של השמש 'חרס' הינו בעצם בשורשו כמו המלה 'סהר' [ואולי גם 'שחר', ו'זהר'].

ואף בדרך רמז מצאנו כן, לקשר בין חרס לסהר (מתוך מאמרי 'למנצח על אילת השחר'): כתב מהרי"ח הגדול מסטאנוב (תפא"י, בא) על פי דרך הרמז, שמלת "סהר" עולה "חרס" בא"ל ב"ך! דו"ק ותשכח.

והוסיף עוד, שאותיות המלה "חרס" שוות בצורתן ובתבניתן לאותיות "סהר", ורק נקודה אחת מבדילה ביניהן, שאות ה"א שוה בתבניתה לאות חי"ת, וההפרש ביניהם הינו רק "נקודה", שבאות חי"ת הרגל מחוברת לגג האות, לעומת האות ה"א שהרגל אינה מגיעה עד לגג האות (כעין שנאמר בספה"ק לגבי 'חמץ' ו'מצה').

אולי מפני ש"החסיר" ממנה ה' לכן למלה "סהר" חסרה נקודה אחת שיש במלה "חרס", אולם לעתיד לבוא תתמלא פגימת הלבנה ולא יהיה בה שום מיעוט, ויהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלקי אבותי, למלאת פגימת הלבנה, ולא יהיה בה שום מיעוט, ויהי אור הלבנה כאור החמה וכאור שבעת ימי בראשית כמו שהיתה קודם מיעוטה. שנאמר את שני המארות הגדולים, ויתקיים בנו מקרא שכתוב ובקשו את ה' אלקיהם ואת דויד מלכם. אמן.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי

שבירת הלוחות

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּצְחָה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֹל וּמַחֲלַת וַיַּחַר אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ (מידו)
מִיָּדָיו אֶת הַלְּחֹת וַיִּשְׁבֵּר אֹתָם תַּחַת הָהָר (לב, יט)

(א) אי שברן משה או נשתברו מאיליהן

איתא בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) ר' עזריה בשם ר' יהודה בר רבי סימון,
הלוחות היו משאוי ארבעים סאה והכתב היה סובלן, כיון שפרח הכתב, כבדו ידיו
של משה ונשתברו. ע"כ. וכ"ה בתנחומא ובילק"ש כאן (רמז שצ"ג), ובפרקי דר"א
(פמ"ה).

והנה מה שהכבידו הלוחות ע"י פריחת הכתב יל"פ בב' אופנים, או משום דכל
זמן שהיה בהם הכתב הוו כדבר רוחני שאין בו משקל, ואילו כשפרח מהן הכתב
הוו כדבר גשמי. או ע"פ פשוטו, דמאחר והכתב הרי היה ע"י חריטה וחלולים
באבן, וכדאיתא בגמ' (מגילה ב:) דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, א"כ
'פריחת הכתב' היינו שכל חללי האותיות נתמלאו שוב באבן, וע"כ הכביד יותר.
אולם הלשון 'והכתב היה סובלן' משמע טפי דגם כשהיו כתובים היו במשקל מ'
סאה, ולא רק קודם שחרטו בהן. ונראה דהוי כאותו גדר שמצאנו גבי הארון (סוטה
לה.) שהיה נושא את נושאו, והרי עיקר קדושתו היה משום שהיו מונחים בו
לוחות העדות, וא"כ פשיטא שהלוחות עצמן כל זמן שהיה בהן הכתב לא היו
מכבידין.

ולכאורה צ"ע ממה שמפורש במקראות שמשרע"ה שבר את הלוחות בעצמו ולא
שנשתברו מאליהם. חדא מקרא הכא (שמות ל"ב י"ט) וישלך מידיו את הלוחות
וישבר אותם תחת ההר. ועוד כתיב מפורש יותר בפ' עקב (דברים ט' י"ז) ואתפוש
בשני הלוחות ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם. ויעויין בגמ' נדרים (לח.).

דמוכיחינן מזה שמרע"ה היה גיבור מהא דשבר את הלוחות, ותניא הלוחות ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה. ועיי"ש בראשונים מפרשי הדף שהראיה היא ממה ששיברן, וכ"כ התוס' 'והוצרך לחבטן בקרקע בכח גדול'. וא"כ מבואר ששברן בכוחו. ומהו א"כ כוונת הירושלמי שנשתברו מאיליהן.

ובפשטות צ"ל דהירושלמי פליג בזה על הבבלי, נואכנ בפ"י הרד"ל בפדר"א שם כתב דזה פליג על מה דאיתא בגמ' (שבת פז., ב"ב יד:, ועוד) דשיבר משה הלוחות בכוונה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו]. ואולם יתכן בדרך אפשר לבאר אף אי נימא דאין מחלוקת בזה עם הבבלי [דהא משמעות קרא פשטיה כהבבלי וכנ"ל], די"ל דאין כוונת הירושלמי לומר שנשתברו מאיליהן, רק דהוקשה להירושלמי איך שייך במציאות לשבור לוחות שעשאם הקב"ה עם כתב אלוקי, הרי אי"ז כלל דבר גשמי ח"ו, וע"ז ביאר שיכל לזה מאחר וקודם לכן פרח הכתב, ואז זה אכן נהיה כמו אבן בעלמא, ששייך שוב שיהיה להם כובד כמו כל דבר גשמי. נואה"נ דנשתברו ע"י משרע"ה. ויל"ע].

ועכ"פ ע"פ דברי הירושלמי והתנחומא שקודם שנשברו פרח מהן הכתב, יל"ב מה שראיתי מקשים עה"פ (ל"ב ט"ו) ויפן וירד משה מן ההר ושני לוחות העדות בידו לוחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים. ולכאורה צ"ב אמאי המתינה התורה לתאר את ענין ומראה הלוחות עד לאחר חטא העגל ולא בשעה שהקב"ה מסרם למשרע"ה דכתיב (לעיל ל"א י"ח) ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו בהר סיני שני לוחות העדות לוחות אבן כתובים באצבע אלוקים. אכן להנ"ל י"ל דכוונת התורה לומר דמה שיכלו להשתבר זהו מאחר ופרח מהן הכתב, וממילא י"ל דהכתוב הביא ענין הכתב הכא דהוא מענינא, דהא יכלו להשתבר רק ע"י שפרחו מהן האותיות.

ב) איך ניתן לשוברן

אך עדיין צ"ב דהנה מבואר בחז"ל (תנחומא כ"ט, ויק"ר ל"ב ב', והובא ברש"י להלן ל"ד א'), דהלוחות היו מאבן סנפיריון, ולכאורה א"כ איך יתכן במציאות שמשרע"ה עם כל גבורתו שברן בהפלתם, והלא אפי' פטיש וסדן אינן יכולים

לשוברו, נוכדאיתא במדרש איכה שהובא בתוס' שבת פח: ד"ה מה, ובסוכה נב. ד"ה אם, ובקידושין ל: ד"ה אם], אם לא דנימא דדוקא הלוחות השניות היו מסנפיריון ולא הראשונות. ולכאורה יש להביא ראיה לזה מהגמ' בנדרים הנ"ל גופא, דדייקינן שמרע"ה היה גיבור רק מחמת עובי הלוחות, ואמאי ל"א מהא דהיו מסנפיריון קשים, אלא ע"כ דלא היו חזקים כ"כ. ומ"מ איכא ראיה שהיה גיבור מכך שהיה יכול לתופסן ולהשליכן. וי"ל דהקב"ה עשאם מתחילה באופן כזה שיוכל להישבר ע"י השלכתן.

ובזה יהיה ניחא מה שעוד יש להקשות אהא דאחו"ל (שבת פז., ב"ב יד:, ועוד) שהקב"ה הסכים למשרע"ע על שבירת הלוחות. וא"ל יישר כח ששברת. וראיתי מקשים, איך דרשו חז"ל שהסכים בזה הקב"ה למשרע"ה, והלא כשמסר אותם הקב"ה למשרע"ה היה זה כבר לאחר שחטאו, כי מסרם לו לסוף הארבעים יום לפני רדתו מן ההר. ואולם להנ"ל יתכן לומר דבאמת אה"נ שמשרע"ה מתחילה לא היה בדעתו לשוברן, דאמאי ירצה לשוברן אחר שראה שהקב"ה רצה ליתנם גם אחר החטא, [וביותר אם נעשו מסנפיריון וסבר שאינם היו יכולים כלל להשתברן], ואולם י"ל דבדעתו של משרע"ה היה רק להשליכן ארצה, דזה לחוד כבר יכול לגרום לזעזוע לבנ"י, אלא שנשברו. וע"ע מש"כ להלן בסוף הדברים אמאי א"כ מתייחס שבירת הלוחות למשה. [ועוד יש ליישב ע"פ דברי הספורנו, שביאר שעיקר הסיבה שמשרע"ה שבר הלוחות לא היה על עצם מה שחטאו בעגל, אלא מה שהמשיכו במחולות גם כשראוהו מתקרב עם הלוחות בידו, דזהו דבר שחמור אף יותר מחטא העגל עצמו, עיי"ש בספורנו שהשמחה בעבירה חמור יותר מן העבירה עצמה. וע"כ הסכים אז הקב"ה על שבירת הלוחות].

ג) בביאור המדרש 'אילו חצבת וכו' לא היית משברן'

והנה איתא בילק"ש פ' עקב (רמז תתנ"ד) דבשעה ששבר משה את הלוחות היה הקב"ה מתרעם עליו ואמר לו אילו חצבת הלוחות ויגעת בהן ונצטערת לא היית משברן, אני חוצב להבות שנאמר (תהילים כ"ט ז') קול ה' חוצב להבות אש ואתה משברן, וכו'. וצ"ב מהא דאיתא בגמ' הנ"ל שהסכים הקב"ה למשרע"ה וא"ל יישר

כחך ששברת. ועוד יש לתמוה על דברי הילק"ש, שכתב שא"ל הקב"ה אילו חצבת הלוחות ויגעת בהן לא היית משברן. וכי יעלה על הדעת שאם יש צורך לשבור הלוחות היה משרע"ה חס על מעשה ידיו, ורק משום שלא עשאן בעצמו שברן?! ונראה ליישב בב' אופנים:

א', שאכן מצד אחד מגיע למשרע"ה ייש"כ על שבירתן, שעיי"ז יוכלו בני"י להגיע לתשובה שלימה על מעשה העגל, אולם לפום רום מעלתו ודרגתו הנשגבה של משרע"ה היה אולי יכול לפעול בדרך אחרת להשיב את בני"י, בלא שייאלץ לעשות דוקא פעולה זו של שבירת הלוחות.

ב', עוד י"ל באופן אחר, בדומה למה שביארו רבותינו בהא דאחז"ל במדרש על יעקב אבינו שנעל את דינה בתיבה, (ב"ר פרשה ע"ו ט', והובא ברש"י בפ' וישלח, ל"ב כ"ג), וז"ל: ודינה היכן היתה, נתנה בתיבה ונעל בפניה, אמר הרשע הזה עינו רמה היא שלא יתלה עיניו ויראה אותה ויקח אותה ממני. ר"ה בשם ר' אבא הכהן ברדלא אמר אמר לו הקב"ה (איוב ו' י"ד) למס מרעהו חסד, מנעת מרעך חסד מנעת חסדך מן אחוך דאילו איתנסיבת לגברא לא זינתה (נ"א דנסבת לאיוב לאו גיירתייה), בתמיה, לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נשאת לערל לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי נשאת דרך איסור הה"ד (בראשית ל"ד א') ותצא דינה בת לאה. עכ"ל המדרש. ושואלים המפרשים, איזו טענה יכולה להיות על יעקב אבינו ע"ה בכך שמנע מדינה ליפול ביד עשו הרשע, והלא אדרבה, מאחר ורשעותו של עשו ידועה, וכמו שאמרו חז"ל (ב"ב טז:): שכבר בהיותו בן ט"ו שנים [ביום פטירתו של אאע"ה] עבר על חמש עבירות חמורות, וכן יעקב ידע בבירור שעשו שואף לרצוח את כל בני ביתו, וכמש"כ "פן יבא והכני אם על בנים", א"כ ראוי היה שמעשה זה שנעל יעקב את דינה בתיבה, ייחשב לו לזכות. [ובפרט שכל מה שלא זכתה היה משום בכייתה שלא תיפול בחלקו של עשו כדאיתא בב"ב קכג.], ועוד מוסיף הגרא"מ שך זצ"ל (מראש אמנה עמ' קמ"ב), דהרי יעקב עשה בזה מעשה מצוה של הצלת בתו מליפול בגורלו של עשו הרשע, וכבר אחז"ל (פסחים מט:): כל

הנותן בתו לע"ה כאילו כופתה לפני ארי, וק"ו כשנותנה לעשו הרשע, וא"כ כיצד קראו חז"ל על יעקב את הפסוק "למס מרעהו חסד" שמנע חסד מאחיו.

וידוע ביאורו של הסבא מסלבודקא (בספרו "אור הצפון", לקח טוב עמ' רט"ז), שאה"נ שלא היתה טענה על עצם המניעה של דינה מעשו, אלא נענש על פגם במחשבה, כי היה צריך בד בבד לחוש גם צער על שאינו יכול לגמול חסד עם אחיו. עוד אומרים בעלי המוסר בנוסח דומה, שאמנם כך היה צריך יעקב לנהוג, אולם היה צריך בד בבד גם להוציא איזו אנחה על כך שמנוע מלגמול עם אחיו חסד.

ומעתה כאותו ענין וכאותו סגנון ניתן לומר גם לגבי שאלתנו, שאף שהיה משרע"ה צריך לנהוג כך לשבור את הלוחות, וע"ז קיבל יישר כח, אולם לרום מעלתו היתה עליו תביעה ממי שבוחן לבבות, שהיתה חסרה לו בלב את אותה תחושת הצער המתבקשת מפעולת המעשה הזה. וזו כוונת המדרש להביע את הטענה על חוסר תחושת הצער כפי שהיה ראוי להיות לכה"פ אילו היה שובר את מעשי ידיו. [אחרי כתבי שו"מ ממש כביאור זה בספר "שערי אורה" (להגרמ"צ ברגמן שליט"א) ח"א עמ' רפ"ו].

ד) קשה דהא חייבים לנהוג בהם קדושה

והנה עוד יש להקשות, איך הותר למשרע"ה לשוברם או לזורקן מידו, הגם דמבואר בפרקי דר"א (ובילקוט רמז שצ"ג, וכן בירושלמי ובתנחומא הנ"ל) דהאותיות פרחו באויר, מ"מ עדיין הלוחות הנותרים הוו כגוילין דס"ת דאף שנמחקו אותיותיו יש לנהוג קדושה לכה"פ במקום שהיו כתובים האותיות כמבואר בשבת (קטז).

ואמנם מדין גוילין דס"ת דיש לנהוג בהם קדושה עדיין אינו ראייה לכאן, די"ל ע"פ היסוד הידוע שכתב ה"משך חכמה" בכמה מקומות, דדבר שנוצר ע"י האדם הוא נעלה לאין ערוך ממה שנעשה ע"י שמים, וכמו שמפרש בפ' יתרו עה"פ במשוך היובל המה יעלו בהר (שמות י"ט י"ג) שעל ידי מעשה גבוה לא נתקדש שום דבר רק בהקדישו האדם. ובזה מובן החילוק בין הר המוריה שקדושתו לעולם, לבין הר

סיני שמיד לאחר מתן תורה אין בו שום קדושה יותר, כי הר המוריה נתקדש ע"י האדם ואילו הר סיני רק ע"י הקב"ה. ועפ"ז מבארים גם החילוק בין לוחות הראשונות שנשתברו ולא היה להם קיום ללוחות האחרונות שנתקיימו, מאחר ומשרע"ה פסלן. [ועפ"ז מיושבים עוד הרבה עניינים ואכ"מ]. וממילא י"ל גם לגבי ניד"ד, דגוילין דס"ת דנתקדשו ע"י ב"ו שפיר נשארים בקדושתן אף לאחר שנמחקו האותיות, משא"כ בלוחות שהיו מעשה האלוקים. אולם באמת מהא דהניחו את שברי הלוחות בארון, [כדאיתא בברכות ח:; ב"ב יד:; מנחות צט.], אכן נראה דנשארו בקדושתן.

ונראה די"ל בפשיטות, דהצורך שהיה למשרע"ה בשבירתן, עד שא"ל הקב"ה ייש"כ ששיברת, היה כה גדול ונחוץ, [והיינו להשיב עי"ז את בני בתשובה להקב"ה], עד שמשום כך פשוט היה למשרע"ה שמותר לו לשוברן. וכדמצינו בפרשת סוטה דלעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שם שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום בין ישראל לאביהן שבשמים עאכו"כ. [וכ"ה בזוה"ק ח"ג רעט.].

ה) מדוע לא החזירן להקב"ה

עוד ראיתי מקשים, דאם משרע"ה ראה שאינו יכול למסור את הלוחות לכלל ישראל, מדוע לא החזירם חזרה להקב"ה. [והרבינו בחיי (ל"ב ט"ז) ביאר דזהו משום שראה שהכתב פרח מהלוחות כאשר התקרב לגבול העגל שהיה מקום החטא והטומאה]. ולכאורה היה אפ"ל ע"פ המבואר בתענית (כה). ומאי נעביד בעי רחמי דנשקלינהו מינך, בעי רחמי ושקלוהו, תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון, דגמירי דמיהב יהבי מישקל לא שקלי. וא"כ ה"נ לא שקלי בחזרה. אלא דאכתי יל"ע מהא דאיתא בתענית (כט). משחרב הבית בראשונה נתקבצו כיתות כיתות של פרחי כהונה ומפתחות ההיכל בידן ועלו לגג ההיכל ואמרו לפניו רבונו של עולם הואיל ולא זכינו להיות גזברין נאמנים יהיו מפתחות מסורות לך וזרקום כלפי מעלה, ויצתה כעין פיסת יד וקיבלתן מהם. הרי לן דכשאינן ראויין לטובה שפיר נוטלים חזרה מן השמים. ובפשטות גם שם היה זה נס בניגוד למה דגמירי,

וכמו במעשה דלעיל. אך אולי יש לחלק בין גשמיות לרוחניות, דדוקא גשמיות לא נוטלים אבל רוחניות כן. [וכן מצינו (שבת פח.) שנלקחו מהם הכתרים. אמנם שם א"ר יוחנן שזכה משה ונטלן]. וה"נ היה יכול להחזיר הלוחות. ויבואר להלן בסמוך.

(ו) מקום וזמן שבירתן

והנה כתיב (ל"ב י"ט) וישבר אותם תחת ההר. פירש"י לרגלי ההר. ומשמע ששברם סמוך להר, ולכאורה איך זה יתכן, הלא ראיית העגל והמחולות היו במרחק מן ההר, שהרי לא ראה זאת משה אלא כשקרב אל המחנה ורק אז שבר הלוחות, [ובפרט לפמש"כ הרבינו בחיי הנ"ל שהתקרב למקום שעשו בו החטא], וא"כ תו אי"ז לרגלי ההר. והיה אפ"ל שאכן לאחר שירד מן ההר בצידו האחד והמחנה היה בצידו השני, וכך נמצא שגם כששבר הלוחות היה ליד ההר אבל במקום מרוחק מהמקום שבו ירד מן ההר.

שו"ר בפי' העמק דבר שהוקשה לו זאת מהו שכתוב שיברם תחת ההר, והלא המחנה היה מרוחק מן ההר, וכתב דבאמת לא שברם משה מיד ליד המחנה אלא שבחרי אף רץ בחזרה אל ההר ושם השליכם ושברם. אלא שפירושו צ"ע דהא כתיב (דברים ט' י"ז) ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם לעיניכם. ומבואר שהיה לעיני ישראל, [וכמו שדרשו גם בפסוק בסוף התורה לעיני כל ישראל דזה שבירת הלוחות], ובדוחק צ"ל שבנ"י כולם הלכו אחרי משה עד ההר וראו ששברם שם. אך זה לא יתכן לפי דברי הירושלמי שהבאנו לעיל (אות א') שמאחר שפרחו מהם האותיות נעשו כבדים ואז השליכן. [וכן אי"ז כדברי הרבינו בחיי הנ"ל].

ואולם יתכן להציע יסוד חדש שיתרץ גם את כל השאלות דלעיל, והוא דמה שפרחו האותיות והכבידו את הלוחות על משה, היה זה דוקא כאשר עלה במחשבתו של משרע"ה לזורקן ולהשליכו מידי, [וכמו שכתבתי שעדיין לא היה בדעתו לשוברן], וממילא י"ל דכאשר הגיע אל העגל וירא את המחולות עדיין לא גמר בדעתו להשליכם מידי, אלא הראה להם תחילה את כעסו עליהם, והסב פניו מהם והלך חזרה לכיון ההר, ואולם כאשר ראה שעדיין אינם מתנחמים ממעשיהם, והיו דבוקים בחטא, [וכ"פ המלבי"ם בפ' עקב, דברים ט' ט"ז], סבר

בדעתו לזעזעם ע"י השלכת הלוחות מידו, ואז כשגמר בדעתו להשליכן מיד פרחו מהן האותיות והכבידו, ומזה גופא הבין משרע"ה שזהו רצון השי"ת שיישברו. וכן נראה לדייק מלשון הכתובים שחוזר ומזכיר גם את עצם ההשלכה של הלוחות. [נמיושב מה ששאלנו (באות ב') איך דרשו שהסכים הקב"ה לשבירתן והלא מסרן לו לאחר שחטאו. וכן מיושב מדוע לא החזירן להקב"ה (אות ה'), כי כבר פרח מהן הכתב], ולפי"ז יש ליישב היטב מה ששאלנו לעיל (אות א') על הירושלמי מהמבואר בקרא שמשמע"ה שברן, דבאמת מאחר שפרחו האותיות נעשו הלוחות כבדים ונפלו, אולם שבירתן עדיין מתייחסת שפיר למשרע"ה מאחר וכל זה התחיל רק מרצונו ומחשבתו וכוונתו להשליכם מידו.

והנה לגבי השאלה דלעיל (אות ה') מדוע לא החזיר הלוחות, הרי נתבאר כאן שכאשר רצה לשוברן היה זה כבר לאחר שפרח מהן הכתב. ועוד י"ל דאפילו אם נימא דאעפ"כ היה עליו להחזירו להשי"ת, מ"מ מאחר ורצה לזעזע את העם וכנ"ל, היה עדיף שיעשה מעשה השבירה לעיניהם.

לתגובות: zvi6@neto.bezeqint.net

בנתיבות הירושלמי – הפרשה לאור אספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלויזנר, ר"מ בישיבת בית ישראל בב"פ, מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים

מה הורה רבי לאנטונינוס קיסר רומי בקשר לעשיית קטורת

וְהִקְטִירְתָּ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּמִתְּפַנְתָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם (ל, לז)

בירושלמי מסכת מגילה פרק ראשון הלכה י"א, איתא:

אנטונינוס (קיסר רומי) שאל לרבי מה לבנות מזבח (ולחקריב עליו קרבן לה) אמר ליה (רבי לאנטונינוס) בניהו (שמותר לגוי לבנות במה אף בזה"ז שנאסרו לישראל) וגנוז אבניו (לאחר שתקריב עליו גנוז אבניו לפי שנתקדשו למזבח ואסור לנהוג בהם מנהג חולין) – (ועוד שאל אנטונינוס את רבי:) מהו לעשות לו קטורת (האם רשאי אני לעשות קטורת ולהקטירה לה) אמר ליה (רבי לאנטונינוס) חסר בה אחת מסממניה (לפי שלא הקפידה התורה אלא על העושה כמוה במתכונתה, אבל אם חסר ממנה אפילו סממן אחד, רשאי) – (ומקשה הירושלמי:) לא כן תני (על הפסוק בפרשתן:) לא תעשו לכם (ודרשינן:) לכם אין אתם עושין אבל עושין הם אחרים לכם (היינו, שגוים רשאים לעשותה לכם, וא"כ למה אמר רבי לאנטונינוס שיחסר אחד מסממניה. – ומשני:) אמר רבי חנניה רבי רומנוס דשלחיה רבי יעבדיניה ליה (מפני ששלח רבי את ר' רומנוס תלמידו שיעשה את הקטורת לאנטונינוס לפיכך הוצרך לחסר א' מסממניה)

הא לא הוי קטורת במחסר אחת מסממניה

על הא דחזינן בירושלמי דידן שרבי ציוה לחסר א' מסממניה, נשאלת השאלה, דאי מחסר אחת מסממניה הא לא הוי קטורת ואי אפשר להקטירה.

ישוב המקדש דוד

וישוב לזה אנו מוצאים בספר מקדש דוד (סי' כז אות ט' הובא באוצר מפרשי הירושלמי – דרכי שמחה) להג"ר דוד הכהן רפפורט זצ"ל שכתב דיש לומר שכמו

בזבחים בבמת בן נח כשרים כל מיני בהמות ואפילו חיות ה"נ בקטורת כשרים כל מיני קטורת (ועוד אפשר דקטורת אחרת לגמרי אף בבמת ב"נ פסולה, וחסר אחת מכל סממניה אף בפנים אין זה אלא פסול ובבמת ב"נ ליכא האי פסול כמו בע"מ דכשרים בבמת ב"נ.

אמאי בעי קרא למעוטי דאחרים עושין לכם, הא אמירה לעכו"ם הוי רק שבות על הא דדריש הירושלמי מהפסוק "לא תעשו לכם" אבל עושין הם אחרים לכם, נתקשו המפורשים אמאי בעי קרא למעוטי דאחרים עושין לכם, הא אמירה לעכו"ם הוי רק שבות ואיסור דרבנן כמו בכל איסורין.

לכם הוא דאסור אבל

למוסרו לציבור או להתלמד פטור

ובשו"ת ברית יעקב להג"ר ברוך מרדכי ליבשיץ זצ"ל (יו"ד סי' נד, הובא באוצר מפרשי הירושלמי – דרכי שמחה) הביא לתרץ דאפשר לומר דקרא דלכם אתי למעוטי כדאמרינן בכריתות (דף ה) לא תעשו לכם, לכם הוא דאסור אבל למוסרו לציבור או להתלמד פטור, והא דאחרים עושין לכם הוא ממילא דמותר, והכא אפי' איסור שבות ליכא דהא הוי כאומר ישראל לעכו"ם בשבת בשל לך בשר משלך לכו"ע ליכא איסור, דדוקא ליתן לעכו"ם בשר בשבת שיבשל לצורך עצמו כתבו התוס' (ב"מ דף צ) וכן הוא באו"ח (ש"ז, כא) דאסור, אבל לומר לעכו"ם בשל לך משלך ליכא איסור שבות, כמ"ש הרמ"א שם דמותר לומר לעכו"ם לעשות מלאכה לעצמו, ועי' בש"ך ביו"ד (רצ"ז, ד) א"כ הכא דרבי אמר לאנטונינוס שיעשה לו קטורת לצורך עצמו ליכא איסור, וע"כ הוא דצוה רבי שיחסר א' מסממניה בגין רבי רומנוס דשלח לי' לעבדינה.

הדרש והנדרש / הרב חיים רוטשטיין

י"ג מידות - חבל ההצלה לחוטא

וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵיו וַיִּקְרָא וַגּוֹ' (לד, ו)

פחד. זוהי התחושה שאופפת יהודי כאשר הוא עורך את חשבון נפשו כראוי. אמנם רוב הפחדים האופפים את האדם כל ימיו אינם בגדר פחד אמת, ודאי לא לאדם השם בצורו מבטחו כדבעי, אולם פחד זה אכן פחד אמת הוא, אימה וחרדה נוראה. יפה כוחה של התבוננות מעמיקה בזה"ק, ב'ראשית חכמה', או בספר אחר העוסקים בעניין השכר והעונש - בכדי להביא לרתת וזיע עזים. יודע גם כל יהודי המכיר צורת ספר, את דברי הפסוק (קהלת יב, יד) 'כי את כל מעשה האלקים יבא במשפט על כל נעלם, אם טוב ואם רע', ואת דברי הגמ' בב"ק (נ.). האומרת 'כל האומר הקב"ה ותרן הוא יותרו חייו, שנאמר (דברים לב, ד) 'הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט', ואת מה שהאריך בזה המס"י בפ"ד, וממילא מבין הוא היטב ששערי תירוצים והתחמקויות ננעלו גם ננעלו, ועל כל סטיה קטנה מרצון הי"ת משלמים במחיר יקר ביותר.

המקיים את י"ג המידות זוכה לרחמיו וחסדיו של הי"ת

אולם מזור רב הוא לכאב זה. שאמנם דינו של הקב"ה שקול ברמה המדוייקת ביותר ואין בו הנחות ופשרות כלל, אולם לקב"ה דרכי הנהגה אשר היודעם ונוהג לאורם עשוי להינצל מכל דין ופגע.

הנה בפרשת השבוע נאמר שלימד הקב"ה את מרע"ה את י"ג מידות של רחמים, ובגמ' בר"ה (יז:): נאמר על כך, 'א"ר יוחנן, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו כל זמן שישראל חוטאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם', ועוד נאמר שם 'אמר רב יהודה ברית כרותה ליי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם שנאמר (שמות לד, י) 'הנה אנכי כורת ברית'. מבואר בדברי הגמ' אלו את גודל מעלתם של י"ג מידות, וב'תורת משה' להאלישיך (במדבר יד, יז) הקד' וכן ב'ראשית חכמה' (שער הענוה

פ"א) דייקו את דברי הגמ' שלא כתבה 'יאמרו לפני כסדר הזה' אלא 'יעשו לפני כסדר הזה', וביארו שאין הכוונה לומר את י"ג מידות ותו לא, אלא לדבוק בדרכי הקב"ה, ולנהוג בדרכי מידותיו שסולח ומוחל ורחום וחנון ומאריך אף וכו'. וכן הרמ"ק זיע"א מאריך בספרו 'תומר דבורה', כיצד יש לאדם לקיים בעצמו את י"ג המידות.

יתכן וטעם הדבר שבאמירת י"ג מידות זוכים לסליחתו של הקב"ה, היא מחמת שידוע שהקב"ה נוהג עם האדם כפי שנוהג האדם בזה העולם, ומשום כך אמרו חז"ל (שבת קנא:): 'כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים', וכן 'כל המעביר על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו' (יומא כג.). ולכך, כאשר ישראל נוהגים בי"ג מידותיו של הקב"ה אף הקב"ה נוהג כן, ובכך זוכים לסליחתו ולמחילתו.

המעביר על מידותיו מציל את נפשו

המתבונן בענין זה לאשורו, יראה שאוצר יקר מפז מונח למרגלותיו, ואינו ממתין אלא לשיתאמץ ויטלו. היות ואדם המעביר על מידותיו, וסולח ומוחל למי אשר חוטא כנגדו, יזכה אף הוא לסליחתו של הקב"ה, ומי שכובש כעסו יזכה שהקב"ה יכבוש את כעסו עליו, ומי שמרחם על זולתו יזכה לרחמיו של הקב"ה, וכן הלאה על זה הדרך - ומה לנו אושר גדול מלזכות למחילה ולרחמיו של הקב"ה?!

וכה נאמרו הדברים יוצאים מפורש מפי כהן גדול רבינו הח"ח זיע"א בספרו שמירת הלשון (שער התבונה פ"ג), בדבריו המאירים כל לב: 'על כן כשיתבונן האדם במעשיו תמיד, וידע כי הוא גם כן לא ינקה ביום הדין מהעונש הנורא, בודאי יהיה מקבל על עצמו ברב שמחה המידה הזו להיות סבלן ומעביר על מדותיו תמיד, תמורת ענשין הקשים הנ"ל. (כמו שכתוב ב'ספר חרדים' וזה לשונו: 'בשמעי כל מחרפי ומגדפי ברבים, אשים נגדי כף מאזנים, בכף אחת אשמותי, ובכף שניה החרופין והגדופין ואביט, כי כף האשמות מטה מטה, ואשתוק ואצדיק דיני, וכן אעשה לכל מיני צער בדבור ומעשה'). דהלא אנו רואין בחוש, שנקל לו לאדם לקבל על עצמו כל הבזיונות, אם על ידי זה ימנע ממנו הפסד נכסיו, כגון בעת

השרפה ושאר צרות, רחמנא ליצלן, ועל אחת כמה וכמה אם יודע שבזה יסלק מעליו ענשי הגוף החמורין. ומכל זה נוכל לדון בכל שכן לענין הסבלנות, שלא יקשה על האדם, רק בעת שהוא עומד נגד חברו ושומע בזיונו.

ונבאר דברינו, כי אפילו אם לא היו מוחלין לו בשביל זה אפילו על עברה אחת בשלמות, ורק להקל ענשו, גם כן כדאי הוא לו וכנ"ל. וכל שכן אם מוחלין לו בשלמות עבור עברה אחת, ועל אחת כמה וכמה בזה שידוע לנו, שמוחלין לו עבור זה על כל עברות שיש לו, אפילו לאותן הנקראים בשם פשע, רק שיזהר מכאן ולהבא שלא לעשותם. כמו שאמרו חז"ל (יומא כג.): 'כל המעביר על מדותיו, מעבירין לו על כל פשעיו' שנאמר (מיכה ז, יח) 'נשא עון ועבר על פשע', למי נושא עון למי שעובר על פשע'.

אך מי שהוא רוצה שהקב"ה ימחל לו אפילו על פשעיו, יזהר גם כן שהוא לא יקפיד כלל, אפילו יודע בודאי שעשה חברו נגדו במרד ובמעל, שזה נקרא פשע, כמאמרם (יומא לו:) פשעים אלו המרדים. וזהו שדייקו 'למי נושא עון? למי שעובר על פשע'. (דבאמת הקדוש ברוך הוא מוחל לו אפילו על פשעיו, כמו שכתוב 'מעבירין לו על כל פשעיו', ונקט הכתוב 'נשא עון' משום סדר מדותיו של הקדוש ברוך הוא דקחשיב, שהוא נושא עון וגם עובר על פשע, וכמו שכתוב בתורה (שמות לד, ז) 'נשא עון ופשע'). ומדה זו מועלת לאדם גם כן לפעמים להוסיף לו ימים, אפילו אם כבר נגזר עליו שימות' עכ"ל הטהורה.

לכל אחד מאיתנו ישנם הרגעים בהם הוא עומד בנסיון בתחום ה'בין אדם לחבירו', אם להגיב או להבליג, לוותר או לנהוג בהיצמדות לשורת הדין, ונסיונות רבים לאין שיעור. בשעה שכזאת, על האדם לזכור שניצב הוא למרגלותיו של מכרה זהב, מחמת שלו יתגבר על יצרו שעה קלה, וינהג עם זולתו ברחמים ובוויתור ושלא בשורת הדין - אף הקב"ה ינהג עמו כן, ואזי מובטח לו כל טוב בזה ובבא.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ועוד

ענין קידוש ידיים ורגלים בכהן שפשט בגדי הקודש

וְרָחֲצוּ אֶתְיָדָיו וְרָחֲצוּ אֶתְיָדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם. בְּבֹאֵם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחֲצוּ מִיָּדָיו וְרָחֲצוּ מִיָּדָיו אוֹ בְּגִשְׁתֶּם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֶת (ל, יט-כ)

בגמרא בזבחים (י"ט ע"ב) מבואר, כי לדעת רב אחא בר יעקב, קידוש ידיים ורגלים צריך להיות כאשר הכהן לבוש בגדי כהונה, דכתיב: "בגשתם אל המזבח", דבעינן שהכהן לא יהא מחוסר אלא גישה, ואם אינו לבוש, הרי הוא מחוסר נמי לבישה מלבד גישה.

והנה ידוע כי כהן שעבד את אחד מהעבודות בלא כל בגדיו, שעבודתו נפסלה. וא"כ מי שבאמצע עבודתו נעשה מחוסר אחד מארבעת הבגדים, (כגון שנפל כובעו), כאשר חוזר ולובש שוב את בגדי הכהונה, צריך הוא שוב לקדש ידיו ורגליו, ורק אח"כ להמשיך בעבודתו כדין.

והקשה החלקת יואב (במכתב המובא בכלי חמדה סו"פ ויצא), הרי בגמרא ביומא (כ"ח ע"א) איתא, כי כהן הנצרך להטיל מים באמצע עבודתו, כאשר חוזר, טעון קידוש ימים ורגלים משום ניצוצות. וקשה, מדוע הוצרכה הגמרא לטעם זה, הלא כיון שהלך להטיל מימיו, הרי פשט את בגדי הקודש שעליו (כדין הצריך להטיל מים כשתפילין בראשו, עיין יומא ס"ט ע"א, ורמב"ם פ"ד מתפילין ה"ו), ונמצא שיש "הפסק" בעבודתו, וכיון שחוזר ולובש בגדיו, הרי שאז מוטל עליו חיוב חדש של קידוש ידיים ורגלים להמשך עבודתו, וא"כ מדוע צריך טעם חדש לצורך קידוש ידיו ורגליו, ולא יחייבוהו מצד עצם פשיטת בגדיו.

ותחילה אביא מה שתירצו בדבר רבותינו האחרונים, ואח"כ אענה אף את חלקי.

א. אם לא הסיח דעתו מקידוש ראשון שוב לא נפסל- והגאון הכלי חמדה (פר' כי תשא, ח"ב עמ' קמ"ח) הוסיף לשאול אמאי לא הקשה הרב מהגמ' ביומא (ל' ע"א), שם מבואר כי החמש טבילות ועשרה קידושים של הכהן הגדול לא היו מעכבות,

וקשה, אם פושט הכהן את בגדי הזהב לבגדי הלבן, כבר נפסל ובעי קידוש חדש. ומכח שאלות אלה מייסד הרב יסוד בדין זה, והוא שכל הדין שמחוסר בגדים פוסל גם באמצע העבודה, זהו דווקא קודם שהתחיל לעבוד את עבודתו הראשונה אחר קידוש ידיו ורגליו, אבל אחר שהתחיל לעבוד, לא יפסל אם יפשוט בגדיו באמצע, וז"ל:

"ועל כרחק צריך לומר, דאע"ג דמחוסר [בגדים] פוסל גם באמצע, מ"מ זה דוקא קודם עבודה ראשונה שעליו היה הקידוש, שפיר אמרינן דכמו דצריך דבעת הקידוש יהיה לבוש, ה"ה דאם פשט אח"כ בגדיו קודם שקרב לעבודה ג"כ הקידוש נפסל. אבל אחר שעשה עבודה ראשונה, דשוב אין צריך קידוש אחר לבו ביום, אם לא הסיח מקידוש הראשון, **שוב אינו פוסל בו אם פשט את הבגדים**, כיון דהקידוש הראשון כבר נגמר ועשה עבודה מיד אח"ז" עכ"ל.

כראיה לכך, מציין הרב את דברי הרמב"ם (הל' כלי המקדש פ"ח הי"ב) כי כל כהן שלובש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקה משום כלאים, ועל כרחק שהיה הכהן חייב לפשוט בגדיו כשאינו לו עבודה, וכי ס"ד שבכל פשיטא יתחייב קידוש חדש, אלא ודאי שכל שלא הסיח דעתו מהני ליה קידוש הראשון. והשתא לא תקשי מפשיטת בגדי הכה"ג ביוה"כ, וכן מהלך להטיל מימיו, ששם באמת לא הסיח דעתו מהקידוש הראשון.

ב. **הדרשא דבעינן בגדים בקידוש היא רק למצווה ולא לעכב**- הכלי חמדה (שם) מנסה לבאר כי דעת החלקת יואב שונה ממה שייסד בתירוץ הראשון, ולפיכך מוסיף הוא תירוץ שני המתיישב גם לפי הבנת החלקת יואב, וז"ל: "וכנראה שדעת הגאון [הוא השואל החלקת יואב] הוא, דכיון דחזינן דהיסח הדעת פוסל וצריך קידוש אחר, ע"כ דהקידוש הראשון צריך על כל היום, ולכן אי נימא דמחוסר באמצע הוי מחוסר, צריך שיפסל גם אח"כ.

וכאן מתרץ הרב: "והא דאינו פוסל, י"ל משום דאמת כל זה דדרשינן "בגשתם אל המזבח" (שמות שם) - מי שאינו מחוסר אלא גישה, היינו רק למצווה ולא לעכב, דכללא הוא דבקדשים בעינן שינה עליו הכתוב לעכב. ולפ"ז לא קשה מהא דאין

מעכבין עשרה קידושין ביוה"כ מצד מחוסר, כיון דגם מצד מחוסר הוא רק למצוה ולא לעכב, עכ"ל.

ג. אם היה בבגדיו בעת הקידוש שוב לא פסיל - גם רבינו הבית הלוי (בשו"ת ח"א סי' ה' אות ב') הקשה קושיה זאת בספרו, דלמה תני דהמטיל מים טעון קידוש ידיים משום ניצוצות, תיפוק ליה דהיה אז מחוסר בגדים, ומכאן רצה להכריח דלא היה הכהן פושט בגדיו בעת הטלת מימיו, ורצה ללמוד מזה לתפילין, וז"ל: "ומוכרח דהך כל המטיל מים, איירי בהיה לבוש הבגדים, ומוכרח דלכל הפחות בבה"כ עראי דליכא החששה דשמא יפנה, מותר גם בבגדי כהונה וא"צ לפושטן, וה"ה דמותר בתפילין כדמוכח ביומא דשוין הם".

ולפיכך מתרץ הבית הלוי כמעט כדברי הכלי חמדה רק בסגנון קצת שונה, ויסודו הוא, שענין "מחוסר בגדים" אינו פוסל אלא רק אם היה מחוסר בגדים בעת שקידש ידיו ורגליו בתחילת היום, אבל אם קידש ידיו ורגליו בבגדיו, שוב לא יפסל אח"כ בהסרת בגדיו [משמע מדבריו שזה גם קודם שעבד עבודה ראשונה, דלא כהכלי חמדה שהדגיש את ענין העבודה הראשונה], וז"ל: "אלא ודאי מוכרח דלא אמרינן הך סברא רק בעת הקידוש דבעינן בשעה שמקדש בשחרית שלא יהיה מחוסר לבישה אבל אם היה לבוש בעת הקידוש שוב לא איכפת לן כלל במה שפשט אח"כ בגדיו וחוזר ולובשם" עכ"ל.

את הוכחתו ליסוד זה, מוכיח הבית הלוי מדברי הגמרא ביומא (דף ל"ב) ששם למד רבי אלעזר בן ר"ש כי הכהן הגדול צריך לקדש את ידיו בכל פרק זמן שבין עבודה לעבודה, ושם למדו זאת מקל וחומר, ומה בכל יום רגיל שאין הכהן טעון טבילה קודם עבודתו מן התורה אלא מדרבנן, בכ"ז חייב קידוש ידיו ורגליו מן התורה, ביוה"כ שחייב בטבילה מן התורה, כ"ש שיתחייב בקידוש ידיו, ושם דרשה הגמרא שמקישים פשיטה ללבישה, מה לבישה טעון קידוש אף פשיטה טעון קידוש, ולכן חייב הכה"ג קידוש בין עבודה לעבודה.

והקשה הביה"ל, למה היה צריך ר' אלעזר בר"ש ללימוד זה, "ולמה צריך לזה, והרי ר"א בר"ש בעצמו קאמר בזבחים דף י"ט או בגישתם, מי שאינו מחוסר אלא

גישה ולא מחוסר לבישה וגישה, וא"כ הא ממילא ידעינן דביוה"כ צריך לקדש בין עבודה לעבודה אחר הלבישה, ולמה לו להביאו מק"ו וכו', וכיון דר"א בר"ש רק למצוה לכתחילה יליף לה, הא קשה למה ליה הק"ו, תיפוק ליה כיון דפשט הבגדים לטבול, הא הוי מחוסר לבישה, אלא ודאי מוכרח דלא אמרינן הך סברא רק בעת הקידוש, דבעינן בשעה שמקדש בשחרית שלא יהיה מחוסר לבישה, אבל אם היה לבוש בעת הקידוש שוב לא איכפת לן כלל במה שפשט אח"כ בגדיו וחוזר ולובשם" עכ"ל.

לפי יסוד זה, שהקידוש הראשון אם נעשה כהלכתו, מועיל לכל היום, מבאר הרב את דברי ר' אחא יומא, שמשמע מדבריהם כי כשפשט את בגדיו נפסל הקידוש הראשון, וז"ל: "והא דקאמר רב אחא ב"ר יעקב ביומא דף ל"ב, על הא דפליגי תנאי בהקידושין של יוה"כ אם כשהוא לבוש מקדש או לאחר שפשט, וקאמר דהכל מודים בקידוש שני כשהוא לבוש מקדש, מ"ט דאמר קרא או בגשתם מי שאינו מחוסר אלא גישה, אין הפירוש דמש"ה אידחי ליה הקידוש הראשון של שחרית, וממילא איצטריך הקידוש השני להיות כשהוא לבוש, דזה אינו, דהקידוש של שחרית הא לא אידחי ליה כלל בזה, רק הפי', דבתר דידעינן דביוה"כ בעינן קידוש בין עבודה לעבודה, הדר ילפינן קידושים אלו מקידוש של שחרית, דכמו דבשל שחרית בעינן שיהיה כשהוא לבוש, דכתיב או בגשתם, וכמו כן ביוה"כ, דכל היכא דאצרכה התורה קידוש, ילפינן מהך קרא דאו בגשתם שלא יהיה מחוסר לבישה, אבל בכל השנה אפי' פשט בגדיו א"צ לקדש כלל משום מחוסר לבישה, כיון דבתחילה כשקידש הי' בבגדים ומיושב קושייתינו דלעיל" עכ"ל, הרי דביאר דכל הילפותא היתה דבעינן שבזמן הקידוש שמקדש יהיה עם בגדיו, וכמו שכך הדין בכל יום, שבתחילת היום מקדש ידיו ורגליו דווקא כאשר לבוש בבגדי כהונה, כך יהא ביום כיפור, שאפילו שמקדש ידיו כמה פעמים בכל פעם יעשה את הקידוש כשהוא לבוש בבגדיו, אבל באמת אין דין מיוחד שללא בגדיו נפסל הקידוש.

ד. **דרשת ובגשתם קאי רק על כהן גדול**- ונראה להוסיף ולתרץ שאלה זו באופן נוסף, וזה עפ"י דברי השפת אמת (זבחים כ"ג ע"ב ד"ה אר"נ) המייסד כי דרשת

ד"בגשתם" נאמרה על כהן גדול, שכיון גילתה בו התורה שביוה"כ יכול לקדש ללא בגדים, נצרכה בו דרשה זו דבכל השנה יקדש ידיו עם כהן בגדיו, אבל כהן הדיוט פשיטא הוא, דבלא בגדיו ל"ה עבודה. וז"ל:

"שוב ראיתי דאין הדין אמת דהא איתא ביומא (ל"ב ע"ב) דהכל מודים בקידוש שני כשהוא לבוש מקדש משום דכ' בגשתם שלא יהא מחוסר אלא גישה ע"ש, א"כ קידוש ידים במחוסר בגדים פסול. מיהו עדיין יש לקיים הדברים, דהא חזינן דפסול לי' הגמ' משום מחוסר לבישה בין הקידוש לעבודה, ואמאי לא פסיל בפשיטות משום דקידוש כעבודה ופסול במחוסר בגדים, ואין לומר דשאני התם ביו"כ דגלי קרא דקידוש קמא כשהוא ערום מקדש, להכי הו"א דגם קידוש בתרא הכי, א"כ השתא נמי דקאמר מבגשתם נימא נמי דשאני כ"ג ביו"כ דגלי קרא כשהוא ערום מקדש, כיון דלענין עיקר הקידוש שאני דין כ"ג ביו"כ, אפשר דלענין חסרון מעשה בין הקידוש לעבודה נמי שאני, א"כ משמע קצת דמטעם מחוסר בגדים לא מיפסל הקידוש, מ"מ אין נראה כן דאדרבה לענין דהשוה הכתוב הקידוש לעבודה לפסול מיושב ומחוסר בגדים, ע"ז שפיר י"ל דשאני יו"כ דגלי קרא כשהוא ערום מקדש אבל מה שהקפידה תורה שלא יהי' הפסק בין קידוש לעבודה אין לנו לחלק בין כ"ג ביו"כ ואפשר נמי דס"ל לגמ' דבגשתם ע"כ נאמר לענין הכ"ג דכהן הדיוט כל השנה בלא"ה פסול הקידוש במחוסר בגדים ככל עבודה, וע"כ קאי לכ"ג עכ"ל.

לפי דבריו יש ליישב את הקושיות שפיר, די"ל דכיון דכל דינא דרב אחא נאמר רק על כהן גדול, לכך נאמר דין דהמטיל מים טעון קידוש ידיו ורגליו, כיון דדין זה שייך בכהן הדיוט, וכל החידוש שהבגדים יהיו תלויים בקידוש יהא שייך רק בכהן גדול. וגם קושיה שניה מתורצת לפי דבריו, דאדרבה, כל יסוד הבנת דבריו דהדרשא של רב אחא אזלא הכה"ג היא עפ"י היסוד שמעשה הכה"ג ביוה"כ שאני, וכדי לא ללמוד ממנו דרשינן הכי, וממילא פשיטא דליכא לאקשווי מיניה.

לב טהור ברא לי / הרב יוחנן ריינר, מח"ס 'וטהר לבנו' עה"ת ומועדים

בגירות ישראל בכפיה נשמר קשר היחס עם האבות הקדושים

וַיִּתְנַצְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֲדֵימָהר חוֹרֵב (לג, ו)

עם ישראל התגייר בקבלת התורה, וגר שהתגייר כתינוק שנולד ואפילו מותר לו להתחתן בקרובותיו כי הן ממש כזרות לו לאחר שהתגייר.

ולפי זה קשה, למה בחטא המתאוננים עם ישראל בכה בלילה 'למשפחותיו' ופירש רש"י [על פי הגמרא (יומא עה)] שבכו על עסקי משפחות, שנאסרו להם עריות והיו צריכים לגרש את נשותיהם שהתחתנו עמם קודם מתן תורה, כי לפני מתן תורה הם התחתנו עם עריות כגון אם משה - יוכבד שהייתה דודה של בעלה עמרם אבי משה רבינו.

וקשה מאוד למה בכו? וכי למה היה להם להיפרד לאחר מתן תורה הרי גר שנולד כתינוק שנולד ואין עליהם איסור קרובים בקרוביהם מלפני הגירות?

ותודותי לת"ח עצום אחד שהפנה אותי לעיין במהר"ל, והמהר"ל שואל שאלה זו, ומתרץ שהיות והקב"ה גייר אותם בכפייה, בכך שכפה עליהם הר כגיגית [כדברי רש"י בפרשת ויתרו על הפסוק "ויתייצבו בתחתית ההר"], לכן לא נחשבו כתינוק שנולד בגירותם [ויתכן בכוונתו שממילא לא הייתה להם קבלת גירות מושלמת], ולכן עדיין נשארה להם קרבתם ונאסרו בקרוביהם.

ונראה ליישב, שהקב"ה בכוונה רצה שעם ישראל לא יהיו כתינוק שנולד בגרותם, כי אם כך הם יפסידו את החיבור והקרבה המשפחתית לאבות הקדושים – לאברהם יצחק ויעקב! ולכן עשה הקב"ה שיתגיירו מתוך כפייה – הכל למען הקשר שלנו לאבות הקדושים!! [ואכן היתה להם תחילה גם קבלת התורה ברצון באמירתם נעשה ונשמע], ושמחתי בתירוץ זה.

ולפי זה מובן למה כתוב שעם ישראל בכו "על משפחותיו" ולא כתוב "על משפחותם", כי כל אחד מהם שהיה נשוי לקרוביו בכה על שתי משפחות, שאם הגרות תהיה מושלמת אכן תותר להם הנישואים עם הקרובים אבל אז יש להם לבכות על הקרבה שלהם לאבות הקדושים שנחתכה, ואם הגירות לא מושלמת אזי הם ישמחו שהם קשורים לאבות הקדושים אבל יש להם לבכות על פירוק נישואיהם עם קרוביהם.

*

האם התקיימו דברי משה שיימחה מכל התורה

וְעַתָּה אִם תִּשָּׂא חַטָּאתָם וְאִם אֵין מְחִנִּי נָא מִסְפָּרָךְ אֲשֶׁר פְּתַבְתָּ (לב, לב)

כתב רש"י "מספרך" - מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים, ומוסיף הרבינו בחיי על פי דרך המדרש "מספרך" קללת חכם אפילו על תנאי היא באה, מנא לן ממשה שאמר מחני, ואף על פי שנתכפר להם עוון העגל נמחה שמו מפרשת "ואתה תצוה" שלא נזכר שם שמו של משה כלל.

ונשאלת השאלה שאם גם כאן התקיים הכלל שקללה של צדיק אפילו על תנאי מתקיימת, אם כן משה אמר מחני מכל ספרך והרי זה לא התקיים?? שהרי אצל רחל כאשר יעקב אבינו אמר שמי שגנב את התרפים לא יחיה, אזי רחל מתה למרות שזה היה קללה בטעות כי בוודאי יעקב לא היה מקלל שאשתו רחל תמות, ובכל זאת בגלל קללת צדיק אפילו בטעות הקללה התקיימה במלואה, ואילו כאן אכן בפרשת אתה תצוה זה התקיים, אבל רק מקצת ממש מכל הספר?

ונראה לבאר, בהקדם מה שכתב בספורנו שבתחילה קודם חטא העגל אמר הקב"ה למשה "עלה אלי ואתנה לך את הלוחות האבן והתורה והמצוות אשר כתבתי להורתם" (משפטים כד, יב), דהיינו שהקב"ה היה אמור לכתוב את כל התורה כפי שכתב את הלוחות, ובגלל חטא העגל הקב"ה אמר למשה פסול לך בעצמך את הלוחות, וגם אתה - משה תכתוב את התורה והמצוות.

והנה בפרשת משפטים כתוב "אשר כתבתי" דהיינו שהקב"ה כבר כתב את כל התורה ומצוות? ונראה לתרץ על פי דברי רש"י שכתב בפרשת משפטים שם שבלוחות הברית כלולה כל התורה כולה, וכן כתב רבי סעדיה גאון, ואם כן מתאים לשון כתבתי כי אכן בלוחות כלול הכל, רק אם עם ישראל לא היו חוטאים בעגל היינו מקבלים את התורה מפורטת וכתובה בהרחבה מכתב של הקב"ה, ובגלל חטא העגל משה רבינו כתב את התורה בהרחבה, ואילו בלוחות עדיין נשאר כתב הקב"ה הכלול בו כל התורה והמצוות בתמצית, ולכן שייך שיכתב "אשר כתבתי" שהקב"ה כתב את התורה – בתמצית, ואילו משה רבינו בגלל החטא כתב את התורה בפירוט ובהרחבה.

ומעתה שמא יש לומר, שבגלל קללת צדיק אכן משה רבינו לא נכתב בספרו של הקב"ה, כי בלוחות ששם כלול כל התורה כולה בתמצית לא כתוב שמו של משה כלל, ורק משה עצמו כתב את התורה בפירוט ובהרחבה והוא כן כתב את שמו בספר שהוא עצמו כתב, וזה לא היה בכלל הקללה שקילל בטעות כביכול.

מאור שעשועי / הרב מנחם צבי גולדבאום, מח"ס 'מוסר דרך', 'מאיר דרך', ו'אפיקי חיים'

"ולא אותי קראת יעקב - כי יגעת בי ישראל"
וַיִּרְא אֶת הָעֶגְלָה וּמַחֲלַת... וַיִּשְׁלַח מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחָת... (לב, יט)

איתא בתנחומא לפרשתנו: "לך עלה מזה". מה כתיב למעלה מן הענין? זיפן וירד משה'. כשעשו אותו מעשה וירד משה מן ההר וקרב אל המחנה וראה את העגל שעשו. בשעה שנתן לו הקדוש ברוך הוא את הלוחות, היו סובלין את עצמן. כיון שירד וקרב אל המחנה וראה את העגל, פרח אות הכתב מעליהם - ונמצאו כבדים על ידיו של משה. מיד 'ויחר אף משה וישלך מידו'."

הלוחות: כבדים או קלים?

ובספר פני מאיר לפרשתנו (להגאון רבי מאיר אבאביץ זצ"ל - אב"ד נובהרדוק) ז"ל: "אדם שחי על פי התורה, אינו מרגיש כלל שהוא נושא עול. כל מצוות השם הן לו לעונג ולשמחת הנפש, ועל ידי זה יקל עליו לעשותן. אבל כאשר ירד ממעלתו ויתקרב למחנה עובדי עגל הזהב, אז תפרחנה פנימיות וחיות המצוות שעושה, ונשאר אצלו רק מצות אנשים מלומדה, ולכן יכבד עליו קיומן."

דברים אלו מזכירים את הפירוש והמשל הנודע של המגיד מדובנא (כוכב מיעקב ויקרא) על הפסוק (ישעיה מג, כב): "ולא אתי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל", וזה תוכן דבריו: "משל לסוחר אחד שבא מן הדרך בערב שבת סמוך לחשיכה. הסוחר מיהר אל ביתו, ואת חפציו השאיר בידי בעל העגלה. כאשר הגיע אל ביתו, שלח נער אחד להביא את חפציו. הנער רץ-אץ לדרכו, וכחלוף זמן-מה חזר לסוחר, כאשר הוא מקנח עגלי-זיע מעל פניו בכנף בגדו, ומתקשה לתפוס את נשימתו. שאלו הסוחר: היכן החפצים שלי? אמר הנער: הנחתי אה הכל בחדר החיצון. אמר הסוחר: מה שהבאת - לא שלי הבאת, ומה ששייך לי - לא הבאת! אמר הנער: לך נא ראה בחדר החיצון - ודאי שלך הוא! ענהו הסוחר: 'אינני צריך ללכת ולראות,

כי הלא עיני רואות כמה הנך מזייע ומתקשה לתפוס את נשימתך. החפצים שלי הם קטנים וקלים. אילו החפצים שהבאת היו שלי - לא היית כעת מזייע כל כך."

"ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל"

"וזה ביאור הפסוק: 'ולא אותי קראת יעקב?'. ומהי הראיה לכך? 'כי יגעת בי ישראל', ואילו כאשר מקיימים את התורה והמצוות כתיקנן אין זו עבודה קשה, אלא אדרבה, עונג ונעימות" (וידוע שהאדמו"ר מקאצק העיד שמשל זה נאמר ברוח הקודש, ויש מוסרים שהגאון מוילנא זצ"ל אמר על משל זה שכיון בזה הפשט לאמיתה של תורה).

ובזה הננו חוזרים על דברי הפני מאיר שתחלת דברנו, שהם ממש כפתור ופרח עם הדברים הנ"ל: "אדם שחי על פי התורה אינו מרגיש כלל שהוא נושא עול. כל מצוות השם הן לו לעונג ולשמחת הנפש, ועל ידי זה יקל עליו לעשותן. אבל כאשר ירד ממעלתו ויתקרב למחנה עובדי עגל הזהב, אז תפרחנה פנימיות וחיות המצוות שעושה, ונשאר אצלו רק מצות אנשים מלומדה, ולכן יכבד עליו קיומן".

[ובסיום הדברים הנני כמוערר בעלמא למה שראיתי מעירים, במה שמצינו את מעלת העמל והיגיעה בקיום המצוות ובלימוד התורה, ולפום צערא אגרא].

לתגובות: goldm@enativ.com

מאיר לישראל / הרב ישראל מאיר בהגר"צ פלמן, מרבני כולל 'מדרש אליהו', מח"ס גבולות ישראל וקונטרס השביעית

שביתה ממלאכות

פִּי אֹת הוּא בִּינִי וּבִינֵיכֶם (לא, יג)

שבת (דף ע"ג ע"א) תנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת וכו', ובגמ' (שם דף מ"ט ע"ב) ארבעים חסר אחת כנגד מי, אמר להו' ר' חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן, פרש"י פרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמדנו שהמלאכות שעשו במשכן הם המלאכות האסורות בשבת.

והנה בשבת נצטוינו על שביתה ממלאכה, והטעם מפורש בפסוק 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו' (שמות כ, יא), אך הפלא דא"כ מדוע רק מלאכות שהיו במשכן נאסרו, ושאר כל מלאכות מותרים.

רש"י עה"פ 'כי אות היא ביני וביניכם' (שמות לא, יג) כתב, אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה, והיינו שהקב"ה כביכול נותן לישראל את יום מנוחתו. וכן הוא באבודרהם (בסדר מנחה של שבת) וז"ל: 'יכירו בניך יודעו כי מאתך היא מנוחתם', רצה לומר, גם עתה רוצה שיכירו וידעו בניך שמצוה זו של שבת אינה כשאר מצות, שהרי כשאמרת לא יהיה לך אלהים אחרים - לא תשא - לא תרצח - לא תנאף - לא תגנוב, לא צוית למען יעשו כמוך, אבל מנוחת שבת היא למען יעשו כמוך, שנאמר (שמות לא, טז) ושמרו בני ישראל את השבת וגו' ביני ובין בני ישראל, וביום השביעי שבת וינפש, נמצא שעל כן צונו מצות מנוחה, להודיע כי מנוחתו היא מנוחתנו, עכ"ד.

ומעתה יש לדעת, באיזה מלאכות עשה הקב"ה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם בששת ימי הבריאה, שמהם שבת ביום השביעי. ומצאנו במדרש תנחומא (ריש פרשת פקודי) אמר רבי יעקב ברבי אסי, למה הוא אומר, ה' אהבתי

מעון ביתך ומקום משכן כבודך (תהלים כ"ו), בשביל ששקול כנגד בריאת עולם, כיצד? בראשון כתיב, בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ, וכתיב נוטה שמים כיריעה (שם ק"ד), ובמשכן מה כתיב ועשית יריעת עזים (שמות כ"ו), בשני וכו'. ומבואר דהמשכן מכוון כנגד בריאת העולם. ולפ"ז נראה שאם המשכן נעשה על ידי ל"ט מלאכות א"כ גם בריאת העולם נעשה על ידי זה, וכיון שהקב"ה שבת בשבת ממלאכת הבריאה, אם כן בע"כ ששבת מל"ט מלאכות, ואתי שפיר מה שאנו מצווים רק ממלאכות אלו. ובזה יובן מש"כ המאירי (שבת ע"ג א') שמלאכות שבת נלמדות ממלאכות הקמת המשכן, ולא מהמלאכות שנעשו במשכן לאחר הקמתו, ע"ש, והיינו לפי שהמלאכות שנעשו בבריאת העולם הם רק המלאכות שנעשו להקמת המשכן, ולכן רק אלו אסרו.

גדרי המלאכה

הנה במלאכות שבת כתבה התורה לאו ועשה, דכתיב לא תעשה כל מלאכה (שמות כ, י), ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות "למען ינוח" וגו' (שם כג, יב), ומבואר דשורש איסורי עשיית מלאכות בשבת הוא משום 'טורח האדם במלאכה', ולכן מותר להתחיל מלאכה בערב שבת אע"פ שתיגמר בשבת כדסברי בית הלל בשבת (יז, ב), כיון שהמלאכה נעשית מאליה בשבת בלא טורח האדם, ואמרינן עוד (שם יח, א) ת"ר פותקין מים לגינה ער"ש עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל היום כולו [ולכן מותר לפתוח בער"ש ממטרה הפועלת ע"י שעון שישקה בשבת], וכן עוד הרבה דינים היוצאים מטעם זה כמבואר בשו"ע סי' רנ"ב.

ולפ"ז כתבו הבית מאיר (באהע"ז סו"ס ה') והחתם סופר (או"ח תשו' פ"ד) דגבי מלאכת שבת לא שייך כלל ענין שליחות [אף באופן דבעלמא יש שליח לדבר עבירה כגון "בשווג", דלא שייך ביה הטעם דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים כמש"כ התוס' בקידושין דף מב ע"ב], משום דעיקר איסורא דמלאכת שבת הוא משום למען ינוח, אך המלאכה מצד עצמותה אינה אסורה כלל, וא"כ כיון שנעשתה המלאכה ע"י אחר ולא ע"י עצמו הרי שבת גופו, ולכן אף שמתורת

שליחות חשיב כאילו עשה המשלח המלאכה מ"מ במלאכה זו הרי איכא גם שביתת גופו ואין כאן איסורא. ובוזה יישב הבית מאיר קושית הפני יהושע (שו"ת סי' ג') בהא דמבואר בכולא תלמודא דאמירה לנכרי שבות, דלכאוי' למה לא יהא אסור מעיקר הדין מדין שליחות לפמש"כ רש"י בב"מ דף ע"ב די"ש שליחות לעכו"ם לחומרא.

והנה מצינו חילוק בין מלאכת שבת למלאכת שביעית, דבשביעית מצינו היתר דלאוקמי אילנא, ומבואר בראשונים (רש"י בע"ז דף נ' ע"ב, תלמיד ר"י מפריש במו"ק דף ג' ע"א) דהיינו משום שהתורה אסרה עבודת קרקע וכשזה לאוקמי אין זה עבודת קרקע, אבל אין זה משום שיש שום היתר של אוקמי אילנא, נולכך אם יהיה במלאכה גם אברויי אסור], ולפיכך אף במלאכות דאורייתא אם היה באופן שאינו אלא לאוקמי מותר (ועב"ז בדרך אמונה פ"א ה"ה בביה"ל ד"ה ולא יאבק), ולענין שבת לא מצינו חילוק בין אוקמי אילנא לאברויי אילנא ובכל גווני אסור. ולפמש"כ דיסוד איסור מלאכת בשבת הוא משום טורח האדם במלאכה, א"ש, דלכך כל דעביד מלאכה אף שהוא לאוקמי אילנא עכ"פ הרי לא נח, משא"כ בשביעית דהאיסור הוא מה שהארץ אינו שובת לפיכך כל דאינו לאברויי אילנא הרי הארץ ממשיכה לשבות. ועי' מש"כ בזה החזו"א שביעית סי' יז ס"ק כז.

אולם יסוד זה לאו מילתא דברירא היא, דהנה בנמוקי יוסף בפרק כיצד הרגל (ב"ק י' ע"א מדפי הרי"ף) מבואר לא כן, שכתב להקשות לר' יוחנן דאשו משום חיצו (וחשבינן ליה כאדם המזיק ממש ולכך חייב בד' דברים) האיך מותר להדליק נרות בערב שבת והנרות דולקות בשבת, והא הוי ככוחו וחשיב כאילו הוא מדליק בשבת, ותי' הנמוק"י דמדין אשו משום חצו לאו כמאן דמדליק השתא בידים חשבינן ליה אלא כמאן דמדליק מעיקרא וכו' (דאנו רואים כאילו בעת ההדלקה נעשה כל המעשה ונגמר הכל, וההדלקה היתה בערב שבת, וע"ש). וכתבו האחרונים (שביתת השבת במלאכת זורע סק"ט ד"ה בענין, קהילת יעקב שבת סי' נ"ה אות ב' ב"ק סי' כ"א סק"א) דלכאורה לפי יסוד הנ"ל דמלאכת שבת הוא משום טורח האדם, א"כ קושיתו מעיקרא ליתא, דסוף סוף גופו נח בשבת, ולא עביד מידי

אלא בערב שבת, וא"כ מה איכפת ליה דמכוחו ומחמתו דולק בשבת, הא בשבת תוצאות ללא מעשה מותר, ולא הוה כנזיקין שהתוצאות אסורות אלא רק פעולת האדם בשבת אסורה, וצ"ע.

ובבית מאיר (אה"ע סי' ה' ס"ד) הביא לשון רש"י (שבת דף קנג ע"א ד"ה מ"ט, ע"ז דף כב ע"א ד"ה לא) שבאומר לנכרי לטלטל עבורו אסור משום דהוי כשלוחו, הרי דאף באיסורי שבת אסור ע"י שליחות. וע"ע בשער המלך (פ"ו מיו"ט ה"ט) שהביא מדברי הרשב"א בביצה (דף יז ע"א) דיש שליחות במלאכת יו"ט, ולכן מי שלא הניח עירוב תבשילין אסור לאחר לבשל ולאפות מקמחו עבורו משום דשלוחו של אדם כמותו.

והנה קי"ל (סי' תרע"ט מ"ב סק"א) דאשה שהדליקה נרות שבת וקיבלה שבת בהדלקתה, ולא הדליקה נרות חנוכה, תאמר לאחר להדליק והוא יברך ברכת להדליק בשבילה. ולכאורה להני שיטות שאף במלאכת שבת יש שליחות תיקשי איך היא יכולה לומר לאחר להדליק נרות חנוכה בשבילה ובשליחותה אחר שקיבלה שבת, הרי בהדלקת השליח ובשליחותה מתייחס המעשה אליה, דשלוחו של אדם כמותו, וא"כ למה אינה עוברת עי"ז על איסור מלאכת שבת, ואף שאין שליח לדבר עבירה, מ"מ היכא דהשליח לאו בר חיובא, כדהכא שעדיין לא קיבל השליח שבת, איכא למ"ד דיש שליח לדבר עבירה והמשלח חייב לפי דליכא ביה טעמא דדברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעים, [עי' בסוגיא בב"מ דף י"א ע"ב, דאיכא תרי שינויא בדין שליח שאינו בר חיובא אם יש שליח לדבר עבירה], וא"כ למה לא יחשב כמי שמדלקת היא בשבת.

והנראה דאף לסוברים דאיסור מלאכת שבת היא עצם המלאכה ולא ביטול שביתת האדם ממלאכה, מ"מ זה אינו כ"א לאיסור לא תעשה דלא תעשה כל מלאכה, אבל לענין העשה דביום השביעי תשבות למען ינוח וגו' (שמות כג יב), וביום השביעי שבת שבתון (שם לא טו), עיקרו משום טורח האדם במלאכה, והדברים מבוארים ברש"י (שם) שפי' 'שבת שבתון' מנוחת מרגוע ולא מנוחת עראי, ומבואר שנצטוינו לא על הצד השלילה שלא לעשות בו מלאכה, אלא על

הצד החיוב לעשות שביתה ומנוחת הגוף שתהא מנוחת מרגוע, ויתירה מזו מצינו בריטב"א בר"ה דף לב ע"ב בשם הרמב"ן שהעובר על כל השבותים עובר בעשה דשבתון מדאורייתא שהרי סו"ס לא ניח, ורק אם עבר במקצתם הוי שבות מדרבנן. ומעתה נראה דבזמן תוספת דליכא כ"א עשה דשבתון, בזה לכו"ע ליכא לחיובה משום שליחות כיון דסו"ס ניח הגברא ולא עביד מידי, ולכן שפיר אפשר למנות שליח להדליק נרות אף אחר שכבר קיבל שבת.

והראוני באור שמח (פ"א מיו"ט ה"ז) שכבר חילק בזה בין העשה ללאו, שכתב לענין אין מתכוין ופסיק רישא אף דקי"ל דמודה ביה ר"ש, מ"מ עובר רק בלאו דלא תעשה כל מלאכה אבל לא ביטל עשה דשבתון, לפי דדוקא לענין לא תעשה דמלאכה תליא בעשיית המעשה וכיון דהוי פ"ר חשיב מעשה דידיה, אבל לענין עשה דשבתון הוא שיהא הגברא ניח, ומאחר דלא מכוין א"כ הרי הוא נח, עכ"ד. ולדבריו יוצא חידוש לדינא שבזמן תוספת יש להתיר כל מלאכה שאינו מתכוין לכך אף דהוי פסיק רישא.

ממתנה נחליאל / הרב נתנאל חשאי, ר"מ בישיבת

'תורת אבות' רכסים

בענין אמירת י"ג מידות

וַיַּעֲבֹר ה' עַל פְּנֵיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵ-ל רַחוּם וְחַנוּן (לד, ו)

הנה נחלקו הראשונים מהיכן מתחיל מנין י"ג מידות, ומצינו בדבר ג' דעות:

א. בתוס' (ר"ה יז: ד"ה שלש עשרה) הביא דעת ר"ת דשני שמות הראשונים הם שתי מידות, וכמו שדורשת שם הגמ' אני ה' קודם שיחטא לרחם עליו ואני מרחם עליו לאחר שיחטא אם ישוב. ולפי"ז המידה הי"ג היא מידת "ונקה".

ב. אכן מצינו דעות ראשונים דרק השם השני מי"ג מידות נמנה במנין י"ג ולא השם הראשון כיון שיש הפסק בין השמות, וכוונת הפסוק שהקב"ה ששמו ה' קרא "ה' רחום וחנון" וכו'. ובשיטה זו מצינו ד' אפשרויות שונות כיצד יש למנות י"ג מידות:

1. תוס' שם הביא בשם מגילת סתרים לרבינו נסים דמונה את "נוצר חסד לאלפים" כב' מידות נפרדות, דלאלפים הוא מידה אחרת שמידה טובה מרובה חמש מאות על מידת פורענות.

2. באבן עזרא (שמות ל"ד ו') הביא דעה ש"ארך אפים" הם ב' מידות נפרדות לטובים ולרעים, אמנם האבן עזרא עצמו דחה פירוש זה ע"ש.

3. ועוד הביא שם האבן עזרא לבאר דמידות "ונקה לא ינקה" נחשבות למידה אחת, אך המידה הי"ג היא "פוקד עוון אבות על בנים" שגם היא מידת רחמים.

4. ובמאירי (ר"ה שם) הביא דעה שמונים את "נוצר חסד לאלפים" כמידה אחת, אך המידה הי"ג היא "ולא ינקה", דהיינו שה' מנקה רק לשבים ולא לשאינם שבים.

ג. ועוד הביא המאירי בשם הרמב"ם דשם ה' אינו ממנין י"ג מידות כלל, אלא מנין המידות מתחיל ממידת "קל", וכתב שם דהמידה הי"ג היא "פוקד עוון אבות על בנים". וביאר שם דהטעם שלא נהגו להזכירם בבית הכנסת משום שאינן מידות

אלו של רחמים, ומ"מ פשט המנהג לקוראם "י"ג מידות של רחמים" למרות שאין המידות הללו בכלל.

ובטורי אבן (ר"ה שם) הוכיח מדברי הגמ' שם כהרמב"ם, דהגמ' דורשת "קל רחום וחנון – אמר ר' יהודה ברית כרותה לי"ג מדות שאינן חוזרות ריקם, ומשמע כהרמב"ם שרק משם מתחילים י"ג מידות.

ביאור הפסוק "ויקרא בשם ה'"

והנה מצינו מחלוקת במפרשים על הפסוק שקודם לכן "וירד ה' בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם ה'" – מיהו זה שקרא, דברש"י ובתרגום אונקלוס ויונתן פירשו דקאי על משה שקרא בשמו של הקב"ה, אכן באבן עזרא ובחזקוני ועוד ביארו שה' הוא הקורא ולא משה, והוכיח החזקוני כפירוש זה דהרי קודם לכן ה' אמר למשה "וקראתי בשם ה' לפניך", ומוכח מזה ד"ויקרא בשם ה'" קאי על הקב"ה ולא על משה.

ובמנחת שי הוכיח כן אף מטעמי המקרא, דהרי במילה "בשם" יש טעם טפחא שמשמעו הפסקה בין המילה "בשם" למילה ה', ודלא כפסוק "ויקרא בשם ה'" האמור אצל אברהם אבינו (בראשית י"ב ח') שטעם טפחא נמצא במילה "ויקרא" ומשמעו שאברהם אבינו קרא בשם ה'. ועפי"ז כתב בשם האבודרהם דיש להפסיק מעט בין מילת "בשם" למילת ה', דה' הוא הקורא ולא משה.

ואולי י"ל דרש"י והתרגום למדו ששם השם הראשון אינו ממנין י"ג מידות אלא פירושו שה' קרא מידה זו, ולכן ביארו שמילת "ויקרא" האמורה בפסוק הקודם קאי על משה ולא על הקב"ה, אך שאר הראשונים למדו דהשם הראשון מכלל י"ג מידות.

הפסק בין שני שמות ה'

כתב הבן איש חי (שנה א' כי תשא י"א) שע"פ הסוד יש להטעים הפסק שבין שני שמות ה' בי"ג מידות, ומי שלא עושה כן עונשו גדול.

ואולי אפשר לומר דגם ע"פ הפשט יש לעשות הפסק זה, ובפרט לדברי הר"ן והראשונים שהשם הראשון אינו מן המידות אלא שהקב"ה קרא השם ודאי דיש להדגיש הפסק זה, אכן גם אי נימא שב' השמות הם מי"ג מידות יש להטעים ההפסק כדי להדגיש שיש מידת רחמים קודם שיחטא האדם ואחר שיחטא האדם כדברי הגמ' שם.

כיצד הותר להפסיק באמצע הפסוק באמירת י"ג מידות

והנה יש לדון במנהגינו כיצד יכולים אנו לומר י"ג מידות עד מילת "ונקה", וכן לעיתים בסליחות וכד' אומרים כן אף ללא תחילת הפסוק "ויעבור" וגו', הרי קיי"ל (תענית כז:): דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן, וכיצד הותר לנו להפסיק באמצע פסוק.

ומצינו בזה כמה ביאורים:

א. במג"א (ריש רפ"ב) כתב דאם אומרים הפסוק דרך תפילה ותחינה מותר לומר אף אם אינו פסוק שלם, וכ"כ בשו"ת רב פעלים (ח"א י"א) ובחיי אדם (כלל ה' סק"ב) ועוד. ולפי"ז י"ל דמותר לומר י"ג מידות כיון שהוא דרך תפילה ותחינה.ב. אמנם בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח מ"ג) והתורת חיים (להגרי"ח זוננפלד נ"ח) ביארו טעם אחר, וזאת ע"פ דברי המג"א (נ"א סק"ט ותכ"ב סק"ח) שהביא מנהג שנהגו לומר פסוקי שירת הים ביום המילה רק חצאי פסוקים ולא פסוקים שלמים, וביאר שם הטעם ע"פ מה דאיתא בסוטה (ל:): דצורת אמירת השירה ע"י משה וישראל היתה כמו גדול המקרא את ההלל והן עונין אחריו ראשי פרקים, דהיינו שמשה אמר אשירה לה' והן אומרים אשירה לה', וכיון שמתחילה נאמרה השירה פסקי פסקי לכן מותר גם לנו לאומרה.

ולפי"ז ביארו דיש להתיר כן אף באמירת י"ג מידות, שהרי כתוב בפסוק "ויעבור ה' על פניו ויקרא" שהקב"ה בעצמו קרא את י"ג מידות אלו שהם אינם כל הפסוק, ובפרט לפי ביאורו של הר"ן הנ"ל שמילת ה' הראשונה אין זה ממניין המידות אלא פירושו שהקב"ה קרא מידות אלו, וכיון שהקב"ה בעצמו אמר חלק מהפסוק לכן מותר אף לנו לקרותם כדרך שאמרם הקב"ה.

וביאור זה יובן רק אי נימא די"ג מידות מסתיימות במילה "ונקה", אך לדעות שהם מסתיימות אח"כ עדיין קשה, דנהי שמותר להתחיל משם ה' אבל כיצד הותר להפסיק במילה "ונקה" ולא להמשיך את כל דברי ה'. ונצטרך לומר כביאור הראשון דכיון שהוא דרך תפילה הותר אף להפסיק באמצע פסוק במילה "ונקה" ולא רק להתחיל מאמצע בפסוק מי"ג מידות.

וכן אי נימא דמנין י"ג מידות מתחיל משם ה' השני או מ"קל" - י"ל רק כביאור הראשון, דכיון דהוי דרך תפילה לכן הותר להפסיק אפילו באמצע פסוק.

אמירת י"ג מידות ביחיד

ומצינו מחלוקת הפוסקים ביחיד הקורא י"ג מידות כיצד מוטל עליו לנהוג:

בכף החיים (קל"א כ"ג) ובאור לציון (ח"ב עמ' פ"ד) כתבו דמי שאומר י"ג מידות ביחיד יש לו לסיים את כל הפסוק, שהרי מבואר בשו"ע (תקס"ה ה') שאין היחיד רשאי לומר י"ג מידות דרך תפילה ובקשת רחמים אלא רק דרך קריאה בעלמא, ובמג"א שם ביאר דהיינו בניגון וטעמים, וא"כ כיון שקורא את הפסוק כדרך קריאתו ולא כתפילה ותחינה נמצא שיש לו לגמור את כל הפסוק בניגון וטעמים.

ובשו"ת יביע אומר (ח"ג י"ד) כתב דגם כשיחיד קורא הי"ג מדות בטעמים כקורא בתורה מ"מ יכול לסיים בתיבה "ונקה" ואינו צריך לקרוא את כל הפסוק, דכיון דאמירת י"ג מידות אלו נעשו מטבע שטבעו חכמים בתפילה דרך בקשה לציבור ממילא לא מפלגינן בין יחיד לצבור. והביא סמך לזה ממה שכתב השו"ע (נ"ט ג') דיש ליחיד לחוש ולומר קדושה של יוצר בניגון וטעמים כקורא בתורה משום דיש מחלוקת אם היחיד יכול לומר קדושה זו, ולא הצריך השו"ע שיאמר היחיד את כל הפסוק, ומוכח דאף היכא שקורא בדרך קריאה מ"מ אינו מחוייב לסיים את כל הפסוק.

והגרי"ח סופר שליט"א אמר לי דיש מקום לחלק, דשאני קדושה של יוצר דאמירתה היא בברכות ק"ש לכן חשש השו"ע שלא יאמר את כל הפסוק משום חשש הפסק, אך באמירת י"ג מידות שאינו הפסק יש לו לומר את כל הפסוק.

ואפשר לתלות נידון זה לגבי יחיד ב' הטעמים הנ"ל מדוע הותר להפסיק באמצע פסוק, דאי נימא שההיתר הוא כדברי המג"א והחיי"א שבדרך תפילה אין איסור בדבר א"כ כיון שיחיד צריך לאומרם בדרך קריאה בתורה ולא בדרך תפילה ממילא עליו לסיים את כל הפסוק, אך אי נימא כביאור האלף לך שלמה דכיון שאמירה זו נאמרה ע"י הקב"ה עצמו בצורה של חצי פסוק לכן גם לנו מותר לומר כן, ממילא אין לחלק בין יחיד לציבור ואף יחיד יכול לאומרם בדרך זו.

מנחת אברהם / הרב אברהם הבר, ירושלים

בענין נס נגלה או נס נסתר – איזה עדיף

וְאַתָּה קַח לְךָ בְּשָׂמִים רֹאשׁ כּוֹ' וְשָׂמֵן זֶה הֵינּוּ. וְעָשִׂיתָ אֹתוֹ שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ רֶקֶחַ מִרְקַחַת מַעֲשֵׂה רֶקֶחַ שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה. וּמְשַׁחָת בּוֹ אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת כּוֹ' וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר שֶׁמֶן מְשַׁחַת קֹדֶשׁ יִהְיֶה זֶה לִי לְדֹרֹתֵיכֶם. עַל בְּשׂוֹר אָדָם לֹא יִיָּסֵךְ וּבַמִּתְכַּנְּתוֹ לֹא תַעֲשׂוּ כָּמָהוּ קֹדֶשׁ הוּא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם. אִישׁ אֲשֶׁר יִרְקַח כָּמָהוּ וְאֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ עַל זֶר וְנִכְרַת מֵעַמּוּיוֹ. (ל, כג-לג)

ופירש"י (ל, כד) בד"ה היין, וז"ל: שנים עשר לוגין, ונחלקו בו חכמי ישראל רבי מאיר אומר בו שלקו את העיקרין (בשמים). אמר לו רבי יהודה והלא לסוך את העיקרין אינו סיפק (דשמן לא הוה אלא י"ב לוגין, ועיקרין הוו טובא), אלא שראום במים, שלא יבלעו את השמן, ואחר כך הציף עליהם השמן עד שקלט הריח וקפחו (קנחו) לשמן מעל העיקרין עכ"ל.

ומקורו בכריתות (ה.) והוריות (יא:), ת"ר שמן המשחה שעשה משה במדבר משלקו העיקרין דברי ר' יהודה. א"ל ר' יוסי והלא לסוך העיקרין אינו סיפק כיצד עושה הביאו העיקרין ושלקום (ויש גורסים ושראום, ונראה דכן גירסת רש"י, ואילו גירסת הר"מ הוא ושלקום) במים והציף עליהן שמן המשחה וקלט את הריח וקיפחו. א"ל ר' יהודה וכי נס א' נעשה בשמן המשחה והלא נסים הרבה נעשו בו מתחילתו ועד סופו, תחילתו לא היה אלא י"ב לוג ובו נמשח המשכן וכליו כו' וכולו קיים לעתיד לבא וכו'.

והנה איכא נוסחאות שונות במחלוקת תנאים הנ"ל, וגירסת הגמ' בכריתות והוריות בפנינו הוא דר' יהודה ס"ל דמשלק השמן בעיקרין ור' יוסי ס"ל דנותן מים עליהם קודם. ואילו גירסת הירושלמי בשקלים, ורש"י עה"ת הנ"ל, ורמב"ן שם, הובא כל זה בגליון בהוריות שם, דר"מ ס"ל משלק העיקרין, ור' יהודה ס"ל דנותן מים קודם.

ונ"ל בדרך חידוד להוכיח כגירסת הירושלמי ודעימיה, דהנה יעוין בסוטה (לו):
היה ר"מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה, זה אומר
אני יורד תחילה לים וזה אומר אני יורד תחילה לים קפץ שבטו של בנימין וירד לים
תחילה שנא' שם בנימין צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי ישראל
רוגמים אותם שנא' שרי יהודה רגמתם לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזכן
לגבורה שנא' ובין כתפיו שכן. אמר לו ר' יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר
אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב
וירד לים תחילה וכו'. וע' בתוס' שם ד"ה והיו שלפי ר"מ גם שבט יהודה שרגמו
שבט בנימין זכו למלכות דגם הם כיוונו לכבוד הקב"ה ע"ש.

ויעויין שם במרומי שדה להנצי"ב ביאור למחלקות שבט יהודה ושבט בנימין
אליבא דר"מ, דשבט בנימין סברו דעדיף נס נגלה מנס נסתר, ולפני שקפצו לים היה
רוח מגיע ומייבש המים לאט לאט, ולכן סברו שאין לחכות אלא לקפוץ לים מיד
ואז יתקדש שם שמים בזה יותר, ואילו שבט יהודה סברו דעדיף נס נסתר מנס
נגלה, ולכן עדיף לחכות מלהיכנס למים עד אשר יתייבשו המים כאילו הולך
מעצמו מאשר יצטרך הים להיבקע בנס גלוי. ושניהם כוונו לש"ש לכן שניהם זכו.
ושבט יהודה זכו למלכות שהוא הדרך הטבע, ושבט בנימין זכו למקדש שהיו בו
נסים חוץ לדרך הטבע, עכת"ד^{כט}.

וכעי"ז נראה לי לבאר מחלוקת התנאים שם, דרבי מאיר סבירא ליה דעדיף נס
נגלה מנס נסתר, ולכן זכה בנימין ונעשה אושפיזכן לגבורה במה שקפצו לים מיד
ונעשה נס נגלה, (ואילו שבט יהודה לא נזכר בגמ' שזכו למלכות בשביל שרגמו
שבט בנימין, דזה רק הוזכר במיכלתא שהובאו בתוס', אבל לא בבבלי, ואדרבה,
קצת משמע דהוי גנאי במה שרגמתם.) ור' יהודה אמר לא כך היה מעשה כו' דס"ל
דעדיף נס בדרך הטבע, ולכן כל שבט לא רצו להיכנס עד שיתייבש המים, ורק
לבסוף כדי שלא יהא בזיון בכבוד הקב"ה שעשה נס בשבילם, קפץ נחשון לתוך
הים^ל.

---

^{כט} ובענין זה ע"ע בפ"י יריעות שלמה לר"ש קלוגר על ההגדה על המימרא "הרי אני כבן ע' שנה", והביא שם משבת
(גג:) ע"ש.
^ל וכן ביאר שם בעץ יוסף, דלא היה כוונת ר' יהודה לגנאי שאר השבטים.

ולפי זה י"ל הכי נמי גבי שמן המשחה, דתנא קמא סבירא ליה מסברא דגדולה גדלות הקב"ה בנס נגלה יותר מבנס נסתר, ולכן מסתבר שעשאו השמן המשחה גם בלי לשרות מים על העיקרין אע"פ דלסוך העיקרין אינו סיפק, ואילו תנא החולק סובר דעדיף למעט הנס נגלה כמה שאפשר להראות שהקב"ה הוא המנהיג על הטבע ג"כ, ולכן מסתבר ששמו מים בעיקרין קודם לכן. והדר אמר ת"ק דהלא כמה נסים גלויים היו עם שמן המשחה ולכן מסתמא גם בזה היה נס נגלה ואין טעם למעט הנס הגלוי הזאת [ולתנא החולק צ"ל דמחלק בין שאר נסים לכאן, ואין להרבות בנסים גלויים כל מה דאפשר].

ולפי נוסחת רש"י ודעימיה א"ש טובא, דלפי דברינו, שיטת ר"מ גבי קריעת ים סוף הוא דעדיף להרבות הנס הנגלה, ולכן לשיטתו אזיל דלא נתנו מים על העיקרין מקודם כדי לגדל הנס, ור' יהודה חולק וס"ל דעדיף למעט הנס, ולא כן המעשה, דכל א' אומר אין אני יורד תחילה, ולא כן המעשה, דלסוך העיקרין אינו סיפק, אלא נתנו המים תחלה על העיקרין.

וכן יש לבאר לפי"ז מחלוקת ר"ש ור' יהודה בתו"כ עה"פ (במדבר כו, ו) והשבתי חיה רעה מן הארץ, דר"י אמר מעבירם מן העולם ור"ש אמר משביתן שלא יזיקו. ועי' במש"ח וצ"פ שם מה שביארו ביסוד מחלוקתם. ונ"ל לבאר ע"פ הנ"ל דר"י לשיטתו דיותר כבוד שמים איכא היכא דהנהגת העולם הוא בנסים נסתרים (חוץ ממקרים מסוימים) ולכן ס"ל דהברכה שלא נצטרך שמירה מחיות רעות יתקיים בכה"ג שלא יהיו חיות רעות בעולם, דאי"ז במשמע שהקב"ה יבטיח ברכה בדרך שיצטרך לנהוג העולם בנסים גלויים, שאין כבוד שמים בזה מרובה כהנהגה בדרך הטבע. אולם ר"ש ס"ל כשיטות הנ"ל דעדיף נסים גלויים מנסים נסתרים ולכן הברכה יתקיים דוקא בכה"ג שיהיו חיות רעות ולא יזיקו. ונ"ל להביא סייעתא דפליגי בזה ולא בד"א מהמשך הספרא וז"ל אמר רש אימתי הוא שבחו של מקום בזמן שאין מזיקים או בזמן שיש מזיקים ואין מזיקים כו'. הרי מכריח שיטתו בזה דהוי שבחו של מקום כשיהיו ולא יזיקו, ומשמע דלר"י הוי שבחו של מקום היכא דלא יהיו בעולם כלל כי זה הדרך המובחר וכנ"ל.

וכדי להשלים הענין הנה יע' בפסחים (סד.) במתני' הפסח נשחט בג' כתות כו' נכנסה כת הראשונה נתמלאה העזרה נעלו דלתות העזרה וכו'. ואיתא בגמ' בע"ב איתמר אביי אמר ננעלו תנן רבא אמר נועלין תנן מאי בינייהו איכא בינייהו למסמך אניסא אביי אמר ננעלו תנן כמה דעיילו מעלו וסמכינן אניסא רבא אמר נועלין תנן ולא סמכינן אניסא. והא דתנן א"ר יהודה כו' אביי מתרץ לטעמי' ורבא מתרץ לטעמי' וכו'. הרי דפליגי אביי ורבא (לכה"פ אליבא דר"י) אם סמכ' אניסא או לא, ודומה לנידון דידן אם זה דבר מעולה שיהא נס נגלה או לא.

וע' בע"י שם דדוקא במקדש דמלומד בנסים (אבות פ"ה מ"ה) ס"ל לאביי דסמכ' אניסא. ובזה מתורץ מה דיש להק' סתירה בדבריו בהא דאמר בשבת (נג:): כמה גרוע אדם זה דנשתנו לו סדרי בראשית וא"ש^ל. ועפ"ז יש לפרש דשמן המשחה הריהו דומה לנעילת דלתות דשייך למקדש, ולכן פליגי כאן תנאי אם יש מעלה בנס נגלה זו או אם צריכין למעט הנס, וכמו דלא בכל דבר מצינו נס במקדש, א"נ פליגי אם זה שייך למקדש או לא, וע' לקמן בזה.

ושו"ר במצפ"א בהוריות (יא:): דג"כ דימה סוגיא דשמן המשחה לסוגיא דפסחים הנ"ל, וכ' דטעמא דר' יוסי דשמו העיקרין במים הוא משום דס"ל דלא סמכ' אניסא, וכמשנ"ל, דכמה שאפשר למעט הנס עדיף. ושוב הק', דא"כ, ור' יהודה ס"ל דסמכ' אניסא גבי שמן המשחה, מ"ט דרבא שם בפסחים דלא סמכ' אניסא, הא קאי התם אליבא דר' יהודה. ותני' דשאני גבי שמן המשחה דכיון דגלי בי' קרא דהרבה נסים נעשו בשמן המשחה ה"נ בעשייתו אפשר לסמוך על הנס. עכת"ד.

והלא לגי' הירושלמי ודעימי' דפליגי ר"מ ור' יהודה, יוצא לפי דברינו דר' יהודה ס"ל דלעולם ממעט' בנס כמה שאפשר, וניחא לדעת רבא דלא סמכ' אניסא, וקשיא לאביי דס"ל אליבא דר' יהודה דסמכ' אניסא. ואולי צ"ל דנס בגופו של מקדש עדיפא לסמוך עליו כגון נעילת דלתות מנס של שמן המשחה שאינו בגופו (ואפי' שמצינו נסים במקדש דלא היה בגופו של מקדש כגון המנויים באבות שם, מ"מ לא מצינו דיש לסמוך עליהם, אלא שהיו נסים הללו משא"כ נעילת דלתות ס"ל לאביי לסמוך על נס זה, והי' דלא כמש"נ לעיל בשיטתו בד"ה וע' בע"י) ויל"ע בזה.

^לוע' בישוע"י (ס' רי"ח), ולדבריו שם ק' מעיקרא ליתא ע"ש.

ועוד י"ל דיש לפלפל דפליגי אביי ורבא בשיטת ר' יהודה גבי שמן המשחה, בגי' הנכונה בגמ' דידן וכנ"ל, דלרבא ניחא כגי' ירושלמי ודעימי' דס"ל לר' יהודה דלא סמכ' אניסא ונותנין מים קודם, ולכן נועלין תנן, ואילו אביי ס"ל כגי' הנמצא בגמ' בפנינו דר' יהודה ס"ל דאין נותנין העיקרן במים ולעולם עדיף להגדיל הנס, וכשיטתו בפסחים אליבא דאביי דננעלו תנן.

אלא דלפי"ז תקשי לביאור דברינו במח' ר"מ ור' יהודה בגמ' דסוטה הנ"ל, דס"ל לר"י שם דעדיף למעט הנס כמה שאפשר, וכמו שכל השבטים לא קפצו לים בתחילה. וצ"ל דסוגיא דהתם קאי כרבא ולא כאביי ודוחק. ועוד, דעדיין תקשי משיטתו בספרא דמעבירם חיות רעות מן העולם משום דס"ל דלא סמכ' אניסא, ומסתמא אין מקום לומר דקאי הספרא כרבא ולא אביי, ולכן מחוורתא כדשנינן מעיקרא.

והנה הק' המפרשים היאך שייך האיסור של פיטום שמן המשחה לת"ק, הא רק נעשה בדרך נס, וליכא איסור אלא בפיטום שמן המשחה כמרע"ה כדכת' "ובמתכנתו לא תעשו כמוהו" וכתוב "אשר ירקח כמוהו", וכשמפטם לחצאין אינו חייב כמבואר בסוגיא דכריתות, וא"כ במאי איירי האיסור של פיטום שמן המשחה. וע' בפנים יפות (פ"ל פכ"ג בסופו) ועוד^ל.

אולם לפמש"נ א"ש, דגם לת"ק לעולם יתחייב באופן ששמו העיקרין במים קודם ואז ישאר שמן לבסוף, דלכא' אין דין מיוחד לדעת הת"ק שצריך לשלק השמן לתוך העיקרים בלי מים, אלא דס"ל דכך עשה מרע"ה, ובאמת כך לישנא הברייתא שמן המשחה שעשה משה במדבר משלקו העיקרין. וכמשנ"ל דעשה כן להגדיל הנס או דנימא כעי"ז דכיון דידע שיתקיים השמן ויהא נס ממילא לא הקפיד, דנס נגלה עדיף, אבל לדידן ודאי חייב בפיטום שמן גם בלי נס, היכא דנעשה עם יב' לוגין וכל העיקרין גם עם מים^ל.

^לח"ס שם, דרש משה שם, מהר"ם שי"ק (מצוה ק"י), ועוד.
^לוע' בחי' הגרי"ז בכריתות שם, ובחי' רא"ל מאלין (ח"ב ס' נו') באורך.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

המבחן של האדם אם הוא נאמן, זה בעת לחץ!

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֱהֲרֹן מְהֵרָא לָךְ הָעַם הַזֶּה פִּי־הַבַּיִת עָלָיו חָטְאָה גְדֹלָה (לא,

כא)

א] א. יש להבין, מדוע משה רבנו התלונן על אהרן "מדוע הבאת עליו חטאה גדולה כזו", וכי אהרן הביאן לכך, הרי עשו נגד רצונו?

ב. וביותר קשה, אחרי שמשיב אהרן כי הוא לא עשה דבר אך הלחץ שהופעל עליו אמר להם להביא זהב וזרקו לאש ונעשה עגל מאליו וא"כ אינו אשם בדבר, אך למרות תשובתו ממשיך משה ואומר "כי פרעה אהרן לשמצה", היתכן?

אולם ביאור הדברים, שאין ספק שידע משה שאהרן לא חטא, ולא היתה כוונתו במעשיו אלא לשם שמים, וכיון שמשה בושש לבוא לפי חשבונם ואיימו ולחצו על אהרן, ויתירה מכך הרגו את חור שעמד לנגדן, ולזאת נכנע אהרן וחשב שעל ידי שימשוך עוד קצת יגיע משה והכל יסתדר, ולכן ביקשם לפרוק את הזהב מנשותיהם בהנחה שיהיה התנגדות לדבר ובכך יעכב אותן, אך הם הלכו ופרקו בכוח את נזמי נשותיהם ובנותיהן והביאו לו וזרקו לאש ומעשה שטן הצליח ונעשה עגל זהב מתוכו.

אך למרות זאת, בהיות ונתנו כמנהיג למלא מקומו עד אשר ירד מהשמים, לזאת טען משה כנגד אהרן שכל זה מפני שלא עמד איתן בלחצי הציבור ולא דחה אותן על הסף מבלי לתת שום דריסת רגל למחשבה פסולה זו, לזאת משה כעס על אהרן שהוא הביאן לחטא העגל היות, ואילו היה עומד איתן ולא נכנע ללחצים לא היו נכשלים. ולכן גם אחרי תשובת אהרן שניסה להסביר את מחשבתו כיצד לעכבן עד שיגיע משה ולא להתווכח איתם, עדיין הטענה במקומה עומדת, כיצד נכנע ללחצים ונתן פתח לדבר בהיות.

ולכן אמר משה עליו "כי פרעה אהרן לשמצה", ופרש"י "מה עשה לך העם הזה, כמה יסורים סבלת שיסרוך, עד שלא תביא עליהם חטא זה", והיינו התביעה על אהרן כיצד נכנע כמה יסורים יסרו אותך שנכנעת הרי כמנהיג צריך לעמוד על דעתך בתקיפות.

ולזאת מפורש בזוהר (ויקרא ט, ב) "קח לך עגל בן בקר לחטאת", לכפר על ההוא חובא דאיהו חב. ללמדנו, שמבחן האדם ביושרו ונאמנותו כאשר עומד במצבי לחץ ושכנוע ועומד יציב בדעתו והשקפתו ונאמנותו זה האדם, אך כאשר נכנע ומשתכנע להפר אימונים ואף להמציא שקרים ולבגוד בכל העבר בשביל הלחץ והשכנוע, אינו אלא אדם שפל וחסר עמוד שדרה וערכים לחיים.

שאל המלך איבד מלכותו בגלל לחץ העם

בן ובדומה לכך מסופר על שאול המלך (שמואל א טו, א) שלמרות שנבחר שאול להיות המלך הראשון לעם ישראל ונאמר עליו "אם קון אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה", ובו בחר השם למלך על ישראל, והשליחות הראשונה שנשלח לבצע כמלך זו מלחמת עמלק אשר נצטוה על ידי שמואל, שהשם מצווה להשמיד ולהרוג כל זכר טף ונשים וכל בהמה וצאן שלא ישאר זכר עמלק בעולם.

אולם כאשר הלך ונלחם חס העם על הנשים והצאן וגם את עמלק תפס ולא הרגו, ותיכף חרה אף השם ואמר לשמואל שהוא מתחרט שמינה את שאול למלך ולכן לך תאמר לו שמלכותו נלקחה ממנו ותינתן לטוב ממנו, וכאשר בא אליו שמואל ושאלו כיצד עבר על דבר השם, משיב שאול היות והעם חמל על הטף והצאן להביא קורבנו ויראתי מהעם, ואמר לו שמואל, שבגלל ששמע בקול העם נגד קולו של השם ולא ידע לעמוד איתן על דעתו ונכנע לשמוע בקול העם נלקחה ממנו המלכות ותינתן לדוד.

הראת לדעת, עד כמה האדם נבחן בשעת לחץ איך יתפקד וידע לעמוד על עקרונות וערכים המקודשים לו או שהולך שולל אחרי פיתוי יצרו ולזאת איבד מלכותו.

גדולת אסתר ומרדכי

ג] והנה אנו נמצאים ביומי הפורים, וכאשר נתבונן בנס מגילת אסתר שני דברים היו כבסיס לנס שהתחולל והוא על ידי שעמדו על דעתם גם כאשר היו נתונים בלחצים גדולים אסתר ומרדכי, ועל ידי זה נעשה נס כאשר נבאר, דבר ראשון כיצד אסתר עמדה בכל הלחצים לשמור על הנאמנות למרדכי ולא להגיד את עמה, ולמרות שאסתר נשאלה פעמים רבות אין ספור ולחצו עליה לגלות את עמה, היא עמדה בכל הלחצים הגדולים והסתירה, עד יום המשתה השני ששם גילתה את גזירת המן להשמיד את עמה ובוזה התחילה הגאולה.

כמו כן מרדכי, עמד על עקרונות מול כל הלחצים שהופעלו עליו ולא הסכים להשתחוות להמן למרות ציוי המלך, עד שחמת המן גברה והחליט להשמיד את כל היהודים ולהכין עץ למרדכי כדברי יועציו ובגלל זה באה מפלתו של המן.

מעשה עם הגרי"ח זוננפלד זצ"ל

ד] ובספר "האיש על החומה" (ח"ג עמ' שמו) מסופר על התפרצות של קבוצת בריונים לביתו של הגרי"ח זוננפלד זצ"ל שאיימה לרוצחו נפש, מתחילה הגיב הרב בשלוות נפש ובקור רוח להשתוללותם של הבריונים, שלוותו הביכה את הבריונים שהגבירו את השתוללותם משהגיעה ההשתוללות לשיא, פרם הרב את חולצתו וגילה את לבו וכך בחזה חשוף הזדקק לפתע בתנועה זריזה מעל כסאו והתיצב מולם, ואמר להם בקול תקיף: "הנני מוכן לקדש שם שמים ירו בי ורצחוני", אני מהאמת לא אזוז כמלוא הנימה, והמשיך לבאר בקצרה עיקרי השקפתו בתגובה על הצעד המפתיע הזה נסוגו המתקיפים ויצאו את הבית.

מוסר השכל

ה] נמצאנו למדים עד כמה האדם נבחן בשעת לחץ ודווקא אז אפשר לבחון עד כמה הוא יציב בעקרונותיו וערכיו הן בן אדם לקב"ה והן בן אדם לחברו את נאמנותו של האדם לחבריו למעסיקיו ולנותני האימון בו, כי הרי אין ספק שכאשר הכל בסדר אין בזה ראייה על יציבותו ונאמנותו בהיות ואין מי שמערער את מצבו,

אולם כאשר מופעל עליו לחצים ושכנוע לעבור על דעתו הן על רצון הבורא יתברך והוא עומד יציב לעשות רצון בוראו כמעשיו של מרדכי ואסתר זכה בזה למלוכה ונס הצלת כלל ישראל, וכן בן אדם לחברו כאשר עומד מול כל הלחצים להיות נאמן ולעמוד על דעתו בזה קונה וזוכה לגדולות ונצורות.

אולם הנכנע במעשיו ללחצים שבזה מראה שאינו נאמן לערכיו והן בן אדם לחברו כאשר מוכן להיפך לעד מדינה ולהמציא שקרים והכל בשביל להציל את עורו, הרי מגלה את פרצופו האמיתי שאין לו עמוד שדרה והוא הופך לשפל האנושות ובזה מאבד כל חלקה טובה, וגם אם היה ראוי לאיזה מעמד, במעשיו אלו קובר את הכל כמעשה שאול המלך שאיבד את מלכותו בשביל שנכנע ללחצים מהעם, ולזאת עלינו לשאוב את הכוח והרוח מימי הפורים, לעמוד איתן בכל מצב לעשות רצון בוראנו וגם בבן אדם לחברו ונזכה בזה לכל הברכות!

מעמקי הלכה / הרב יצחק אברהם, כולל 'תורת ה' חפצו' (בית שמש)

מניית ילדי הת"ת כשיוצאים לטיול

כִּי תִשָּׂא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְקֻדֵיהֶם וְנָתַנּוּ אִישׁ פֶּפֶר נֶפְשׁוֹ לַה' בְּפָקֵד אֹתָם וְלֹא יִהְיֶה בָהֶם נֶגֶף בְּפָקֵד אֹתָם (ל, יב)

אחת מהזכרונות אשר נחרטו היטב במוחי ובלבבי, עוד מתקופת שנות ילדותי, בעת לומדי באחד מתלמודי התורה שבירושלים. הינה התופעה שהפעימה את ילדי החידר מפעם לפעם. כאשר המנהלים ארגנו עבורנו טיולים ברחבי הארץ, למען נחלץ את עצמותינו. והנה בכל מהלך הטיול, היו המחנכים מפקחים ומוודים הלוך ושוב, כי כל הילדים נמצאים בתוך האוטובוסים, ושחלילה לא יעדר תלמיד במהלך הטיול. כדרכם של ילדים, אשר אינם אחראיים על מעשיהם.

והנה אופן מיספור התלמידים, התנהל לו באופנים שונים. וניתן היה לבחון דרכו, על אופיו של הרבי'ה או המחנך. היו מן המחנכים, אשר יראתם קדמה לחכמתם, ואכן היו מקפידים לספור את התלמידים באופן המורכב, של הזכרת הפסוק "הושיעה את עמך וגו'"^{לד}. וזאת משום דקדוק ההלכה, שאסור למנות את ישראל. אולם זכורני על אחד המחנכים, אשר כבדה עליו מלאכת הספירה, ועאכו"כ שספירה באופן מורכב ומבלבל, כמו הזכרת מילות הפסוק הנ"ל, הרי שהיא לא טעמה לרוחו. ולכן הקל הוא לעצמו, לספור את הילדים באופן הרגיל. וזכורני היטב כיצד געשו ורעשו הילדים כנגדו, הכיצד אינו חושש ומקפיד על קיום ההלכה ידועה והמפורסמת, שאפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותה... שאסור למנות את ישראל. ובאמת שלא היה לאותו רבי'ה תשובה של ממש בפיו, אלא המשיך הוא בדרכו, באומרו, שיש מצבים שא"א להקפיד בזה...

^{לד} כ"כ בקיצושו"ע (סי' ט"ו סעי' ג'), "ונוהגין למנותם באמירת הפסוק הושיעה את עמך וגו' שיש בו עשרה תיבות". אמנם במקורות הקדומים ובראשונים, אנו מוצאים שהביאו לומר את הפסוק, "ואני ברוב חסדך אבוא ביתך אשתחווה אל היכל קדשך ביראתך", עי' בזה בספר העתים (סוף עמ' רנ"ג), וכן כתב רש"י, בספר האורה (סי' נ"ו), ובספר הפרדס (דף ח' ע"ב). ומו"ר במנחת אשר (במדבר סי' א' אות ד') המליץ, כי מה שנהוג בימינו לומר את הפסוק "הושיעה את עמך", הוא משום שבלא"ה מצוה לאומרו בשחר, עם כניסתו לביהכ"נ, וכדאיתא במ"ב (סי' מ"ו סק"א).

ואם כי פשיטא שאין מטרתי להעלות קיטרוג חלילה על כלל ישראל, ובאמת שרוב רובם של המחנכים, אכן הקפידו למאוד שלא למנות עכ"פ להדיא את הילדים. אולם אכן יש ליתן את הדעת, האם ישנה עצה יעילה ונוחה, לספור את הילדים, בפרט בזמני לחץ קשים, כמו שמצוי למכביר, בעת יציאתם לטיולים, כידוע וכמפורסם לכל הורה, או למי שאי-פעם היה ילד... או שמא אין עצה ואין תבונה נגד ה', וגם במצבים שיש צורך גדול לספור באופן מהיר ומדוייק, מ"מ יש לחוש ולדקדק, שלא לספור ולמנות באופן הרגיל.

א] האם האיסור נוהג גם בזה"ז

הנה מקור הדין נמצא בגמ' **יומא** (כב:) בנוגע לזכיית תרומת המזבח, אשר נעשה באמצעות פייס, ע"י מניין אצבעות ידי הכהנים, אשר השתתפו באותו פייס. ומקשה הגמ' מדוע מנו דוקא את ה'אצבע', "ונימנינהו לדידהו". ופרש"י "לדידהו – לגלגלותם". ומסיקה הגמ' מזה, "מסייע ליה לרבי יצחק. דאמר רבי יצחק, אסור למנות את ישראל, אפילו לדבר מצוה". וכיו"ב מצינו בגמ' **ברכות** (סב:), דאסור למנות את ישראל, ושמןין זה גורם רח"ל לנגף. וכן יעויין בגמ' **פסחים** (סד:) במעשה דאגריפס.

אולם חידוש גדול הובא בזה, בספר **עינים למשפט** (ברכות סב:), ולשיטתו, האיסור של מנין ישראל, אינו נוהג בזה"ז. ויסודו ע"פ המבואר בהמשך הגמ' **ביומא** (כב:), "אמר רבי שמואל בר נחמני, רבי יונתן רמי, כתיב, והיה מספר בני ישראל כחול הים. וכתיב, אשר לא ימד ולא יספר. לא קשיא, כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. כאן בזמן שאין עושין רצונו של מקום". ופי' ברבינו **חננאל** (שם), "כל המונה ישראל, עובר בב' לאוין. שנאמר, לא ימד ולא יספר. והני מילי, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום. ואם לאו, נספרים. שנאמר, והיה מספר בני ישראל. מכלל שיש מספר בהם", עכ"ל.

הרי מבואר יוצא, כי כאשר כלל ישראל אינם עושים רצונו של מקום, אין איסור למנותם. ושעל כן, אנו שעומדים לדאבון לב בתוך עומק הגלות, ונתרחקנו מעל

אדמתינו, ומחיצה של ברזל מפסקת בינינו לבין אבינו שבשמים. הרי שאנו בגדר "אין עושים רצונו של מקום", ושעל כן, אין האיסור עומד בתוקפו בזה"ז. אכן זהו חידוש גדול, ואם לדין יש תשובה. וכפי שכבר דחו את דבריו פוסקי זמנינו. ראה בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ז סי' ג' סק"ב), שכתב לדחות את ההוכחה מהגמ' יומא. דאין כוונת הגמ', לדון מצד הפן ה'הלכתי'. ולהתיר את המנין, בזמן שאינם עושים רצונו של מקום. אלא המכוון בזה הוא, על הדרך ה'רעיוני'. ללמדנו, כי בזמנים שאין ישראל עושים רצון אביהם שבשמים, הרי שדרגתם ומעלתם יורדת, עד שקיימת אפשרות בעולם, למנות את מספרם. אך ברור כי האיסור עומד עדיין על מקומו.

ועל הדיוק בלשון הר"ח הנ"ל, אשר נראה לכאן מדבריו, שמפרש את דברי הגמ' על הצד ה'הלכתי', וכפי שמתחיל "כל המונה ישראל, עובר בב' לאוין וכו'. והני מילי, בזמן שישראל עושין רצונו של מקום". משיג הצי"א (שם), "אבל באמת הוא טעות גמור, לפרש כן בכוונת הר"ח. דהרואה יראה, דהר"ח שם מעתיק פיסקא פיסקא מדברי הגמ' שם, בראשונה מעתיק הדין של כל המונה ישראל עובר בב' לאוין, ואחר כך מבלי כל המשך למה שכתב קודם, מעתיק בקצרה כדרכו, גם תירוץ הגמ' על קושית ר' יונתן, על שבמקום אחד כתוב והי' מספר בני ישראל, ושוב כתוב אשר לא ימד ולא יספר. דלא קשיא, כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום וכו', אבל הכל מוסב על הבחינה שיש להם 'בשמים', ואין לזה כל קשר לעצם הדין של כל המונה וכו'", עכת"ד^{לה}.

---

^{לה} עוד ראיתי בשו"ת צי"א (הנ"ל), וכן למו"ר הגר"א וייס שליט"א במנחת אשר (במדבר סי' א' אות ה') שעוררו, כי אין לנו לעסוק בנסתרות, ואין אתנו מי יודע מה, להכריע כי חלילה "אין אנו עושים רצונו של מקום". ואם כי נכון ואנו שרויים בעומק הגלות, אך אפשר דמעלות רבות בעשיית רצונו יתברך, זו למעלה מזו. ויתכן שגם אנו בבחינה מסויימת, כלולים ב"עושים רצונו של מקום".

אמנם בנקודה זו, לכאן מסתבר כדברי העינים למשפט. שהרי אמרו חז"ל בירושלמי (יומא פ"א ה"א), "כל דור שאינו נבנה [ביהמ"ק] בימיו, מעלין עליו כאילו הוא החריבו". ונמצא שעתה שאין לנו ביהמ"ק, הרי שעוד לא תוקנו מעשינו, ועדיין ראוי להחריב את ביהמ"ק מחדש.

וכן מפורש יותר בדברי הגמ' ב"ב (י.), "שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע, אם אלקיכם אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם. א"ל, כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם. א"ל, אדרבה, זו שמחייבתן לגיהנם. אמשול לך משל, למה הדבר דומה. למלך בשר ודם שכעס על עבדו, וחבשו בבית האסורין. וצוה עליו, שלא להאכילו ושלא להשקותו. והלך אדם אחד, והאכילו והשקהו. כששמע המלך, לא כועס עליו, וכו'. אתם קרוים בנים, וקרוין עבדים. בזמן שאתם עושין רצונו של מקום, אתם קרוין בנים. ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום, אתם קרוין עבדים. ועכשיו אין אתם עושים רצונו של מקום. אמר לו, הרי הוא אומר, הלא פרוס לרעב לחמך, ועניים מרודים תביא בית.

ובאמת שבעיקר מה שיש לעורר בזה, וכפי שעורר במנחת אשר (במדבר סי' א' אות ה'), כי למעשה, הלכה זו, הובאה בדברי המג"א (סי' קנ"ו סק"ב). ומבואר א"כ שכך נפסק להלכה גם בזה"ז, ואין לחלק בין הזמנים. וכן ציינו לדברי הגר"א באדרת אליהו (כי תשא) שכתב כי איסור מנין בני ישראל, הוא "מצוה לדורות".

ב] האם האיסור הוא רק כשמונה אל כל ישראל

עוד יש לדון האם האיסור הוא רק במונה את כל כלל ישראל, וכדרך שנעשה בפרשתן, שמנו את כל העובר על הפקודים. או שמא בכל מנין קבוצתי, שמונים בה גם חלק קטן מכלל ישראל, כגון נ"ד שמונה רק את ילדי החידר, גם הוא בכלל האיסור.

ובאמת שמצינו מקור ושורש לחילוק זה, בדברי הרא"ם (בפרשתן) וז"ל, "אך קשה, אם כן, כשפקד דוד את העם ושלח השליש ביד יואב והשליש ביד אבישי בן צרויה והשליש ביד אתי הגתי (שמואל ב' יח, ב), למה לא היה בהם המגפה, אבל אדרבה הצליח ונצחו במלחמה. ושמא יש לומר, שמה שהמניין שולט בהם, אינו אלא כשנמנין כל ישראל ביחד, כדכתיב "כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו לה' בפקוד אותם ולא יהיה בהם נגף", אבל כשמונה מקצתן, אין בכך כלום, ולפיכך כשמנה דוד את כל ישראל ואת כל יהודה, שלט בהם עין הרע, ובא עליהם הדבר. וכשמנה את העם אשר אתו בלבד, לא שלט בהם עין הרע, והלכו ונצחו במלחמה".

אמנם בשו"ת צי"א (ח"ז סי' ג' ענף ו') הרחיב את הדיבור בזה, והביא מהרבה אחרונים [משכיל לדוד, דברי דוד, עץ החיים ועוד], אשר השיגו על דברי הרא"ם, שדבריו נסתרים מדברי הגמ' ביומא (כב:) דמתבאר משם, דגם על מנין קבוצתי, כמנין הכהנים המשתתפים בפייס, בזכייה על תרומת המזבח. גם עליהם יש איסור למנותם.

אימתי עניים מרודים תביא בית, האידנא. וקאמר, הלא פרוס לרעב לחמך", ע"כ. ומבואר כי ר"ע הודה והסכים לדברי אותו רשע, כי אכן מצבנו בזמן הגלות, הרי שאנו בבחינת אין עושים רצונו של מקום. ואמנם יעויין במהרש"א (ב"ב בח"א) אשר כתב כר"ע השיב רק לדבריו של הרשע, אבל באמת ס"ל דישראל קרויים 'בנים', גם בעת שאינם עושים רצונו של מקום. אך עכ"פ גם מדבריו עולה, כי פשיטא דבזמן החורבן אנו בגדר "אין עושים רצונו של מקום". ושלא כדברי הצי"א, שציין לדברי המהרש"א הנ"ל, להוכיח כי גם בזה"ז אנו בכלל "עושים רצונו של מקום", ויל"ע.

וכן הקשה **בנחלת יעקב** (כאן) ממה שמצינו במנין דשאל, (ש"א טו, ד) "וישמע שאל את העם ויפקדם בטלאים". הרי שהקפיד שלא למנות את ישראל בגופם, אלא רק ע"י דבר אחר, למרות שלא מנה את כולם [דבמנין הראשון היו שלשים רבוא, ובמנין שני עשרים רבוא].

ובאמת שיש להעיר שגם בפרשתן, לא נמנו כל ישראל, שהרי שבט לוי לא נמנה עמהם [כמבואר בהדר זקנים (שמות ל, יב) ובבעה"ט (שמות ל, יג)]. אולם עי' ברמב"ן (שמות ל, יב ד"ה אבל לפי דעתי) שנקט, דבמנין הראשון שבפרשתן, נמנו גם הלויים. כי עדיין לא נבחרו ולא יצאו מכלל העם]. וגם בשאר השבטים לא נמנו אלא רק מגיל עשרים שנה ומעלה. ובאמת שכן מפורש בדברי הרמב"ן (במדבר א, ג) כאשר הוא מתייחס למה שמצינו שדוד המלך טעה, ומנה את ישראל, ומכח זה מתו רבים במגיפה. שלכאו' תמוה כיצד דוד המלך טעה בדבר כ"כ פשוט [אמנם עי' ברכות (סב:), וכבר עוררו כן האחרונים]. וכן כיצד יואב הלך לקיים את שליחותו, ומדוע לא נתן שקלים כדי למנוע את המגיפה. ומיישב שם (ד"ה ויתכן עוד), כי ההיתר למנות ע"י שקלים, אינו אמור אלא במנין מוגבל של "מבן עשרים שנה ומעלה". אולם בדוד המלך, הרי שהמנין היה כל איש מבן י"ג שנה, וכפי שנראה מהמקראות (בדה"י-א, כז, כג-כד) יעו"ש.

ושעל כן מבואר, דגם במנין מוגבל, שאינו כולל בתוכו את כל כלל ישראל, גם בזה יש איסור. ובפתח עינים (יומא) כתב ליישב, כי גם הרא"ם לא נתכוין להתיר למנות מנין חלקי. אלא שרק דן מצד החשש של 'מגיפה', שזה אינו שייך אלא במנין כל או עכ"פ רוב ישראל. אבל אה"נ בודאי שיש לאסור גם למנות מנין חלקי, וכמפורש בגמ' יומא (כב:), וברמב"ם (תמידין ומוספין פ"ד ה"ד)¹⁵. ושעל כן גם בנ"ד, אין כל היתר למנות את ילדי החידר, למרות שמדובר רק בקבוצה קטנה.

ג] האם מותר למנות את האצבעות

¹⁵ ובאמת שקרוב לשנות הקמת המדינה, היה פולמוס רחב, סביב ענין "מפקד האוכלוסין". וגדולי ישראל חיוו את דעתם, בנוגע לשאלה, האם מותר למנות את כל תושבי מדינת ישראל. וזאת למרות שרבים מכלל ישראל, גרו וגרים עד היום בחו"ל. אולם יש איסור למנות, גם מנין חלקי מכלל ישראל וכנ"ל. עי' בזה בשו"ת דברי חכמים (י"ד סי' ל"ה), שו"ת שרידי אש (חו"מ סי' ק"מ), שו"ת חרות יעקב (עדס, י"ד סי' כ"ד אות י"ב), שו"ת צי"א (ח"ז סי' ג'), שו"ת חמדת צבי (ח"ב סי' כ"ט), שו"ת קובץ תשובות (ח"ד סי' ר"א), שו"ת שבה"ל (ח"ו סי' כ', ח"ט סי' ל"ה), וע"ע בשו"ת אבן פנה (ח"ב סי' קפ"ז), ושו"ת שלחן הלוי (ח"א עמ' רי"ג אות ה').

אמנם לכאור יש מקום לדון, ע"פ מה שמצינו בגמ' דיומא (כב:) אשר מפרשת בטעם מנין הכהנים בפייס, ע"י אצבעותיהם. משום שחששו לאיסור של מנין בני ישראל. ומבואר א"כ דיש היתר לספור את האצבעות. ולפ"ז איכא עצה פשוטה, שדרכה יוכלו למנות את התלמידים, והוא ע"י שירימו את אצבעותיהם, והמחנך יוכל למנות את האצבעות כדרך שסופרים.

ובאמת שכך הבין בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' ת"נ אות י', וסי' תנ"ב אות ה'), בנוגע לנידון הכנסת אצבע לבין החריצים שבכותל המערבי, האם יש לאסור את הדבר בזה"ז משום ביאת המקדש. וציידד מתחילה לדון לקולא ע"פ דברי הסוגיא דיומא (כב:) הנ"ל, "בהא דהמונה אמר להם הצביעו. מקשה, ולמנינהו לדידהו. פרש"י, לגלגלותם. ומשני, אסור למנות את ישראל ע"ש. הנה דהמונה באצבעות לא חשיב שמונה את ישראל עצמם. וא"כ כיון דאיסור טומאת מחנה לוי' בטומאה דמגופו תליא. והטומאה יוצא מהאדם עצמו ולא מהאצבע. שאם נחתך האצבע גם כן הי' יוצא הקרי והנדה. וטומאה יוצא רק מעצם אדם ואצבע, אינו עצם האדם כנ"ל, ואין איסור במחנה לוייה", ע"כ^{לז}.

אולם בחי' החת"ס (יומא כב:) וכן בשו"ת אג"מ (יו"ד ח"ג סי' קי"ז אות ב') פירשו, כי בודאי שאין לחלק בין ספירת הראש לבין ספירת אבר אחר מן הגוף, דמה בין זה לזה. אלא כוונת הגמ' היא, דכאשר מונה רק את האצבעות, הרי שאפשר שלא כולם יוציאו את אצבעותיהם, ונמצא שאין כאן ספירת כולם, ולכן אינו בכלל האיסור^{לח}.

---

^{לז} וע"ע בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שצ"ט אות ג') שפי' עד"ז, את דברי הגמ' במנחות (לז:) דבכור שיש לו שני ראשין שנידון כחי. ואינו נידון כטריפה, למרות שנקטינן שיתר כנטול. משום דמבואר ביומא (כב:) וברש"י, כי הגלגולת הוא עצם האדם. א"כ בשני ראשין, יש כאן שני אנשים, שיש להם גוף אחד. והוא היפוך יתר כנטול. דאין זה אדם שמחולק לשנים, אלא שני בנ"א, שנתקבצו בגופם לחיות אחת, ולמה יטרף בשביל זה. ע"ש.

ויש אולי גם לציין לדברי התוס' (פסחים קט: דה ברום), שכתב, כי האמה הרביעית שנותנים לאדם בקבר, הוא בשביל ה'ראש'. הרי שיש מעלה ויחודיות על ה'ראש' של האדם דוקא. וכן יעויין באוה"ח (ריש כי תשא) שג"כ מפרש בדרך זו, שיש קפיידא על מנין של ה'ראשים'. – אמנם עי' בכלי יקר (ריש כי תשא) שנקט דאין הקפיידא דוקא עח ה'ראש' אלא גם על הבטן יעו"ש.

^{לח} אמנם יש להעיר, דהרי שם בגמ' ביומא, עסקינן במנין שלא נועד לדעת את 'מספר' הכהנים, אלא רק בכדי להגיע אל הכהן שיזכה בגורל. וא"כ מבואר, דיש איסור 'למנות', גם מבלי שידע את ה'מספר'. וכן כתב בשפת אמת (יומא כב:). וא"כ מה נפק"מ במה שע"י מנין האצבעות, א"א לדעת את ה'מספר'. ס"ס איכא איסור בעצם ה'מנין'. ואולי יש לחלק ולומר, דהאיסור הוא רק ב'מנין' כזה, שניתן לדעת דרכו את ה'מספר'. וזה אסור, גם אם למעשה לא מתברר לבסוף המספר. אך כאשר מונה במנין כזה, אשר מלכתחילה א"א כלל להגיע דרכו אלא ה'מספר' המדוייק, הרי שאינו בכלל האיסור.

ולדבריהם, הרי שבנ"ד לא יועיל העצה, שימנה את האצבעות. שהרי מאחר שהמחנך הסופר, בודאי שיקפיד למנות את כולם, מבלי לוותר על אצבע אחת. שהרי מוטלת עליו האחריות, להחזיר את כל הילדים לביתם, בלי יוצא מן הכלל. נמצא א"כ שהרי זה כמונה את הגולגולת שלהם, ואסור.

דן כשהתלמידים מכריזים בעצמם את מספרם האישי

והנה בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ל"ד) נשאל ע"י אחד המלמדים בב"ב, אשר הציע בזה הצעה מעניינת. דאולי נוכל להתיר למנות את התלמידים, ע"י שיציבו אותם בג' שורות של עשרה שורות קטנות של ג' ג'. והשורה הראשונה, כל ילד אומר מספר עד עשר, וכן יתר השורות ועי"ז יודע אם כולם נמצאים.

אמנם מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל פקפק על עצה זו, משום די"ל, דעצם זה שהילדים מזכירים את המספרים. הרי שהוא עצמו מוגדר כמנין, ואסור. ולמרות שהילדים אשר מונים את עצמם, הינם קטנים ואינם ברי-חיובא. אך מ"מ, מאחר ויש מהפוסקים שנקטו דאיסור מנין, בעיקרו הוא מדאורייתא, מקראי דכי תשא. הרי שבדאורייתא, לכו"ע לא ספינן להו בידים. ועוד די"ל, דכיון דטעם האיסור הוא, מפני שמכניס עין הרע, י"ל דזה שייך, גם כאשר הסופר הוא קטן.

עוד הוסיף בשבה"ל לפקפק בזה, דיתכן גם לומר, דמה שהמלמד גורם וגומר ע"י זה הענין, נראה דלא גרע ממה שכתב בשפת אמת (יומא כב:), דגם כאשר אינו מונה 'מספר'. אלא רק, שע"י המנין, גומר את הדבר. כגון מנין הכהנים, שלא היו מונים את מספרם, אלא רק כל המספר, לידע באיזה כהן כלה המנין, שהוא יהיה בין המקריבים. מ"מ הוי כמספר, כיון שמזכיר סכום, ע"ש. והאי דידן לא גרע מזה. עכת"ד^{לט}.

---

^{לט} אמנם נראה דיש מקום לדון. דאם הילדים יאמרו את המספר שלהם שלא כסדרן, דהיינו שיצטקו כולם בערבוביה, 'אחד', 'חמש', 'שלוש' וכו'. הרי שבאופן זה, אין כאן כל תורת 'מנין', אלא מדובר רק ב'סיסמאות', שלכל ילד יש סיסמא המיוחדת לו. ואין לילדים כל כוונה של הזכרת ה'מנין' בעת אמירת המספר, ומבחינתם הדבר דומה לאמירת 'תפוח' או 'תפוח', שאינו אלא הזכרת סיסמא בעלמא. – ואם כנים הדברים, הרי שיש להתיר גם למלמד להאזין אל הקולות כולם, ולבדוק דרכם האם כולם נמצאים. שהרי ה'מנין' נעשה באופן המותר, וכמו דשרי לדעת את המנין ע"י דבר אחר, ה"ה כאן.

אך מאחר ואין עצה זו מעשית כלל ועיקר, דאם אמרו חז"ל על תרי קלי לא משתמעי (ר"ה כז.). הרי שעאכו"כ שאין קולותיהם וצווחותיהם של הילדים הרבים נשמעים, ובנקל יכול הסופר להתבלבל בצורה זו. ושעל כן נראה

ה] להכריז ברמקול את שמות התלמידים

ולמעשה המליץ בשו"ת שבט הלוי (שם) בתוך דבריו, כי אפשר בענין אחר, על ידי שקוראין רשימה של שמות הילדים על הסדר, וכל מי שהוא כאן, אומר כן, כנהוג. אלא שהוא דרך ארוכה קצת, אמנם בשביל זה, לא הותר איסור מנין לישראל. עכת"ד.

ואכן בדרך זו יצאנו מידי כל פקפוק של איסור מנין. אך פעמים שקשה לבצע את המנין הזה, בפרט כאשר מדובר בכמות מרובה של ילדים, ובאופן שאין רמקול או אמצעי להגברת הקול, הרי שאין אפשרות להשמיע את שמות הילדים בתוך כל המהומה. [ומה עוד, שכידוע הילדים מוטבעים בטבע של ילדות. ופעמים כאשר יכריזו את שמו של תלמיד מסויים, הרי שיהיו כמה "חכמים", אשר יצביעו במקומו.. ואכמ"ל].

ו] לבדוק את המצאות התלמידים, ע"י רשימה כתובה

אכן גם באופנים הנ"ל, קיים פתרון חלופי. והוא שהמלמד יעבור עם דף שבו רשומים כל התלמידים שיצאו לטיול. וכך יסמן לעצמו בסימון V או כיו"ב, על כל תלמיד שיראה. וכך יוכל לוודאות, כי אכן כל התלמידים נמצאים.

ואין זה נוגע, למה שדנו הפוסקים האם מותר למנות ע"י 'כתיבה'. שנחלקו האם "כתיבה כדיבור" בכל דיני התורה, כגון לענין שבועה, ספירת העומר, לימוד התורה, הזכרת ה', וכל כיו"ב. וה"ה בענין נ"ד [עי' בזה ברלב"ג (ריש במדבר) שנקט כי מנין שמות האנשים ע"י כתיבה אינה בכלל האיסור. אך מאידך בשו"ת כת"ס (יו"ד סי' ק"ו) שהעתיק מאביו החת"ס זי"ע, דאפי' מונה בכתב ולא מוציא בפיו, נמי אסור. וכתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' כ') דפשיטא שעלינו להכריע כדברי החת"ס, שאמר את דבריו "להלכה ולמעשה", ולא כהרלב"ג, שכתב את דבריו, רק כפירוש על התורה].

שגם לכן מרן השבד"ל לא יצא לדון בזה. ומטעם זה לא אכנס לנידון, האם האיסור מנין, הוא גם במונה ע"י 'מחשבה'. ועי' בזה בשו"ת שבט הקהתי (ח"ו סי' ת"ס). דמ"מ אין עצה זו רלוונטית בצירור שאלתן, שכל הילדים גועשים ורועשים בהמולה רבה.

אולם מאחר וכאן, אין המדובר, לרשום את ה'מנין' של התלמידים. אלא רק לסמן את 'שמות' התלמידים הנמצאים. הרי שאין זה נחשב ל'מנין', ומותר לכו"ע. – אלא שבודאי שעצה זו אינה קלה ונוחה במיוחד, שעל המלמד להסתובב ולחזר סביב כל התלמידים, ובנוסף גם לחפש את שמותיהם בתוך הדף שלפניו.

ז] להתיר למנות את התיקים של הילדים

אמנם לכאן יש לחתור ולמצוא עצה הוגנת, הנוחה לכל נפש, ובודאי שהיא תמצא חן בעיני המלמדים. אך יראני מלהורות כן למעשה, מאחר וראיתי לאחד מגדולי הדור זצ"ל, שנקט לאסור את הדבר, וכדלקמן. אולם תורה היא, וללמוד אני צריך. ועל כן לא המנע את עצמי מלעורר את הנעלנ"ד.

ושורש העצה נמצאת בפרשת השבוע. שהנה מצינו, כי ע"י מה שנמנו כלל ישראל ע"י שקליהם, הרי שבאופן זה הותר המנין, "ולא יהיה בהם נגף, בפקוד אותם". וכן פרש"י (שמות ל, יב), "כשתחפוץ לקבל סכום מניינם, לדעת כמה הם. אל תמנם לגלגולת. אלא יתנו כל אחד מחצית השקל, ותמנה את השקלים, ותדע מנינם".

ולאור יסוד זה, לכאן יש להתיר למנות את הילדים, באמצעות מנין התיקים או יתר חפציהם האישיים. וזאת ע"י שהמלמד יבקש מכל הילדים, שיושיטו בידיהם את התיק האישי, של כל אחד ואחד. והוא יעבור ויספור את התיקים, וכך ידע את מנין הילדים הנמצאים.

אולם ראיתי שבשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' ל"ד) עמד מתחילה על עצה זו, אך כתב שאין נראה להתיר זאת. מאחר וקיים עצה אחרת, כנ"ל [באות ה'], שיקראו בשמות התלמידים, וכל מי שנמצא יסמן על הימצאותו. וא"כ יש לחוש למה שנתבאר ברד"ק (ש"א טו ד; ש"ב כד א), כי מנין ע"י דבר אחר, הותר רק כשהוא לצורך, אבל כשאינו לצורך, הנה מצינו בדוד המלך שלמרות שמנה ע"י דבר אחר, מ"מ אירע הנגף, משום שמנה שלא לצורך. ושעל כן הסיק בשבה"ל, דבנ"ד אינו נראה שיקרא לצורך, כאשר אפשר בענין אחר.

אלא שהנה דברי הרד"ק הנ"ל, מושתתים על דברי התנחומא (כי תשא אות ט') וז"ל, "רבי אליעזר בשם רבי יוסי בן זמרא אמר, כל זמן שנמנו ישראל לצורך, לא חסרו. ושלא לצורך, חסרו. ואימתי נמנו לצורך, בימי משה. ושלא לצורך, בימי דוד". והנה בביאור הענין מדוע מנין דוד היה שלא לצורך. ראיתי בדברי הרמב"ן (במדבר א, ג) בפ"י הראשון, שגם כן פירש מעצמו, כי חטא דוד המלך היה, במה שמנה שלא לצורך וז"ל, "היה הקצף עליו, בעבור שמנאם שלא לצורך. כי לא היה יוצא למלחמה, ולא עושה בהם דבר בעת ההיא. רק לשמח לבו, שמלך על עם רב", עכ"ל.

הנה מדברי הרמב"ן מצינו פירוש, ויתכן גם הגדרה למנין "שלא לצורך". והוא כאשר עצם ה'סיבה' למנין, איננו נובע ממטרה של ממש. וכגון בדוד המלך, אשר רצה למנות את ישראל, רק לשמח את לבו. אולם בנ"ד בודאי שיש סיבה וטעם גדול למנות את התלמידים. שהרי קיים חשש של סכנ"פ, שמא ישכח את אחד מהתלמידים, במקום נטוש ועזוב, ולא יצליחו למוצאו. וזו אכן סיבה תכליתית ביותר. ואם כי ישנם אופנים ודרכים אחרות, לוודות כי כל התלמידים נמצאים, מבלי להזדקק ל'מנין'. אולם זה אינו משנה את ההגדרה בכי הוא זה, כי עדיין המנין נעשה לשם צורך.

ולכאורה יש להוכיח כדברינו, מהמובא בפרשתן, שמשה רבינו מנה את כלל ישראל ע"י דבר אחר. והנה גם במניינו של משה, היה לו אפשרות להגיע ל'מספר' של בני ישראל, גם מבלי למנותם במספר. שהרי יכל למנות ע"פ תיבות הפסוק "הושיעה את עמך" וכיו"ב. דבזה הרי נקטו הפוסקים, שאינו מוגדר כ'מנין' [ע"י בהערה שבריש המאמר]. אלא נראה ללמוד מזה, כי בכל עת, שיש 'סיבה' טובה מדוע הוא מונה, הרי שזה בכלל ההיתר של מנין ע"י דבר אחר "לצורך", ושרי.

משפטי צדק / הרב יהודה טננהויז, מח"ס משפטי צדק על חו"מ

המומחיות במעשה הקטורת

במתני' יומא (לח.) מוזכר בין אלו שמנויים לגנאי את משסחת בית אבטינס שלא רצו ללמד על מעשה הקטורת והגמרא מביאה ברייתא, תנו רבנן בית אבטינס היו בקיאיין במעשה הקטורת ולא רצו ללמד. שלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריא של מצרים, והיו יודעין לפטם כמותם ולא היו יודעין להעלות עשן כמותן. של הללו מתמר ועולה כמקל, של הללו מפציע לכאן ולכאן.

וכששמעו חכמים בדבר אמרו כל מה שברא הקדוש ברוך הוא לכבודו בראו, שנאמר כל פעל ה' למענהו, וחזרו בית אבטינס למקומן. שלחו להם חכמים ולא באו, כפלו להם שכרן ובאו. בכל יום היו נוטלין שנים עשר מנה, והיום עשרים וארבעה. רבי יהודה אומר: בכל יום עשרים וארבעה והיום ארבעים ושמונה.

הטעם שלא רצו ללמד

אמרו להם חכמים מה ראיתם שלא ללמד אמרו יודעין היו של בית אבא שבית זה עתיד ליחרב, אמרו שמא ילמוד אדם שאינו מהוגן, וילך ויעבוד עבודה זרה בכך. ועל דבר זה מזכירין אותן לשבח מעולם לא יצאת כלה מבושמת מבתיהן, וכשנושאיין אשה ממקום אחר מתנין עמה שלא תתבסם, שלא יאמרו ממעשה הקטורת מתבסמין, לקיים מה שנאמר והייתם נקים מה' ומישראל.

תניא, אמר רבי ישמעאל: פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאתי אחד מבני בניהם, אמרתי לו אבותיך בקשו להרבות כבודן, ורצו למעט כבוד המקום {המהרש"א מבאר שבכך שכפלו שכרם גרמו למעט כבוד שמים} עכשיו כבוד מקום במקומו, {שאפילו על ביתו לא חס} ומיעט כבודם. אמר רבי עקיבא (פעם אחת) סח לי רבי ישמעאל בן לוגא פעם אחת יצאתי אני ואחד מבני בניהם לשדה ללקט עשבים, וראיתי שבכה ושחק. אמרתי לו מפני מה בכית אמר לי כבוד אבותי נזכרתי. ומפני מה שחקת אמר לי שעתיד הקדוש ברוך הוא להחזירה לנו. ומפני

מה נזכרת אמר לי מעלה עשן כנגדי. - הראהו לי! - אמר לי: שבועה היא בידינו שאין מראין אותו לכל אדם. אמר רבי יוחנן בן נורי: פעם אחת מצאתי זקן אחד ומגילת סממנין בידו, אמרתי לו מאין אתה אמר לי מבית אבטינס אני. ומה בידך אמר לי מגילת סממנין. - הראהו לי - אמר לי כל זמן שבית אבא היו קיימין - לא היו מוסרין אותו לכל אדם, ועכשיו - הרי הוא לך והזהר בה. וכשבאתי וסחתי דברי לפני רבי עקיבא אמר לי מעתה אסור לספר בגנותן של אלו. מכאן אמר בן עזאי בשמך יקראוך, ובמקומך יושיבוך.

מדוע לא באו עד שכפלו שכרם

כתב הג"ר ישעיה פיק זצ"ל בספרו **יש סדר למשנה** דצריך ביאור גדול אחר שנתנו טעם לשבח למה שלא גילו מעשה לחם הפנים ומעשה הקטרת, למה לא קיבלו חז"ל את דבריהם.

ותירץ דכיון שסירבו בית גרמו ובית אבטינס לחזור לעבודתם עד שכפלו את שכרן, מזה הבינו החכמים ז"ל דנותן טעם לפגם הם, דאי עיקר טעמם לשם שמים שמא ילמד אדם שאינו הגון וכו', למה נטלו כפליים בשכרן, אע"כ לכבוד עצמן הן דורשין שלא ללמד כדי להרבות את שכרן.

ויש להוסיף ע"ד מדוע ר"ע קיבל את דבריהם ואמר מעתה אסור לספר בגנותן, שהיות והיה מעורב בזה גם כוונה לשמים ולא רק כבוד עצמם. ובספר **עלי תמר** מדייק אמר ר"ע מעתה אסור לספר בגנותן, ולא אמר מעתה צריכים להזכירם לשבח אלא דינם כמי שמעשיו סתומים.

ויתכן להליץ על בית אבטינס מדוע כפלו שכרם, שבתחילה לא הכירו במעלת האומנות שבידם ולכן הסתפקו בי"ב מנה ולא מעלו בכספי הקדש אולם לאחר שהביאו אומנים מאלכסנדריא של מצרים ולא הצליחו לעשות כמותם הרי שכעת יודעים להעריך ביותר את אומנתם וא"כ הרי ששווה יותר ממה שנטלו קודם ולכן לא חזרו עד שכפלו שכרם.

נפש חפיצה / הרב יהודה אנגלנדר, מח"ס 'חזון איש עם ביאורים והערות'

תמיהה בעניין קטורת יום הכפורים

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ סָמִים נָטָף וְשִׁחֻלַת וְחֻלְבָּנָה סָמִים וּלְבָנָה זָפָה בַד בָּבַד יִהְיֶה. וְעָשִׂיתָ אֹתָהּ קְטֹרֶת רֶקַח מְעֻשָׂה רֶקַח מִמֶּלֶח טָהוֹר קָדָשׁ. וְשִׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הַדָּק וְנִתְתָּה מִמֶּנָּה לְפָנַי הָעֵדֻת בְּאֵהָל מוֹעֵד אֲשֶׁר אָנֹכִי לְךָ שָׂמָה קָדָשׁ קְדָשִׁים תִּהְיֶה לָכֶם. (ל, לד-לו)

כיצד הייתה מתקדשת קטורת דיום הכיפורים לצורך הקרבתה

הנה, בעוד שקרבן בהמה ועוף מתקדש בקדושת הגוף וראוי הוא להקרבה משעת הקדשתו בפה, הרי שהמנחות והקטורת אינן מתקדשות בקדושת הגוף משעת הקדשתן אלא משעה שיתקדשו בכלי שרת, וזה מבואר במנחות ק ע"ב "המנחות כשקדשו בכלי נפסלין בטבול יום"^מ.

והנה, אחת בשנה הייתה הקטורת נכתשת במכתשת^{מא} ושוב הייתה עומדת כל השנה והיו לוקחים מנה בכל יום ומקטירים ומבואר שלא הייתה נפסלת בלינה וכמבואר בשבועות י שהוא מפני שצורתה לכל השנה כולה, ופירשו תוס' (שם ד"ה הואיל): "לכ"נ לפרש שאני קטורת הואיל וצורתה כל השנה כולה שעיקר מצוותה בכך לעשותה כולה בתחילת השנה (ולכן אינה נסלת בלינה בהיותה בכמתשת). ולאחר קידוש כף אפשר דמיפסלא מדאוריתא כשאר קרבנות". נמצא מבואר לפי התוס', שבשעה שהיתה הקטורת במכתשת לא הייתה נפסלת בלינה (וממילא לכאורה גם לא הייתה ראויה להקרבה), עד שהיה מעבירה לכף שהיא כלי שרת

^מ ופי' הראב"ד בתמיד (כה ע"ב): "ואגב גררא נפרש מאי שנא בהמה מקטורת ומנחות, בהמה כשאדם מקדשה לאלתר היא קדושת הגוף וקטורת ומנחות לא הוויין קדושת הגוף עד דמקדישן בכלי ... י"ל דהיינו טעמא דבהמה לאלתר קדשי קדושת הגוף משום דלאלתר ראוי להקרבה ואינה מחוסר מעשה רבה אלא שחיטה בלבד אבל קטורת מחסרת מעשה רבה כגון כתישה ומנחות בלילה ע"כ לא קדשי קדושת הגוף בפה אלא בכלי שרת דוקא ... ומאידך, כסברא זו כתב השואל במכתב לגרי"ז (בחידי הגרי"ז עמ' 162) ודחה הגרי"ז סברא זו וראייתו מלבונה שאין בה שום שינוי משעת הקדשתה ועדיין אינה קדושה בקדוה"ג עד שתתקדש בכ"ש, וכעיי"ז העיר במקד"ד (ס"ג סק"ח) מיין הנסכים. עכ"פ כן הוא מבואר שמנחה וקטורת בעיא קדושת כלי כדי שתהיה ראויה להקרבה בקדושת הגוף.
^{מא} והיו קוטשים ש"ח מנים, ש"ה כמנין ימות השנה שצריך מנה בכל יום, חציו לקטורת הבקר וחציו לביה"ע, ועוד ג' מנים יתרים לצורך קטורת דיוהכ"פ.

לצורך הקטרה, וזה היה לפני ההקטרה ממש, ואז גם הייתה מתקדשת בקדוה"ג וממילא אילו לא היה מקטירה, גם הייתה נפסלת בלינה.

ויש לעיין טובא, דהנה, כל זה הוא בקטורת דכל השנה, אבל קטורת דיוהכ"פ נשתנתה בכמה דינים ודברים, וא' מהם הוא שהיה הכהן הגדול חופן אותה לפי מידת חופניו, וסדר כניסתו מבואר ביומא מז ע"א "הוציאו לו את הכף ואת המחתה חפן מלוא חופניו ונתן לתוך הכף", ולכאורה מבואר שאז גם הייתה הקטורת מתקדשת בקדוה"ג כראוי, אלא שבגמ' שם מבואר שמעיקר הדין א"צ להא, אלא שהיה הכה"ג יכול להכניס את הקטורת כשהיא בחופניו ואת מחתת הגחלים להחזיק בפיו, ורק מפני שאין דרך להיכנס בדרך זו לפני המלך, נסדר הסדר שמחופניו יעביר הכה"ג את הקטורת לכף ויקח את הכף בימינו ואת המחתה משמאלו, אבל מעיקר הדין א"צ להא וכמבואר, וא"כ יש לברר כיצד הייתה הקטורת מתקדשת ביוהכ"פ אילולא הך סברא דלפני מלך בשר ודם וכו' שבמכתשת ליכא קדוה"ג לצורך הקרבה ולאחר כך ליכא לכלי שרת אלא מיד היה יכול להכניסה.

ויעויין בירושלמי (יומא פ"ה ה"א) שהסתפק: "חופנים מהו שיעשה ככלי שרת לקדש", וזהו חידוש נפלא שיש צד שחופני הכה"ג ייחשבו לכלי שרת לקדש את הקטורת, וצ"ע.

גדר קדושת קטורת יוהכ"פ שנשתנתה בעניינה מקטורת דכל השנה

נק' קושי מעין זו שביררנו מצאתי לכאורה גם בשער הכוונות, וז"ל (דרוש ג' מדרושי הבקר): "וז"ס שס"ח מנין שהיו בקטרת, לפי שמן המוחין דזמן הקטנות נמשכין י"א סממני הקטרת שהם רוחניות הקלי' כנו"ל ... ולכן השס"ה לבדם היו העיקריים כמנין ימות החמה **שהם המוחין עצמם דקטנות** שהם שי"ן (300) והמוחין דגדלות שהם ד' (4) והכולל הרי שס"ה (סה"כ 365 כמבואר בבריתא שהוא כנגד ימות החמה), אבל הג' היתרים הם כנגד נה"י דאימא לבושי המוחין ולכן אינם מכלל העיקריים והם ג' מנים היתרים. ונלע"ד חיים כי להיותם נה"י דאימא לכך היו משמשין ליוה"כ שגם הוא סוד אימא עילאה כנודע", והנה ענין הלבושים הוא,

דהכלל הוא דהמוחין הנשמכים לזו"ן הם נמשכים בתוך ב' בחינות לבוש, והם הלבושים והצלמים, והסימן הוא "כל צמא" – כלים, לבושים, צלמים, מוחין, אורות. והנה יש בזה לכאורה קושי עצום דקטורת דכל השנה שהיא מבחינת שס"ה שהם שס"ה מנין יהיו בבחינת המוחין עצמם, ואילו קטורת דיוהכ"פ שנכנסת לפני ולפנים ביום הקדוש בשנה לא תהיה אלא כנגד בחינת הלבושים, והוא מעין הקושי דלעיל, שלא נתפרשה להדיא כיתד מתקדשת קטורת דוהכ"פ בקדושת הגוף לצורך הקרבה, וצ"ע.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל

הזהרו בבני עניים

רֵאָה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אֹרֵי בֶן חוּר לְמִטָּה יְהוּדָה וְכוּ' וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי אֶתֹ
אֶת אֶהְלִיאָב בֶּן אַחִיסָמֶךְ לְמִטָּה דָן. (לא, ב,ו)

וכתב רש"י: ואהליאב, משבט דן, מן הירודין שבשבטים, מבני השפחות, והשוהו
המקום לבצלאל למלאכת המשכן, והוא מגדולי השבטים, לקיים מה שנאמר, "ולא
נכר שוע לפני דל" (איוב לד, יט.).

מי שנולד בשבט ירוד, מן הסתם לא מצפים ממנו גדולות ונצורות, ואף לא
דורשים ממנו יתר על הציפיות. מה שיצא ממנו ישביע את רצון הוריו ומוריו.

אך כאן התגלה דבר מחודש. דווקא אהליאב שהיה מן השבט הירוד, הוא זה
שנבחר להיות שותף ראשי במלאכת המשכן ולעשות מה שנדרש כדי להשרות
לראשונה שכינה בישראל [!!!], לבצלאל, אשר מלבד שהיה בנה של מרים, היה
מהמובחר שבשבטים – שבט יהודה אשר לו נועדה המלוכה.

נמצינו למדים שאף מן החלשים והירודים ביותר אין להתיימש, וניתן לצפות
מהם לדברים גדולים ונשגבים.

במה הדבר תלוי?

את אותו מסר מצאנו בתחילת חומש שמות. הפסוק אומר "וַיִּלְךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי
וַיִּקַּח אֶת בֵּת לְוִי" (שמות ב, א). מי היה אותו איש אנונימי? מי היתה בת לוי?

התשובה ידועה: היה זה עמרם שנשא את יוכבד דודתו בת לוי. מדוע אם כן אין
התורה מציינת את שמותיהם?

ללמדנו שלא יחשוב האדם כיצד אוכל להיות תלמיד חכם, הרי אבי אינו ראש
ישיבה, ואף אמי אינה בת גדולים, ומה הסיכוי שיצא ממני משהו?...

לכן אומרת התורה שאפילו בצורה כזו של "וַיִּלְךְ אִישׁ מִבֵּית לְוִי" סתם אדם שלא
נתפרש שמו, ואולי אינו חכם ואינו מוכר לאיש, "וַיִּקַּח אֶת בֵּת לְוִי" סתם אשה

שאינה חכמה או מיוחסת, מכל מקום נולד להם משה רבינו שהיה מושיען של ישראל וזכה להיות גדול הנביאים.

לא צריך שם משפחה מפורסם ואף לא ייחוס רם מעלה, אלא הכל תלוי באדם עצמו, אם ישקיע עצמו בהתמדה בתורה ובתפילה, יוכל להגיע לדרגות הכי גבוהות, וכדברי חז"ל (עבודה זרה יז.) "אין הדבר תלוי אלא בי"!

הרמ"א (יורה דעה סימן פא סעיף ז) פוסק שלא יניקו לתינוק ישראל חלב מן הנכרית, אם אפשר במינקת ישראלית, כי חלב נכרית מטמטם הלב ומוליד לו טבע רע.

מנין לו זאת? ממה רבנו שמבואר בגמרא (סוטה יב:) שסירב לינוק ממצריות לפי שעתיד לדבר עם השכינה.

וקשה, הרי לא כל אחד הוא בדרגה זו, ומדוע נאסר הדבר לכולם? ללמדך שכל ילד בישראל, יש להסתכל עליו במבט שייתכן שיגדל להיות משה רבנו וידבר עם השכינה!

שמעתי ממורי ורבי המשגיח הצדיק הרב דב יפה זצ"ל שאמר לו מרן החזון איש שלא כל מי שציפו ממנו שיהיה גדול בתורה אכן נהיה גדול, ואדרבה, רבים שלא ציפו שיצא מהם משהו, נהיו גדולי תורה והוראה, ולכן כל בחור צעיר הוא בספק שמא יהיה גדול הדור.

בכל אחד מאתנו טמונים כוחות גדולים! בידינו בלבד לממש אותם!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

פתגמי אורייתא / הרב יוסף חיים אלבוים, בעמ"ח

'אורייתא' ו'דעת חכמה'

עגל ופורים

וְעַתָּה לֶךְ נַחֵה אֶת הָעַם אֶל אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ הֲנֵה מִלְאָכֵי יָלֶךְ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פְּקֻדֵי וּפְקֻדָּתִי עֲלֵהֶם חֲטָאתָם (לב, לד)

הנה כאן בחטא העגל היה עליהם הגזירה לכלותם, כמ"ש (לב י) וְעַתָּה הַנִּיחָה לִּי וַיִּחַר אִפִּי בָהֶם וְאָכְלִים וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי גָּדוֹל: אלא שהועילה תפילת משה, והניח להם, אלא שהניח את הדבר ליום פקודה.

מעתה, כאשר בימי אחשורוש נגזר עליהם להשמיד להרוג ולאבד, ונחתם בטבעת המלך, בחותם מלך העולם, וכמו שאמרו חז"ל שהסכימו עליונים לתחתונים. ממילא מוכח שהוא הוא היה יום פקדי ופקדתי, והגיעה העת לקיים גזירת ואכלם.

לכאורה, משום שבימי אחשורוש נתעורר ענין חטא העגל. והנה בגמ' מגילה (יב.) ששיטת תלמידי רשב"י שנתבע מהם חטא שושן, ורשב"י נקט שחטא ההשתחויה לצלם נתבע מהם. אלא שכבר נתקשו בזה, שאם כן מדוע המתין להם מימי נ"נ עד ימי אחשורוש שהם כחמישים שנים.

אלא נראה, שהנה בחטא העגל היו שני חטאים. א' עצם עשיית העגל וההכרזה אלה אלהיך ישראל. ב' המחולות שעשו סביב העגל. כמ"ש (לב יט) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמִּצְחָנָה וַיִּרְא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת וַיִּחַר אַף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלֶּחֶת וַיִּשְׂבֵּר אֹתָם תַּחַת הַהָר: הרי שראה שני דברים, ראה עגל, וראה מחולות. ההבנה בזה לכאורה, משום שהעגל לחוד ניתן עדיין להבינו, שעשו זאת מתוך פחדם וחששם שהרי משה איננו. אולם המחולות מוכיחים שהיה שמחה בכך, והשמחה היא תביעה בפני עצמה.

מעתה, נגזר עליהם שלא יהיה להם 'חירות', שאלמלי נשתברו לוחות ראשונות לא היו אומה ולשון שולטים בהם. אולם שבירת הלוחות היא תקנתם, שבאם יחטאו ייסורי שעבוד מלכויות יתקנם.

זהו שאירע בימי אחשורוש, שנתבע מהם חטא העגל. העגל עצמו שהצלם של נ"נ הוא המשכו. אולם עדיין עשו זאת מיראה ולא מאהבה. אולם השמחה במשתה אחשורוש, הוא כנגד המחולות. שבזה מוכיחים שאכן שמחה היא להם במלכות זו, בשפחה שירשה גבירתה. במלכות המחללת שם שמים, ומונעת בנין המקדש, ולובש בגדי כהונה, ושתו וקלקלו שם. כמו שאמרו חז"ל שלא עע"ז אלא בשביל להתיר להם עריות. נמצא שהצלם היה בחינת העגל, והשמחה במשתה שושן בחינת המחולות.

לכן ביום פקדי ופקדתי, ונפקד עליהם חטא העגל במלוא כובד התביעה. לכן גם 'ושללם לבוז'. כי חטא העגל נתעורר מצד 'ודי זהב', בשביל שהשפיע להם זהב עד שאמרו די. לכן מידה כנגד מידה שללם לבוז. יש גם מקום להבין, שגם חטאים אלה נוצרו מתוך ריבוי ממון. שבימי אחשורוש אחר שהיו מעל שבעים שנה בגלות, השתקעו שם, והרגישו שעדיפה להם הגלות מאשר עליה לארץ ישראל כרשות כורש, שהרי רובם לא עלו, וזה מוכיח ששמחים בעגל, ושמחים בשהיה בחז"ל, למרות שעצם המגורים חוצה לארץ, כאומרים לו לך עבוד אלהים אחרים. לדור במקום שהוא בתוך עמים עובדי אלילים, בארץ הנתונה תחת השרים והמזלות.

והנה ענין זה נרמז גם בטענת המן, שראש דבריו, 'ישנו' עם, וחז"ל העמיסו בלשון ישנו את עיקר הקטגוריא על עם ישראל. שישנים מן המצוות, והקב"ה ישן, כי זה לעומת זה הדברים ערוכים. והנה בתהלים כשנזכר חטא העגל, כתוב (תהלים קו, יט-כב) יַעֲשׂוּ יַעֲגֹל בְּחָרֵב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לַמַּסְכָּה: וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֲכִיל עֵשֶׂב: שָׁכְחוּ אֵל מוֹשִׁיעֵם עֲשָׂה גְדֹלוֹת בְּמִצְרַיִם: נִפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרְאוֹת עַל יַם סוּף: ר"ת ד' פסוקים אלה, הם 'ישנו'. שהמן עורר בלישנא בישא, חטא העגל, שעם ישראל שכחו קל מוציאם ממצרים, והנסים הגדולים שעשה להם אז, והמירו כבודם במלכות אחשורוש, והם נכנעים למלכותו, ולכן השתחוו לצלם ובאו למשתה, ולכן גם עשה צלם מרוקם בבגדו לעורר עליהם חמת העגל.

והתיקון לזה היה בב' ענינים שעשו ישראל. א' צום בכי ומספד. ב' הדר קבלוה מאהבה בימי אחשורוש. כי בחטא העגל היה אהבה ויראה. עצם העגל נעשה מצד היראה, שרצו אלהות לירא מפניה ושתנהיגם. המחולות הם הפגימה בצד האהבה.

הצום הוא ההתחזקות של האמונה וביטול יראת אחרים ולדבוק ביראת ה' ואמונתו. הקבלה מאהבה היא בחינת ביטול המחולות.

והנה, במדרש שגם כאן עמד משה בפרץ, שאליהו בא אל האבות הק' לעוררם ולא רצו לבטל הגזירה. אולם משה שאלו האם נחתם בטיט ושאלו אם יש אדם כשר בדור, ואמר שיעמוד מרדכי מצד אחד והוא מצד שני ויבטלו הגזירה. יען שמשה שהוא המבטל של גזירת חטא העגל, יסייע גם עתה לבטל את הגזירה.

ונראה, ששורש ביטול הגזירה היה. כי הגזירה היתה בטיט. שאמרו שכבלא דעבדא הוא חותם טיט בבגדו ועל גופו. הנה שורש יציאת מצרים, שתחת שיהיו עבדי פרעה יהיו עבדי המקום, ולכן התחיל להם אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים, לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. שהתביעה על חטא העגל היה מצד העבדות, שהרי הוציאם מעבדות לחירות. מאחר שנשבר ענין העבדות, לכן נחתם גזר דינם בטיט, כעבד שמרד על אדונו. אולם התיקון הוא, לעורר אהבת קדומים, ובכח האהבה כענין 'אם כבנים', אז יש מקום לעורר ענין השייכות. זהו הדר קבלוה מאהבה, שכח האהבה והשמחה בתורה, עורר דרגת בנים, ולכן אין מקום לגזירה מעין זו. וזה כענין אסתר שבאה לפני המלך אשר לא כדת, שמצד שהיא כאחד מעבדי המלך, כולם יודעים שמי שבא שלא כדת מת, אולם בביאתה עוררה חן וחסד, וכח אהבה גבר ונשתנה דינה, שאיננה כעבדים אלא כקורבת משפחה, שיכולים לבוא שלא כדת.

והנה ביום הכפורים קבלו לוחות שניות, וביום פורים קבלו עליהם את התורה שנית. נמצא שכמו שיום כפורים הוא תיקון לחטא העגל, וכפרת היום היא לתקן כל החטאים הנסבבים מחטא העגל, שאז הפסידו דרגתם, שהרי אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, ולבסוף אכן כאדם תמותון, כי הפסידו דרגתם, דרגת אדם הראשון קודם החטא, וכל החטאים הם תוצאה. אכן ביום כפורים מתקנים חטא העגל מצד עצם העגל, אולם בפורים מתקנים את ענין המחולות, ולכן בו עיקר הענין הוא משתה ושמחה, ולכן פורים גדול מיום כפורים, שזה במעשה וזה בפנימיות.

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, נשיא בית הדין הרבני הגדול ובעל ילקוט יוסף

מצוות נשים בקריאת המגילה

כידוע הנשים חייבות במקרא מגילה, האם כאשר קוראים את המגילה להוציאן ידי חובה מברכים על קריאת מגילה? ומי שכבר יצא יד"ח קריאת מגילה בבית הכנסת האם רשאי לחזור ולברך כשחוזר לקרוא לבני ביתו?

תשובה: הנשים חייבות במקרא מגילה כמו האנשים, ולכן הנשים שקשה להן להגיע ולשמוע קריאת המגילה בבית הכנסת מהשליח ציבור, או שאינם יכולות לשמוע קריאתה מפי הקורא בבית הכנסת מחמת הפרעות שונות, שמכים את המן ויש רעש גדול, חייבות לשמוע קריאתה מפי אדם הבקי בקריאתה, ויתאספו כולן והוא יקרא במיוחד עבורן. ואף אם כבר שמע את קריאת המגילה בבית הכנסת - בין אם קרא בעצמו או ששמע ויצא ידי חובה - אפילו הכי חוזר וקורא את המגילה בביתו, להוציאן ידי חובה, ויכול הוא בעצמו גם לברך, ולא שהן יברכו והוא יקרא, כי אף על פי שיצא - מוציא. ומה שכתב השולחן ערוך (סימן רעג) בדיני קידוש, שאם בקיאים לברך - יברכו בעצמם ולא יברכו בשבילם, זה רק לכתחילה היכא דאפשר, והוא חשש לדעה החולקת, אבל באמת אם קשה הדבר, או שחושש אולי לא יברכו טוב, מעיקר הדין גם מי שבקי אומרים אף על פי שיצא - מוציא ורשאי לחזור ולברך ולהוציא אותם ידי חובה, כך דעת רוב הפוסקים.

טעם חיוב נשים במקרא מגילה

מקור הדברים לחיוב נשים במקרא מגילה בגמרא (מגילה ד ע"א): "אמר רבי יהושע בן לוי, נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס", ומפרש רש"י שאף הנשים היו בכלל גזירת המן, וכדכתיב "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד ושללם לבוז", הרי שגם נשים היו

בכלל זה, והתוספות פירשו בשם הרשב"ם משום שעיקר הנס נעשה על ידי אסתר, לפיכך אף הנשים חייבות במקרא מגילה. ומובא בירושלמי (מגילה פ"ב ה"ה) שרבי יהושע בן לוי היה אוסף את בני ביתו וקורא בפניהם המגילה, והתוספות (ערכין דף ג) מביאים דברי הירושלמי.

נוסח הברכה לנשים

מדברי הפוסקים משמע, שגם על קריאת המגילה לנשים צריך לברך, אלא שהרמ"א (סימן תרפט) כתב שהנשים מברכות "לשמוע מגילה", ולא כנוסח המקובל "על מקרא מגילה", וכך נוהגים האשכנזים. אולם הפרי חדש - גאון ספרדי, רבה של ירושלים לפני 300 שנה - (סימן תרפט) חולק על הרמ"א וכותב שהעיקר לברך גם לנשים "על מקרא מגילה". גם הגאון מוילנא (בביאוריו לאו"ח תרפ"ט ובמעשה רב סימן רלז) כתב לברך לנשים אותו נוסח "על מקרא מגילה". וכן כתב הטורי אבן (מגילה ד.), וכן העיד הגאון רבי יהודה עייאש בספרו מטה יהודה (סימן תרפט) שכך פשט המנהג. וכן כתב הגאון רבי יעקב אלאגזי בקונטרס חוג הארץ (הלכות פורים דף ה) לברך "על מקרא מגילה".

הגאון רבי דוד עמאר - תלמידו של הגאון רבי חיים בן עטר, ה'אור החיים' הקדוש - בספר תפלה לדוד (דף פה ע"ב) כתב לחדש שהקורא מגילה לנשים לא יברך כלל, מפני שאי אפשר שהנשים לא ישיחו דעתן בעת מקרא המגילה מכמה תיבות, ונמצא שמברך ברכות לבטלה, וכן כתב בפלא יועץ (מערכת פורים), וכן הבן איש חי (פרשת תצוה סעיף א). אולם באמת כל זה היה אולי בזמנם שלא כל הנשים ידעו לקרוא והיו שומעות בעל פה, אבל בימינו שיש לנשים מגילה בידן, ועוקבות אחרי הקורא במגילה כשרה, מילה במילה, ואין מי שאינה יודעת לקרוא, שפיר מברכים. וכך מוכח ממשמעות דברי הגמרא (מגילה דף יט ע"א) שצריך לברך על קריאתה גם לנשים ולעמי הארץ, אף שאינם מבינות לשון הקודש. וכך כתב הפרי חדש הנ"ל שהמנהג פשוט בירושלים לברך על קריאת המגילה לנשים, וכן כתב מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן תרפט אות ד) שהטוב והישר שהאישה שמוציאה את הנשים ידי חובת מקרא מגילה יברך "על מקרא מגילה". גם הגאון רבי אליהו

ישראל - אב"ד בירושלים לפני למעלה מ-200 שנה - בספרו קול אליהו (ח"ב חאו"ח סימן כח) כתב שיש לברך כשקוראים לנשים. וכן פסק המאמר המרדכי - רבי מרדכי כרמי, היה בדורו של מרן החיד"א - (סימן תרצב סק"ו) שיש לברך על מקרא מגילה לנשים. וכן בספר בני בנימין (דף קד ע"ג) העיד שכך מנהג ירושלים.

ונודע שהסכמת רוב ככל הפוסקים שגם היחיד מברך ברכות הראשונות של המגילה, הלה המה - הרי"ף, הרמב"ם, ר"ת, רבי זרחיה הלוי בעל המאור, הרמב"ן, הרשב"א, הר"ן, האור זרוע ועוד, וכן המנהג. ולכן הקורא לנשים, אפילו בפחות מעשרה, יש לו לברך על קריאתה, וכל שכן בזמנינו שהנשים יודעות לקרוא ולכתוב ומבינות היטב כל הנאמר במגילת אסתר, שאין למונע מהן את ברכות המגילה, "על מקרא מגילה", "שעשה ניסים" ו"שהחיינו", וביום ר' שתי ברכות ראשונות.

מנהג הנשים במרוקו - הנכון הוא?

ודבר פלא ראיתי בספר מים חיים להגאון רבי יוסף משאש זצ"ל - רבה של חיפה - (ח"א סימן ש) שכתב שמנהגם במרוקו שאין קוראים את המגילה ביום לנשים כמו שקוראים בלילה, וכתב להמשיך מנהג זה גם בארץ ישראל, ומסביר כיון שביום קוראים את המגילה לזכר שהיו צועקים ביום ובלילה, "אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי" (וכמו שפירש רש"י במגילה ד.), לא רצו להחמיר על הנשים שטרודות להכין סעודות פורים ומשלוח מנות, ולא רצו להטריח אותם, אבל בלילה חייבות. אבל מחילה מכבוד תורתו, שהיה חסידא קדישא, צדיק, אך דבריו תמוהים, מי הוא שלא רצה להחמיר?! הרי חכמים בש"ס וכל הראשונים כתבו שנשים חייבות במקרא מגילה, לפי שאף הן היו באותו הנס, וחייב מקרא מגילה לאנשים ונשים שווה, יש שוויון זכויות מוחלט בדבר זה... ואיך אפשר להצדיק איזה מנהג של כמה נשים במרוקו שלא לקרוא מגילה ביום, נגד המבואר בכל הפוסקים!?

ובספר ילקוט שמש - פוסקים מהגאון רבי שלום משאש זצ"ל - (עמוד קמה) הביא מתוך דברים שאמר לו הרב משאש בעל פה, ושם כתוב שנשים מחויבות בקריאת מגילה רק בליל פורים בלבד, אך ביום אינן חייבות. והוא פלא פלאים, אחר אלף

המחילות מכבוד תורתם, מהו המקור לזה, מהיכן שאבו דין זה שנשים פטורות ביום, דבר שלא נתבאר בשום אחד מהפוסקים, ומה אכפת לנו שנהגו כך באיזה מקומות במרוקו? מי אמר שנהגו כן על פי דברי רבנים גדולים הבקיאיים בהלכה? ואם נהגו - צריך לבטל את המנהג הזה, שהוא נגד כל הפוסקים. חכמים חייבו את הנשים במקרא מגילה מפני שהיו באותו הנס, ואם כן למה להצדיק מנהג של נשים שלא לקרוא ביום? אין לזה שום מקור.

כמובן שאין בדברינו ח"ו כפגיעה בכבודם של גדולי התורה שהיו במרוקו, שם ודאי שהיו תלמידי חכמים גדולים, גדולי עולם, ענקי הרוח, ובספר אוצר יהודי ספרד (עמוד 121) הביא שבמאות השנים האחרונות יש למעלה מ-1000 תלמידי חכמים שחיבורו ספרים במרוקו, ואין אנו באים ח"ו לפגוע בהם. וכבר כתב הגאון ה'חזון איש' בספרו אמונה ובטחון, כי החושד בחכם הפוסק הלכות מחמת אי אלו נגיעות, כאילו ח"ו הוא נגד עדה זו או אחרת, הרי זה בגדר אפיקורסות. ולכן, כאמור, יש לבטל את מנהג זה, ולהסביר להם שאין לזה שום מקור, והנשים חייבות במקרא מגילה, גם בלילה וגם ביום.

ברכת "הרב את ריבנו" - בעשרה

אבל צריך לשים לב בברכה האחרונה של המגילה, ברכת "הרב את ריבנו", שאין עיקרה אלא מנהג, כמבואר בגמרא (מגילה כא ע"א), והיא נאמרת דרך שבח והודאה, כפי שכתב הריטב"א (שם), ולכן פותחת ב'ברוך', אף על פי שהיא ברכה הסמוכה לחברתה, וכן כתב הרשב"ץ (ברכות יא ע"א, נג ע"ב), לכן אין מברכים ברכה אחרונה אלא בעשרה, שאז יש פרסומי ניסא. ולכן כשמברך ברכה זו לאשתו ולבנותיו ואין שם עשרה, לא יברך ברכה זו. כך פסק האורחת חיים (הלכות מגילה אות ז) ומביא כן בשם הירושלמי, וכן כתב הכל בו (סימן מה), וכן פסק מרן בבית יוסף (סימן תרצב), וכן פסק הרמ"א ומהריק"ש, ולא כמו שכתב הרדב"ז (ח"ב סימן תרסה) שניתן לברך ברכה זו אף ביחיד.

וכן פסק גאון ירושלים מהר"ם בן חביב בשו"ת קול גדול (סימן מח) שאין לאומרה אלא בציבור, וכן פסק בספר תפלה לדוד (דף פו ע"א) שכן מנהג ירושלים. וכן כתב

השדי חמד (מערכת פורים סימן י"א) שמנהג ירושלים שלא לברך אחריה אלא בצבור, וכן העיד על המנהג הזה הגאון רבי אהרון בן-שמעון בספר נהר מצרים (הלכות פורים אות ג), וכן פסק מהר"י אלגאזי בספרו שלמי צבור (דף שכז ע"א), וכן פסק הגאון רבי חיים פלאגי בספר מועד לכל חי (סימן לא אות קח). אמנם בבן איש חי (פרשת תצוה אות יג) כתב שמנהגם בבגדד לברך ברכה אחרונה אף ביחיד ושכן ראוי לנהוג, אולם אחר אלף המחילות מכבוד תורתו שהיה גדול הדור לפני למעלה ממאה שנה, למעשה יש לנו לנהוג בארץ ישראל לא כמו שנהגו בבגדד אלא כדעת כל גדולי הפוסקים שפסקו שאין לברך ברכה זו אלא בעשרה, וכלל גדול בידינו שספק ברכות להקל.

עניית אמן על ברכה לבטלה

והקורא את המגילה בפני פחות מעשרה ומברך לאחריה ברכה זו, לא יענו אחריו אמן, שהוא ספק אמן יתומה. וכבר כתב הרמב"ם בתשובה (סימן פד) כתב שכל העונה אמן אחר ברכה שמסופק חיובה, עתיד ליתן את הדין. ובשו"ת יכין ובועז (סימן קיח) כתב בשם הרשב"ץ והרשב"ש שאין עונים אמן אחר המקדש בבית הכנסת בליל שבת, אע"פ שרבים מהפוסקים קיימו את המנהג הזה. גם הפרי מגדים (סימן כה, אשל אברהם אות י) כתב שהשומע ברכת "על מצוות תפילין" על תפילין של ראש כמנהג אשכנז, לא יענה אמן, דהוא ספק אמן יתומה, והעונה אמן יתומה - יתייתמו בניו ח"ו. ואמנם המשנה ברורה בביאור הלכה (סי' רט"ו) כתב שאם אחד נוהג כאיזו דעה שאינה נדחית לגמרי מן הפוסקים, אף שמן הדין אינו חייב לענות אמן, שכן ספק אמן לקולא, מכל מקום אין איסור אם עונה, וכן כתב הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן נו), מכל מקום שב ואל תעשה עדיף, כי יש לנו את הרשב"ץ והרשב"ש והפרי מגדים שכתבו שאין עונים אמן.

עניית אמן אחר ברכת הלל בראש חודש

מי מתפלל בראש חודש אצל האשכנזים, שהם נוהגים לברך על ההלל בר"ח "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקרוא את ההלל", אף על פי שזה מנהג, וכדעת

רבינו תם, והספרדים נוהגים כדעת הרמב"ם והשו"ע שאין מברכים, ומרן השו"ע כתב שמנהג חוץ לארץ לברך, אך הוא מעיד שמנהג ארץ ישראל שלא לברך. לא צריכים להביא מנהגים מג'רבא וממרוקו ושאר מקומות. ולכן הספרדים אינם מברכים על הלל בראש חודש, מי אינו חושש מברכה לבטלה?! ועל פי האמור, על פי הרשב"ץ והרשב"ש והפמ"ג ועוד, ספרדי השומע אשכנזי שמברך על ההלל בר"ח, שב וא"ת עדיף, לא יענה אמן; או שיהרהר אמן בלבו, או שיאמר מיד "ברוך ה' לעולם אמן ואמן", אך לא יענה אמן, כי כל מחלוקת שיש בפוסקים לגבי ברכה אם לברך או לא, לגבי אמן זה ספק אמן יתומה, אולי זה ברכה לבטלה. ואמנם האשכנזים לעצמם עושים כדין, ואם יבוא וישאל אם לברך, ודאי שיברך, שכך מנהגם כדעת ר"ת וכמ"ש הרמ"א, אבל עם כל זאת - ספרדי לא יענה, כי לפי הרמב"ם והשו"ע זו ברכה לבטלה, ובספק אמן יתומה אנחנו מחמירים.

*

שיעורו של הרב שליט"א נכתב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות:

8033050@gmail.com

אספקלריא לטעמי המצוות / הרב דוד ריין

מצוות השבת

וְאַתָּה דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֵת שַׁבַּת־תִּי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשְׁכֶם. וְשִׁמְרֶתֶם אֵת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם מִחַלְלֶיהָ מוֹת יוֹמָת כִּי כָּל הָעֹשֶׂה בָּהּ מְלָאכָה וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עַמּוּהָ. שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתוֹן קֹדֶשׁ לַה' כָּל הָעֹשֶׂה מְלָאכָה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמָת. וְשִׁמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֵת הַשַּׁבָּת לְדֹרֹתֶם בְּרִית עוֹלָם. בֵּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעֹלָם כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת וַיִּנְפַּשׁ (לא, יג-יז)

א. מצוות השבת, ב. האמונה שה' ברא את העולם, ג. פרסום וזכירת האמונה כדי שהיא לא תשכח מן הלב, ד. חקיקת האמונה בפנימיות הנפש, ה. מנוחת הגוף, ו. מנוחת הנפש, ז. פרסום גודל אהבת ה' לישראל, ח. המשכת החיות הפנימית של הברואים, ט. גודל כח וממשלת השי"ת על עולמו, י. חסד ה' שהוצאנו מבית עבדים, יא. תיקון חטא אדם הראשון, יב. דעת הסוברים שהשבת אינה זכר ליציאת מצרים, יג. העוה"ז כפרוזדור לפני הטרקלין, יד. הפרדת כוחות הקדושה ממקום שליטת הקליפה, טו. התעלות הנשמה היתירה, טז. כיבוד היחוד עליון בין הקב"ה לכנסת ישראל.

א.

מצוות השבת

ביום השבת נצטוונו בתורה בכמה מצוות, המצוה העיקרית היא איסור עשיית מלאכה לאדם ולעבדיו ולבהמותיו, כפי שנאמר בתורה 'לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך, עבדך ואמתך ובהמתך' (שמות כ' ט'), וכמו"כ מהפסוק 'אל יצא איש ממקומו ביום השביעי' (שמות ט"ז כ"ט) למדו כמה תנאים לאסור מדאורייתא להתרחק ממקום השביתה יותר משיעור 'תחום שבת'.

ומלבד זאת צייתה התורה בפסוק 'זכור את יום השבת לקדשו' (שמות כ' ז') לומר בכניסת השבת דברים שמציינים את שבחה וקדושתה, וְלַכְּמָה דְּעוֹת הַמִּצְוָה הַזֹּאת כּוֹלֵלִת גַּם אֶת הַחַיּוֹב לְהַבְדִּיל בִּיצִיאַת הַשַּׁבָּת}.

ואף שהחייב לכבד ולענג את השבת נלמד מדברי סופרים מהפסוק 'וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד' (ישעיה נ"ח י"ג), עם כל זה מצינו ביראים (מצוה צ"ח) שיש מצוה לירא מהשבת, שמשמעותה היא שיחשוב בלבו לשמור את השבת ולכבד אותה.

והנה הקדמונים ראשונים גם אחרונים האריכו לבאר את טעמי מצוות השבת ומשמעותן הפנימית, ונביא להלן טיפה מן הים מתמצית דבריהם.

ב.

האמונה שה' ברא את העולם

בעשרת הדיברות נתנה התורה טעם למצות שבת שהיא באה להורות את יסוד האמונה שהשי"ת ברא את העולם, כפי שנאמר בפסוק 'כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בם וינח ביום השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו' (שמות כ' י'), וכן מבואר בתורה שבתחילת הבריאה עוד לפני שניתנה התורה לישראל השבת נתקדשה מפני אותו טעם, כמו שכתוב 'ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלוקים לעשות' (בראשית ב' ג').

והאברבנאל (שמות כ' ח') ביאר שאע"פ שעשיית מלאכה יותר מורה על כך שהעולם נברא ע"י ה' מהשביתה ממלאכה, שהרי היא יותר דומה למלאכת בריאת העולם, בכל זאת נצטוונו להורות על האמונה הזו דוקא ע"י שביתה ממלאכה בכדי להוסיף להורות בזה - שלא רק שהעולם נברא ע"י השי"ת לבדו, אלא הוא גם חידש וברא אותו יש מאין ומאפס המוחלט, וע"ז מורה דוקא השביתה ממלאכה שהיא זכר למה ששבת ה' ממלאכת בריאת היש מאין למרות שהוא עדיין ממשיך במלאכת עשיית יש מיש.

והמבי"ט (בית אלוקים, שער היסודות פכ"ז) והחת"ס (שו"ע או"ח סימן רע"א סק"א) הוסיפו שגם מצות קידוש השבת בדברים היא מאותו טעם, שנזכור שאין אנו שובתים בשבת מפני שאין לנו מלאכה לעשות בו, אלא מפני שנתקדש יום זה להורות כי הוא ית' ברא העולם בששת ימים וביום השביעי שבת, וכפי שתיקנו חז"ל לומר בקידוש 'ושבת קדשו באהבה וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית'.

ג.

פרסום וזכירת האמונה כדי שהיא לא תשכח מן הלב

והמפרשים הרחיבו יותר לבאר לשם מה אנו צריכים להורות על האמונה במעשה בראשית, הרמב"ם (מו"נ ח"ב פל"א) והרשב"ם (שמות כ' י') כתבו שהתורה הגדילה וכיבדה את יום השבת בשביל שהוא ישמש כעדות על האמונה, שכשיראו אנשים עם שלם ששובת ממלאכתו בכל שבת וישאלו על כך, תתפרסם האמונה שיש בורא לעולם בין כל הברואים, והוסיף האברבנאל (בפי' על המו"נ) שהתועלת בזה תהיה הן לחזק את האמונה אצל האנשים שאינם שלמים כ"כ באמונתם ע"י שיראו שהיא דבר שמוסכם על הכל, והן לשמור את האמונה בלבבות ההמון שלא תאבד במשך הדורות.

וזו כוונת דברי המכילתא (כי תשא מס' דשבתא פר' א') עה"פ 'קודש היא לכם', שהשבת מוספת קדושה על ישראל, שכן הבריות שואלים מה לפלוני בטל ממלאכתו, ונענים שהוא משמר את השבת מחמת שמי שה' ברא את עולמו בו ימים ונח ביום השביעי, והקידוש שם שמים שנגרם ע"י שמירת השבת נקרא 'תוספת קדושה' לעם ישראל (באר אברהם, שם).

והרמב"ן (שמות כ' ח') כתב שיש בזה גם תועלת לאדם המאמין, שע"י השביתה פעם בשבוע יזכור בכל ימי חייו שיש בורא ומנהיג לבירה, ולכן כינתה התורה את השבת בשם אות, שהיא אות וזיכרון לכל מבורא העולם, והרדב"ז (מצודת דוד מצוה צ"א) הוסיף שמטעם זה צייתה התורה לקדש את השבת בדברים בדוקא, כי הדבר הנזכר תמיד בפה אינו נשכח מן הלב.

והדרך פיקודך (ל"ת כ"ד חלק המחשבה אות ב') ביאר ברוח זו את התכלית של איסור תחומין, ששיעור הליכת ג' פרסאות נקרא בגמ' (סוכה מד:) השתדלות מועטת, ויש בזה רמז לאדם שאינו צריך לעסוק לפרנסתו אלא בהשתדלות מועטת שנצטוונו עליה, מכיון שהאמת היא שה' הוא המפרנס אותנו כרצונו והשתדלותו לא מוסיפה ולא מגרעת מאומה.

ד.

חקיקת האמונה בפנימיות הנפש

והנה מדברי מפרשים הללו משמע שהשביתה ממלאכה משמשת כמעשה שמפרסם את האמונה, אולם החינוך (מצוות כ"ד, ל"א, ל"ב) ביאר שהשביתה ממלאכה נועדה כדי שנהיה פנויים להתבונן בענייני יסודות האמונה ולחקוק אותה בעומק נפשנו, ולכן אסרה התורה על האדם לצאת אל מחוץ לתחום, שהוא שיעור הליכה שיש בה טירחה שתמנע ממנו את מנוחת הנפש הראויה, וכמו"כ צייתה התורה לקדש על היין שהוא סועד את הלב ומשמחו, בכדי שיתעורר האדם להחדיר את האמונה בבורא אל לבו.

ובדרך זו ביארו הרשב"א (שו"ת ח"א סימן צ"ד) ור"א בן הרמב"ם (המספיק לעובדי ה', ההליכה בחוקות התורה) שתכלית השביתה היא להגות ולעסוק בכל יסודות האמונה, במציאות השי"ת וגדולתו וחכמתו הניכרת ממעשיו, ובהשגחתו הפרטית על כל הברואים, עד שיתעלה וישרה עליו אור מזיו השכינה.

ה.

מנוחת הגוף

טעם נוסף למצות השביתה ממלאכה בשבת מצינו בתורה שהיא לצורך המנוחה, כפי שנאמר בפסוק 'וביום השביעי תשבות, למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר' (שמות כ"ג י"ב), וכן נאמר במשנה תורה 'לא תעשה כל מלאכה וגו', למען ינוח עבדך ואמתך כמוך' (דברים ה' י"א), ויש להבין מהי המשמעות של המנוחה הזו, שבודאי אין הכוונה לעצם ההימנעות ממלאכה שהיא מכונה בתורה

כשביתה, ואילו המנוחה באה כתכלית ומטרת השביתה, ומצינו בזה כמה מהלכים אם הכוונה למנוחת הגוף או למנוחת הנפש, ומהי תכליתה.

הרמב"ם (שבת פכ"ד הי"ב) כתב שחכמים גזרו על איסור מוקצה כדי שאדם שיושב בטל ממלאכתו בשבת לא יתעסק בטלטול חפצים וסידורם ותבטל המנוחה שהיא הטעם שנתנה התורה למצות השביתה ממלאכה, ומבואר מדבריו שמהות המנוחה היא מנוחת הגוף כפי שמפורש במכילתא דרשב"י (שמות כ' י"א).

וביתר ביאור כתבו הרמב"ם (מו"נ ח"ג פמ"ג) ורבינו בחיי (שמות כ' ח') שמלבד הטעם העיקרי של זכר למעשה בראשית, יש גם תועלת לאדם במצות השבת שיהיו שביעית מימי חייו במנוחה מן העמל והטורח, שהוא דבר נחוץ ונדרש לכל הבריות כמו השינה, ומה שנבחר לזה דוקא יום השביעי הוא מפני שהשבעה הוא הקף אמצעי מן ההיקפים, וכן הבין בטעם השבת מלך כוזר בטענותיו לחבר בספר הכוזרי (מאמר ג' אות י').

ו.

מנוחת הנפש

אמנם בדברי האריז"ל (שער הפסוקים, שמות ל"א י"ג) מבואר שמה רבינו אמר לבני ישראל שלמרות שמצד השי"ת התועלת של מנוחת הגוף כלולה בטעמי מצות שבת, אולם עליהם מוטל לשמור את השבת מתוך כוונה לקיים את רצון ה' מבלי פניה לטובת עצמם.

ובאמת האברבנאל (שמות כ' ח') פירש שגם הטעם שנאמר בתורה 'למען ינוח' אין כוונתו למנוחת הגוף אלא למנוחת הנפש בעסק התורה והמצוות, וכדאיתא בירושלמי (שבת פט"ו ה"ג) שלא ניתנו השבתות לישראל אלא לעסוק בהם בדברי תורה.

וכן כתבו הרמב"ן ורבינו בחיי (שמות כ' ח') שכוונת הפסוק 'זכור את יום השבת לקדשו' היא, שבעינינו תהיה מטרת מצות השביתה בעבור שהוא יום קדוש, שנהיה פנויים בו מלחשוב ולהתעסק בהבלי הגוף בכדי שנוכל לענג את נפשנו

בחשק השגת השי"ת, ובהליכה לשמיעת דבר ה' שבפי נביאי וחכמי הדור כפי שמבואר במלכים (ב', ד' כ"ג), ולכן נצטווינו גם על שביתת הבהמות בשביל שלא נצטרך לחשוב עליהם בשבת.

וברוח מהלך זה ששביתת הגוף ממלאכה נועדה להועיל למנוחת הנפש שתוכל להתעלות כראוי, ביאר הבעש"ט גם את מצות עונג שבת באכילה ושתייה, כפי שמבואר בתולדות יעקב יוסף (פר' שלח אות י"ב) בשמו, שנצטווינו לספק לגוף החומרי את צרכיו כדי שלא יפריע לנפש להגיע לשמחה האמיתית של הקירבה להקב"ה.

והכוזרי (מאמר ג' אות ה') הוסיף בזה, שטרדת המלאכה בימות החול גורמת שהאדם ימשך אחר עניני העולם הזה ותאוותיו ולבו יזדהם בהם, ולכן ניתנה לנו השבת שאנו בטלים בה מהמלאכה וטרדותיה, ויש באפשרותנו לטהר את הנפש ולרפאותה מחוליה ע"י הדביקות בבורא, וכן לאגור כח רוחני לקראת ימות החול הבאים^{מב}.

.ז

פרסום גודל אהבת ה' לישראל

מהלך נוסף מצינו בשאילתות (שאלתא א') שמטרת מצות השביתה ממלאכה היא להידמות להקב"ה, שכשם שהוא נח ביום השבת לאחר שנשלמה מלאכת הבריאה, כך גם אנחנו ננוח ביום זה לדורות.

ועפי"ז ביאר הכלי יקר (שמות כ' י"ג) את האיסור לדבר בשבת דברי חול, שמכיון שפעולת הקב"ה היא בדיבור וממנו שבת ביום השביעי, נצטווינו אף אנו לשבות גם מהדיבור להידמות לו.

---

^{מב} וכעין המשל הידוע של הדברי שמואל על השבת, להולך בדרך רחוקה בגשם ובקור, וכולו רטוב עד לשד עצמותיו, ונפשו רעבה וצמאה והשינה אחותו, והאירו עיניו לראות אכסניה חמה ומלאה כל טוב, ונכנס פנימה והחליף בגדיו וסעד את לבו באכו"ש, ונתן מרגוע לנפשו, והתחדש כבריה חדשה להמשיך בדרכו, כן היא השבת כאכסניה אשר שם ינוחו יגיעי כח, להתמלא בחיזוק להמשיך בימים הבאים.

והאבודרהם (מנחה של שבת ד"ה אתה) פירש בזה את מה שאנו אומרים בתפילה 'יכירו בניך וידעו כי "מאתך" היא מנוחתם', שעלינו להכיר בכך שה' ציוה על מנוחת שבת למען יעשו כמוהו בשונה משאר המצוות שלא נועדו למטרה זו.

ובתכלית העניין להידמות להקב"ה במנוחת השבת ביארו רש"י והחזקוני ור' אברהם בן הרמב"ם (שמות ל"א י"ג), שהוא בכדי שיהיה ניכר הן לישראל והן לאומות שאנו נבחרנו להיות עמו הקרובים אליו ביותר, כפי שנאמר בפסוק 'אך את שבתותי תשמורו, כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדישכם' (שם), ונמצא א"כ שעיקר טעם השביתה הוא להחדיר בלבבותנו ולפרסם בעולם את גודל אהבת ה' לישראל שייחדם מכל האומות.

ועפ"ז כתב ר"א בן הרמב"ם בספר המספיק לעובדי ה' (שם) שהדרגה העליונה של חסידי ישראל היא שמלבד ההתבוננות באמונה ובגדלות הבורא, הם מתבוננים גם ברוממות הקשר המיוחד שיש בין ישראל לאביהם שבשמים, שכן זהו אחד מהטעמים של מצות שמירת השבת כפי שנאמר בפסוק 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם' (שמות ל"א ט"ז), ומכח ההתבוננות הזו ופרישותם מעסקי החומר הם השיגו בפנימיותם יראת ה' ואהבתו ותשוקת אל חי.

ח.

המשכת החיות הפנימית של הברואים

עוד פירוש מיוחד ע"ד הפנימיות מצינו במה שאמרה התורה שתכלית השביתה היא המנוחה, עפ"י מה שכתבו האלשיך (שמות ל"א י"ג) והאודה"ח (בראשית ב' ב') שמה שאמרו חז"ל במדרש רבה (בראשית י' ט') שהעולם היה חסר מנוחה והיא נשלמה בשבת, הכוונה היא שללא השבת היה חסר לברואים כח חיות רוחני שהם יוכלו להתקיים ולא יתבטלו ממציאיותם, שכן יסד הקב"ה שבכל שבת נשפע לעולם מחדש כח רוחני שנקרא 'מנוחה' שמחיה אותו למשך עוד שישה ימים, וזהמאור עינים (פר' כי תבוא) הביא מקור לזה ממה שאמרו בזוה"ק (פר' יתרו פח:) מהו שבת, שמא דקודשא בריך הוא.

והוסיף האוה"ח שכח החיות העליון שנשפע בשבת נמשך לעולם רק ע"י אנשים שישמרו את השבת כהלכתה, והדרך פיקודך (מ"ע ל"א חלק המחשבה אות ב') כתב שזהו גם ענין מצות הקידוש בדברים לקרוא ולהזמין את השבת לבוא אלינו בכדי להמשיך את כח קדושת השבת לכל הנבראים, ונמצא א"כ שגם הטעם של מצות השביתה וגם הטעם של מצות הקידוש הוא בכדי שיושפע חיות להמשך קיום העולם.

ט.

גודל כח וממשלת השי"ת על עולמו

והנה במשנה תורה נאמר עוד 'וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלוקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, על כן ציוך ה' אלוקיך לעשות את יום השבת' (דברים ה' י"א), והמפרשים נחלקו האם נתחדש כאן טעם נוסף למצות השביתה ממלאכה בשבת או לא.

הרמב"ם (מו"נ ח"ב פל"א) והחינוך (מצוה ל"ב) והעיקרים (מאמר ג' פכ"ו) והרד"ק (יחזקאל כ' י"ב) כתבו שהתורה ביארה כאן טעם שני למצות שבת שהיא זכר ליציאת מצרים, מלבד הטעם הראשון שהיא זכר למעשה בראשית^{מג}, וכבר מצינו מקור לדבריהם במכילתא דרשב"י (שמות כ' י"א), אלא שהם נקטו במהלכים שונים לבאר מדוע היא זכר ליציאת מצרים.

העיקרים ביאר שהזכר ליציאת מצרים מהוה הוספה על הזכר למעשה בראשית, שכן השביתה ביום השבת באה להורות ולפרסם שלא רק שה' ברא את העולם, אלא שהוא ממשיך בכל עת להשגיח עליו ולעשות בו כרצונו, כפי שראינו ביציאת מצרים ששינה ה' את מערכות הטבע כולם, ולפי"ז עיקר הזכירה אינה על העבדות שהייתה במצרים האמורה בתחילת הפסוק, אלא על היד החזקה והזרוע הנטויה שנתגלתה ביציאתם משם כפי שנאמר בהמשך.

י.

^{מג} והרמב"ם הוסיף שמצד הטעם של פרסום האמונה היה ראוי אמנם שתינתן מצוה זו לכל בני נח, ומה שהיא ניתנה רק לישראל הוא מחמת הטעם של זכרון יציאת מצרים שאינו שייך אצל שאר האומות, (כן ביאר האברבנאל (בפי' על המו"נ) בדבריו).

חסד ה' שהוצאנו מבית עבדים

אכן הרמב"ם והחינוך והרד"ק כתבו שהזכר ליציאת מצרים מהוה טעם נפרד מהזכר למעשה בראשית, שהשביתה ממלאכה נועדה נזכור את החסד שעשה עמנו ה' שהצילנו במצרים מלהיות עבדים שאין באפשרותם לשבות ממלאכתם כרצונם.

והאבן עזרא והספורנו (דברים ה' י"ד) נקטו שאמנם המצוה על האדם לשבות היא זכר למעשה בראשית, אך המצוה שישבתו עבדיו ובהמותיו היא זכר ליציאת מצרים, שכן ע"י שתשבות הבהמה יוכל גם העבד לנוח, ובמנוחת העבד נזכור שהיינו עבדים במצרים והקב"ה השבית את עבודותינו שם ופדה אותנו מהם.

והתוס' (פסחים קיז:) כתבו בדרך זו בשם המדרש, שהוזהרנו בשבת על ל"ט מלאכות שיש בהם רמז לעבודת פרך שעבדו ישראל במצרים, שכן תיבת 'פרך' היא בא"ת ב"ש תיבת 'וגל' שמנינה הוא ל"ט.

ובמשמעות הזכרון של יציאת מצרים תמה הרמב"ן (דברים ה' ט"ו) על הרמב"ם, שהרי לרואה את השביתה ממלאכה לא ניכר טעם זה, והריטב"א (ספר הזכרון, פי"ב) דחה את קושייתו, שהרי בדור שניתנה התורה היה מפורסם ענין יציאת מצרים, ובודאי שהשביתה תזכיר אותו לרואה אותה, וממילא ימשיך ההיכר גם בדורות שלאחריהם ע"י שיספרו האבות לבניהם, אכן האברבנאל (שמות כ' ח') כתב שכוונת הרמב"ם הייתה לומר שהזכירה הזו נועדה לנו על החסד שהטיב ה' עמנו ולא לזרים שיראו אותנו.

יא.

תיקון חטא אדם הראשון

מהלך נוסף בביאור המשמעות של הזכר ליציאת מצרים ע"י השביתה ממלאכה בשבת כתב הדרך פיקודך (ל"ת ל"ב חלק המחשבה אות ד'), לפי מה שמבואר באריז"ל שגלות מצרים נועדה לתקן את החטא של אדם הראשון, ובעיקר ע"י שיצאו ישראל משם לחירות וקיבלו את התורה, אלא שמה שנתקן שם נתקלקל

אח"כ בעוון העגל, ותפקידנו לתקנו עד שתתגלה בעולם מלכות שמים בשלימות, ונמצא א"כ שעניין יציאת מצרים מזכיר לנו שמוטל עלינו לתקן את מידותינו הרעות ולהגיע לשלימות בכח קיום התורה.

והנה כל מה שהאדם צריך לטרוח במלאכה בשביל להשיג את המזון והביגוד שלו נגרם הרי ע"י חטא של אדם הראשון, שמבואר במדרש רבה (בראשית כ') שנמשכו בו ל"ט קללות לעולם, ועל כן אסרה התורה לעשות בשבת ל"ט מלאכות, בכדי לזכור שע"י קיום התורה יתוקן החטא הקדמון ויבוא העולם לשלימותו בבחינת יום שכולו שבת^מ, וּמטעם זה תיקנו חכמים לעשות את הקידוש על היין, כדי לתקן את החטא לפי דעת הסוברים (ברכות מ.) שחטא אדם הראשון היה בענבים}.

יב.

דעת הסוברים שהשבת אינה זכר ליציאת מצרים

אכן רש"י (דברים ה' י"ד) והרמב"ן (דברים ה' י"א) ובעלי התוס' (מושב זקנים, שמות כ' י"א) והאזה"ח (דברים ה' ט"ו) חלקו על המפרשים הנ"ל, וכתבו שהשבת אינה מהוה כלל זכר ליציאת מצרים, וּממה שאנו אומרים בקידוש 'תחילה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים', הכוונה שהשבת תחילה למועדים שהם זכר ליצי"מ, ופירשו את כוונת הפסוק וזכרת כי עבד היית וגו' בכמה אופנים.

רש"י פירש שכוונת השי"ת להזכיר בפסוק זה לישראל שהוא פדה אותם מבית עבדים על מנת שהם יהיו עבדיו ויקימו את מצוותיו, והיינו שהוא טעם כללי לחיוב שמירת התורה והמצוות.

והרמב"ן והאזה"ח ביארו שהוא טעם נסמך לטעם של זכר למעשה בראשית, שמכיון שראינו בעינינו ביציאת מצרים שיש בורא ומנהיג לעולם, ראוי לנו לאמת את האמונה שהשבת מורה עליה, וכלומר שיציאת מצרים מהוה ראייה לאמונה שה' ברא את העולם שמתפרסמת ע"י השביתה ממלאכה ביום השבת.

^מ ועיין באריז"ל (ספר הליקוטים פר' כי תצא) שכתב שהל"ט מלאכות שאסורים בשבת רומזים לכוחות הטומאה והחיצונים, והם כולם כנגד ל"ט קללות.

ולעומת זאת בעלי התוס' פירשו שהקב"ה בא להסיר את תלונת ישראל ע"ז שיצטרכו להתבטל ממלאכה בשבתות, ולזה אמר להם שיזכרו שהם היו עבדים לפרעה במצרים ובעל כרחם בטלים ממלאכת עצמם, ועכשיו שה' הצילם מידו ראוי שיתבטלו עבור מצוותו.

יג.

העוה"ז כפרוזדור לפני הטרקלין

טעם נוסף למצות השבת כתב הראשית חכמה (שער הקדושה פ"ב אות כ"ד), שהתורה ציותה עלינו לשבות ממלאכה בשבת בכדי להזכירנו שהעולם הזה שהמלאכה רומזת עליו מהוה רק אמצעי להתקדש ולבוא על ידו אל התכלית שהוא העולם הבא שקדושת השבת רומזת עליו מפני שהיא מעין העוה"ב.

ועפ"ז יובנו דברי התורת חיים (עירוובין יט.) שכתב שלפי שהשבת רומזת על העולם הבא צריך לעשות בה דברים שרומזים על כך, ולכך מקדשים על היין בדומה לתענוג העוה"ב ביין המשומר, ואוכלים דגים ובשר ופשטידה בדומה לסעודת הלוויתן ושור הבר והמן שתהיה בעוה"ב, ולדברי הראשית חכמה מטרת הרמז בזה הוא לעורר את האדם שהעולם הזה וקנייניו אינם אלא פרוזדור המביא לטרקלין.

יד.

הפרדת כוחות הקדושה ממקום שליטת הקליפה

והאריז"ל (ספר הליקוטים, פר' בהר) ביאר ע"ד הסוד, שבימות החול עשיית המלאכות מבררת את בחינת הטוב מהרע שבקרבה ע"י סיוע מהעולמות העליונים שיורדים למטה בשביל זה, ובשבת כשנעשה חלל של ג' ספירות בין הקדושה לקליפה נאסרו המלאכות, כדי שלא ירדו על ידם העולמות העליונים למטה ותהיה בהם אחיזת החיצונים, ולכן נאסר גם ללכת מחוץ לתחום יותר מג' פרסאות, שזה גורם שתדך הקדושה ח"ו למקום הקליפה.

טו.

התעלות הנשמה היתירה

והנה בגמ' בביצה (טז.) מבואר שהקב"ה נותן לכל יהודי בשבת נשמה יתירה, שהמהות שלה מתוארת בזוה"ק (ז"ח כב.) שהיא 'רוח קדושה ששורה על האדם', וההשפעה שלה על האדם היא ראשית בנוגע להשגת כל המידות הטובות, כפי שביאר האדמו"ר מסלונים שליט"א פעמים רבות, שהמקור של המידות הנעלות שמתוארות בתפילת אתה אחד - אהבה ונדבה, אמת ואמונה, שלום והשקט, שלווה ובטח, - הם מכח הנשמה יתירה שניתנה בו.

וכמו"כ גם הדביקות של יהודי בהקב"ה באה רק מכח הנשמה, כדאיתא בזוה"ק (ז"ח יד:) שהנשמה מביאה את האדם להכיר את קונו, והכוונה בעיקר לנשמה היתירה כפי שכתב האוה"ח (בראשית ב' ג') שזולת השבת אין דרך בעולם להשיג את הכיסופין וכלות הנפש אל הבורא.

ועוד חידש האוה"ח (שמות ל"א ט"ז) בזה, שהשי"ת יסד שבלי הרגשת עונג הנשמה יתירה אי אפשר לעלות ולהשיג את העולם הבא העליון, ולכך ניתנה נשמה זו שהיא ענף מהעוה"ב כדי שיוכלו לענג את נפשם גם בעולם העליון.

ובפשטות היה נראה שאין קשר ישיר בין מצות השביתה ממלאכה לבין מתנת הנשמה יתירה, אלא שהקב"ה מעניק ברוב חיבתו לעמו ישראל את המתנה הנשגבה הזו ביום השבת, ויתכן שהיא משמשת גם כשכר בעולם הזה לשומרי השבת.

אולם האוה"ח (שמות ל"א ט"ז) הביא את דברי הגמ' בביצה שם, שהקב"ה לא רצה שאומות העולם ידעו מהעניין של הנשמה היתירה, ולכן הוא נתן אותה לישראל בצנעה, והביא לזה מקור מהתורה ממה שכתוב 'לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ביני וביני בני ישראל', דהיינו שהנשמה יתירה שניתנת לישראל בשבת מהוה ברית מיוחדת בינם לבין הקב"ה, אמנם לשאר האומות 'אות היא לעולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש', כלומר שלהם השבת נחשבת רק כאות על האמונה שה' ברא את העולם.

ומשמע מדבריו שכמו שהאמונה שה' ברא את העולם משמשת כטעם למצות השביתה ממלאכה בשבת לכל העולם, כן נתינת הנשמה היתירה אינה כמתנה בלבד אלא היא גם הטעם המיוחד לישראל למצוה זו, ויש לבאר מה השייכות בין השביתה ממלאכה לבין מתנת הנשמה יתירה.

ונראה שהביאור בזה הוא כדברי הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פ"ז), שכתב שהשי"ת חפץ שתהיה לפנינו בחירה שוה בין כח הטוב ובין כח הרע, ולכן לעומת החושך של ימות החול נתן הקב"ה את האור של שבת^מ, וציוה אותנו לפרוש בו ממלאכות מכיון שהעסק בהם מקשר את האדם לחומריות העולם הזה, וגורם שהוא לא יוכל להשיג את המעלה הנשגבה שניתנה לו בשבת מכח הנשמה יתירה.

ויתכן שגם המצוה לקדש את השבת בדברים שייכת בעיקר למתנת הנשמה יתירה, עפ"י מה שביאר הרשב"א (שו"ת ח"ד סימן רצ"ה) שתיקנו חז"ל שיקיימו מצוה זו ביין, לפי שעניינה הוא אמירת דברי שבח וקילוס לכבוד שבת, ואין אין אומרים שירה אלא על היין, ומסתבר שעיקר תוכן השירה הוא הודאה על המתנה הנפלאה של תוספת הנשמה שיש לנו בשבת.

טז.

כיבוד היחוד העליון בין הקב"ה לכנסת ישראל

אכן רבינו בחיי (שמות ל"ה ב') חידש יותר, שאף לישראל עצמם יש חילוק בין המון העם ובין יחידי הדור, שמלבד הטעם שגילתה התורה לכולם שהשבת היא זכר למעשה בראשית, וכן הטעם של הנשמה יתירה שנצטווה עליו משה רבינו להודיעו לכלל ישראל (שבת י:), יש עוד בעניין השבת סוד נסתר ונשגב מאד, שמשה רבינו נצטווה מפי עליון לגלותו רק ליחידיים.

ומשמע מדבריו שם שכוונתו ליחוד העליון שנעשה בשלימות בשבת בין הקב"ה לשורש נשמות ישראל הנקראים כנסת ישראל, שעליו רמזו חז"ל (בראשית רבה

---

^מ ובדומה לזה המשיל הס"ק מסלונים (תורת אבות, עניני שבת אות קס"ט) את ענין השבת, לבן המלך שנגזר עליו להרחיקו מאביו המלך ומהיכלו ולהיות בין אנשים גסים, ובכדי שהוא לא יתקלקל ביניהם קבע לו המלך זמן מיוחד פעם אחת בשבוע לקבלו בהיכלו ולחדש את הקשר איתו.

י"א ט') באמרם שהשבת נחשבת כנשואה לישראל, והמחזור ויטרי (סימן קל"ח) הוסיף שמכח זה ישראל נעשים כנשואים להקב"ה.

וכפי שכתב האבודרהם (ערבית של שבת) שהשבת וכנסת ישראל נקראו כלה, והקב"ה נקרא חתן, וע"ז אנו מבקשים בתפילה מהקב"ה 'רצה נא במנוחתנו', היינו שתתרצה שנהיה ככלתך ותהיה לנו מנוחה בך, כמו שאמרו במדרש (רות ב' ט"ו) שאין לאשה מנוח {קורת רוח} אלא בבעלה.

ועפי"ז הוסיף האבודרהם לבאר את טעם השינוי בנוסח תפילות השבת, שכל תפילה נתקנה כנגד חלק אחד מחלקי הנישואין, שתפילת אתה קידשת היא כנגד הקידושין, ותפילת ישמח משה היא כנגד שמחת החתן והכלה, ותפילת המוספין היא כנגד התוספות שמוסיף החתן על כתובת הכלה, או כנגד סעודת הנישואין, ולבסוף תפילת אתה אחד היא כנגד היחוד של החתן והכלה.

וזהו תוכן הברית שנרמז בפסוק **'ביני ובין בני ישראל אתה היא לעולם'**, שבשבת נשפעת אהבה עצומה מהקב"ה לכנסת ישראל, ונמשכת לכל יהודי באשר הוא כפי שהוא כולל את עצמו בתוך כלל ישראל {דרכי נעם (בעבודת ה' ח"א עמ' קי"ד)}.

ולפי"ז נמצא טעם חדש למצות השביתה ממלאכה, כפי שכתבו האריז"ל (שער הפסוקים, שמות ל"א י"ג) והפרישה (או"ח סימן רפ"א סק"ו) שיש בה נתינת כבוד ליום השבת שיש בו יחוד עליון, בזה שאנחנו מסיחים בו דעת מכל עסקנו, ובשונה משאר המצות שניתנו לנו בשביל שנקבל עלינו עול מלכות שמים, {וכן מבואר בגמ' בפסחים (קג.) שההבדלה היא כליווי של כבוד ביציאת המלך}.

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מחנך, מנהל ת"ת, ומרצה חינוכי

גילוי ההסתר

תחפושות נועדה לחולל הטעייה. ככל שאדם צעיר הוא מוגבל בתפיסתו ומתרגש למראה אדם מחופש. ילד בגיל הרך נבהל ממסכה פשוטה, זו המונחת על קידמת הפנים בלבד, ואילו הבוגר ממנו צוחק "זה רק מסכה". אך ממסכה המולבשת על כל הראש, גם ילד גדול עשוי להיבהל, ואדם הבוגר יכריז 'ראש של גורילה ובגדי אדם? זו רק מסכה!'. ויש תחפושת מליאה, העוטפת מכף רגל ועד ראש. אמנם בימי הפורים יודעים כולם שהמנהג לעטות תלבושות ולא נבהלים. אך אדם שיראה דוב אימנתי מתהלך ברחובותינו בימי החנוכה יפחד אף הוא. בשביל לקלוט "הרי הכל תחפושת", ולזהות את האמת המכוסה בכיסויים – דרושה בגרות והתבוננות, כולי האי ואולי... **נסייע לילדים לזהות את האמת שבעולם!** לא כל נוצץ הוא זהב, לא נשפוט לפי הקנקן מבלי לתהות על תוכנו, נגלה את ההסתר.

הנטייה של בני-אנוש ללכת שולל אחרי מצג-שוא של עושר, רכוש ושפע כספי. אחשורוש 'תופס' את לב העם בהראותו את עושר כבוד מלכותו. גם יהודי שושן שהשתתפו במשתה המלך ראו אותו לבוש בבגדי כהן גדול, והמשיכו ליהנות מסעודתו. לא היו 'בוגרים' בנפשם לזכור כי מתחת לבגדי כהן גדול, והמשיכו ליהנות גדול קדוש, זה שזכה לדרגות רוחניות גבוהות. היהודים נישבו בקסם הממון ובדמיון העושר. מרדכי היהודי פועל לנפץ אשליה זו! הוא גוזר צום ותפילה, הוא לומד עם תשב"ר דיני קרבן העומר, מאלפם בינה כי הקב"ה רואה את הלב 'מבעד למסכה' ומבקש מאתנו מעט שעורים, דגן זול, כי רחמנא ליבא בעי, אחר המרבה ואחד הממעט... ובלבד שיכוון...

יהודי שושן למדו לקח זה לאחר שחוו חרדת-מות. ראו שאין לסמוך על 'אחותנו שבבית המלך' כי היא מזמינה את המן למשתה, ולכאורה אינה עומדת לימינם. הם צמים ומתפללים, מתבוננים בפנימיותם. ואכן בסוף זכו שושנת יַעֲקֹב צָהֳלָה

וְשִׁמְחָה, בְּרֵאוֹתֶם יַחַד תִּבְלֶת מְרִדְכִי. שִׁמְחוּ לראות חוטי ציצייתו של מרדכי מבצבצות, רואים את פתיל התכלת. לא עוד התרשמות חיצונית מלבוש מלכות ועטרת זהב גדולה. למדו להתבונן "מה באמת שווה".

גם בפרשתנו מתבלבלים, וְיִתְפָּרְקוּ כָּל הָעַם אֶת נִזְמֵי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאַזְנוֹתֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל אֶהֱרֹן, וּבִיקְשׁוּ אֱלוֹהֵי זֶהָב! אהרן צר את הזהב בחרט, עוטף במטפחת, רוצה לראות לעם כי די במטפחת בד דקיקה להקהות את זהרורי הזהב. משליך באש להוכיח כי אף הזהב נתון בידי אדם. אך הערב-רב פעלו ויצא עגל. ברדת משה מן ההר שורף את העגל, טוחנו דק דק, מפזר פרורים ואבק-זהב במים. הוא עושה כל זאת בכדי לנפץ אשליה כי "זהב הוא האלוהים!"

מיד לאחר 'סיפור' חטא העגל יש בתורה מקבץ קצר של מצוות. הרי מצוות הללו כבר נאמרו, ומדוע נשנו כאן? ללמדנו שהרכוש הגשמי הוא **הבל הבלים!** את חג המצות תשמר שבעת ימים תאכל מצות דווקא **לחם עוני!** תתנתק שבעה ימים ממותרות! וְחַג הָאֶסִיף תְּקוּפַת הַשָּׁנָה צֵא מִבֵּיתְךָ הַקְּבוּעַ, בּו הוֹשַׁקֵּע הוֹן, וּשְׁב בְּדִירַת קִבְעַ, מִפְּסוּלַת גּוֹרֵן וּיְקַב! דיני בכור אדם ובהמה, את **הדולר הראשון** תן לה! הוא לא שלך! וְחַג שְׁבַעַת תַּעֲשֶׂה לְךָ בְּכוֹרֵי קְצִיר חֲטִים - שׁוֹב, הֶרְכּוּשׁ הוּא טַפַּל לַעֲוֹמַת חַיֵּי הָרוּחַ. אֵף כֹּאשֶׁר וְהִרְחַבְתִּי אֶת גְּבוּלְךָ - וְלֹא יִחַמַּד אִישׁ אֶת אֲרֻצְךָ בְּעֵלְתְּךָ לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ, **אין מה לחמוד**, כסף אינו מבטיח שמחה, חכמה, בריאות או נחת. עושר איננו ערובה לאושר!

בשבת זו, ט"ז באדר, היא"צ של רבינו ה'פני מנחם' זי"ע. להמחיש את אשליית **עולם הזה** סיפר שבילדותו התלווה לאמו בלכתה לבנק. הוא ישב בצד, בהמתנה, וצפה במתרחש. והנה, אדם מוסר לבנקאי חבילת שטרות גדולה. חשב הילד כי המסכן משלם לבנק ממון רב. עוד ראה אדם מקבל מהקופאי שטרות רבים. חשב על אושרו, בהיותו עשיר המקבל הרבה. הסבירה לו אמו כי הִרְאִיָּה מִטְעָה - הראשון עשיר, הוא מפקיד, ודווקא השני מסכן, לוקח הלוואה... רבים מתפעלים מבעלי הון, וילדים בפרט. בפרשת כי תשא לומדים כי דווקא 'מחצית השקל' מכפרת, כשהיא ניתנת בנדיבות לב. **תלוי מה עושים בכסף!** פורים הוא זמן ש'כסף

מתגלגל', ההזדמנות ללמד לראות מעבר למסכת החיצוניות. כאשר נאמין אנחנו בערך ההון הרוחני - לעומת פחיתות הרכוש הגשמי, ננחיל לילדינו לא לסגוד לעגלי הזהב.

*

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

סיפור מיוחד לפורים / הסופר הרב יאיר וינשטוק

“עד דלא ידע מיהו ברוך מרדכי”

הטנדר הירוק עצר ברחבה הגדולה שלפני בית העלמין הר-המנוחות. שמונה אברכים ירדו ממנו כשהם מסכמים עם הנהג שימתין להם חצי שעה. “אתה מבין, אין לנו מניין על קברו של סבא, ואנחנו צריכים לחכות עד שיבואו עוד שני אנשים כדי שנוכל לומר קדיש. אולי גם אתה בא אתנו?”

“אם יחסר לכם רק עשירי, תבואו לקרוא לי” ענה הנהג תוך שהוא ממשש בכיסו ומוציא משם כיפת קטיפה דהויה שידעה ימים טובים יותר.

הכיפה הניחה את דעתו של הנהג. הוא הניח אותה על המושב הריק שלצידו, פרש את העיתון היומי לפניו על ההגה והחל קורא את הכותרות, אגב הערות זועפות על כל נושא שבחדשות וגידופים קולניים על ראשם של כל אישי השלטון באשר הם.

שני קברים סמוך לקברו של הסבא, התאספו למרבה המזל בני משפחה אחרת, ליום הזכרון העשרים של סבתא נשכחת. גם הם לא הצליחו להביא אלא חמישה איש. כיון שכך, נהנו אלו מאלו ואלו מאלו. ומנין אחד עלה לשני הצדדים והסבים שבגן עדן מנוחתם.

לאחר הקדיש ואמירת “א-ל מלא רחמים” נפרדו שני בני הדודים יחיאל ודודי ברקמן מיתר בני משפחתם, הודיעו שלא יחזרו עם הטנדר כיון שהם מתכוננים ללכת להתפלל על קברותיהם של הצדיקים והגאונים הטמונים באזור. בעלי נשמה בוערת הם והזדמנות כזאת לא מזדמנת כל יום. לאחר שהתרפקו על ציוני הקודש של הרבי הקדוש רבי אהרן מבעלזא, רבי משה פיינשטיין ועוד צדיקים וגאונים החלו משוטטים בשבילים בין החלקות השונות ותרים בעיניהם אחר מצבות מעניינות של אנשים מוכרים וידועים.

“תראה את זה” פלט יחיאל קריאת הפתעה, “אני לא מאמין למראה עיניי”.

הוא משך בידו של דודי והראה לו שתי מצבות שכנות זו ליד זו. על מצבה אחת היה כתוב "והלך לפניך צדקך. פה נטמן איש נדיב לב חסיד וישר פיזר נתן לאביונים הר"ר ברוך מרדכי פיש ז"ל". על המצבה השנייה, השוכנת בקבר השכן, נחרט כהאי לישנא, "פה נטמן אבינו רוענו הגאון הצדיק רבי אלכסנדר זיסקינד לוי זצ"ל".

"מה אתה כל כך מופתע? יש כאן הרבה מצבות כאלה" תמה דודי. "אחד היה גדול בתורה ואחד תרם לצדקה. מה מפליא אותך כל כך?"

יחיאל היה מרוגש עד לאובדן הדיבור. התקרב אל המצבות, קרא אותן שוב ושוב, עבר על תאריכי הפטירה וצעק, "זה ממש לא יכול להיות. איך זה קרה?"

"מה לא יכול להיות, אתה מוכן להירגע?" משך דודי לרגע בפיאותיו השחורות הארוכות, קשר אותן זו בזו והסתירן שוב מתחת לכיפתו הגדולה. "אולי תסביר את עצמך".

יחיאל נשם כמה נשימות עמוקות, כמבקש לצנן עצמו בלגימת הרבה אויר קריר לריאותיו הבווערות. אחר מדד במבטו את בן דודו. "אל תגיד לי שאתה לא זוכר את שני השונאים האלו. אמנם הם גרו בשכונה שלי ולא שלך, אבל כל העיר ידעה שברוך מרדכי פיש ואלכסנדר זיסקינד לוי הם כאלו שונאים שהעולם עוד לא ראה. שחור ולבן, יום ולילה, אש ומים. הם לא היו רק שני הפכים אלא ממש שונאים בלב ובנפש. ולכן אני ממש לא יכול להבין כיצד יתכן שבדיוק שני השונאים הנצחיים נקברו בשכנות מופלגת כזאת, אחד ליד השני, בלי שום חציצה. כאילו מדובר בשני האוהבים הגדולים ביותר. וכי מה, המשפחות לא שמו לב לפרט אלמנטרי כזה?"

"כעת גם אני נזכר" קפץ דודי באויר ניתור גבוה יותר מגובהה של מצבה. "ברגע הראשון לא קישרתי את השמות על המצבות עם הכינויים המפורסמים שבהם כולם הכירו אותם. בודאי, כשאומרים 'ברוך מרדכי' זה דבר אחד, וכשאומרים מוטל פיש זה משהו אחר לגמרי. אלכסנדר זיסקינד זה משהו רשמי מאד, אבל אנחנו הכרנו את ר' זיסל, שכשמו כן היה. האדם הכי מתוק שהכרתי".

”האדם המתוק הזה אולי היה מתוק כלפיק, אבל מר כלענה כלפי שכנו וידידו שהפך ליריבו, מוטל פיש” הפטיר יחיאל בניגון מהורהר.

הם ירדו לרחבה הגדולה שלפני הר המנוחות, וכעבור כמה דקות מצאו מישהו שגמל עמם חסד והסיעם ברכבו העירה. דודי הסיח דעתו מהענין די מהר וכשירד מהרכב, חזר לשגרת יומו. מה שאין כן יחיאל שלא הצליח להפסיק להרהר בתעלומת שני השונאים שנקברו זה אצל זה. כיצד יתכן הדבר, הטרידה אותו הקושיה, שאותם שני אנשים שהיו צהובים זה לזה כלימון בימי חייהם, ייקברו ממש זה ליד זה. במקום לחזור לביתו וילדיו, שם פניו אל הרב השכונתי. המתין שעה ארוכה בתור, וכשהגיע זמנו להיכנס העלה שאלה מוזרה. ”רבי, האם מותר לפנות מת מקברו לצורכי השכנת שלום?”

הרב לא הבין את השאלה. ידו תמכה את מצחו הגבוה ועיניו העמוקות היו נתונות בפניו של אורחו. ”שמא יואיל להסביר את דבריו?”

יחיאל הסביר לרב את הרקע, וסיפר לו על אותם שני שכנים שגרו בשכונה אחת, היא שכונת מגוריו הירושלמית. כל ימי חייהם היה ביניהם ריב גלוי, מחלוקת בוערת ממש, שניהם נפטרו לפני כעשר שנים. היום נזדמן לו ממש במקרה לראות את קבריהם והוא נזעק. תחושה עמוקה מקננת בלבו כי נשמותיהם של שני השונאים חסרות מנוחה בעולם העליון. כתוב בספרים כי מה שעשה האדם בעולם-הזה, הוא ממשיך לעשות בעולם-הבא. ואם שנא האדם את חברו, השנאה תמשיך להכות שורש וענף גם שם למעלה בשמים. האם מותר לי להרשות דבר כזה? שאל יחיאל בנימה של כובד ראש, ובפנים רציניות עד להחריד. ”שמא זימנו אותי לראות את הדבר כדי שאעשה משהו”.

הרב הסיט את כוס התה הצוננת שלפניו, ופרץ בשיעול פתאומי שלא היה אלא נסיון נואש להסוות את צחוקו. הדבר המשעשע אותו שוב ושוב, הוא שאנשים שלא קרו ולא שנו, נעשים ”מבינים” מופלגים ומעלים הצעות מגוחכות הסותרות לחלוטין את ההלכה, בגלל איזו שהיא הרגשת הלב, או דמיון ברמה של ילד בן עשר.

”ואולי דווקא בגלל זה נקברו שני השונאים בשכנות, כי עשו ביניהם שלום שם למעלה, וכיום, באורה של השכינה, כל המחלוקות שעברו בימי חייהם מתגמדות לממדיהן הטבעיים ונראות בטלות ומבוטלות. חשבת על זה? או אולי רצו משמים להוכיח שאסור להחזיק במחלוקת בשום פנים ואופן, ולכן סובבו דווקא שייטמנו שני האויבים זה ליד זה, מה דעתך על אפשרות זאת? היא מבוססת לא פחות מהשערתך שלך...”

יחיאל הביט ברב במבוכה.

חיוך טוב האיר את פניו של הרב. ”ובכלל, מנין לך מה נעשה שם למעלה בעולם הנשמות? כל מה שקורה שם, הוא עבורנו כספר החתום. חוץ ממה שנתגלה לנביאים בחזיון הנבואה, ומה שחז”ל כתבו בגמרא ובמדרשים ממה שנתגלה להם ברוח הקודש, וגם מעט שנחשף לנו במהלך הדורות, על ידי צדיקי עליון, שניתנת להם רשות לגלות קומץ ממה שנעשה מאחורי הפרגוד. מכאן, עד לתופעה המוזרה בזמנינו, כאשר כל ‘בעל-בית’ שנעשה צייד מלאכים בדמיונו, וכל באבא מתחיל שלא קרא ולא שנה, יודע לספר לנו בשידור חי מה בדיוק מתרחש ‘שם’, כאשר אין לו שמץ של מושג כמה מסכתות יש בש”ס והאם רש”י הוא בצד שמאל של הדף, או בצד ימין, מה הם דיני ארבעת השומרים, ובאיזה מסכת בעצם נמצא פרק הגזול עצים. ומעשה באחד כזה שהתפלל בבית כנסת ליטאי בליל שבת, ואמר עם הציבור, לראשונה בחייו, את פרק ”במה מדליקין“, אותו חשב בטעות לפרקי חזנות כבקשתך. שכניו מימין ומשמאל כמעט נפלו מהספסל כאשר שמעו את סלסוליו הגרוניים העמוקים על ”ולא בחלב נחום“ או על ”כחם על הנר“... מה חטאו של נחום שאסור להדליק בחלב שלו, ומדוע התחמם לבו על הנר?... זהו חלק מטירוף המערכות דהאידינא, וגם אתה ידידי, נפלת קרבן לאותם שיבושי דעות.”

יחיאל באמת לא חשב על כיוון כזה. הרב הסביר לו את חומרת הענין של הוצאת נפטר מקברו, והבהיר לו כי אם אין סיבה כבדת משקל, לא מפנים מת ממקומו, דבר הגורם לנשמת הנפטר חרדה נוראה, כיון שהיא בטוחה ששוב עומדים

להעמיד אותה למשפט בית-דין של מעלה, לאחר שהצליחה לשרוד בשן ועין את המשפט הראשון, לאחר המוות...

"ובכלל, היית מציע לך שתברר מה קרה שם, עם שני השונאים" אמר הרב בנימה מסתורית מעט. "אין לי ספק שיש דברים בגו, ולא בחינם קרה הדבר ששני השונאים האיומים האלו, שאגב, הכרתי את שניהם, נטמנו זה ליד זה".

יחיאל לא נח ולא שקט. החל מתחקה אחר בני המשפחות, וגילה תוך כמה ימים כי האלמנה מאשה לויין נותרה עדיין בחיים. היא הסכימה לקבל אותו לשיחה, ולספר לו את סיפורם של שני השכנים שגבה טורא ביניהם ונעשו לשונאים גדולים:

*

שכונת שערי ישראל בירושלים, היא אחת השכונות העתיקות ביותר שנבנתה כחומה בצורה מסביב לבור מים. דמויות של צורה הסתובבו בשכונה מאז ימי ייסודה, וברחובותיה התקיימו חיים יהודיים תוססים והתגשמו הבטחות הנביאים על זקנים וזקנות שישבו ברחובות ירושלים, ואיש משענתו בידו מרוב ימים, ורחובותיה אכן התמלאו בילדים וילדות משחקים. אחד התושבים הנכבדים בשכונה היה הגאון רבי אלכסנדר זיסקינד לויין שכולם קראו לו בחיבה ר' זיסל. ראוי היה לשם זה שכולו אומר מתיקות. מלבד שהיה תלמיד חכם מופלג ובקי במדרשים ובתורת הסוד, היה גם ירא שמים ומדקדק בהלכה, אבל כל מידותיו ומעלותיו הטובות לא הביאו אותו לקמצוץ של גאווה והתנשאות. הוא התהלך ברחוב כפשוט שבפשוטים. האיר פנים והקדים שלום לכל אדם, ולא פגע לרעה אפילו בזבוב. עטור יוחסין היה ר' אלכסנדר זיסקינד, מוצאו מאחת המשפחות המיוחסות בישראל ושושלת של גדולה תלויה לו מאחוריו כתכשיט נאה המפאר את לובשו.

בעוד תכשיט נאה (כמה דאת אמר "יאה עניותא לישראל") התעטר ר' אלכסנדר זיסקינד ובני משפחתו, שעני מרוד היה, ממש אביון גמור. כל ימיו ישב בין כתלי בית המדרש בישיבת "תורה תמימה". לא מש מביני עמודי, ולא טרח מאומה בפרנסתו. לפיכך היו בניו ובנותיו לבושים בגדים קרועים, מטולאים ופרומים.

מגבעת שעל ראשו היתה ספק חומה ספק אדמדמה מרוב ימים ואיש לא ידע אם צבעה המקורי היה שחור או כחול. זוגתו מאשה היתה אשת חיל וצדקת גמורה, שקבלה עליה את דין הדלות כגזירת שמים ולא התאוננה, כדרך של נשות ירושלים המהלכות בקומה מושפלת ועיניהן אינן נשואות לממון. כילכלה את הבית הדל ממה שהיה, וממה שלא היה. אלא שהבית גדול וצרכים רבים לו. הבנים והבנות בגרו והיה צורך בדמי נדוניה להשיאם. גם יוסף בוקבזה, בעל המכולת השכונתית, הודיע שלא יוכל לספק עוד את צרכיה של המשפחה הגדולה בהקפה, אם לא ייפרע החוב הענק. נכנסו ילדי משפחת לויין לחנות ובלעו בעיניהם הרעבות את התכונה. יוסף החנווני מכר דגי לקרדה במשקל, 'ופלות שבורות' במשקל, ביסקוויטים פשוטים שהעביר מקופסת פח מרובעת לתוך שקית נייר חומה ושקל ללקוחות: חמש מאות גרם, מאתיים וחמישים גרם. בקבוקי חלב. גבינה בעטיפת נייר. גבינה צהובה שבעל המכולת היה פורס בעצמו בעזרת סכין ארוכה. לחם של הויזמן. ככר שלמה או 'חצי לחם'...

סמוך לביתו של ר' זיסל התגורר שכנו ר' ברוך מרדכי פיש, המכונה בפי כל "מוטל פיש" ומהווה כעין נגטיב של ר' זיסל לויין, ובפרט למצבו הכלכלי העגום. ר' מוטל ידוע לכל כאדם אמיד ובעל אמצעים, נגרייה גדולה יש לו במרכז העיר, וחנות רהיטים השוקקת תמיד קונים ואלו מזרימים לכיסו הכנסה חודשית גבוהה. בני משפחתו לא הכירו מעולם מושגים כמו רעב ומחסור, גם בימים שירושלים היתה נתונה בלחץ ובדחק.

נדבן גדול הוא מוטל, ממכובדי השכונה, וידו פתוחה לצדקה. עניים רבים התדפקו על דלתות ביתו ונענו במאור פנים. בני השכונה נהנו מידו הפתוחה. שהיה מוטל תורם רבות לטובתם של דלים בשכונתו ומדקדק בכלל 'עניי עירך קודמים' לפרשו שכל הקרוב אליו יותר, בו הוא מצווה יותר לתמוך. גם בית הכנסת ובנין תלמוד-תורה בשכונה זכו למתנת ידו הנדיבה של מוטל. תמיד בחיוך רחב ובענווה שהותיר נעימות בקרב המקבלים.

ועוד היפוך אחד מן הקצה אל הקצה בין מוטל ור' זיסל. כבר אמרנו שאלכסנדר זיסקינד לויך הוא יחסן שאין כמוהו. שלשלת גדולה ועטרת זקנים תלויים מעל ראשו כתכשיט של בני מלכים. אבותיו ואבות אבותיו כללו בתוכם כמעט את כל מגילות הייחוס האפשריות, וליצני השכונה אמרו כי אם ר' זיסל יפרט בהזמנות לנישואי צאצאיו את מגילת היוחסין שלו, לא ישאר מקום לשמו של החתן... מוטל לעומתו לא היה מצויד אפילו בקמצוץ ייחוס לרפואה. יודעי דבר בדקו ומצאו כי עד שבע דורות אחורנית אין למוטל שום סיבה להתגאות בזקניו מצד אביו, שכולם היו אנשים פשוטים בתכלית. מצד אמו, רק חמישה דורות למעלה היה לו סבא אחד צדיק, ואפילו עליו היו ויכוחים שלמים, האם סבא ממש היה, או שמא רק בעלה בזיווג שלישי של הסבתא. אביו של מוטל "יודל הנגר" היה שמו, אדם פשוט שעסק בחיתוך קורות ומכירתן, אך הברכה לא היתה מצויה בעיסתו, ורק בערבי סוכות פקדו אי אלו קונים את הנגרייה העלובה שלו. כדי להגדיל את הכנסות המשפחה נטלה אמו של מוטל על עצמה את מלאכת הכובסות ועבדה במלאכת כפיים מפרכת. אחיו של מוטל מעולם לא התבלטו בתכונה מיוחדת כלשהי או בכשרון מיוחד.

לכאורה גם למוטל נועדו חיים פשוטים, אלא שמסיבה בלתי ידועה, האיר לו המזל פנים יותר מכל משפחתו ונעשה בעל אמצעים, וככל שהיה הונו תופח והולך וידו פתוחה לרווחה, כיבדוהו הבריות יותר.

דבר תימה היה הסכסוך העז שבין משפחת פיש ובין משפחת לויך. שתי משפחות שכנות שניתוק יחסים מוחלט שרר ביניהן, ואיש מבני המשפחות אינו מחליף מילה עם שכניו. היו שטענו כי שתי השכנות שהתגוררו דלת ליד דלת, מאשה לויך ופייגל פיש הן שהתחילו את המריבה, וכמובן שהאצבע המאשימה היתה מופנית לעברה של גברת מאשה לויך, שבודאי עינה צרה בעושרה ואושרה של שכנתה גברת פיש. הולכי רכיל סיפרו כי במר לבה הטיחה מאשה לויך בפניה של שכנתה פייגל פיש, "את הכל אפשר לקנות בכסף, אבל ייחוס לא! ייחוס לא קונים בכסף" ומאז נטרה לה פייגל פיש טינה וחדלה מדבר עמה, ואחר כך הפכה הקטטה נחלת שתי

המשפחות. היו שידעו לספר כי לא האשה מאשה אשמה, אלא ר' זיסל האומלל עצמו, שלדעתו איש אינו מכבד אותו למרות היותו בר אוריין, כיון שהוא עני מרוד. ר' זיסל לא יכול היה לשאת את העובדה ששכנו ההדיוט, עם הארץ מדאורייתא ומדרבנן, זוכה ליקר וגדולה, והוא עצמו שילח את חיציו השנונים בלבו של שכנו עד שגבה הר ביניהם. כך או כך, ר' זיסל ומוטל הם שונאים גמורים שאיש אינו יכול לפשר ביניהם, ואפילו לא יום כיפור.

*

כשהתארסו יצחק משה ומנחם מנדל לויין, שני בניו הגדולים של ר' זיסל, בזה אחר זה, היו הכל בטוחים כי מעתה תדעך אש המחלוקת. למשפחת לויין שאין בידה אמצעי מחיה גם בימים כתיקונם, קל וחומר הוצאות נישואין לשני בנים בבת אחת, לא תיוותר כל ברירה, ובעל כורחם ייאלצו להשלים עם משפחת פיש, כדי שיוכלו לקבל את מתנת ידם. שהרי סוד גלוי היה בכל השכונה ובכל העיר כולה, כי עניים רבים נעזרו במוטל פיש, ומצות הכנסת כלה, אהובה עליו ביותר. וביותר מדקדק הוא מוטל לעזור לשכניו. אלא מה, צריכים הם ר' זיסל וזוגתו מאשה לכופף מעט את קומתם, לחדול להיות דלים-גאים, ולבקש את תרומת ידו של מוטל פיש.

רבות מחשבות בלב איש. ר' זיסל לויין ואשת החיל שלו, לא התרצו בשום פנים ואופן ללכת ולפייס את שכניהם. "שיבואו הם לבקש סליחה מאתנו" טענו בכעס ומרירות, ולא אבו שמוע לשידולים של ידידים ומכרים שהסבירו להם, כי במו ידיהם מקלקלים הם את הסיכוי להיעזר בסיוע שיש בו ממש מצדו של מוטל פיש. "לכל העולם הוא מעניק ורק לכם לא יעזור?" שאלו הידידים ודבריהם נפלו על אוזניים אטומות. ר' זיסל היה תקיף ומאשה עוד יותר ממנו. "ראשית, שונא שכמוהו לא ירצה לתרום לי פרוטה אחת, אפילו אם אכרע ברך לפניו" טען ר' זיסל, "שנית, אינני חפץ לקבל פרוטה מידי של שונא כמוהו. ושלישית, למה לי לבקש מבני אדם שעה שיכול אני לבקש מאבי שבשמים".

וזוגתו מאשה, הוסיפה שמן על המדורה, ובמקום למתן את בעלה העיקש, ליבתה מצדה את האש והזכירה כמה עוולות נשכחות שעשתה לה פייגל פיש. כללו של דבר. כל משכיני השלום הבינו כי משפחת לוין אינה מוכנה להתפייס עם משפחת פיש ואפילו במחיר כבד.

אולם, להפתעת הכל הצליח ר' זיסל להשיא את שני בניו בכבוד בלא להזדקק לעזרת הבריות. ולא עוד אלא אפילו יוסף בוקובזה בעל המכולת, שזה מכבר פסק מלמכור למשפחת לוין בגין חוב מצטבר שהגיע לסכום גבוה מאד, הודיע במחווה של רצון טוב על מחיקת החובות הישנים, ופתיחת פנקס הקפה חדש בד בבד עם קריעת הפנקס הישן.

"אתם רואים" צחק ר' זיסל ומשך בקצה זקנו המחודד "אתם רציתם להשפילני? הרי לכם! הקב"ה עזר לי ממקום אחר. בדרך כבוד! שבח לקל בורא עולם, עזרו לי יהודים טובים ונכבדים יותר מאותו מוטלה חסר ייחוס".

כשניסו להציל מפיו מי הם אותם נכבדים שעזרו לו, מילא פיו מים אך לבסוף הסכים לרמוז לשמם של מספר רבנים חשובים, מן הידועים בירושלים עיר הקודש. הרבנים הללו היו כתובת קבועה עבור כמה תורמים "כבדים" מרביתם מן הגולה, שביקשו לקיים באמצעותם מצוות מתן בסתר מן המובחר. כאשר הנותן אינו יודע למי נותן, והמקבל אינו יודע ממי מקבל.

כי כן, חפצו הצליח בידיו. ר' אלכסנדר זיסקינד לוין הצליח להשיא את עשרת ילדיו בכבוד, מבלי להשחיר פניו בבקשת תמיכה מנדיבים, ללא כל צורך להפוך לשנורר לא בארץ ולא בחו"ל. כל ימיו ישב על התורה ועל העבודה. גם מצבו הדחוק מנת חלקו מן העבר השתפר קמעא. הילדים לא היו לבושים עוד בגדים קרועים כבעבר. הבית עבר שיפוץ קל ולא נותר עוד חורבה מאיימת להתמוטט.

עיקר העיקרים מבחינתו של ר' זיסל: מעולם לא הוצרך להשפיל עצמו לפני בעל דבבו, שונאו הגדול, מוטל פיש. הוא המשיך לצעוד מולו בכל יום ללא צורך להשפיל את עיניו. מישיר היה מבטו בהבעת ניצחון והתגרות. כמי שאומר "אמנם אתה עשיר ואני עני, אך אינני זקוק לטובותיך. אני מסתדר יפה מאד גם בלעדיך!".

כיוצא בו זוגתו הכשרה מאשה, הצליחה לשרוד שנות-דור בסכסוך גמור עם שכנתה פייגל פיש. ללא צורך להיכנע ללחצים של שכנות, רבניות, ומשכינות שלום מקצועיות. את מרבית חייה עברה וקומתה הגאה לא התכופפה!

וכך עברו השנים וחלפו התקופות. שני השכנים המסוכסכים הזדקנו מאד, זה בעושרו וזה ברישו. זה ביחסנותו ובתלמודו, וזה בפשטותו ובבורותו. ויום אחד פשט הגביר ר' ברוך מרדכי פיש את שתי רגליו, ולא שנעשה מך ורש אלא שהגיעה עת פקודתו ויגוע וימת זקן ושבע ימים. וילכו כל העם ללוותו ולחלוק לו את כבודו האחרון. פסעו אחר ארונו וסיפרו אחר מיטתו של מת רק במעשיו הטובים, וראו רק את מעלותיו ולא את חסרונותיו, ואין צריך לומר שהעלו על נס את פזרנותו המפורסמת לצדקה שהכל נהנו ממנה. "והלך לפניך צדקך" קראו עליו הספדנים, והמלווים הנהנו ראשם בצער והזילו דמעה על אדם כשר שהלך לעולמו.

אם נאמר שהיה אדם אחד בשכונה שפרש מן הציבור ולא השתתף בהלוויתו של ר' מוטל פיש, לא יופתע איש. באותו יום "תקפו אותו מחושים ומדווים בכל גופו" ולא עמדו לו כוחותיו של ר' זיסל לרדת מן המיטה. שמע את התכונה האדירה רוחשת סביב מסע ההלוויה של שכנו, ולא יצא מביתו, לא הוא ולא זוגתו. ספק קל היה בלבו, שמא הגיעה עת סלוח לשכנו. גם טינה שהיתה בלבו הזדקנה עם השנים וכמעט נשכח טעמה. לא זכר כלל, מה פגיעה פגע בו שכנו המנוח, ומה טעם נוטר הוא לו שנאה כבושה עתיקת יומין. ברם, כשם שהכושי אינו יכול להפוך עורו והנמר חברבורותיו, כך ר' זיסל אינו יכול לשנות לבו משנאה לאהבה, ואדרבה, כמדומה לו שדבק הוא במידת בוראו "לא יאבה ה' סלוח לו". חודש טבת היה ביום פטירת מוטל פיש, ופרשת ניצבים בה קראו את הפסוק התפוגגה וחלפה מזה ארבעה ירחים, אך טעמם הערב של מילות התוכחה עמד בפיו של ר' זיסל. "לא יאבה ה' סלוח לו" שינן חזור ושינן באוזניה של מאשה ובאוזניהם של צאצאיו.

*

ועוד חודשיים חלפו, ויהי היום. ואותו יום פורים הוא, ור' זיסל הישיש, לא כהתה עינו ולא נס ליחו, הלך להביא משלוח מנות במו ידיו לאחד מרבני ירושלים

הנכבדים. אותו רב שעמד לימינו בכל השנים הקשות ודאג לשים בידיו את הכספים הרבים מתרומתם של נדיבי עם. ר' זיסל מכיר טובה הוא. אינו שוכח להודות למי שעזר לו כל השנים. מדי שנה בפורים נוהג ללכת ברגליו אל ביתו של הרב ולהביא לו משלוח מנות. אף השנה כן.

נכנס ר' זיסל הישיש אל ביתו של הרב. מיהר למסור את משלוח המנות לבני הבית וצנח על כסא בתשישות. הדרך לא היתה רחוקה, אך הרגליים כבר אינן מה שהיו. זקנות הן. מה הוא, שבעים ושבע שנה עברו עליו מיום לידתו, אף רגליו כן. בנות 77 הן ולא יום אחד פחות.

בביתו של הרב שמחה וצהלה. בית שוקק אנשים ותכונה רבה. משקאות לרוב פזורים על השולחן והשתיה כדת אין אונס. הרב ישב בראש השולחן במלוא הדרת פניו וזקנו הצחור, וקיבל את כל הבאים בחן ובנעימות כדרכו. לידו ישב בנו הצעיר הרשל שלשונו חריפה היא, והבקבוק הסמוך אליו הולך ומתרוקן במהירות. מהדר הוא במצוות "חייב איניש לבסומי". מנצנוצם של עיניו ניכר היה כי עומד הרשל על פתחו של היכל השכרות, וגם לשונו שהיתה מהלכת ומחתכת על ימין ועל שמאל, העידה בו כמאה עדים שרק כוס אחת או שתיים חסרות לו כדי להפוך לשיכור מהודר. אולם, עדיין מבחין הוא בין ארור המן לברוך מרדכי, ורק חרצובות לשונו הותרו קמעא. פתאום ראה את ר' זיסל לוין הישיש יושב בצד ומשיב את נפשו מן המאמץ העילאי שבהליכתו לבית אביו. ברק פתאומי הציף את עיניו ולשונו החלה מתגלגלת ללא מעצורים:

"הו! ברוך הבא ר' זיסל. שלום עליכם הרב הגאון רבי אלכסנדר זיסקינד לוין שליט"א. אה! איזה אורח חשוב הגיע. הבה נשיר ביחד שושנת יעקב".

ר' זיסל מכיר בטיבם של שיכורי פורים, ויודע שהדבר הטפשי ביותר הוא להתקוטט עמם, מיד מסכים לבקשתו של הרשל ופוצח בשירת "שושנת יעקב" בקולו הרועד והסדוק.

וכשהגיע למילים "ברוך מרדכי היהודי" התרומם בן הרב לפתע מן הכסא, חיבק את ר' זיסל ויצא עמו במחול כשהוא שר ומזמר בעליצות. "ברוך מרדכי היהודי, ברוך מרדכי פיש היהודי".

נרתע ר' זיסל במורא, לפי שהבין שהשיכור טמן לו פח. ביקש לברוח, ולא עלתה בידו. הרשל החזיק בו בכוחות איתנים ורקד עמו עוד ועוד כשהוא שר בגרון ניחר "ברוך מרדכי, ברוך מרדכי".

"למה אתה לא שר?" צעק פתאום השיכור. "למה? כי המילים ברוך מרדכי מזכירות לך את השונא שלך? את מוטל פיש המנוח. אפילו עכשיו אחרי שכבר נפטר מן העולם אינך יכול להתפייס אתו? בוש והיכלם. מי חיתן את כל ילדיך, גבירים מאמריקה? נדבנים מדרום אפריקה? שוטה שבעולם. הרי זה היה השכן שלך ששנאת אותו שנאת חנם. מוטל פיש היה מגיע מדי פעם לביתו של אבא, מפקיד בידי צרורות גדולים של מזומנים עבורך, ומשביע אותו בשבועה חמורה שלא יגלה לך. אבא באמת לא הוציא הגה מפיו, למרות שלבו שתת דם כשראה איך אתה משיב שנאה תחת אהבה, והתחנן בפני מוטל פיש שירשה לו לגלות לך את האמת, מוטל פיש לא הסכים בשום אופן. "יש לי הזדמנות אחת לקיים מצוות צדקה בלי שום פניות ונגיעות אישיות, ואני אחמיץ אותה?"

אבא היה אנוס לשתוק. אבא לא ידע שגם אני שמעתי הכל, את כל השיחות בינו לבין מוטל פיש. למרות שלא התבקשתי לשתוק, שתקתי כמו דג, אבל יש גבול, הגיע הזמן שתדע את האמת".

"הרשל, שוויג שוין (שתוק כבר)" פרצה זעקה מפיו של הרב הזקן. "מה אתה רוצה מר' זיסל, עזוב אותו במנוחה".

"אם אתה אומר, אבא, אשמע בקולך" נכנע הרשל השיכור והתיישב על ספה בירכתי החדר. אך בתוך כדי דיבור הגיע שוב, כדרכם של שיכורים והחל הכל מן ההתחלה. "אתה שומע ר' זיסל? עשרה ילדים חיתנת? בדיחה נאה! עשרה ילדים חיתן לך מוטל פיש! גם את כל חובותיך למכולת פרע עבורך והשביע את בוקבזה החנווני לא לגלות לך. איך אמר מוטל לאבא, "כפיות טובה היא כח כל כך חזק,

שאפילו אם אתה לא יודע שפלוני גמל לך טובה, אתה שונא אותו!..." והוסיף וסיפר על רבי משה בלוי זצ"ל שנהג לתת אבני חצץ קטנים למי שקיבל ממנו טובה. שאלו אותו פעם "מדוע?" ענה: נוהג שבעולם, שאנשים זורקים אבנים על מי שגמל להם טובה, לכל הפחות תזרקו עלי אבנים קטנות... ואתה ר' זיסל כל כך המחשת את דבריו! אתה זרקת על מוטל סלעים ענקיים..."

"די הרשל, מה אתה מפטפט כל כך הרבה, לך לישון". התחנן הרב בפני בנו השתוי, וזה מוותר לרגע, לקיים את רצון אביו ומיד חוזר לזירה וממשיך הלאה ומגלה לר' זיסל סודות מן החדר. את הכל סיפר, לא החסיר אף פרט, לקיים מה שנאמר "נכנס יין יצא סוד". אחרי שהקיא הכל מקרבו החוצה וחשף את הסוד המעיק, השתטח על המיטה ושקע בשנת שיכורים שאין לאחריה אלא צחנת יין חמוץ.

*

"וכששמע בעלי את הדבר הזה" קולה של הישישה מאשה לויין היה מונוטוני כל העת אבל כעת נשבר ויבבה פרצה מגרונה, "בא הביתה והחל מכה וחובט ראשו בקיר. איך טעיתי טעות חמורה כזאת" צעק מנהמת לב. "הרי כל ימינו עברו עלינו בשנאת חנם. מוטל פיש תמך בנו כל השנים ואנחנו לא ידענו".

"יתר על כן", המשיכה האלמנה ובעיניה דמעות מצומצמות של זקנים שכבר יבש מקור דמעותיהם. "כאשר אימצנו את זיכרוננו להיזכר על מה ולמה יצא הקצף, ומדוע נטרנו שנאה למוטל פיש וזוגתו, לא הצלחנו לדלות שום סיבה רצינית. או אז הבנו כי שנאתנו נבעה כנראה מקנאה עזה. קינאנו בהם מפני שהיו מוצלחים יותר מאתנו. נפלנו ברשתו של היצר, והיינו לו עבדים נרצעים כיובל שנים".

"את הנעשה אין להשיב. ר' זיסל בעלי לא יכול היה להחזיר לחיים את מוטל, אבל בקשה אחת ביקש ממני ומילדינו, כאשר יבוא יומו מבקש הוא להיטמן ליד מוטל, והלוואי ותהא קבורתו כפרתו. כעבור שלושה חודשים נפטר בפתע, ואנחנו בקשנו מבני משפחת פיש שירשו לנו לקבור את אבא ליד אביהם, והם הסכימו

הצדיקים, למרות המרורים שהאכלנו אותם כל השנים והשנאה העזה ששנאנו אותם".

מיהר יחיאל לביתו של רב השכונה וסח לפניו כל אותו מעשה ששמע מן האלמנה הקשישה. נענה הרב על אתר "למדנו מכאן מוסר השכל: התורה הקדושה מצווה אותנו 'לא תשנא את אחיך בלבבך'. שבעים פנים לתורה, ואולי אפשר להוסיף עוד פירוש אחד: אל תשנא את אחיך. ומדוע? אף פעם אינך יודע, אולי שנאתך אליו נובעת דווקא בגלל כל הטובות שהוא מרעיף עליך?!..." (זכויות סיפור זה שמורות לרב יאיר וינשטוק. יישר כח לאחיו הרב חנוך חיים וינשטוק)

מאורי אור / הרב זאב קופלמן

'קול ביער אנוכי שומע' (רבי יצחק אייזיק מקאליב)

סימפונית צלילים ענוגים מפרי 'שירת המלאכים' לפעמי משיח וכיסופי גאולה של רבי יצחק אייזיק מקאליב למרגלות הרי הקרפטים, וריקודי שגב ספוגי 'ייחודים' בלילות שבת קסומים ורבי-השראה דקדושה על ידי הסבא משפולי במשעולי אוקראינה ערש השירה והזמרה, 'טרוניות' כביכול כלפי שמיא כבן המתחטא לפני אביו להחשת גאולת בניו-אהובם של מקום ואחיו לצרה של רבי לוי יצחק מבארדיטשוב חולה חולי האהבה לקוב"ה וכנסת ישראל, ופתיחת ארובות השמים בדיבורים שמימיים טמירים ונעלמים שלא מעלמא הדין מנשמה אכולת געגועים על עניין הגאולה שיצאו מפי קדשו של הרה"ק מרוזין – המה צדיקי החסידות ש'ליבם' היה 'ככינור' ל'שירת הגאולה'

***

קול השירה הילדותי הרך והענוג ממיס הלבבות, הבוקע לו מאי שם במרחבי הישימון האינסופי של שדות המרעה המוריקים אפופי הקסם היוקר והמשמים כאחד, המשתרעים למרגלות הרי הקרפטים, הנשיק את השמים והארץ זה לזה וכמו הוריד את משעולי הגן עדן ארצה. הן זה עידן ועידנים, מהיום בו נגזר על אור שבעת הימים הבעש"ט להתגלות ולבקוע את מסך ההסתר אותו כפה על עצמו, שלא זכו אלו לשמוע תפילה הבוקעת מפיו המרנן וכל עצמותיו שתאמרנה של צדיק אמת, והנה ההרים הגבוהים הנישאים אל-על במדבר השממה משוועים ומייחלים להם מזה שנים ארוכות לאותו צדיק בעל נשמה גבוהה אשר יקדש אפוא את רגבי האדמה ב'תפילה כהלכתה'...

יצחק אייזיק'ל הינוקא עודו באיבו בקושי מלאו לו עשרה אביבים וכבר הריהו שואף לגדולות, נשמתו הגבוהה והיוקדת נכסוף נכספת אל הקדושה, כומהת והומה להעפיל השמימה בחיי חיותה, ומענה הולם לכיסופיה אין. מאחר שעדיין טרם נמצא לו מורה דרך אין יצחק אייזיק יודע להגדיר לעצמו בדיוק: מהו הדבר

המסעיר את נפשו כל כך ומטרידה ממנוחתה עד לבלי יכולת שאת, ברם, זאת יודע הוא בבירור שיש אלוקים בישראל, מרגיש הוא בכל הווייתו מין 'רטט קדוש' שאינו יודע להגדיר את פשרו, ורצון עז יוקד בעצמותיו אל הקודש, כדרך צדיקי אמת הדורשים מעצמם: 'מיהו בעל הבירה'.

קשה לו! קשה לו ליצחק אייזק'ל עם כיסופי נפשו המפרכסת וההומייה, ליבו הגדול של היניק עולה על גדותיו, מציף את הכלים הבשריים, וקטן מלהכיל את עצמו, שלהבת נפשו העולה מאליה באוקיינוס של רגשות קודש זקוקה אפוא ליד מכוונת ומנווטת, זו אשר תדע להעריך את שומת יקוד ה'אש תמיד' והלהב שבה העולה השמימה, ולהדריך את השתיל הצעיר בבוסתן החסידות בנתיב העלייה העולה בית קל.

היה זה הצדיק רבי משה לייב מסאסוב זה שקלט את הזעקה הנשמית האילמת, והיטה לב קשוב למכאובי הנשמה הגדולה הכבולה בשבי הגוף המבקשת לפרוץ החוצה, וזאת כאשר נסע הצדיק הרחימאי באחת ממסעותיו אפופי המסתורין בכדי ללקט אורות ולהבעיר ניצוצות של קדושה עומים וכבים, או אז 'גילה' באקראי את הנער היוצא אל השדה לקראת דודו כשרגשותיו גואים בקרבו ועולים לקראתו, המחזה הנאדר בקודש של הנער הכוסף וההומה נגע לליבו ופרט על מיתריו, ומיני אז לא זז מחבבו ויפרש עליו את חסותו, עדי היהפכו לאילנא רברבא לאחד מגדולי 'הרביים' החסידיים בהונגריה, ומהבולטים מקרב 'יוצקי אושיות החסידות הפשטנית והחמימה'.

בימות רבי יעקב קאפל חסיד מבני היכלא של הבעש"ט הוכשרה הקרקע לזריעת נבטי החסידות ברומניה וגלילותיה, הדבר התרחש כאשר עומדות היו רגליהם הנפיליות של הרב והתלמיד מבני הענק סמוך ונראה להרי הקרפטים, ראשם בשמים ומחשבותיהם משוטטות להם אי שם בגובהי רום. כאשר עיניו הצופיות של הבעש"ט מסוף העולם ועד סופו נתקלו במבטם במרחבי רומניה וגלילותיה, עלתה ארשת של קורת רוח על פניו ויאמר לרבי יעקב קאפל: 'גן נאה לפניך, במטותא מינך שמור עליו...'

'הגן הנאה' הלזה בעל החמימות הפשוטה שאין כמוה לדובשניות, השומרים שהופקדו עליו היו צדיקי ויזניץ ממשיכי דרכו של רבי יעקב קאפל, שרפי אהבה המסתירים את אוצרות הקדושה הספונים וטמונים בחביוני נשמתם הקדושה והלוהטת תחת מעטה פשטני וחייכני, וכמוהם כן רבי יצחק אייזיק מקאליב עטף את גדלותו המרקיעה בהינומת שירו המפורסם 'סולו קקוש', המבטא במילים פשוטות שאין כמוהם לפשטות, ולוהטות מאין כמוהם ללהט, מעט מזעיר מהמתחולל בנפשו של המלחין הקדוש שתחת אצטלת פשטותו הסתתרה לבת הר געש ועשנו עולה עד לב השמים, כשחלק מהשמירה על הנשמות הפשוטות והחמימות של בני רומניה הסמוכה נזקפת ללא ספק לקדושה שהאציל הצדיק בשירתו הילדותית אי-שם במרחבי הישימון.

***

השעה היא אחת האשמורות הראשונות באמצעו של ליל שבת שגרתי בחצר הקודש שפולי, זה לא מכבר נטו צללי ערב, שבת מלכתא פרשה את כנפיה על פני היקום, וקרני האורה הזרחוריים של הארת ליל שבת היוצאים ממקום שהנבואה יוצאת על ידי 'משה רעיא מהימנא' ו'אלף נשמתין', האירו את סמטאות אוקראינה ב'אור שבת-לירי'.

אוכלוסיית 'חצר הקודש' של הצדיק העונה לתואר 'הסבא', בשונה ממרבית חבריו הצדיקים מנתה לא רק חסידיים בני עליה, אלא גם ובעיקר יהודים פשוטים ביותר ו'למטה בקודש' – 'בוגרי כלא' וכיוצא בזה, אנשים ירודים ושפלים שאיש מלבד הצדיק בעל ההשגות העמוקות והרמות ב'קדושת ישראל' עד היכן היא מגעת לא האמין כי בתוככי גופם העב ומתחת למעטפת הקליפות מקנן איבר חי ופעיל שכזה המכונה 'לב'.

הצדיק הרחימאי מלבד 'סבא קדישא' היה אפוא 'סבא דרחימותא'. זה שבשנות טרום הנהגתו מטעמים הכמוסים עימדו נהג להתרועע בחברת צוענים ותחתית המין האנושי, גברא דמסתפינן מיניה אשר התמודד מול פריצים עריצים ויכול להם, הקדיש את עיקר כוחותיו העילאים ומשאביו הרוחניים הבלתי נדלים בכדי

להשיב את אותם נשמות טועות לדרך ה', ולהפיח את אש נשמתם, לגלות בה גדלויות הנעלמות מעין כל חי, ולהביאם עד לכדי יכולת למחוא כפיים מפויחות בשעת עקידה על קידוש ה' לאחר שרשרת של גניבות נבזות, כששני תלמידיו לשעבר מיאנו לקבל את חייהם במתנה תמורת יהדותם ומחו כפיים בשעת שריפתם במיתה משונה, מחיאת כף בעלת 'השגות' במידת האמת הפשוטה, הבלולה מלוא חופניים של לב נשבר אמיתי ומשולל כל פניות.

ליל שבת זה בו עסקינן הוא אינו ליל שבת פשוט ואור גדול נגה עליו, שכן אורח נכבד ביותר ורם המעלה שוהה בצל הקודש, הלא הוא רעו של הצדיק בן המגיד הגדול ממעזריטש רבי אברהם המלאך – בנם של קדושים שלא ידע בצורתא דזווא, ונשמה המשוטטת ברקיעים המלובשת בדמוי גוף צנום ואכול סיגופים ותעניות, שמוע שמע הצדיק המתהלך את האלוקים כאדם הראשון בגן עדן מקדם, הנמנה על אוכלי המן וניזון מקב עוף צלוי מערב שבת לערב שבת, כי בשפולי שבאוקראינה מתגורר גברה רבה שהליכותיו צריכות לימוד, רוקד הוא בליל שבת ריקוד ארוך על פי כל כללי וחוקי תורת הרקידה, כשנשגב מבינתו של אותו שרף להבין, מה ראה על ככה, ומהו הסוד המסתתר מאחורי הנהגה כה חריגה ויוצאת דופן בהליכות 'צדיקי החסידות הקמאיים'.

מי חכם ויבין פשר דבר, ברם, זאת מקובל במסורה, שלאחר שראה רבי אברהם המלאך בעיני-נשמה מאירות את ריקודיו העילאיים של הסבא משפולי הפטיר: **'הריקודים הפשוטים שלו בליל שבת הינם יקרי ערך במרומים יותר מהסיגופים שלי'**. וזאת למודעי, שרבי אברהם המלאך נפטר בדמי ימיו עקב דרך העבודה הנוראה שלו המתאימה יותר למלאכים מאשר לבני תמותה, חבריו צדיקי החסידות המשילוהו ברוב חזיונות כנשמה טועה מדורות קדומים ביותר שאינה כלל לפי ערך הדור, והוא בשלו, מעריך יותר את הריקודים של הסבא משפולי והרזין דרוזין עילאין שלבטח הוספגו בהם יותר מעבודתו הוא, הלא דבר הוא? מדרש פליאה סתום, פלא והפלא שטעון לימוד???

מסתברא מילתא, שמאחר שציר עבודתו של הצדיק כדרכם של צדיקי אוקראינה נסוב סביב הציפייה לגאולה, בעוצמות של רגשות געגועים השמורים לצדיקים בלבד, ועם זאת עטופים כמנהג המקום ברגש אוקראיני עז, המפלח לבב וכליות, והמנסר את ערלת הלב ב'מכות השמל רוחניות', זה שמוצא את ביטויו בניגונים החסידים האוקראינים הממיסים את הלב בעוצמת הרגש הנוקב וחסר הפשרות, עד כשאפי' אם ברזל הוא נימוח הרי שבריקודים היו טמונים בין השאר מהלכים שמימים להחשת הגאולה. אפשר הארה מה'תו השמיני' זה ששמור לימות המשיח בלבד הקרינה על הריקוד שנלמד בשעת הצלת יהודי ממוות בתוככי עור דוב והעניקה לו עילאיות ושגב.

אותו 'תו השמיני' ששורשיו נעוצים בגובהי ספירות היכל הנגינה – זה שהיה ידוע ללוויים בלבד שלא נזקקו לכלי הקשה ידניים בכדי להטעים את הנגינה לחיך הנשמה – אשר היה נסוך על פני 'עבודת הריקוד' של הסבא, העניק גוון לירי קסום לכל מערכת עבודתו והותיר את חותמו של הצדיק הטבוע על פני ההיסטוריה החסידית כצדיק בעל קסם מסתורי, המגן על החלשים מפני גברא אלימא משאינם בני ברית או חלילה מבני ברית היורד לחייהם וצדיק המלמד זכות על ישראל בפני אביהם שבשמים בדרך משלו.

הוא אינו מלמד זכות במובן של 'יבוקש את עוון ישראל ואיננו' כמו רבי לוי יצחק מבארדישטוב המוצא קדושה וכוונות טובות הטמונות להם אפי' בפשעים והחטאים הכבדים של 'פושעי ישראל בגופם', אלא ששופך הוא את צקון-לחשו בפני בוראו, שגלוי וידוע לפניו שהגלות היא הלא כה ארוכה ועם ישראל סחופים ודווים נתונים בידיהם האינם יודעות רחם של הנוגשים השונאי ישראל מושבעים והוא הקטן עומד ותמה: 'כלום כדאית הגלות הארוכה בכדי להשיב את ליבות ישראל בתשובה שלמה...'

'נשבע אני בזקני', קרא הצדיק מעמקי ליבו השותת דם, 'ייסורי הגלות לא ישיבו את עם ישראל בתשובה זולתי מלך המשיח, או לחילופין צדיק במושגי דורות

הנביאים, העם היהודי מעולם לא מצא לבדו את הדרך זולתי הבלחת אורו של צדיק...'

בהשתפך עליו נפשו, כאשר כלו כל הקיצין וייסורי הגלות העוברים על העם היהודי מכים בנשמתו הכה ופצוע מעבר לכלי הכלתה, אזי למצער מתעטף הצדיק בטלית שכולה געגועים, והופך את ליבו היוקד לכינור לשירת הכיסופים והערגה של כנסת ישראל אל הקב"ה ומהקב"ה לכנסת ישראל בגלות הארוכה והמרה למרות ובגלל הכול.

יודע הוא גם יודע, שמפני חטאנו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו ובעוונותינו כי רבו 'אין יחוד עליון' בגלות והבכייה בבתי גוואי על גאוותם של ישראל שניטלה אינה פוסקת לרגע, ברם, כל זה אינו נוגע כמלוא נימה בנימי האהבה הנשזרים מהאב לבנים שגלו מעל שולחן אביהם ומהבנים שגלו לאב, הרגשות המה כה עמוקים ואי אפשר להם לבוא לידי ביטוי ולהתפשט החוצה זולתי דרך שיר, הוא שיר השירים אשר לשלמה המורכב משני שירים המחברים בין הדבקים המלך והמלכה שליבותיהם נפרדו.

כדרכם של משוררי אוקראינה הקמאיים, אשר 'יערות אוקראינה' האגדיים אכולי הביצות סבכי העצים ומאורות השודדים שימשו להם כמעין לא אכזב של השראה בעוצמות רגשיות שאינם בנמצא, אזי 'מתאים הצדיק את עצמו למנהג המקום' ופותח את שירו הידוע על הגלות הכולל בתוכו את כל נהרי הדמע שנשפכו מימות ירמיה נביא ה' גדול המקוננים על חורבן הבית, ב"קול ביער אנוכי שומע אב על בנים קורא..."

'תורה' אין הצדיק יכול לומר בגין קנס שנקנס מהשמים על שלפיו הקדוש והמקודש הדומה לכלי שרת נכנס פעם בילדותו המוקדמת מאכל שבא מידי נכרייה, דבר שבדקי דקות יש בו פגם בספירות אלו של צדיקי קמאי, ברם, לשיר את שיר ה' על אדמת ניכר יכול הוא גם יכול, לשיר ולקונן על החורבן. בזה הריהו ממשיך דרכם של ירמיה הנביא בשעתו ליד העוללים השואלים לחם והמעיים השפוכות בחוצות ירושלים, רבי יהודה הלוי ליד חומות ירושלים אפופי ההוד

קדומים ונעדרי ברקי אור הנבואה והעשרה ניסים התמידיים שנעשו כל יום בבית המקדש, וכל אותם צדיקי עולם מאותם צדיקים שעמד הקב"ה ושתלם בכל דור ודור ש'כל ימי חייהם' הוקדשו: 'להביא לימות המשיח'.

רוח אלוקים שפוכה על גווילי פניו הקורנים באור שבעת הימים הגנוז לעתיד לבוא של הצדיק המקונן ומילל מרה, ובת קול מנהמת כיונה משיבה אחריו כהד 'נצחוני בני'.

סיפור / מארכיונו של הרב חנוך חיים וינשטוק

משלוח מנות למגיד מקוז'ניץ זיע"א

עני ואביון היה ר' משה אשר התגורר בכפר סמוך לעיר קוז'ניץ. בכל פעם היה מגיע בפורים לקוז'ניץ כדי לשמוע את קריאת המגילה מפיו של הרב הקדוש רבי ישראל מקוז'ניץ זכותו יגן עלינו.

פורים אחד שמע ר' משה את קריאת המגילה מפיו של הרבי וחש עונג רוחני עצום. כשניגש לרבי לברכו בשלום, שאלו הרבי: "הרי אתה מתגורר קרוב אלי, ומדוע לא הבאת לי משלוח מנות?"

ר' משה שתק. תמיד היה עני מאד, אך בזמן האחרון מצבו החמיר ובביתו אין לחם לתת לילדים, ומניין ישיג כסף למשלוח מנות? אמר לו הרבי: "בא עמי לביתי ותטעם 'משקה', הן פורים היום".

הלך ר' משה לבית הרבי ושם ישב עם בני החבריא קדישא, כשהוא טועם מן היי"ש ומהמטעמים שעל השולחן. כשיצא מבית הרבי היה לבו שמח על שזכה לשבת עם בני החבורה הקדושה.

הלך לבית הגביר סוחר היינות, וביקש בהקפה יין טוב, שהרי פורים היום. אחר הלך למוכר הפירות וביקש בהקפה תפוחים טובים, שהרי פורים היום, וכולם נענו ונתנו לו.

מיד שב בשמחה עצומה לבית הרבי ונתן לו את משלוח המנות. "מעתי תביא בכל שנה משלוח מנות בפורים" ברכו הרבי, ור' משה יצא לשוב לביתו.

בדרך נזכר בבני ביתו הרעבים ואמר: "אשמח גם אותם, הרי פורים היום". הלך למוכר היי"ש וקיבל יין, אחר כך אל האופה וקיבל לחם. בחנות אחרת קיבל מעט דגים מלוחים, ומיהר לביתו כשידיו מלאות כל טוב והוא קורא בשמחה: "פורים היום! אכלו ושתו בשמחה!"

בני הבית ראו את אשר הביא עמו, סעדו את לבם והחלו לרקוד כשהשמחה וההודיה לה' מרקיעה שחקים.

לפתע נשמעו דפיקות על הדלת. בפתח עמד גוי פצוע כולו. בני הבית טיפלו בו במסירות והאכילוהו. הוא סיפר להם כי בנו הכהו והשליכו מביתו. כיון שהצילו את חייו, הלך עימם ליער והראה להם אוצר כסף גדול שביקש להוריש לבנו, אך עתה החליט לתת להם אותו במתנה.

כעבור ימים אחדים מת הגוי מן הפצעים, ור' משה הלך ליער, נטל את האוצר והתעשר מאד.

ומאז, מידי שנה, היה ר' משה בא בפורים אל המגיד מקוז'ניץ ונותן לו משלוח מנות ביד רחבה, בשמחה ובטוב לבב!

גדולה ונשגבה היא שמחת הפורים, שממנה זוכים יהודים לשפע של ברכה, ישועה ונחמה. הבה ננצל את היום הגדול ונזכה לברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות לכל השנה כולה!